

@วิจัยพืชสมุนไพร

ร.1044.1 เค.๗

23 มี.ค. ๒๕๖1

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ (ซาไก) ในจังหวัดสตูลและพัทลุง

Plants Use in Mani (Sakai) Ethnic in Satun and Phatthalung Province

ชื่อผู้วิจัย

นางสาวนงลักษณ์ คงรักษ์

นางสาวสุวรรณี พรหมศิริ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณกองทุนวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560

หัวข้อวิจัย การใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ (ซาไก) ในจังหวัดสตูลและพัทลุง
Plants Use in Mani (Sakai) Ethnic in Satun and Phatthalung Province

ผู้วิจัย นางสาวนงลักษณ์ คงรักษ์
นางสาวสุวรรณี พรหมศิริ

ปีการศึกษา 2562

บทคัดย่อ

การใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ (ซาไก) ในจังหวัดสตูลและพัทลุง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาชนิดของพืช แบบแผนการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิที่นำมาใช้ในวิถีชีวิต ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พืช และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ โดยลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์ และทำการสัมภาษณ์ทั้งผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มมานิ และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เป็นคนในพื้นที่ที่มีการติดต่อ ค้นเคย สามารถสื่อสารกับกลุ่มมานิได้ และมีความรู้เรื่องพืช ผลการศึกษาพบว่า พืชที่กลุ่มมานินำมาใช้ในวิถีชีวิต มีจำนวน 44 วงศ์ 76 สกุล 99 ชนิด และจัดจำแนกตามการใช้ประโยชน์ใน 6 ด้าน คือ พืชอาหาร จำนวน 19 วงศ์ 27 สกุล 42 ชนิด วงศ์ DIOSCOREACEAE ถูกนำมาใช้มากที่สุด พืชที่นำมาใช้ทำที่อยู่อาศัย จำนวน 5 วงศ์ 14 สกุล 17 ชนิด วงศ์ ARECACEAE ถูกนำมาใช้มากที่สุด พืชที่นำมาใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม ไม่ปรากฏ พืชที่นำมาใช้เป็นยารักษาโรค จำนวน 31 วงศ์ 40 สกุล 45 ชนิด วงศ์ที่นำมาใช้มากที่สุด มี 4 วงศ์ คือ วงศ์ ANNONACEAE, APOCYNACEAE, RUTACEAE และวงศ์ ZINGIBERACEAE พืชที่นำมาทำเครื่องใช้ จำนวน 10 วงศ์ 16 สกุล 18 ชนิด วงศ์ ARECACEAE ถูกนำมาใช้มากที่สุด และพืชที่มาใช้ในเรื่องความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม จำนวน 4 วงศ์ คือ วงศ์ MENISPERMACEAE วงศ์ MORACEAE วงศ์ MUSACEAE และวงศ์ ZINGIBERACEAE ชนิดพืช แบบแผนการใช้พืช วิธีการใช้พืช ทุก ๆ ด้านของกลุ่มมานิ เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง วิถีชีวิตรวมทั้งใช้กินสด หลาม เผา เช่นเดียวกับการปรุงอาหาร แต่วิธีการเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากวิถีชีวิตเปลี่ยนไป

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พืช และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ คือ การบุกรุกพื้นที่ป่า แรงกดดันจากสังคมเมือง ความสัมพันธ์กับคนเมือง ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ส่งผลกระทบต่อการสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของชนเผ่ามานิ ทั้งวัฒนธรรมการกิน การแต่งกาย การทำที่อยู่อาศัย การใช้สมุนไพร วิถีชีวิตเปลี่ยนจากป่าเป็นที่พึ่งพิงในทุก ๆ ด้าน มารับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับรูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมเพื่อความอยู่รอด และแน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะทำให้ความรู้และภูมิปัญญาการใช้ พืชสมุนไพร พืชอาหาร พืชที่ทำที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ อาวุธ และการใช้พืชในความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ที่สั่งสมกันมานับหมื่นปีของกลุ่มมานิจะค่อย ๆ หายไปตามกาลเวลา พร้อม ๆ กับการสูญเสียพันธุกรรมพืช และชาติพันธุ์ของกลุ่มมานิ อันเป็นมรดกธรรมชาติอันล้ำค่าในที่สุด

คำสำคัญ: มานิ, พืชในวิถีชีวิต

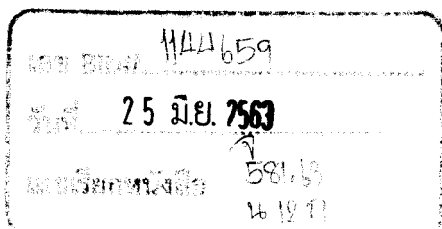
Research Title Plants Use in Mani (Sakai) Ethnic in Satun and Phatthalung Province
Researchers Nongluck Kongruck
 Suwannee Promsiri
Institute Songkhla Rajabhat University
Year 2019

The Plant Utilization of Mani (Sakai) Ethic in Satun and Phthalung Province

Abstract

The Plant Utilization of Mani (Sakai) in Phthalung and Satun aim to study plant types, the mode of plant utilization, the influence and impact on the change of plant utilization. The field survey, observation and interview of Mani group and expertise people on plants were conducted. It was found that the utilizable plants were 44 family 76 genus 99 species and 6 types classified as utilization i.e. food crops for 19 family 27 genus 42 species. DIOSCOREACEAE was the great Utilization. The plants for habitat were 5 family 14 genus 17 species. ARECACEAE was the great utilization. The plant for clothes were not found. The plants for medicine were found for 31 family 40 genus 45 species. The 10 family 16 genus 18 species were found to be employed for appliance. There are 4 family plants for belief and culture i.e. MENISPERMACEAE, MORACEAE, MUSACEAE and ZINGIBERACEAE The utilization methods of plants by กีนสอด หลาม เผา was transferred from predecessors to successor; however, these methods changed with the way of life. The cause to change of plant utilization and its effect was forest invasion, pressure from society and relationship with the society due to humanity. It affected to the loss of cultural diversity in the Mani way of life such as consumption, dress, habitat, herb, and weapon application. It could be strongly suggested that the knowledge of plant utilization including with plant genetic and ethnic which is the great precious heritage gradually diminish.

Keywords : Muni, Plant in Lifestyle

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย การใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ (ชาโก) ในจังหวัดสตูลและพัทลุง ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ประจำปีงบประมาณ 2560 ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด อาทิ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป และผู้นำทางลงพื้นที่ เก็บข้อมูล บันทึกภาพ จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นงลักษณ์ คงรักษ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1	1
บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
คำสำคัญ	4
บทที่ 2	5
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด	5
ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์มანი	8
สภาพภูมิศาสตร์ของถิ่นที่อยู่ของชาวมานิ	9
วิถีชีวิต วัฒนธรรม และการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มანი ที่อยู่อาศัย	10
อาหาร	11
การใช้พืชสมุนไพร	13
การแต่งกายของซาไก	17
การล่าสัตว์และเก็บของป่า	18
ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม	20
การพักผ่อนและการละเล่น	24
การเรียนรู้ของกลุ่มมანი	24
ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มანი	26
การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อพื้นฐานการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มანი	28

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 3	
วิธีการดำเนินการวิจัย	32
วัสดุและอุปกรณ์	32
วิธีการดำเนินการวิจัย	32
บทที่ 4	
ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล	35
วิธีการดำรงชีวิตของกลุ่มมานิ	35
ชนิดของพืช แบบแผนการใช้พืช และวิธีใช้พืชในวิถีชีวิตของชาติพันธุ์มานิ	36
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พืช และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ	145
แนวทางแก้ปัญหาให้กลุ่มมานิสามารถดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและอยู่ในสังคมได้	148
บทที่ 5	
สรุปผล และข้อเสนอแนะ	150
วิธีการดำรงชีวิตของกลุ่มมานิ	150
ชนิดของพืชที่นำมาใช้ในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ	151
แบบแผนการใช้พืชกลุ่มชาติพันธุ์มานิ	151
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พืช และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ	151
แนวทางแก้ปัญหาให้กลุ่มมานิสามารถดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและอยู่ในสังคมได้	152
ปัญหาที่พบจากการทำงานวิจัย	152
ข้อเสนอแนะ	152
เอกสารอ้างอิง	154
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ภาพประกอบการวิจัย	156
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์	173
ประวัตินักวิจัย	
นางสาวนงลักษณ์ คงรักษ์	175
นางสาวสุวรรณี พรหมศิริ	176

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงพืชอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์มานิในวิถีชีวิต	37
2	แสดงชนิดของพืชที่กลุ่มชาติพันธุ์มานินำมาทำที่อยู่อาศัย	41
3	แสดงชนิดของพืชสมุนไพร ส่วนที่ใช้ และวิธีใช้พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์มานิในวิถีชีวิต	44
4	แสดงชนิดของพืชที่กลุ่มชาติพันธุ์มานินำมาทำอาวุธและเครื่องใช้	50
5	แสดงชนิดของพืชที่กลุ่มชาติพันธุ์มานินำมาใช้ในความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม	53

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
1	7
2	9
3	19
4	25
5	33
6	33
7	56
8	57
9	58
10	59
11	60
12	61
13	62
14	63
15	64
16	65
17	66
18	67
19	68
20	69
21	70
22	71
23	72

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
24 ค้อนตีหมา	73
25 คอแลน	74
26 คุย	75
27 โคลงเคลงชนต่อม	76
28 โคลงเคลงซันก	77
29 งด	78
30 เงาะชนสั้น	79
31 จันทาน	80
32 ชะโพน	81
33 ชันรุจี	82
34 ชิง	83
35 ช้างร้องไห้	84
36 แดงน้ำ	85
37 โตไม่รู้ล้ม	86
38 ตาเบ็ดตาไก่	87
39 เตยป่า	88
40 เต่าร้าง	89
41 เถาภูเขาียว	90
42 เทพทาโร	91
43 โทงเทง	92
44 นมแมว	93
45 เนระพูสีไทย	94
46 เนียง	95
47 บอนส้ม	96

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
48 ประ	97
49 ปลาไหลเผือก	98
50 ปุดคางคก	99
51 ผักกาดกบ	100
52 ไข่	101
53 ไข่ซาง	102
54 พญาสัตบรรณ	103
55 พรหมตีนสูง	104
56 พาโหมต้น	105
57 พริกนก	106
58 พืพวนน้อย	107
59 ไหล	108
60 มะเดื่อชุมพร	109
61 มะปราง	110
62 มะปริง	111
63 มะไฟกา	112
64 มะไฟลิง	113
65 มะหาด	114
66 มัน	115
67 ไมยราบ	116
68 ยอป่า	117
69 ย่านนมควาย	118
70 รื้อก	119
71 ร่องไม้	120
72 ระกำ	121

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
73 ราชครูดำ	122
74 ละไม	123
75 ว่านเพชรหึง	124
76 ว่านสากเหล็ก	125
77 สมุลแว้ง	126
78 สะค้าน	127
79 สะตอ	128
80 สะบ่าลิง	129
81 สาบเสือ	130
82 ลีเหรง	131
83 หญ้าหนูตัน	132
84 หญ้าเหนียวหมา	133
85 หมากเจ	134
86 หมากพน	135
87 หมากหมก	136
88 หวาย	137
89 หัสศุณ	138
90 หูหมีขน	139
91 เหยียง	140
92 อ้ายบัว	141
93 เอื้องหมายนา	142
94 ไอสากเหล็ก	143
95 โขยาพินกรรม	144

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ซาไก เป็นคำ ที่คนไทยและทางราชการเรียกกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งในภาคใต้ของไทย มีถิ่นที่อยู่อาศัยใน ผืนป่าบนเทือกเขาบรรทัด บริเวณจังหวัดตรัง พัทลุง สตูล และเทือกเขาสันกาลาศรีในเขตจังหวัดยะลา และ นราธิวาส คำว่า “ซาไก” ตามความหมายแปลว่า “ทาส” เป็นภาษามลายู ปัจจุบัน ในประเทศมาเลเซียเลิกใช้ คำ ๆ นี้ไปแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ชนกลุ่มนี้ก็มีชื่อ เรียกตัวเอง ว่า “มานิ” แปลว่าคน บ่งบอกถึงความเป็นมนุษย์ อย่างเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรี

มานิ นับว่าเป็นกลุ่มชนเผ่าดั้งเดิมที่ยังชีพด้วยการเก็บของป่าและล่าสัตว์เช่นเดียวกับมนุษย์โบราณที่ ยังอาศัยอยู่ในประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน มานิจัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นิกริโต (Nigrito) มีรูปพรรณสัณฐาน รูปร่าง เตี้ย ผิวดำคล้ำ ผมหยิกเป็นฝอย จมูกแบนกว้าง ริมฝีปากหนาดำ คิ้วดกหนา นัยน์ตาสีดำเป็นประกาย นิ้วมือ นิ้วเท้าโต ชนเผ่ามานิเป็นพวกที่อพยพเข้ามาในแหลมมลายูภายหลังชนเผ่าเซมัง แต่ก็นับว่ามานิเป็นกลุ่มมนุษย์ ชาติเก่าแก่ ที่มีถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ตอนใต้ของประเทศไทยตลอดไปจนถึงประเทศมาเลเซีย และบางส่วนของ ประเทศอินโดนีเซียมาก่อนคนเผ่าอื่นทั้งหมด ชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณพรหมแดนในภาคใต้ของประเทศไทย และด้วยลักษณะรูปร่างเตี้ย ผิวดำ ริมฝีปากหนา ผมหยิกเป็นก้อนหอยดิดีศีรษะ จึงทำให้คนไทยเรียกว่า เงาะป่า ตามลักษณะเส้นผมที่หยิกหยองเหมือนผลเงาะ หรือ “ซาไก” ส่วนคนมาเลเซียเรียกว่า “โอรัง อัสลี” (Orang Asli) พวกเขาเรียกตัวเองว่า “มานิหรือมะนิ หรือ มานิก” (Mani/Manig) ซึ่งเชื่อว่าคนกลุ่มนี้เป็นชนเผ่าดั้งเดิม ที่นับวันจะลดน้อยลงเพราะสภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ความเป็นเมืองที่บุกรุกเข้าไป ในป่าเป็นต้น ดังนั้นจึงพบว่าแหล่งที่อยู่อาศัยของชนเผ่ามานิเหล่านี้กระจัดกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ของ ภาคใต้เช่น ยะลา นราธิวาส สงขลา พัทลุง และตรัง (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2558)

มานิเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรูปแบบอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งรูปร่างภายนอกและรูปแบบทางสังคม วัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น กล่าวคือ มานิถือกำเนิดในป่าอาศัยอยู่ในป่าในฐานะเป็น สมาชิกหน่วยหนึ่งของป่า เพราะเขามีความเกี่ยวพันกับป่าในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับถิ่น ที่อยู่อาศัย วิธีชีวิตของมานิจัดเป็นแบบอย่างของการอยู่รอดด้วยการอาศัยปัจจัยพื้นฐานจากระบบนิเวศทั้งสิ้น ไม่ว่าความต้องการด้านที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม มานิอาศัยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสนอง ความต้องการพื้นฐานโดยตรง ตามป่าลึกของเทือกเขาบรรทัดจะมีมานิอาศัยอยู่เป็นเวลานาน แต่ไม่มีใครรู้ว่ามา นิอาศัยอยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่เมื่อไหร่ พวกเขาใช้ชีวิตอยู่ในป่าดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมไม่ติดต่อกับโลก ภายนอก การดำรงชีวิตของมานิภายใต้ระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ สัตว์ป่านานาชนิดทำให้

พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอย่างราบรื่น มานิใช้ภูมิปัญญาในการเก็บหาวัสดุธรรมชาติใกล้ตัวมาสร้างสรรค์ประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ ทำอาวุธ เก็บหาของป่าและสัตว์ป่าเพื่อยังชีพ และเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน (วรชัย วิริยารมภ์ ปุรินทร์ นาคสิงห์ และฉัตรวรรณ พลเพชร, 2558) ถึงแม้ว่ามานิจะมีวิถีชีวิตค่อนข้างดั้งเดิม รักษารูปแบบทางสังคมวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ สัมพันธ์กับป่าจนแทบจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่วัฒนธรรมสมัยใหม่กำลังทะลักเข้าสู่กลุ่มมานิ เช่น วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร เครื่องใช้ การแต่งการ เทคโนโลยีต่าง ๆ ตลอดจนลงมารับจ้างทำงาน และในขณะเดียวกันการจัดการท่องเที่ยวที่เอามานิเป็นจุดขาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มมานิ ชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงกลุ่มมานิ มองว่าอีกไม่เกิน 15 ปีจากนี้ วิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มมานิอาจจะเปลี่ยนแปลงไป เกิดการละทิ้งภูมิปัญญาและออกห่างจากความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม มานิมิแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่ไร้ทิศทาง (บรรเจิด สุวรรณวงศ์ และคณะ, 2559)

มานิเป็นกลุ่มชนในวัฒนธรรมการหาของป่า เช่น พืชอาหาร พืชสมุนไพรมาเป็นยารักษาโรค บำรุงร่างกาย ล่าสัตว์เป็นอาหาร ดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืน ยังไม่คุ้นเคยและรับรู้การพัฒนาทางวัตถุของสังคมเมืองที่รุกเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตของชนกลุ่มนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าและการแผ้วถางเพื่อเป็นพื้นที่ทางการเกษตร เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมานิอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในปัจจุบัน บ้าอ้อยใจ ศรีธราโต (<http://culture.yru.ac.th/>) ซึ่งมาอายุ 70 ปี เป็นผู้ใหญ่ เป็นหลักของครอบครัวมานิ กล่าวว่า ถ้ายังรักษาตัวเองด้วยยาสมุนไพร แต่พืชสมุนไพรหายากขึ้น เพราะป่าเริ่มหมดไป การหาตัวยาคงต้องเข้าป่าลึก ๆ ใช้เวลานาน ไปแต่ครั้งต้องนำกลับมาอีก ๆ รู้จักนำพันธุ์ยาสมุนไพรมาปลูกและขายให้แก่ผู้ต้องการด้วย ยาสมุนไพรเดิมมีเป็น 100 ชนิดแต่ปัจจุบันนี้หาไม่ได้แล้ว และตอนนี้มีอยู่ประมาณ 25 ชนิด ที่ขึ้นชื่อของมานิ และขายดีมาก ได้แก่ ยาริดสีดวงทวาร ยาหัวไขเหล็ก ยาแก้หอบ ยาให้มีลูก ยาคุมกำเนิด ตัวยามีประโยชน์มาก ไม่มีผลข้างเคียง เป็นที่ยอมรับและได้รับความนิยมนจากประชาชนอำเภอฮาทอด อำเภอใกล้เคียง รวมไปถึงต่างจังหวัดอื่น ๆ กลุ่มคนที่นิยมสมุนไพร เป็นที่รู้จักกันดีในสรรพคุณของยาดังกล่าว แต่ในปัจจุบัน ชนเผ่ามานิบางกลุ่มอยู่ในสังคมเมือง จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเพื่อการดำรงชีวิต ยอมรับความเจริญด้านการแพทย์ จึงรักษาโดยใช้ยาสมุนไพรพร้อม ๆ กับรักษาที่โรงพยาบาล เช่น ผ่ากระดูก คลอดลูก และอื่น ๆ และแน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะทำให้ความรู้และภูมิปัญญาการใช้พืชที่สั่งสมกันมานับหมื่นปีของมานิจะค่อย ๆ หายไปตามกาลเวลา (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และ ชุมพล โปธิสาร, 2015) พร้อม ๆ กับความหลากหลายของพันธุกรรมพืช ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการทำวิจัย การใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ (ชาไก) ในจังหวัดสตูลและพัทลุง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศึกษาชนิดของพืชที่นำมาใช้ในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มاني
2. เพื่อศึกษาแบบแผนการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มاني
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มاني
4. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มاني

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รวบรวมชนิดของพืชและแบบแผนการการใช้พืชที่กลุ่มชาติพันธุ์มانيเป็นสายลักษณะอักษรที่สามารถนำไปเผยแพร่ได้
2. เป็นแหล่งรวบรวม เก็บรักษาและขยายพันธุ์ทรัพยากรพันธุกรรมพืชที่ใช้ในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มاني
3. เป็นการรวบรวมข้อมูลประจำพันธุ์พืชที่ใช้ในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มاني
4. เป็นแหล่งส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชต่อไป
5. ข้อมูลที่ได้ และพันธุ์พืชที่นำมาเก็บรักษาสายพันธุ์ ได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไป ตลอดจนเป็นการปลูกฝังโน้มน้าวกลุ่มเยาวชนเกิดความเข้าใจเข้าถึง และเกิดความปิติหวงแหน ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นมรดกที่สำคัญของประเทศ เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดและยั่งยืน
6. ผลของการทำวิจัยที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มاني และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มاني นำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายในการวางแผนด้านการอนุรักษ์ การคงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์มانيและพันธุ์พืช
7. เป็นการเผยแพร่ในวารสาร จดสิทธิบัตร ฯลฯ และหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจในการดำเนินการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มانيใน อำเภอละงู และอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล อำเภอป่าบอน และอำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง

2. วิธีการเก็บข้อมูล

2.1 ใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ มานิ ในพื้นที่ศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เป็นผู้ที่มีการติดต่อกับมานิ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ ผู้ใหญ่บ้าน
แกนนำชุมชน และชาวบ้านที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับมานิ สื่อสารกับมานิได้ และมีความรู้เรื่องพืช

2.2 ภาคสนาม

ลงพื้นที่สำรวจพืชที่ใช้ และแบบแผนการใช้

เก็บตัวอย่างพืชเท่าที่จำเป็นเก็บมารักษาสายพันธุ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

มานิ (ซาไก) หมายถึง ชนพื้นเมืองที่ใช้ชีวิตอพยพไปมาในบริเวณพื้นที่ป่าเทือกเขาบรรทัดทางภาคใต้
ของประเทศไทย ในเขตจังหวัดตรัง พัทลุง สตูล ยะลา และนราธิวาส เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแบบหาของป่า
และล่าสัตว์ในผืนป่า

มานิที่มีวิถีชีวิตแบบกึ่งดั้งเดิม หมายถึง กลุ่มมานิที่มีการเคลื่อนย้ายอพยพไปมาในป่า หาของป่า ล่า
สัตว์ มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากแบบดั้งเดิมไปบ้าง เนื่องจากถูกบีบคั้นจากสภาพป่าที่ขาดความอุดมสมบูรณ์
จึงได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มคนภายนอกเพื่อความอยู่รอด การสร้าง “ทับ” เป็นที่อยู่อาศัยแบบง่าย ๆ
แบบเพิงหมาแหงน นำใบไม้มาซ้อนทับเป็นหลังคา

มานิที่มีวิถีชีวิตแบบกึ่งสังคมเมือง หมายถึง กลุ่มมานิที่มีการตั้งบ้านเรือนหรือที่อยู่อาศัยแบบถาวร
รูปแบบที่อยู่อาศัยเป็นแบบยกพื้นสูงจากพื้นดิน หลังคามุงด้วยใบไม้คลุมทับด้วยผ้าฝ้ายอีกครั้ง มีวิถีชีวิตไม่ต่าง
จากชาวบ้านพื้นราบทั่วไป และรับเอาวัฒนธรรมสังคมชาวเมืองบางอย่างมาถักทอปรับ

คำสำคัญ : มานิ, พืชในวิถีชีวิต

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เริ่มต้นจากการเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตรัง สำนักงานตั้งอยู่ที่บ้านกะช่อง หมู่ที่ 1 ตำบลช่อง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ต่อมาประกาศจัดตั้งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ตามพระราชกฤษฎีกาพิเศษ พ.ศ. 2518 ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพัทลุง จังหวัดตรัง จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา พื้นที่รับผิดชอบประมาณ 805,000 ไร่ ในปี พ.ศ. 2520 ได้ประกาศเพิกถอนพื้นที่บางส่วนในท้องที่จังหวัดสตูลออก ให้เป็นนิคมสร้างตนเองภาคใต้จังหวัดสตูล เพื่อจัดให้ราษฎรทำกิน ปี พ.ศ. 2524 ได้เกิดอุทกภัยภาคใต้อย่างร้ายแรง ทำให้ที่ตั้งสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดได้รับความเสียหาย ประกอบกับหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดกรมป่าไม้ในสมัยนั้น ได้จัดตั้งขึ้นซ้ำซ้อนในพื้นที่เดียวกัน ทำให้เกิดการเข้าใจผิดประชาชนผู้มาติดต่อราชการไม่สามารถแยกแยะหน่วยงานแต่ละเขตรับผิดชอบแต่ละหน่วยงานได้ จึงได้ย้ายที่ทำการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดไปอยู่ที่หน่วยพิทักษ์ป่าบ้านนาหวง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง (ปัจจุบันเป็นกิ่งอำเภอศรีนครินทร์) จังหวัดพัทลุง เพราะเป็นสถานที่เหมาะสม คล่องตัวในการปฏิบัติงานและติดต่อประสานงานกับหน่วยราชการอื่น ๆ ได้สะดวก และ ในปี พ.ศ. 2528 ได้ประกาศเพิกถอนพื้นที่บางส่วนออกเพื่อสร้างและขยายถนนเพชรเกษม ทางหลวงหมายเลข 4 (พัทลุง-ตรัง) เหลือพื้นที่ประมาณ 791,871.81 ไร่ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา พ.ศ. 2528 และปี พ.ศ. 2530 ก็ได้ประกาศเพิกถอนพื้นที่บางส่วนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดออกอีก เพื่อมอบพื้นที่ให้กองทัพภาคที่ 4 จัดตั้งกรมอาสาสมัครทหารพรานที่ 4154 เป็นสถานที่ฝึกการรบเป็นพิเศษของกองทัพขึ้น ปัจจุบันคงเหลือพื้นที่รับผิดชอบอยู่ประมาณ 791,847 ไร่ หรือ 1266.96 ตารางกิโลเมตร ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ธันวาคม พ.ศ. 2530 (สำนักงานอนุรักษ์สัตว์ป่า, 2558)

อาณาเขตติดต่อ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ทิศเหนือ จดพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสก และอุทยานแห่งชาติศรีพังงา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ทิศใต้ จดป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเทือกเขาหราสูง และเทือกเขากระทะคว่ำ ตำบลสองแพรก อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ทิศตะวันออก จดพื้นที่อุทยานแห่งชาติคลองพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทิศตะวันตก จดป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเทือกเขาหราสูง และป่าเทือกเขากระทะคว่ำ ตำบลนบปริง อำเภอเมือง จังหวัดพังงา

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด อยู่ในเขตพื้นที่ 12 อำเภอ 4 จังหวัด ดังนี้

1. จังหวัดพัทลุง เนื้อที่ประมาณ 265,625 ไร่ หรือประมาณ 425 ตารางกิโลเมตร (25 หมู่บ้าน 8 ตำบล 4 อำเภอ) อำเภอศรีนครินทร์ หมู่ที่ 1,2,4,5,7 ตำบลบ้านนา หมู่ที่ 5,6 ตำบลนาสินธุ์ อำเภอกงหรา หมู่ที่ 1,5,8,9,11 ตำบลคลองเฉลิม หมู่ที่ 1,2,4,7 หมู่ที่ 5,7 ตำบลคลองทรายขาว และหมู่ที่ 5,7 ตำบลกงหรา

อำเภอตะโหมด หมู่ที่ 2,4,6,9,11 ตำบลตะโหมด หมู่ที่ 4 ตำบลคลองใหญ่ และอำเภอป่าบอน หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งนารี หมู่ที่ 1,6 ตำบลหนองธง

2. จังหวัดตรัง เนื้อที่ประมาณ 259,375 ไร่ หรือประมาณ 415 ตารางกิโลเมตร (18 หมู่บ้าน 5 ตำบล 3 อำเภอ) อำเภอนาโยง หมู่ที่ 2,3,4,5,7 ตำบลช่อง อำเภอย่านตาขาว หมู่ที่ 2,4,8 ตำบลนาชุมเห็ด หมู่ที่ 1,4,6 ตำบลโพรงจระเข้ อำเภอปะเหลียน หมู่ที่ 2,4,5,10,11 ตำบลปะเหลียน หมู่ที่ 5,6 ตำบลลิพัง

3. จังหวัดสตูล เนื้อที่ประมาณ 210,000 ไร่หรือประมาณ 336 ตารางกิโลเมตร (8 หมู่บ้าน 6 ตำบล 4 อำเภอ) อำเภอทุ่งหว้า หมู่ที่ 7,9 ตำบลทุ่งหว้า หมู่ที่ 3 ตำบลป่าแก่บ่อหิน อำเภอละงู หมู่ที่ 4,10 ตำบลน้ำผุดอำเภอมะนัง หมู่ที่ 5,6 ตำบลปาล์มพัฒนา และอำเภอควนกาหลง หมู่ที่ 8 ตำบลควนกาหลง (หมู่ที่ 5,6 ตำบลควนกาหลงหมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง เป็นที่ที่จะดำเนินการผนวกเพิ่มเติม)

4. จังหวัดสงขลาเนื้อที่ประมาณ 56,976 ไร่ หรือประมาณ 91 ตารางกิโลเมตร (5 หมู่บ้าน 2 ตำบล 1 อำเภอ) อำเภอรัตนภูมิ หมู่ที่ 8,9 ตำบลท่าชะมวง หมู่ที่ 5,6,9 ตำบลเขาพระ

ลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะภูมิอากาศของเขาบรทัด

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรทัด ตั้งอยู่ในเทือกเขาบรทัดซึ่งเป็นเทือกเขายาวที่วางตัวในแนวเหนือ-ใต้ ประกอบด้วยภูเขาสูงหลายลูกสลับซับซ้อนเรียงกันเป็นแนว ยอดเขาที่สำคัญคือ เขาหลัก สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 700 เมตร เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารที่ไหลรวมกันเป็นทะเลสาบสงขลา หล่อเลี้ยงประชาชน เกือบพื้นที่ 4 จังหวัดคือ พัทลุง ตรัง สตูล และสงขลา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรทัดมี 2 ฤดูคือ ฤดูฝนและฤดูร้อน เช่นเดียวกับภูมิอากาศของภาคใต้ทั่ว ๆ ไป

ทรัพยากรป่าไม้

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรทัด มีสภาพป่าที่แตกต่างกัน 2 ลักษณะ คือ ป่าดิบชื้นและป่าเขาหินปูน ซึ่งเป็นป่าที่ไม่ผลัดใบ ป่าดงดิบชื้น เป็นป่าที่ขึ้นปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พบตั้งแต่บริเวณลำห้วยขึ้นไปจนถึงยอดเขา มีพรรณไม้ขนาดต่าง ๆ ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น เรือนยอดปกคลุมมากกว่า 80% บริเวณพื้นที่ป่าปกคลุมด้วยอินทรีย์วัตถุ ซึ่งเป็นซากของใบไม้กิ่งไม้เป็นจำนวนมาก ป่าเขาหินปูน เป็นป่าที่ขึ้นอยู่เฉพาะตามภูเขาที่เป็นเขาหินปูนเท่านั้น

ทรัพยากรสัตว์ป่า

พื้นที่ป่าของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรทัดเป็นป่าดงดิบชื้นจึงมีสัตว์ป่าชุกชุม ทั้งกลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ปลา สัตว์ปีก กลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม เช่น ค่างควาชอบหูขาว ค่างควาชอบหูดำ ค่างควาหัวดำ ค่างควาหน้ายาว ค่างควาหางโผล่ กระรอกหางม้า กระรอกดิน กระแต้น พญากระรอกบินหูแดง หนูขนเสี้ยน หนูห้วย หนูฟัน และหนูฟันขาว กลุ่มนก จำนวน 283 ชนิดมีนกจำนวนหลายวงศ์ ที่มีจำนวนชนิดสูงมากเกิน 10 ชนิด วงศ์กินแมลงมีจำนวน 26 ชนิด วงศ์นกปรอด 17 ชนิด วงศ์นกหัวขวานมี 18 ชนิด

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ

ซาไก เป็นคำ ที่คนไทยและทางราชการเรียกกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งในภาคใต้ของไทย มีถิ่นที่อยู่อาศัยในผืนป่าบนเทือกเขาบรรทัด บริเวณจังหวัดตรัง พัทลุง สตูล และเทือกเขาสันกาลาศีรีในเขตจังหวัด ยะลา และนราธิวาส คำว่า “ซาไก” ตามความหมายแปลว่า “ทาส” เป็นภาษามลายู ปัจจุบัน ในประเทศมาเลเซียเลิกใช้คำ ๆ นี้ไปแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ชนกลุ่มนี้ก็มีชื่อ เรียกตัวเอง ว่า “มานิ” แปลว่าคน บ่งบอกถึงความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรี

มานิเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ป่าเขาในภาคใต้ของประเทศไทยตลอดแหลมมลายู มานิยังมีชื่ออีกหลายชื่อ เช่น ซาไก ซาแก เซมิง คะนัง ชินนอย ไอรัง อัสลี ออกแก นิกิริโต มานิ ส่วนพวกซาไกเรียกตนเองว่า “ก้อย” “มันนิ” หรือ “กะนัง” รูปพรรณสัณฐานลักษณะรูปร่างตามธรรมชาติ ผมหยิกคอดติดหนังศีรษะ ผิวดำคล้ำ จมูกแบนกว้างริมฝีปากหนา ฟันซี่โต ใบหูเล็ก ท้องป่อง ตะโพกแพบ นิ้วมือนิ้วเท้าใหญ่ รูปร่างสันทัด สูงประมาณ 140-150 เซนติเมตร ผู้หญิงเรียกว่าผู้ชาย แข็งแรง ชอบเปลือยอก นิสัยใจคอว่าเร่ใจชอบดนตรีและเสียงเพลง กลัวคนแปลกหน้า ยิ้มง่าย เปิดเผยเยือกเย็น พูดน้อยตรงไปตรงมา สติปัญญามั่นใจทั่วไปมีแววจลาดหลักแหลม เรียนรู้เร็ว มีความจำยอดเยี่ยมทั้งเด็กและผู้ใหญ่มีศักยภาพด้านภาษาสูง ในแต่ละกลุ่มมีการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนเครือญาติในหมู่บ้านต่างถิ่น จากหลักฐานวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 กล่าวว่าประชากรมันนิกระจายอยู่ทั่วไปในเขตภาคใต้ของไทยเมื่อปี พ.ศ. 2520 ชาวอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุงคนหนึ่งให้ข้อมูลว่าพบมันนินับนภเขาบรรทัด 70 คนและมีการสืบค้นเพิ่มเติมพบว่ากลุ่มมันนิกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้อาศัยอยู่ตามป่าในเขตจังหวัดพัทลุง ตรัง สตูล ยะลา และนราธิวาส ในจังหวัดสตูลพบกลุ่มมันนิในเขตอำเภอทุ่งหว้า จังหวัดยะลาพบที่อำเภอธารโต อำเภอบันนังสตา และอำเภอเบตง จังหวัดนราธิวาสพบที่อำเภอแว้ง อำเภอระแงะ (วันเฉลิม จันทรากุล,2544) ปัจจุบันในจังหวัดสตูลพบกลุ่มมันนิในเขตอำเภอทุ่งหว้า อำเภอละงู อำเภอกวนโดน และอำเภอมะนัง

ประชากรชาติพันธุ์มานิ ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่ (<http://nit-knitta.blogspot.com>)

1. กลุ่มมานิที่ใช้ภาษา แदनแอน เรียกว่า กลุ่มแदनแอน หรือ แदनเอน มีถิ่นฐานอยู่บริเวณเทือกเขาบรรทัด อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง และอำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล
2. กลุ่มมานิที่ใช้ภาษากันชีว มีถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอธารโตจังหวัดยะลา
3. กลุ่มมานิที่ใช้ภาษาแตเด๊ะ หรือ เยแด มีถิ่นฐานอยู่บริเวณเขาสันกาลาศีรี จังหวัดยะลา และอำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส
4. กลุ่มมานิที่ใช้ภาษายะฮายัย มีถิ่นฐานอยู่แถบอำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส

ซึ่งก็พบว่าชนเผ่าเหล่านี้บางกลุ่มรู้จักเป็นญาติพี่น้องกัน บางกลุ่มก็ไม่รู้จักกัน แต่เขาเชื่อว่าพวกเขาทุกกลุ่มเป็นมันนิกัน คือเป็นพวกเดียวกันทั้งสิ้น แต่ละกลุ่มจะเรียกชื่อกลุ่มแตกต่างกันไป และบางพื้นที่ได้มีการแต่งตั้งนามสกุล เพื่อจดทะเบียนการเป็นประชาชนไทยอย่างถูกต้อง เช่น นามสกุล ศรีธารโต นามสกุล พระราชทานของสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชินี เมื่อปี พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในเขตอำเภอเบตง อำเภอธารโต และอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา กลุ่มนามสกุล รักรักษาบอน กลุ่มนามสกุล ศรีมะนัง เป็นต้น

ภาพที่ 2 แสดงภาพในอดีตของชนเผ่ามานิ (เขมร) ในจังหวัดยะลา เมื่อปี 2465

ที่มา <https://www.facebook.com/warofhistory/photos>

สภาพภูมิศาสตร์ของถิ่นที่อยู่ของชาวมานิ

ในภาคใต้ของประเทศไทย มีเทือกเขาที่ยาวที่สุดคือเทือกเขานครศรีธรรมราชที่ทอดผ่านจังหวัด นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง พัทลุง สตูล และสงขลา โดยส่วนปลายของเทือกเขานี้ไปบรรจบกับเทือก เขาสันกาลาศรีที่ทอดตามแนวพรมแดนไทย-มาเลเซีย ผ่านจังหวัดยะลา และนราธิวาส บริเวณที่เทือกเขาทอด ผ่านประกอบด้วยป่าดิบชื้นที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาเป็นเวลานาน จึงเอื้ออำนวยให้ชาวมานิดำรง ชีพอยู่ได้โดยอาศัยทรัพยากรจากป่าในบริเวณที่อยู่อาศัย ซึ่งชาวบ้านตลอดแนวเทือกเขานครศรีธรรมราชนี้ มักจะเรียกเทือกเขานี้ว่า เขาบรรทัด หรือ เทือกเขาบรรทัด เทือกเขาบรรทัดมีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขา สลับซับซ้อน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 100-1,350 เมตร ประกอบด้วยป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา มีทุ่งหญ้า และป่าละเมาะกระจายเป็นหย่อม ๆ จากระบบนิเวศที่มีความหลากหลายเช่นนี้ จึงเกิดความหลากหลาย ทางชีวภาพ มีผลให้ชาวมานิ มีอาหารบริโภคได้ตลอดทั้งปีและสามารถดำรงเผ่าพันธุ์มาได้ตลอดหลายช่วงอายุ คน แต่ในปี พ.ศ. 2504 ป่าในเทือกเขาบรรทัด ถูกบุกรุกโดยรัฐบาลได้ให้สัมปทานทำไม้แก่บริษัทเอกชนตาม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต้นไม้ในป่าเทือกเขาบรรทัดจึงถูกตัดไปเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นชาวบ้านยังได้ฉวยโอกาสเข้าจับจองพื้นที่เหล่านั้นเป็นพื้นที่ทำกิน และลักลอบตัดไม้ในป่าที่ไม่ได้รับสัมปทานอีกด้วย ทำให้เกิดผลกระทบที่สำคัญต่อสังคมมาขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 พื้นที่บริเวณเทือกเขาบรรทัดถูกใช้เป็นฐานที่ตั้งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีส่วนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ในสังคมมาขึ้น ในปี พ.ศ. 2525 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสลายตัวทำให้ชาวบ้านบุกรุกป่าเข้าไปจับจองเป็นพื้นที่ทำกิน ลำไส้ และหาของป่ามากยิ่งขึ้น จากการศึกษาการใช้ประโยชน์ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัดของกรมป่าไม้เปรียบเทียบกับระหว่างปี พ.ศ. 2518 กับ พ.ศ. 2541 พบว่ามีพื้นที่ป่าลดลงถึงร้อยละ 15.76 ทำให้ชาวมาลีสูญเสียแหล่งอาหารที่สำคัญจึงต้องอพยพเข้าไปในป่าลึกยิ่งขึ้น ขณะ

เดียวกันมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนสินค้าของป่าระหว่างกันทำให้มาลีต้องปรับวิถีการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ ปัจจุบันมาลีกลุ่มต่าง ๆ จึงมีรูปแบบการดำรงชีวิตที่หลากหลาย มีทั้งที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง กึ่งสังคมเมือง และที่ยังใช้ชีวิตแบบเดิมที่ต้องเคลื่อนย้ายอยู่ในป่า

วิถีชีวิต วัฒนธรรม และการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มาลี

ที่อยู่อาศัย

วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มมาลี อาศัยอยู่ตามภูเขา ใช้ชีวิตเร่ร่อน ย้ายถิ่นที่อยู่เมื่อมีกิจธุระอยู่ทางภาคใต้ของไทยจนถึงรัฐเคดาห์ รัฐปาหังประเทศมาเลเซีย บนเกาะสุมาตราประเทศอินโดนีเซีย สำหรับในภาคใต้ของไทยจะอยู่กันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 20-30 คน

กลุ่มมาลีเร่ร่อนอยู่ในป่าเทือกเขาบรรทัด จังหวัดพัทลุง สตูล ตรัง ปัจจุบันมาลีสร้างทับเป็นที่อยู่อาศัยอย่างเป็นทางการเป็นหลักเป็นแหล่งในป่าลึก บางฤดูยังเร่ร่อนในป่า สร้างที่พักชั่วคราว โดยย้ายบริเวณไปเรื่อย ๆ ตามความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหาร หลังจากนั้นหวนกลับมาตั้งหลักในพื้นที่สร้างถาวร จนถึงฤดูเร่ร่อนก็จะอพยพโยกย้ายอีกครั้งหนึ่ง การเลือกที่ตั้งที่นิยมเลือกพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ มีลำน้ำห้วยเล็ก ๆ ไหลผ่าน มักหลีกเลี่ยงแหล่งน้ำที่ขังเป็นแอ่งที่เรียกว่า น้ำตาย ลำห้วยขนาดใหญ่เพราะน้ำไหลแรงอาจจะมีน้ำป่าไหลหลากหรือท่วมได้ง่าย ทั้งยังหลีกเลี่ยงบริเวณน้ำตกเพราะเสียงดัง พื้นที่ต้องมีต้นไม้ใหญ่ที่เรือนยอดซ้อนทับกันเป็นร่มเงาตามธรรมชาติ แต่ต้นไม้ใหญ่มากป้องกันการล้มเมื่อมีลมและฝนแรงเป็นที่ราบบนเนิน มีความลาดเอียงเพื่อไม่ให้เป็นแอ่ง และเป็นแหล่งอาหารค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ใกล้แหล่งไม้ซางซึ่งใช้เป็นวัสดุในการทำเครื่องมือล่าสัตว์ ไม่เลือกบริเวณที่โล่งเตียนหรือบริเวณที่จอมปลวกสีคล้ำ หรือเมื่อเดินผ่านรู้สึกขนลุกขนพองเพราะเชื่อว่าผีไร่อาศัยอยู่อาจจะทำให้เจ็บป่วยได้ เมื่อเลือกทำเลที่ตั้งแล้วมาลีจะช่วยกันถางผืนป่าให้เป็นที่โล่ง

เป็นบริเวณไม่กว้างนักแล้วจึงปลูกทับหลังเล็ก ๆ เรียงกันเป็นวงกลมหันหน้าเข้าสู่ศูนย์กลางพื้นที่ตรงกลางปลูกกระโจมไว้ 1 หลังเป็นประกอบกิจกรรมร่วมกัน ทับสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่ถาวร ทับแต่ละหลังมีความกว้างประมาณ 1 เมตร ยาว 1.5 เมตรและสูง 1.5 เมตร มีเสาหน้าเป็นง่าม เพียง 2 ต้น สูงระดับศีรษะ ไม่มีเสาหลัง ใช้ไม้ไผ่เป็นโครงหลังคา 5-6 อัน วางพาดอยู่กับหลังคาเสาหน้า ทำเป็นเพิงหมาแหงน ส่วนหลังคามุงด้วยใบไม้ที่ทำได้บริเวณใกล้เคียง เช่น ใบตาล ใบเนา ใบจาก ใบหวาย ใบกล้วย ใบเตย ใบหญ้าแฝก ใบหญ้าคา ปัจจุบันมีฝา โดยใช้ใบไม้มาสาน หรือวางทับเรียงต่อกัน หรือใช้ไม้ไผ่ผ่าซีก ทาบให้แผ่แบน มาเรียงต่อกันทำเป็นฝากันที่นอน ภายในในกลุ่มทับมีทับใหญ่ 1 ทับเป็นหัวหน้าครอบครัวและภรรยาจนได้ 2-3 คน ทับอื่น ๆ แต่ละหลังอยู่ได้เพียง 1 คน แต่ละคนจะมีแคร่นอนไม้ไผ่กลมประมาณ 10 ท่อน หรือต้นของปุด หรือไม้อื่น ๆ ที่มีลักษณะกลม ๆ วางเรียงกันขนาดพอนอนได้ 1 คน ส่วนมานิที่มีสามีภรรยา จะมี 2 แคร่อยู่ใกล้ ๆ กัน โดยเว้นตรงกลางไว้ แคร่นอนมีการสร้างอยู่ 2 แบบ แบบที่ 1 ยกพื้นด้านหน้าทับ อีกด้านหนึ่งวางบนดิน ตอนนอนจะเอาศีรษะซุกเข้าไปในทับหันปลายเท้าออกมาวางหน้าทับ การนอนแคร่ในลักษณะแบบนี้เท้าจะอยู่ในระดับสูงกว่าศีรษะ ส่วนแคร่นอนอีกแบบหนึ่งจะเป็นแคร่ที่ยกพื้นทั้งสองด้านให้มีระดับเท่ากันคล้ายกับแคร่นอนของชนบททั่วไป สำหรับการนอนของมานินั้นแปลกตรงที่พวกเขาอนเอาเท้าเข้าไปในหันศีรษะออกนอก เรื่องนี้มานิให้ความสำคัญเท่ามากกว่าศีรษะ เพราะไปไหนมาไหนต้องอาศัยเท้าเกิดมีภัยใกล้ตัวเวลาวิ่งหนีต้องอาศัยเท้าภายในทับก่อไฟสุก ทำอาหาร ไล่จิ้งจกสัตว์ร้าย ไล่แมลง ให้ความอบอุ่น มักแขวนรวงผึ้งไว้นอกทับ เชื่อว่าภูติผีปีศาจจะหันเหความสนใจไปยังรูต่าง ๆ ของรวงผึ้งจะได้ไม่รบกวนเวลาหลับนอน

การย้ายทับ ในภาวะปกติชาวมานิมีการโยกย้ายที่อยู่กันเดือนละครั้ง โดยถือฤกษ์เอาในตอนข้างขึ้นระยะแรก ๆ เช่น 3-5 ค่ำ ขึ้น 8 ค่ำหรือข้างแรมจะไม่ทำการโยกย้าย เพราะเชื่อว่าฤกษ์ไม่ดี ย้ายไปอยู่แล้วไม่มีความสุข นอกเหนือการย้ายในยามปกติแล้ว มานิมีการย้ายเพราะเหตุฉุกเฉินอีกด้วย เช่นการย้ายเพราะสมาชิกในครอบครัวล้มตาย หรือเมื่อมีโรคภัยเป็นต้น

ด้านอาหาร

อาหาร เป็นอาหารที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่รู้จักการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ถึงแม่หมู่บ้านใกล้ ๆ จะมีการเพาะปลูกให้เห็นก็ตาม อาหารของกลุ่มมานิที่จำเป็นและสำคัญที่สุด คือ มันชนิดต่าง ๆ ได้แก่ มันทราย มันตามราก มันโสม มันย่านเขียว มันหมู มันเขียว มันเหลื่อม มันสอ มันฝาง ทั้งนี้มานิในแต่ละพื้นที่อาจจะนิยมชนิดของมันที่แตกต่างกันไปเช่น อำเภอควนโดน จังหวัดสตูลนิยมมันทราย หรือที่เรียกว่า อากิ มันชนิดมีลำต้นเป็นเถาสีแดงอมเขียวเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.5 เซนติเมตร พันกันไปกับต้นไม้สูง ตรงลำต้นมีข้อโดยแต่ละข้อระยะห่างกันประมาณ 1 ฟุต และตรงข้อจะมีหนามสั้น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่โดยรอบ ใบมีลักษณะรูปหัวใจเรียวยาว ปลายใบแหลม โคนใบเว้า มีรากสะสมอาหารอยู่ใต้ดิน มีลักษณะเป็นแขนงเล็ก ๆ ขนาดหัวแม่

มือ แขนงเหล่านี้จะแตกออกจากหัวใหญ่ซึ่งมีลักษณะคล้ายหัวกลอย ขณะที่มานิ อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง ชอบมันโสมหรือตะโกบ เพราะมีความเหนียว เมื่อเผาสุกมีกลิ่นหอม นอกจากมันแล้ว อาหารของมานิเป็นพืชอื่น ๆ ซึ่งหาได้ตามฤดูกาล เช่น หน่อไม้ ผักกูด เหยียง เนียง สะตอ ต้นอ่อนของกล้วยป่า ส่วนที่ใช้เป็นกับข้าว นั้นเป็นเนื้อสัตว์ สำหรับมานิอำเภอกวนโดนรับประทานเนื้อสัตว์ 2 ชนิด คือ ปลาและสัตว์ปีก ได้แก่ ไก่ และ นก สวนสัตว์อื่น เช่น กระจอก จง เสือ ค่าง หมูป่า จะไม่รับประทาน ล่าไปเพื่อการจำหน่ายและแลกเปลี่ยน สิ่งของที่ใช้อุปโภคและบริโภคกับชาวบ้านเท่านั้น ในขณะที่มานิที่อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง ประเภทเนื้อสัตว์ รับประทานแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น ลิง ค่าง กระจอก ชะมด กระจง กวาง หมูป่า ยกเว้นเนื้องู เนื้อช้างและเสือเพราะถือกันว่ามีความแข็งแรง เมื่อล่าสัตว์มาได้จะทำพิธีถอนรังควานหรือเซ่นไหว้วิญญาณทุกครั้งเพราะเชื่อว่าสัตว์ทุกชนิดมีวิญญาณของสัตว์สิงอยู่ ถ้าไม่ทำพิธีถอนรังควานวิญญาณของ สัตว์ จะเข้าสู่ร่างกายผู้ล่าได้ในภายหลัง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น ค่าง กระจอก ชะมด กระจง กวาง หมูป่า ที่รับประทานเป็นสัตว์ปีกใหญ่ เช่น นกเขา นกเงือก นกชนหิน นกกระปูด และสุดท้ายสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาตูกา หอยกาบ หอยโล่ ปูบางชนิด อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันกลุ่มมานิติดต่อกับบุคคลภายนอกมากขึ้น จึงรู้จัก รับประทานเนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อหมูนั้นเป็นสิ่งที่ต้องห้ามเพราะมีอิทธิพลต่อชาวไทยมุสลิมที่ตั้งบ้านอยู่บริเวณ ใกล้เคียง แต่บางกลุ่มรับประทานแล้วในปัจจุบัน อาหารอีกชนิดหนึ่งชาวมานิไม่รับประทานคือ ไข่ เพราะพวกเขาเชื่อว่าในไข่มีพยาธิรับประทานแล้วจะมีโทษต่อร่างกาย ผลไม้ที่กลุ่มมานิรับประทานเป็นผลไม้ที่หาได้ในป่า เช่น ระกำ สาย นมควาย นมแมว กล้วยหมูสัง กล้วย กล้วยป่า มะปราง มะปริง ขนุนป่า จำปูลิง มะไฟ ละไม ประ เเงะขนสั้น คอแลน ก่อ หวาย ลูกหยี เป็นต้น สำหรับวิธีการหาอาหารตามัน การไปขุดนั้นมานิเรียกว่า ไป ป่า เป็นวิธีง่าย ๆ คือ เมื่อพบต้นมันจะใช้ไม้ปลายแหลมขุดเอาหัวขึ้นมา แต่เนื่องจากแขนงมันมีขนาดเล็ก การ ขุดให้ปริมาณเพียงพอสำหรับการบริโภคในครอบครัวแต่ละวันจึงจำเป็นต้องใช้เวลามาก ดังนั้นเวลาส่วนใหญ่ใน แต่ละวันจึงต้องหมดไปกับการหาอาหาร ชาวมานิจะไปป่าในเวลาช่วงเช้ากลับมาพักในเวลาเที่ยงหรือบ่าย และ ด้วยเหตุนี้ต้องใช้เวลาในการหาอาหารมากเช่นนี้พวกเขาจึงรับประทาน 2 มือ คือ มือเที่ยงกับมือเย็น มือเช้า จำเป็นต้องงดเพราะยังไม่มีอาหารรับประทาน ส่วนการล่าสัตว์สัตว์ปีก สัตว์ป่าส่วนใหญ่ล่าโดยใช้ลูกดอกอาบยา พิษสัตว์ที่มีขนาดใหญ่จึงต้องใช้เวลาในการติดตามมาก เมื่อได้สัตว์มาจะไม่ฆ่าแต่เหมือนอย่างเราเราแต่จะ เผาไฟทั้งตัว พอขนเกรียมแล้วลูบขนออกอย่างชำนาญ การทำอย่างนี้เชื่อว่าจะทำให้เนื้อสัตว์หอมไม่เป็นไม่ เหม็นคาว ส่วนปลานั้นโดยใช้เครื่องมือทรงรอยที่ทำจากไม้ไผ่ เป็นที่น่าสังเกตว่าสัตว์ป่าและปลาที่ใช้เป็น อาหารส่วนใหญ่จะทำให้สุกโดยการปิ้ง หรือต้ม เนื่องจากชาวมานิไม่รู้จักรับปรุงในรูปแบบอื่นนั่นเอง ส่วน วิธีการปรุงอาหารชาวนั้นนอกจากหุงโดยใช้หม้อ อีกวิธีหนึ่งที่นิยม คือ การหลามในกระบอกไม้ไผ่ เริ่มด้วยการ ห่อข้าวสารโดยใช้ใบเร็ด แล้วอัดเข้าไปในกระบอกไม้ไผ่ เติมน้ำให้เต็ม จากนั้นเอาไปหลามเช่นเดียวกับการทำ ข้าวหลาม เมื่อข้าวสุกแล้วทำการผ่ากระบอกเอาข้าวในกระบอกมารับประทานได้ สำหรับการปรุงอาหารเป็น หน้าที่ของผู้หญิงเป็นผู้รับผิดชอบหลัก เมื่อสุกจะต้องดูแลตักแบ่งอาหารแก่สมาชิกอื่น ๆ อีกด้วย ในเรื่องการ

แบ่งปันอาหารนี้ถือเป็นจุดเด่นของชาวมานี การปันส่วนอาหาร หากสมาชิกคนใดหาสัตว์มาได้เขาจะแบ่งให้แกกันและกันด้วยความเต็มใจ ที่น่าประทับใจมากกว่านั้น เขาจะแบ่งส่วนที่ดีที่สุดให้กับคนอื่นก่อนส่วนที่เหลือตัวเองจึงเก็บไว้ โดยพวกเขาเชื่อว่าหากไม่ยอมแบ่งปันอาหารให้คนอื่นเกิดมาจะกลายเป็นต้นกะพ้อ การกินของพวกเขาแต่ละคนกินจุมาก ส่วนวิธีการรับประทานจะใช้มือเปิดไม่มีจานจะใช้กะลาหรือใบไม้แทน ถ้ามีอาหารเขาจะกินกันทั้งวัน คือ ตอนเช้า ระหว่างเช้ากับเที่ยง เที่ยง กับเย็น เย็น มีด และก่อนนอนอีกมือหนึ่งแล้วจึงนอนบางคนยังเอาเผือกมันเนื้อสัตว์เผาเก็บไว้ในกระเป่าเสื่อกระเป่ากางเกง ว่าง ๆ ก็เอามานั่งแทะแล้วเก็บไว้อีกจนกว่าจะหมด แม้ว่าอาหารแต่ละมือของมานีไม่ค่อยอร่อยในสายตาของคนทั่วไปแต่ทุกคำอาหารบรรจงเปิบเข้าปากเต็มไปด้วยคุณค่าความเป็นมนุษย์จากหยดเหงื่อแรงกายของพวกเขา

การใช้พืชสมุนไพร

การอนามัยและยารักษาโรค มานีไม่รู้จักระบบการแพทย์ ไม่รู้จักรักษาหรือส่งเสริมการอนามัยของตนเองและชุมชนของตนมากนัก จะปล่อยปละละเลยไปตามยถากรรม มานีเป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจและทางเดินอาหาร โรคผิวหนังกันมาก แต่ที่น่าแปลกใจคือ มานีไม่ค่อยเป็นโรคมาลาเรียทั้ง ๆ ที่อาศัยอยู่ในแหล่งที่มีเชื้อไขมาลาเรียชุกชุม มานีไม่นิยมใช้ยาแผนปัจจุบัน ซึ่งพวกเขาเรียกว่า “ยาหลวง” แต่นิยมใช้ยาสมุนไพรจนได้รับการยกย่องว่า “ซาไกเจ้าแห่งสมุนไพร” ยารักษาโรค โดยปกติมานีกลุ่มหนึ่ง ๆ จะมีหมอประจำกลุ่มอยู่ 1-2 คน คือหมอผู้หญิงมีหน้าที่ทำคลอด หมอผู้ชายทำหน้าที่เป็นแพทย์รักษาโรคทั่วไป ในบางกรณีอาจมีหมอคนเดียวเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ ทำหน้าที่เป็นทั้งผดุงครรภ์ ทำคลอดและเป็นแพทย์รักษาโรคทั่วไป เมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น หมอก็จะวินิจฉัยหาสาเหตุของโรค ซึ่งในความคิดของมานีเชื่อว่าเหตุแห่งการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีและเกิดจากเชื้อโรค เนื่องจากถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นป่าเขตร้อนชื้น จึงมีพืชสมุนไพรอุดมสมบูรณ์ ชาวมานีรู้จักนำพืชสมุนไพรมาใช้เพื่อการบำรุงร่างกายและรักษาโรคเช่น การดูแลสุขภาพมารดาในขณะตั้งครรภ์และทารก จะใช้ยารากหินช่วยให้คลอดง่าย ไม้ไผ่ใช้ตัดสะดือ ทาแผลที่สะดือด้วยขมิ้น หรือไพล การอยู่ไฟ นาน 5-7 วัน ใช้ก้อนเส้าและตีเมยาสุมุนไพร ทารกหลังจาก 3 เดือน กินมันและกล้วยบด ใช้สมุนไพรถ่ายพยาธิ แก้กท้องเสีย แก้กหวัด ยาสมุนไพรของชาเผ่ามานี ปัจจุบันได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวาง รู้จักกันดีในกลุ่มที่นิยมยาสมุนไพร ดูจากการจำหน่ายสมุนไพรของมานีเลี้ยงครอบครัว

ชาวมานีป่า รู้จักการใช้สมุนไพรมาจากบรรพชน จึงมีความรู้ความชำนาญในการใช้พืชสมุนไพรมากจนได้ชื่อว่าเป็นเจ้าแห่งสมุนไพร ใช้สมุนไพรในการรักษาโรคต่างๆ ได้เป็นอย่างดีและยังแพร่หลายไปยังชุมชนละแวกนั้น ๆ มานี มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ แบบชนดั้งเดิม เมื่อเจ็บป่วยก็ไม่นิยมรักษาในโรงพยาบาล ถึงแม้จะมีคนพาเข้ารักษาก็ตาม เขาจะรักษากับหมอประจำเผ่าของเขา ซึ่งมี 2 คน พวกเขาให้ความนับถือ หมอผู้หญิง เรียกว่า โต๊ะตัน หรือ โต๊ะปัดัน ซึ่งเป็นคนโสด ทำหน้าที่เป็นผดุงครรภ์ทำคลอด และเลี้ยงดูเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน ไม่ต้องออกไปหาอาหาร คนอื่น ๆ เมื่อหาอาหารได้มาก็จะแบ่งให้ หมออีกคนเป็นผู้ชาย รับหน้าที่เป็น

แพทย์ทั่วไป ใครเจ็บไข้ไม่สบาย หมอก็มีสมุนไพรมารักษาและทำ "ชาโอซ" ให้อีกด้วย การทำชาโอซ ก็คือ การพ่นหมากพลุนนั่นเอง ซึ่งทำได้ทุกกรณีเมื่อเจ็บป่วยและทำคู่กับให้ยาสมุนไพร สำหรับยาสมุนไพรของชาวชานี้ นั้น นับได้ว่าเขาเป็นเจ้าของแห่งสมุนไพรนานาชนิดทีเดียว พวกเขามีความรู้ความชำนาญในเรื่องยาสมุนไพรสามารถนำพืชพรรณธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ได้โดยเฉพาะยาสมุนไพรที่เกี่ยวกับการมีลูก เนื่องจากชาโอซเชื่อว่าผู้ใดไม่มีลูกถือว่ามิบาป เมื่อสามีภรรยาอยู่กินกันนานแล้วไม่มีลูก ก็จะไปขอยาสมุนไพรจากหมอ ยาสมุนไพรนี้คือ ยามักมีอก มีสรรพคุณคล้ายยาบำรุงเลือด ให้ดื่มรับประทานเมื่อมีประจำเดือน พอประจำเดือนหมด ให้ภรรยาและตัวสามี รับประทานอย่างอื่น ซึ่งเป็นรากไม้แห้ง เนื้อสีขาวเปลือกสีดำ หากร่วมประเวณีกันในรอบเดือน ภรรยาจะได้ลูกสมปรารถนา เมื่อแม่คลอดบุตรมักเอาหัวโพลมาผูกไว้ที่หูแม่ เชื่อว่าจะช่วยให้แม่แข็งแรงดี และป้องกันไม่ให้ผีมารบกวน หญิงแม่ลูกอ่อนมักให้รับประทานกล้วยไข่ ปลาเค็ม และเกลือ ห้ามรับประทานกล้วยหิน กล้วยน้ำว้า ขนุน หัวเผือก และห้ามซบถ่ายลงลำคลอง เพราะถือว่าบาปหากคนที่อยู่ใต้น้ำใช้ดื่ม หากชายمانีต้องการเสริมพลังทางเพศก็มีสมุนไพรที่เรียกว่า "ตาง้อต" เป็นหัวคล้ายหัวเผือกโตไม่เกินกำปั้น เปลือกและเนื้อสีขาว ใช้รับประทานหรือทำยาอดองเหล้า จะช่วยให้กระชุ่มกระชวย หากไม่ต้องการมีลูก มานีจะมีสมุนไพรเป็นรากไม้แห้งให้ผู้หญิงรับประทานกับหมาก เรียกว่า "อัมม" มีสรรพคุณในการคุมกำเนิด เมื่อต้องการมีลูกก็ให้หยุดทาน หากทานติดต่อกันนาน ๆ เป็นประจำอาจเป็นหมันได้ การที่มานีรู้วิธีคุมกำเนิดด้วยสมุนไพรตามธรรมชาติทำให้แต่ละครอบครัวมีบุตรน้อย มักให้เหตุผลว่าอาหารหายาก หากมีลูกมากก็เลี้ยงไม่ไหว เป็นการวางแผนครอบครัวโดยที่ไม่ต้องพึ่งพาความรู้จากเจ้าหน้าที่อนามัย นอกจากนี้มานียังมียาใช้ภายนอกเช่น ยาแก้เมื่อยเรียกว่า "เลอะเคอะ" คล้ายต้นฝรั่ง นำมาต้มน้ำนวดบริเวณที่ปวดเมื่อย เชื่อว่ารักษาอัมพาตหาย "สิ่ว" เป็นรากไม้คล้ายกระชาย ต้มน้ำดื่มหลังอาหาร เป็นยาแก้เจ็บเส้น สุวัฒน์ ทองหอม (2544) และเกศริน มณีหนูน (2544) พบว่า มานีใช้พืชสมุนไพรจากพืชและจากสัตว์ ดังต่อไปนี้

ยาที่ได้จากพืช

หมากพร้าวตากคั่ว ผลสุกมีสรรพคุณแก้เบื่ออาหาร ใบนำมาเผาเป็นขี้เถ้าทาตำคอกแก้ไอ
เอื้องป่า คั้นน้ำในลำต้นรับประทานแก้ปัสสาวะขัด

ตำโตก (รากหิน) รับประทานสด ๆ ช่วยให้เกิดง่าย

ขนเสนา, ชิงดอกเดียว ต้มน้ำดื่ม บำรุงเลือด บำรุงกำลัง

ไฟเดินกอง ต้มน้ำดื่ม บำรุงเลือด

จิไต (ไอเหล็ก) ต้มน้ำดื่ม บำรุงกำลังทางเพศ

โพล เคี้ยวพ่นแก้คันตามตัว แขนงคอกันผี

สาบเสือ ตำพอกแผลห้ามเลือด

ปลาไหลเผือก ใช้ส่วนรากต้มน้ำดื่ม และอาบรักษาโรคมะเร็ง

ข้าวเย็นเหนือ นำหัวมาต้มน้ำดื่ม เป็นยาเสริมกำลังบำรุงร่างกายสำหรับผู้ชาย

เอื้องลีลา ใช้ส่วนรากต้มน้ำดื่ม เป็นยาเสริมกำลังบำรุงร่างกายสำหรับผู้ชาย
 ว่านนางตัด ใช้ส่วนรากต้มน้ำดื่ม ช่วยให้มดลูกแห้งเร็ว สำหรับสตรีหลังคลอด
 ผักเหมียง ใช้ส่วนรากต้มน้ำดื่มก่อนมีประจำเดือน 7 วัน ป้องกันการตั้งครรภ์
 หญ้าหนูตัน ใช้ส่วนรากต้มน้ำดื่ม แก้โรคความดันโลหิต
 เขียด ใช้ส่วนรากต้มน้ำดื่ม แก้ขับลมเมื่อท้องอืด
 ขมิ้นฤๅษี ใช้ส่วนรากต้มน้ำดื่ม แก้ริดสีดวงทวาร
 เข็มทอง ขับพยาธิ

ร่องไม้ เป็นยาทาภายนอกโหลกกับปูนแดง นำไปทาคอเพื่อบรรเทาการไอ สำหรับเด็กเล็ก ๆ
 ยาที่ได้จากสัตว์ เช่น

ค่าง ใช้ส่วนตับมาบำรุงเลือด แก้ปวดหลัง ปวดเอว
 ตัวนิ่ม ใช้เลือด แก้ตาบอดกลางคืน
 ผึ้ง รับประทานสด ๆ แก้ปวดเมื่อย
 หมูดิน (หมูหริ่ง) ใช้น้ำมันมารักษาแผล

จากบทความ เาะป่าชาโกลุมิปัญญาไทย (<http://nit-knitta.blogspot.com/2008>) ชาวซาไกรู้จัก
 นำพืชสมุนไพรมาใช้ในการบำรุงร่างกายและรักษาโรค ประมาณ 20 ชนิด โดยจำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง ยาสำหรับสตรี มีหลายชนิด เช่น

1. ฮ้ำ เป็นยาคุมกำเนิดสำหรับสตรี นิยมกินกันหลังคลอดทุกคน โดยจะกินในขณะที่อยู่ไฟ
 สรรพคุณ เป็นยาคุมกำเนิด ถือเป็นยาร้อนช่วยให้เลือดที่ค้างหลังคลอดถูกขับออกมาง่ายขึ้น อันจะมีผลต่อไปใน
 ระยะยาว ช่วยให้ประจำเดือนหลังคลอดกลับมาเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ จนกว่าต้องการจะมีลูกคนใหม่ จึงกิน
 ยาที่ช่วยให้มีลูกง่าย วิธีกิน ใช้ส่วนต้น นำมาต้มน้ำกับน้ำ กินวันละ 4-5 แก้ว กินตั้งแต่หลังคลอด 2-3 วัน จนครบ
 40 วัน จึงหยุดได้
2. กาลေး สรรพคุณ เป็นยาขับเลือดหรือขับน้ำคาวปลา สำหรับหญิงหลังคลอด ยานี้เป็นยาแก้
 ร้อนใน สรรพคุณเช่นเดียวกับฮ้ำ วิธีกิน ใช้ส่วนต้นจำนวนเล็กน้อย นำมาต้มน้ำเพียงครั้งเดียวก็เพียงพอแล้ว
 เพราะถ้ากินมากน้ำนมจะแห้ง
3. กะจิติเมาะ สรรพคุณ เป็นยาบำรุงสำหรับสตรี ช่วยให้ร่างกายแข็งแรงหลังคลอด อีกทั้งยังช่วย
 ให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น วิธีกิน ใช้ส่วนเถา (เป็นเถาไม้เลื้อย) นำมาต้มน้ำกินร่วมกับกาลေး
4. มูดุส สรรพคุณ เป็นยาคุมกำเนิดชนิดถาวรสำหรับสตรี จะทำให้ไม่มีลูกเด็ดขาด วิธีกิน ใช้ส่วน
 หัวนำมาต้มน้ำกับน้ำวันละ 4-5 แก้ว กินภายหลังคลอดแล้ว 1 เดือน เมื่อครบ 2 เดือน ก็หยุดได้

5. ยังกอล สรรพคุณ เป็นยาที่กินแล้วทำให้มีลูก วิธีกิน ผู้หญิง (ภรรยา) ใช้ส่วนต้นมาต้มกินกับน้ำ กินวันละ 2-3 แก้ว กินช่วงเวลามีประจำเดือน เมื่อประจำเดือนหมดก็หยุดกิน ผู้ชาย (สามี) เริ่มกินพร้อม ๆ กับภรรยา โดยกินขนาดเท่ากันไปเรื่อย ๆ จนแน่ใจว่าภรรยาเริ่มตั้งครรภ์ก็หยุดกินได้

6. ยายเอ็ง มีสรรพคุณและวิธีกินเหมือนอ้า

7. อันจง สรรพคุณ เป็นยาช่วยให้คลอดง่าย ใช้กินเวลาเจ็บท้องคลอด วิธีกิน นำส่วนต้นมาล้าง ทูบแช่น้ำเย็นไว้ประมาณ 2-3 นาที แล้วจึงกินเวลาที่มีอาการเจ็บท้องคลอด นำบางส่วนมาลูบบริเวณศีรษะด้วย ซึ่งมีความเชื่อว่าจะทำให้คลอดบุตรง่าย

8. ตังยับเยา สรรพคุณ เป็นยาช่วยให้มีน้ำนมมาก วิธีกิน นำส่วนต้นมาตำ แล้วนำมานวดที่บริเวณ เต้านมทั้ง 2 ข้าง เพื่อช่วยให้มีน้ำนมมาก

9. มะฮีม สรรพคุณ เป็นยาแก้ประจำเดือนไม่ตี ไม่ปกติ ปวดประจำเดือน มีรสเผ็ดร้อน วิธีกิน ใช้ ส่วนรากมาต้มน้ำกินวันละครั้ง เช่น ถ้ามีประจำเดือนมา 5 วัน แล้วมีอาการปวดท้อง ให้ทดลองกิน 2 วันก่อน ถ้าไม่ปวดท้องก็หยุดกิน

ประเภทที่สอง ยารักษาโรคทั่วไป มีหลายชนิด เช่น

1. ชูดง หรือว่านร้อยปีในภาษาไทย สรรพคุณ เป็นยาแก้ปวดบั้นเอว วิธีกิน ใช้ส่วนรากนำมาต้มน้ำกินวันละ 2-3 ครั้ง หรือกินต้มน้ำก็ได้

หมายเหตุ ผู้ชายที่ต้องการให้มีสมรรถภาพทางเพศสูง ก็จะใช้กินยา “มักมีอก” โดยนำชูดงและมักมีอกมา คั่ววันบาง ๆ แล้วดองลงในเหล้า ซึ่งเชื่อว่าจะกินแล้วสมรรถภาพทางเพศจะดี

2. บักกุกะเฮิบ สรรพคุณ เป็นยาแก้โรคหอบหืด ชาวซาไกมีความเชื่อว่าโรคหอบหืด เกิดจากร่างกายกระทบกับอากาศเย็นจนทำให้ไอน้ำเป็นประจำ แล้วเป็นไข้หวัด ต่อมาก็กลายเป็นโรคหอบหืด หรือกินอาหารที่เย็น ได้แก่ แดง ฟัก ถั่วฝักยาว หน่อไม้ ก็อาจทำให้เกิดโรคหอบหืดได้ หรืออาจทำให้ปวดหลัง วิธีกิน ใช้ส่วนราก ต้มน้ำกินวันละ 2-3 ครั้ง

3. อะเวยญูญิต สรรพคุณ เป็นยารักษาโรคไข้เหลือง วิธีกิน ใช้ส่วนรากนำมาต้มน้ำ กินวันละ 2-3 ครั้ง หรือนำมาต้มเพื่อใช้สำหรับอาบ เคยนำมารักษาโดนไข้ยาเพียง 2 มัดก็หายขาด (มัดละประมาณ 1 กำมือ)

4. กรีโว สรรพคุณ ยาแก้ท้องเสีย เป็นระดูขาว โรคกระเพาะอาหารอักเสบ โรคไส้เลื่อน โรคริดสีดวงทวาร วิธีกิน นำส่วนเถามาต้มน้ำกินวันละ 2-3 ครั้ง

5. เบอฮัน สรรพคุณ เป็นยาแก้โรคลมพิษ วิธีกิน ใช้ส่วนต้นนำมาต้มน้ำกินวันละ 2-3 ครั้ง

6. ตูโยะลาจิ สรรพคุณ เป็นยาแก้ไขมาลาเรีย วิธีกิน ใช้ส่วนต้นมาต้มน้ำกินวันละ 2-3 ครั้ง กินจนไม่มีไข้

7. สะดวง สรรพคุณ เป็นยาแก้ไข้หวัด โรคไซนัส วิธีกิน ใช้ส่วนหัวของสะดวง นำมาฝนแล้วทา บริเวณหน้าผาก สองข้างจมูกและที่รูจมูก

8. กาลัง สรรพคุณ เป็นยารักษาโรคนี้ว วิธีกิน ใช้ส่วนต้นมาต้มน้ำกินวันละ 2-3 ครั้ง
9. บอซอล สรรพคุณ เป็นยาแก้โรคเหน็บชา วิธีกิน ใช้ส่วนต้นมาต้มกินวันละ 2-3 ครั้ง
10. ขามังตะบาน สรรพคุณ เป็นยาแก้โรคมะเร็งที่เจ็บในอก วิธีกิน ใช้ส่วนหัวมาต้มน้ำกินวันละ 2-3 ครั้ง ถ้าเป็นที่ผิวหนังใช้ทาแทน
11. บีโศล สรรพคุณ เป็นยาแก้ฝี วิธีกิน นำใบมาตำแล้วโปะบริเวณที่เป็นฝี จะช่วยลดอาการอักเสบ

การแต่งกายของซาไก

การแต่งกาย สมัยก่อนชาวซาไกใช้ใบไม้ เปลือกไม้ หรือตะไคร่น้ำที่เกาะเป็นแผ่นตามก้อนหินใหญ่ ๆ ในป่า โดยการแกะมาจากหินแล้วฝั่งแดดให้แห้งจนเป็นสีดำ แล้วนำมาถักเป็นเครื่องนุ่งห่ม ผู้หญิงซาไกนุ่งยาวถึงหัวเข่าหรือครึ่งน่อง ใช้ผ้าคาดอกหรือเปลือยอก ผู้ชายนุ่งสั้นแค่เข่าและเปลือยอก ส่วนเด็ก ๆ จะไม่นุ่งอะไรเลย ชาวมานิรู้จักใช้ผ้ามาแล้วตั้งแต่สมัยพ่อแม่ของเขา แต่ไม่รู้จักเอามาทำให้เป็นถุงเป็นผืนอย่างชาวบ้าน เขาจะเอามาฉีกออกเป็นชิ้น ๆ ขนาดฝ่ามือเดียวกัน แต่มีผ้าหรือใบไม้ทำรอบเอวยาวแค่เข่าหรือครึ่งน่องอีกชิ้นหนึ่ง ผ้าคาดอกหรือเปลือยอกเช่นเดียวกับผู้ชาย

คำบอกเล่านี้ตรงกับลักษณะการแต่งกายของชาวมานิที่จังหวัดพัทลุงและจังหวัดตรัง ที่พระพุทธรเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 ทรงพบเมื่อ ร.ศ.125 (พ.ศ.2548) ดังข้อความที่พระองค์ท่านทรงพรรณนาไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่องมานิป่าวาว

“...ผู้ชายนุ่งผ้าคางหว่างขา แล้วกระหวัดเอวไว้ทั้งหน้าหลังเรียกว่า “นุ่งเลาะเตี้ยะ” ชายที่ห้อยข้างหน้าเรียกว่า “โกพ็อก” ชายที่ห้อยข้างหลังเรียกว่า “กอละ” วิธีนุ่งผ้าเช่นนี้เหมือนอย่างเขมร ครั้งพระนครวัดนุ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในลายจำหลักศิลา ชั่วแต่ผ้ากว้างแคบกว่ากันตามที่มีมากน้อย พวกก็ย่นนั้นเห็นนั้นจะไม่ได้เปลี่ยนแปลงเลยตั้งแต่ครั้งนั้นมาถึงจนเดี๋ยวนี้ ผู้หญิงนุ่งเตี้ยชั้นในเรียกว่า “จะวัด” คือมีสายรัดบั้นเอวและผ้าทาบหว่างขา แล้วนุ่งห่มรอบเอวข้างนอกตามแต่จะมี เมื่อไม่มีผ้าก็ใช้ใบไม้เมื่อมีผ้าก็ใช้ผ้าเรียกว่า “ฮอสิ” กว้างและแคบก็ตามมี อย่างแคบก็ปกคลุมมาเหนือเข่า ผู้หญิงก็มีผ้าห่มเรียกว่า “สิใบ” นี้ก็เห็นจะเต็มชิ้นใหม่เมื่อใกล้เคียงกับชาวบ้านเขา”

เครื่องประดับเพื่อความสวยงาม เครื่องประดับสำหรับความสวยงามนั้น พวกผู้ชายไม่มีเครื่องประดับอื่นใดนอกจากเสื้อผ้า แต่ชาวมานิที่ อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล ดูจะพิเศษไปกว่าชาวมานิในที่อื่น ๆ คือบางคนผูกนาฬิกาข้อมือ หวีวิหุ ส่วนผู้หญิงออกจะพิถีพิถันในการแต่งตัวบ้าง แต่ก็ยังเป็นลักษณะชาวป่าดงอยู่นั่นเอง คือตกแต่งเรือนผมที่ดกดำ หยิกขมวดกลมติดหนังศีรษะหรือฟูเป็นกระเชิงด้วยใบไม้ ดอกไม้สีต่าง ๆ แต่ชอบสีแดง โดยเอามาเสียบติดกับผม เด็ก ๆ บางคนรู้จักใช้กิบสีแดงสีเขียว ยังไม่รู้จักใช้หวี หรือถ้าใช้หวีอาจจะหวีไม่ไปก็ได้เพราะผมหยิกฝอยมาก เขาจึงใช้หวีที่ทำขึ้นเองจากไม้ไผ่แกะเป็นซี่ห่าง แล้วตกแต่งลวดลายสวยงามลง

บนผิวไม้ ผู้หญิงบางคนทาแป้งหน้าขาว ใช้สีแดงจากดอกไม้ หรือบางคนใช้ลิปสติกที่ทาซื้อจากตลาดเมื่อขายของป่าได้ทาปากทาแก้มให้เป็นสีแดง บางคนใส่ตุ้มหู สวมสร้อยทองชุบดูแพรวพราวไปเหมือนกันทั้งหมดที่กล่าวมานั้นคือลักษณะการแต่งกายของชาวมาโนในปัจจุบันนี้ ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหมดแล้ว แต่ก่อนนั้นโดยปกติแล้วผู้หญิงแต่งกายกันตามแบบมานิอย่างสวยงาม หญิงที่ยังไม่มีสามีจะใช้ดอกไม้สีขาวทำตุ้มหู ใช้หวีไม้ไผ่เสียบผม หรือสวมกำไลข้อมือ ส่วนผู้หญิงที่มีสามีแล้วจะสวมสร้อยคอลูกประคำ แต่ปัจจุบันลักษณะเหล่านี้ได้สูญหายไปหมดสิ้น คำบอกเล่านี้ ตรงกับลักษณะการแต่งตัวของหญิงมาโนตามที่พระพุทธรเจ้าหลวงทรงบรรยายไว้ ดังข้อความในพระราชนิพนธ์ว่า “ผู้หญิงเมื่อมีสามีสอดตุ้มหูใช้ดอกไม้โดยมากดอกจำปูน เป็นที่พึงใจกว่าอื่น เครื่องประดับนอกนั้น มีหวีทำด้วยไม้ไผ่ปล้องขนาดใหญ่ผ่ากลางจักเป็นซี่ แล้วแต่งลายด้วยเอาตะกั่ว นาบและย้อมสีบ้าง กำไลร้อยด้วยเม็ดมะกล่ำ การแต่งกายของชาวกอในปัจจุบันรับวัฒนธรรมชาวเมือง มีการสวมเสื้อ นุ่งกางเกง นุ่งกระโปรง สวมรองเท้า เครื่องแต่งกายส่วนใหญ่ได้มาจากการแลกเปลี่ยนของป่าหรือแลกด้วยแรงงาน ผู้ชายไม่ใช้เครื่องประดับ

การล่าสัตว์และเก็บของป่า

การล่าสัตว์และการออกไปขุดมันเป็นหน้าที่ของผู้ชายที่มีประสบการณ์ที่มากกว่า นำทีมโดยหัวหน้ากลุ่ม ให้รองหัวหน้าผู้หญิงและเด็กเฝ้าหับ เครื่องมือที่ใช้ในการขุดมันจะใช้ไม้ที่เนื้อแข็งเสี้ยนปลายแหลม ความยาว 70-80 เซนติเมตร การขุดจะไม่ทำให้ดินมันตาย จะขุดเอาเฉพาะหัวเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้ดินมันสามารถเจริญเติบโต สะสมอาหาร ให้พวกเขากลับมาขุดใหม่ในรอบต่อไป คือวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืน ทำให้มานิมีอาหารกินตลอดและมีชีวิตอยู่รอดได้ มานิจะใช้บาเลาหรือลูกดอกเป็นอาวุธประจำกายเพื่อใช้ในการล่าสัตว์ ลูกดอกนี้มีส่วนประกอบสำคัญ 4 ส่วน คือ

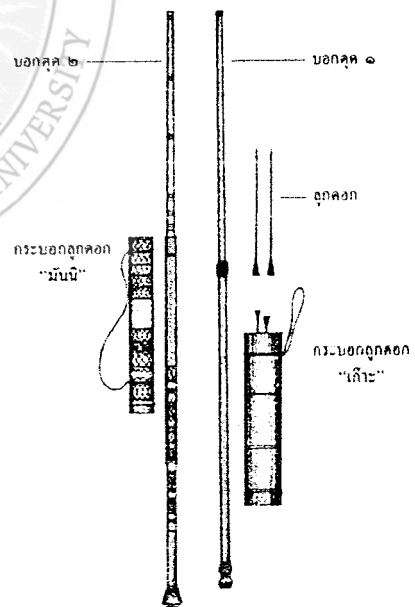
1. กระจบอกยิง เรียกว่า บาเลา หรือกระจบอกตุ๊ด ทำจากไม้ไผ่ขาง กระจบอกนี้มีสองชั้น ชั้นในจะมีเส้นผ่านศูนย์กลางเล็กกว่าชั้นนอก ส่วนชั้นนอกมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2.5-3.0 เซนติเมตร ความยาว 2.5 เมตร ทำสองชั้นเพื่อให้ลูกดอกพุ่งไปได้ไกล และกระจบอกจับมือเมื่อใช้งาน ปกติแล้วปล้องไม้ไผ่ขางมีความยาวไม่ถึง 2.5 เมตร จึงต้องต่อเชื่อมเพื่อให้เป็นท่อนเดียวกัน การเชื่อมต่อจะใช้ยางของต้นไทร ต้นห่าน ปลายสุดของกระจบอกจะเป็นที่เป่าทำเป็นกรวยด้านนอกบานใหญ่ ด้านในเรียวเล็กเท่ากับกระจบอกชั้นใน

2. ลูกดอกทำจากไม้สกุลหมาก เช่น หมากเจ หมากเนา โดยนำลำต้นมาผ่าเป็นซี่เล็ก ๆ ขนาด 3-4 มิลลิเมตร ยาว 25-35 เซนติเมตร ตากแดดจนแห้งสนิท จากนั้นเหลาและขูดผิวให้เรียบทำให้ได้ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางลูกดอก 1.8-2 มิลลิเมตร แล้วเหลาปลายด้านหนึ่งให้แหลม ถัดจากปลายแหลมเข้ามา 4-5 เซนติเมตร ทำเป็นรอยบากรอบ ๆ เพื่อว่าเมื่อยิงไปโดนสัตว์แล้วจะทำให้ส่วนปลายหักติดไปกับตัวสัตว์ได้ง่าย จากนั้นจึงตัดให้มีความยาว 20-30 เซนติเมตร อีกด้านหนึ่งเสียบเข้ากับจุกไม้ระกำ จุกนี้ให้มีขนาดเล็กกว่ากระจบอกชั้นในเล็กน้อย ซึ่งจะเป็นส่วนที่บังคับให้ลูกดอกมีทิศทางการยิงที่ดีขึ้น จากนั้นนำปลายแหลมของ

ลูกดอกไปจุ่มในน้ำยาพิษทิ้งไว้ให้แห้ง แล้วนำไปเก็บไว้ในกระบอกไว้ใช้ในโอกาสต่อไป การทำลูกดอกบางเผ่านิยมใช้ก้านกลางของต้นเนาแทนส่วนที่เป็นลำต้น เพราะทำได้ง่ายกว่าแต่จะมีความแข็งแรงน้อยกว่า

3. กระบอกเก็บลูกดอกมี 2 ขนาด ขนาดที่ใช้สำหรับเก็บลูกดอกเพียงอันเดียว และขนาดใหญ่สำหรับบรรจุกระบอกขนาดเล็กหลาย ๆ อัน กระบอกทั้ง 2 ขนาดทำจากปล้องไม้ไผ่ ตัดด้านบนออกให้เหลือความยาวมากกว่าลูกดอกเล็กน้อย และบอกลำต้นเล็กมีความกว้างขนาดพอดีกับจุกไม้ระกำที่เสียบไว้กับลูกดอก ส่วนกระบอกใหญ่ทำด้วยไม้ไผ่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 10-12 เซนติเมตร ความยาว 25-35 เซนติเมตร หรือตามความเหมาะสม ผูกเชือกรอกปากกระบอกด้วยเชือกหวายและให้ปลายเหลือไว้เล็กน้อย เพื่อที่จะเอามาผูกกับเอว ในขณะที่ล่าสัตว์

4. ยาพิษทาลูกดอก ทำจากยางไม้พิษหลายชนิดปนกัน ส่วนผสมสำคัญ คือ ยางนอง ต้องนำยางเหล่านี้เคี้ยวให้ชื้นแล้วเก็บไว้ในกระบอกไม้ไผ่ เมื่อต้องการใช้ จะใช้ไม้จุ่มลงในน้ำยาแล้วนำมาทาที่ปลายลูกดอก ทาเฉพาะส่วนปลายแหลมที่เป็นส่วนหัวลูกดอกความยาว 2-3 เซนติเมตร ทิ้งไว้ให้น้ำยาแห้งสนิทจึงนำมาใช้ ในกรณีที่มนุษย์ได้รับพิษ มานีจะให้กินดินเค็มหรือดินโป่งแล้วจะปลอดภัย อย่างไรก็ตามปัจจุบันชาวมานีบางส่วนได้รับการถ่ายทอดการใช้อาวุธปืนหรือมีดเพื่อการล่าสัตว์จากคนเมืองรวมทั้งยังมีการล่าเพื่อการค้าขายด้วยจากเดิมเพื่อเลี้ยงชีพอย่างเดียว

ภาพที่ 3 บาเลาหรือลูกดอก

ที่มา <http://topicstock.pantip.com/blueplanet> ที่มา หนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้

ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

ชาวเงาะไม่นับถือศาสนาหรือลัทธิอะไร แต่เชื่อถือในระเบียบประเพณีที่สืบทอดกันมาและเกรงกลัวต่ออำนาจของผีसानางไม้ เพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการดำรงชีวิตของพวกเขา คนที่เจ็บไข้ได้ป่วยล้วนมีสาเหตุมาจากการกระทำของผีसानางไม้ทั้งสิ้น วันเฉลิม จันทรากุล (2544) แยกประเภทความเชื่อของมานีออกดังนี้

ความเชื่อเรื่องวิญญาณและภูตผี

1. เชื่อว่าคนที่ตายไปแล้วนั้น วิญญาณยังเหลืออยู่ วิญญาณเที่ยวหลอกหลอนญาติพี่น้องและทำอันตรายแก่คนที่วิญญาณไม่ชอบ ดังนั้น เมื่อมีคนตายลงมานิจะย้ายทับทิมที่เมื่อฝังศพเสร็จ
2. เชื่อว่าตามต้นไม้ใหญ่ ๆ มีผีสิงอยู่ เนื่องมาจากประเพณีปฏิบัติพิธีฝังศพของพวกเขา เมื่อฝังศพเสร็จหมอผีจะเอาวิญญาณไปให้อยู่ที่ต้นไม้ใหญ่ เชื่อว่าต้นไม้ใหญ่นั้นจะเป็นบ้านที่อยู่อันแข็งแรงสืบไป
3. เชื่อว่าสัตว์ล่างหรือสัตว์เดินดินทุกชนิดมีรังควานแรง ดังนั้น เมื่อยังสัตว์เดินดินตายจะต้องทำพิธีถอนรังควาน คล้ายกับว่าทำพิธีขอมมาต่อวิญญาณของสัตว์ หรือวิญญาณของสัตว์ให้ไปเกิด ถ้าชาวมานีใดไม่ทำเช่นนั้นวิญญาณของสัตว์นั้นจะเข้าสิงในร่างกายของผู้ยิง และผู้นั้นจะมีกิริยาอาการเหมือนสัตว์นั้นจะวิ่งเข้าป่าและถูกสัตว์ชนิดเดียวกันทำร้ายถึงชีวิต
4. เชื่อว่าสัตว์ทุกชนิด เป็นบริวารของผีตนหนึ่งชื่อโต๊ะปาวัง ดังนั้นก่อนยิงสัตว์ทุกครั้งจะต้องเอ่ยคำขอจากโต๊ะปาวังเสียก่อน
5. เชื่อว่ามีผี 4 จำพวก คือ
  - ภูยา คือ เป็นวิญญาณที่ออกจากคนตายล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่ ถ้าไม่มีที่เกิดเข้าครรรภ์ผู้หญิงคนใดไม่ได้ก็จะเที่ยวหลอกหลอนทำอันตรายได้
  - โรบ คือ วิญญาณของคนที่ยังไม่ตายแต่จะออกจากร่างเวลาที่คนนอนหลับ
  - เซม้งจัต คือ ผีชนิดหนึ่งจำพวกผีพราย ซึ่งผู้มีวิชาคาถาอาคมสามารถเรียกมาใช้ได้ เช่น เรียกให้มาสิงอยู่ในน้ำมันเสน่ห์
  - บาตี คือ วิญญาณของสัตว์ที่ตายไปแล้ว ถ้าวิญญาณแรงสามารถเข้าสิงสู่ในร่างกายของมนุษย์ได้ และเมื่อเข้าสิงใครแล้วผู้นั้นจะมีกิริยาเหมือนอาการสัตว์ที่เข้าสิง
6. เชื่อว่าฝึกกลัวหัวไฟล ดังนั้น เมื่อเวลาฝังศพ หมอผีจะเสกหัวไฟลให้เจ้าของศพเคี้ยวฟันลงบนศพก่อนฝัง เชื่อว่าวิญญาณจะไม่มาหลอกหลอน และเมื่อแม่คลอดบุตรจะเอาหัวไฟลมาผูกไว้ที่หูของแม่ เชื่อว่าผีจะไม่มารบกวน และทำให้แม่แข็งแรงดี

7. เชื่อว่ามีผีอยู่ในที่มีดทุก ๆ แห่ง ดังนั้น ชาวมานิจึงกลัวความมืด จึงก่อไฟไว้ในทับตลอดเวลาด้
ไม่ได้

ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง

1. เมื่อเวลาเดินป่าถ้าเดินผ่านบริเวณใดแล้วชนลูกชนพอง ใจคอสิ้น แสดงว่า มีเจ้าของที่แรง ห้ามทำร้ายสัตว์ หรือตั้งทับที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้น ถ้าทำร้ายสัตว์ชนิดใด เชื่อว่า จะตายด้วยสัตว์ชนิดนั้นหรือผีเจ้าของที่จะลงโทษถึงตาย
2. เมื่อจะเข้าป่าล่าสัตว์ถ้าเริ่มออกเดินบังเอิญสะดุดทกล้มห้ามเดินทางไปทางนั้นต่อไปอีก ให้เปลี่ยนทิศทางเดินถ้าเดินไปทางเดิม เชื่อว่า จะได้รับอันตราย
3. เมื่อจะเข้าป่าล่าสัตว์ห้ามพูดว่า จะเดินไปทางไหน ถ้าเปลอพุดออกไปให้เดินทางทิศอื่น ถ้าเดินไปทางทิศที่พูด เชื่อว่า จะได้รับอันตรายสัตว์หรือภูตผีจะคอยดักทำร้าย
4. เมื่อต้องเข้าป่าล่าสัตว์ให้พูดถึงสัตว์ที่ต้องการ เชื่อว่า จะได้สัตว์ตามที่พูด
5. เมื่อเข้าป่าห้ามพูดถึงสัตว์ร้าย ถ้าพูด เชื่อว่า จะพบสัตว์ชนิดนั้น
6. ถ้ามีคนเอ่ยปากขอลูก เชื่อว่า เป็นกลางตายกับลูกคนนั้น

ความเชื่อเรื่องความฝัน

1. ถ้าผู้หญิงฝันว่ามีคนเอาเงินมาให้ เชื่อว่า จะมีสามี ชายฝันว่าล่าหมู จะได้ภรรยา
2. ถ้าฝันว่ายิงสัตว์ได้มาก เชื่อว่า เป็นกลางดี
3. ถ้าฝันว่าสัตว์ทำร้าย เชื่อว่า เป็นกลางร้าย

ความเชื่อเรื่องสุขภาพ

1. หลีกเลี่ยงอาหารห้ามกินหัวเผือก ขนุน กล้วยหิน กล้วยน้ำว่า อาหารที่กินได้ คือ กล้วยไข่ ปลาเค็ม และเกลือ

2. ห้ามขับถ่ายลงในลำห้วยลำคลองอย่างเด็ดขาด เพราะคนที่อยู่ทางใต้น้ำต้องใช้ดื่มจะเป็นบาป

ความเชื่อในเรื่องเวทมนตร์คาถา

1. เวทมนตร์คาถาที่ใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บผู้รักษาโรคจะเสกหมากพลูและเคี้ยวฟันตรงอวัยวะส่วนที่เจ็บปวด เรียกว่า ซาโฮซ
2. เวทย์มนต์กันผี ในพิธีฝังศพ เมื่อยกศพลงหลุมก่อนจะกลบหลุม หมอจะเสกหัวโพลให้เจ้าของศพเคี้ยวฟันลงบนศพ เชื่อว่า ผีจะไม่มาหลอกหลอน
3. เวทย์มนต์คาถาที่ทำให้คลอดง่ายเมื่อแม่คลอดยากหมอผู้ทำคลอดจะเสกคาถาลงบนท้องของแม่ เชื่อว่าจะคลอดง่ายและไม่เจ็บปวด

4. เวทมนต์กันผีของสัตว์ร้ายในป่า เมื่อจำเป็นต้องออกจากทับไปนอนค้างคืนในป่า ก่อนนอนเขาจะเสกก่อนหินโยนไปรอบที่นอนทั้ง 4 ทิศเชื่อว่าภูตผีสัตว์ร้ายจะไม่มารังควาน

ความเชื่อในรูปลักษณะ

1. ดอกจำปูน หมายถึง ผู้ชาย
2. ดอกฮาปอง หมายถึง ผู้หญิง
3. เล็บมือ หมายถึง ความดุร้าย กล้าหาญ ต่อสู้
4. ใบไก่อเลื้อน หมายถึง การพาหนี
5. ปีกกำ หมายถึง บริเวณห้ามเข้า เพราะบริเวณนั้นคู่สามีภรรยา กำลังแสดงบทรักกันอยู่
6. หวีประดับผม หมายถึง หญิงสาวบริสุทธิ์ คือหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะมีหวีประดับผม ส่วน

หญิงที่แต่งงานแล้วจะไม่ใช้หวีประดับผม

ความเชื่อต่อการรักษาความบริสุทธิ์ของสาว

ในสังคมมานิมีความเชื่อในการรักษาพรหมจรรย์ของผู้หญิงอย่างเคร่งครัด หญิงสาวจะรักษาความบริสุทธิ์ของตนเองไว้ให้เพียงชายคนเดียวเท่านั้น และจะไม่ล่วงเกินได้เสียก่อนแต่งงาน ถ้าเพียงแต่ชายหนุ่มถูกต้องเนื้อตัวสาว ฝ่ายหญิงถือเสมือนว่าชายหนุ่มผู้นั้นคือสามีของนางแล้ว

ข้อห้ามบางประการ

1. ห้ามสามีภรรยาร่วมประเวณีกันในทับ เชื่อว่า ผีเจ้าที่จะลงโทษ
2. ลูกสะใภ้หุงข้าว เฝามัน ให้พ่อสามีกิน แม้จะพยายามเจ็บไข้ ก็ไม่ได้ ห้ามสนิทสนม ห้ามมองหน้าห้ามพูดจាកัน ห้ามนั่งสนทนารวมวงกัน ถ้าจำเป็นต้องนั่งวงเดียวกันจะนั่งติดกันไม่ได้จะต้องให้คนอื่นนั่งคั่นระหว่างกลาง และลูกสะใภ้จะหันหลังให้ตลอดเวลา

ประเพณี

ประเพณีการเกิด

สังคมของชาวมานิ ถือว่าผู้เป็นแม่จะให้กำเนิดทารกนั้นมีความสำคัญมาก ผู้มีบทบาทในการช่วยเหลือผู้เป็นมารดา คือหมอดำแย ซึ่งพวกเขาเรียกว่า “โตะตัน” หรือ “โตะปีตัน” ในระยะเจ็บท้องใกล้คลอดนั้น โตะตัน จะนำยาชนิดหนึ่งมาทาบริเวณหน้าท้องมีการนวดท้อง เพื่อช่วยให้คลอดง่าย และขณะรอให้เด็กคลอดออกมา โตะตันจะว่าคาถาดังนี้ “ ตั่งตุงฮู ฮีโตลีปีโฮ ตามาซาไก ริฮูต มาตีชิมู” เมื่อคลอดแล้ว โตะตันจะเตรียมน้ำอุ่น สำหรับอาบน้ำให้ทารก น้ำอุ่นนี้จะเป็นน้ำอุ่นผสมยากับใบเตยให้มีกลิ่นหอม เมื่ออาบน้ำเสร็จ แล้วอุ้มเด็กไปห่อด้วยผ้า และวางบนแคร่ ถ้าเด็กมีอาการชัก โตะตันจะใช้ หัวไพล ไปปิดที่หูของแม่ เชื่อว่าอาการชักจะหายไป และจะตัดสายสะดือ ด้วยเครื่องมือทำจากไม้ไผ่บาง ๆ การตัดสายสะดือให้เหลือยาวเลย

ขาของเด็กเล็กน้อย แม่จะเป็นผู้เลี้ยงดูเด็ก ด้วยน้ำนมแม่ แต่ถ้าแม่ไปทำงาน โตะตันจะเลี้ยงเด็กด้วยผลไม้
จำพวก กล้วย เผือก มัน

ประเพณีการแต่งงาน

สังคมของมานิ ไม่มีการจัดพิธีแต่งงานระหว่างหนุ่ม-สาว แต่จะใช้วิธีการง่าย ๆ ในการที่จะอยู่ครองคู่
เป็นสามี-ภรรยา กัน คือ เมื่อชายหนุ่มหญิงสาวพอใจกันฝ่ายหนุ่มก็ให้พ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ฝ่ายตน ซึ่งอาจอยู่ทับ
ติดกันกับฝ่ายหญิงไปสู่ออ ถ้าผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงตกลงก็ให้มีการกินเลี้ยงกัน ในการกินเลี้ยงนั้นฝ่ายหนุ่มต้องแสดง
ความสามารถในการล่าสัตว์มาเลี้ยงเพื่อนฝูง และฝ่ายหนุ่มต้องเป็นผู้สร้างทับที่อยู่อาศัย เมื่อกินเลี้ยงเสร็จ สร้าง
ทับเสร็จแล้ว เจ้าบ่าวเจ้าสาวไปยังทับของตน และอยู่กินกันอย่างสามี-ภรรยา เท่านั้นเอง

ประเพณีการตาย

ลักษณะประเพณีการตายของชาวมานิ เมื่อสมาชิกในกลุ่มคนใดคนหนึ่งถึงแก่กรรมลง ญาติพี่น้อง
ของผู้ตายจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้จะต้องไปขุดหลุมฝังศพ กว้างประมาณ 2 ศอก ลึกประมาณ 3 ศอก ยาว
ประมาณ 3 ศอก ที่ตั้งของหลุมจะตั้งอยู่บนเนินใกล้ๆ ลำธาร ห่างจากที่พักประมาณ 100 เมตร หลังจากขุด
หลุมแล้วเขาจะตัดไม้ไผ่รองพื้นด้านล่าง โดยวางไม้ไผ่เรียงลำดับให้เรียบร้อย สวยงาม ให้หัวไม้ไผ่หันไปทางทิศ
ตะวันตก และวางเป็นแนวเรียงขนานกัน ต่อมาจะตัดไม้ไผ่มาวางเรียงตามขวางกับแนวแรกเป็นชั้นไม้ไผ่ชั้นที่ 2
เมื่อตกแต่งเรียบร้อยแล้ว หมอผีจะนำเอาหัวโพล ขนาดเท่านี้วก้อยมาปลูกเสก ส่งให้ญาติของศพ เคี้ยวจน
ละเอียดแล้วพ่นลงในหลุม แล้วญาติของผู้ตายจะยกศพลงหลุม วางศพให้หัวไปทางทิศตะวันตก หันหน้าไปทาง
ทิศใต้ ศพจะนอนในลักษณะงอตัว เมื่อวางศพเสร็จแล้วนำ ไม้ไผ่ซีกมาวางบนศพอีกครั้งหนึ่ง โดยให้ปลายปักลง
ดินด้านหนึ่ง และพาดปากหลุมอีกด้านหนึ่งไม้ไผ่ที่ใช้จะตัดจากบริเวณใกล้ๆ กับหลุมฝังศพ ศพที่จะนำลงหลุม
นั้นจะห่อด้วยผ้า ซึ่งเป็นผ้าของผู้ตายทั้งหมดที่มีอยู่ และต้องห่อให้มีมิติชิด พับเข้าศพให้คู่เข้ามา แล้วนำไปวาง
บนแคร่ไปยังหลุมที่เตรียมไว้ เมื่อยกศพลงหลุมแล้ว แคร่นั้นจะถูกตัดออกให้พอดีกับหลุมวางพาดบนปากหลุม
ให้เรียบร้อยบุใบไม้ในแนวขวางกับแคร่ เมื่อบุใบไม้ตลอดหลุมแล้วก็จะให้ญาติผู้ใหญ่ของผู้ตายขึ้นไปย่ำบนปาก
หลุมให้แน่น และให้สร้างเพิงหมาแหงนไว้ที่หลุมศพ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าสร้างบ้านให้ ศพจะได้ไม่ต้อง
เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยของศพ เพราะมีบ้านอยู่แล้ว ตกตอนกลางคืนพ่อแม่ของผู้ตายต้องไปก่อไฟไว้บนหลุม
ศพเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ศพ พิธีสวดศพ จะกระทำต่อเมื่อกลบลมเรียบร้อยแล้ว โดยญาติของผู้ตายพร้อม
เพื่อนบ้านจะกลับไปทับและทำพิธีสวดที่ทับของผู้ตาย เครื่องใช้ในพิธีสวดศพประกอบด้วย เหล้า ฐูป เทียน
ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ผู้นำในการสวดศพ คือ หมอผีเท่านั้น เมื่อสวดศพเสร็จแล้ว จะมีการกินเลี้ยงที่ทับของ
ผู้ตาย

การพักผ่อนและการละเล่น

มานิมีเวลาในการพักผ่อนมากเพราะอุปนิสัยไม่ค่อยขยันทำงาน ชอบเสียงเพลงเสียงดนตรี โดยการหาไม้ไผ่ลำใหญ่ ๆ และกะลา มาทำเครื่องดนตรีไว้เล่น ผู้ชายออกล่าสัตว์เป็นกีฬา ในยามที่ล่าสัตว์ใหญ่มาได้จะมานั่งล้อมวงจับกลุ่มคุยกัน สถานที่พักผ่อนก็คือ บริเวณใกล้ทับที่อาศัย

ด้านดนตรี มานิประดิษฐ์เครื่องดนตรีจากวัสดุง่าย ๆ ใกล้ตัว เช่น ไม้ไผ่ ใบไม้ กะลา นำมาเป็นเครื่องเคาะจังหวะ และยังมีการนำไม้ไผ่มาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรี

การเรียนรู้ของกลุ่มมานิ

มานิมีภูมิปัญญาที่สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันและภูมิปัญญาบางส่วนมีการผสมผสานระหว่างความรู้ดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่ และภูมิปัญญาที่ได้จากบทเรียนชีวิตจริงตามธรรมชาติ มีองค์ความรู้ปรากฏอยู่ในเครื่องใช้ ยาสมุนไพร ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ช่วยให้สังคมชาวมานิมีภูมิปัญญาด้านทานอย่างเข้มแข็งและพัฒนาอย่างมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แม้ว่าสังคมโลกสมัยใหม่เปลี่ยนแปลงไปมากแล้วก็ตาม รูปแบบการเรียนการสอนของมานิ โดยทั่วไปเป็นการศึกษาที่ไม่มีสถานศึกษา เป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนเน้นการปฏิบัติจริง ผู้สอน คือ พ่อแม่หรือผู้ที่มีวิชาความรู้ ผู้เรียนคือเด็ก ๆ และสมาชิกทั่วไปในกลุ่มที่ไม่มีความรู้ความชำนาญ การสอนก็จะเริ่มกันตั้งแต่ เด็ก ๆ เหล่านี้พอเดินได้ วิชาความรู้ที่สอน เช่น เวทย์มนต์คาถา การทำอาวูธ การล่าสัตว์ การหาพืชอาหาร การหาสมุนไพร เรื่องใกล้ตัวที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันตามโอกาสจำเป็น และใช้วิธีสอนแบบปากต่อปากหรือโดยการปฏิบัติจริง เช่น เมื่อเข้าป่าล่าสัตว์เด็ก ๆ ก็จะได้เรียนรู้วิชาล่าสัตว์ไปด้วย โดยสอนตั้งแต่เดินป่า สะกดรอยเท้า วิธีหลบหลีกอันตราย วิธีใช้อาวูธหรือถ้าประสบอันตรายได้รู้วิธีการใช้สมุนไพรไปด้วย มานิคคนหนึ่งกว่าจะมีความรู้ความชำนาญสามารถเดินป่าได้อย่างปลอดภัยก็ต้องใช้เวลาในการติดตามมานิผู้ใหญ่เพื่อศึกษาอะไร ๆ อยู่นานพอสมควร เพราะความรู้ที่ได้มานั้นเป็นความรู้ที่เกิดจากการสะสมเอาประสบการณ์โดยตรงทีละนิดทีละนิดตามโอกาส สำหรับวิชาชาวมานิทุกคนต้องรู้จึงจะเดินป่าได้นั้น มีดังนี้ การรู้ทิศทาง การสังเกตความผิดปกติของป่าว่ามีอันตรายหรือไม่ ลักษณะป่าอย่างนี้จะมีสัตว์ชนิดใดชอบอาศัยอยู่ ธรรมชาติของสัตว์ เช่น ต้องรู้ว่าสัตว์ชนิดไหนมีเสียงร้องอย่างไร รอยเท้าลักษณะใด เวลาที่ออกหากิน บริเวณที่จะออกหากิน สัญชาตญาณในการต่อสู้ สามารถหลบหลีกหรือต่อสู้กับสัตว์นั้น ๆ ได้อย่างไร เรียนรู้การปรับตัวในการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอด การฝึกขุดหาหัวมัน การป็น پایตันไม้ โทนเขือกขึ้นตันไม้ใหญ่ พร้อมกันนั้นต้องเรียนรู้เรื่องของความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ ไปด้วย เช่น เมื่อเริ่มออกเดินทางเข้าป่าบังเอิญสะดุดทกล้มห้ามเดินทางไปในทางนั้นอีกให้เปลี่ยนทิศทาง ถ้าเดินไปทางเดิมอีกเชื่อว่าจะได้รับอันตราย เป็นต้น วิธีการหาอาหารและเครื่องยาจากป่าต้องรู้ว่าพืชผลไม้ชนิดใดเป็นอันตรายหรือไม่ ยาสมุนไพรชนิดนั้นมีลักษณะอย่างไรและชอบขึ้นในภูมิประเทศแบบใด ใช้อย่างไร ทำให้เด็ก ๆ มานิเรียนรู้การใช้ชีวิตสนุก ๆ ท่ามกลางธรรมชาติ มานิในปัจจุบัน ทั้งในจังหวัดยะลา สตูล พัทลุง นอกจากเขา

ได้เรียนวิชาดังกล่าวจากบรรพบุรุษก็ยังสามารถเรียนหนังสือจากโรงเรียนอีกด้วย (วันเฉลิม จันทรากุล, 2544;
<http://www2.satun.go.th/product/detail/8>)

ภาพที่ 4 การเรียนรู้หาพืชอาหาร และพืชสมุนไพรของเด็กมานิ
ที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=HBZblAEKdas>
(ThaiPBS Published on Nov 4, 2015)

ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มานี

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

สุริชัย หวันแก้ว (2549) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้น และสิ่งที่สำคัญก็คือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม บรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมจากสถานภาพและบทบาทชายเป็นใหญ่มาเป็นหญิงและชายเท่าเทียมกัน ค่านิยมในการเลือกคู่ ค่านิยมในการแต่งงาน เป็นต้น

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์ (2558) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมในด้านวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต เป็นการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่เป็นวัตถุและสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ

สรุป การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต อันเกิดจากปัจจัยภายนอกและภายใน

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสังคมมีสาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องถึงกันหลายประการ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งของพื้นที่ทางชุมชนสังคมก็จะส่งผลกระทบไปยังส่วนอื่น ๆ ด้วย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งถ้าจะพิจารณาถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้มีนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนและสังคมของมนุษย์ ดังนี้ โกวิททย์ พวงงาม (2553), วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์ (2554), ดำรงค์ศักดิ์ แก้วเพ็ง (2556) ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางชีววิทยา (Biological) หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวกำหนดสมาชิกตัวประกอบ การเลือกคุณภาพทางด้านพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงมีความแตกต่างกันไปในด้านคุณภาพและด้านศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม ซึ่งมีผลต่อความสามารถของสังคมในการเปลี่ยนแปลงและการแสดงออกทางแนวคิดและคุณสมบัติอื่น ๆ
2. ปัจจัยทางประชากร (Population) การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรและองค์ประกอบของประชากร นับว่ามีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ชุมชนที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากนั้นจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนหรือแม้กระทั่งอัตราการเกิด การตาย การย้ายถิ่นฐานและปริมาณของเพศก็ย่อมเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยิ่งอีกด้วย ทั้งที่เกิดสภาวะการณ์ต่าง ๆ การก่อให้เกิดปัญหาในสังคมและการพัฒนาส่วนรวมด้วย

3. ปัจจัยทางกายภาพ (Physical) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มนุษย์มีความเชื่อว่าดวงดาวและดวงอาทิตย์มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตทั้งทางดีและไม่ดี และสามารถกำหนดความเป็นไปแห่งชีวิตได้ ซึ่งตามหลักวิทยาศาสตร์และดาราศาสตร์ก็สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ เช่น การเกิดน้ำขึ้นน้ำลง ช้างขึ้นช้างแรม กลางวันกลางคืน สิ่งเหล่านี้อาจส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนด้านการประกอบอาชีพ การตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์อันได้แก่ การที่โลกมีลักษณะกลม การที่โลกแบ่งเป็นพื้นแผ่นดินและพื้นน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิอากาศ ท่าที่ตั้งและภูมิประเทศ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น และทำให้มนุษย์มีอารยธรรมที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอีกด้วย

4. ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Cultural) จากการที่บุคคลติดต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่งผลให้การขยายตัวของวัฒนธรรม การเลียนแบบและการหิยืมวัฒนธรรม รวมทั้งการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุและมิใช่วัตถุ สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลซึ่งกันและกัน จากนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหรือสังคม กล่าวคือเมื่อการเปลี่ยนแปลงในส่วนของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมิใช่วัตถุเกิดขึ้น ก็จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนของที่อยู่อาศัย ภาษา เครื่องแต่งกาย เป็นต้น เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อย่างไรก็ตามหากวัฒนธรรมบางชนิดบางหนึ่งเปลี่ยนแปลงเร็ว หรือช้าเกินไป ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมทั้งสอง ซึ่งนำไปสู่การเกิดปัญหาสังคมใน ด้านต่าง ๆ ขึ้นได้

5. ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี (Technological) การนำเอาเทคโนโลยีหรือการประดิษฐ์สิ่งใหม่มาใช้จะเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในสถาบันและประเพณีบางอย่าง การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาจะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิต ของมนุษย์ก็จะซับซ้อนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น และเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ ทั้งการเพิ่มของผลผลิต การกระจายสินค้าและบริการ และทำให้โครงสร้างทางสังคมมีการ ปรับตัวให้เป็นไปตามสิ่งเหล่านี้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า เทคโนโลยีสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เราต้องปรับตัวให้เข้ากันได้ ซึ่งปกติก็คือการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ การปรับตัวของมนุษย์ได้สร้างตัวแบบแห่งจารีตประเพณีและสถาบันทางสังคมขึ้นมาเพื่อ ความสอดคล้องระหว่างสิ่งทั้งสอง

6. ปัจจัยด้านขบวนการสังคม (Social movement) นักสังคมวิทยาบางกลุ่มพยายาม อธิบายให้เห็นว่าขบวนการสังคมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งนี้เพราะขบวนการสังคมใด ๆ ก็ตามเมื่อดำเนินการได้สำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตาม จะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เนื่องจากเป็นการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ตรงกัน เพื่อต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม ซึ่งอาจจะ

เป็นการออกกฎหมายหรือการยับยั้งการดำเนินนโยบาย บางอย่างของรัฐบาล การบำบัดความต้องการให้ได้จึงต้องเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง (อุทัย หิรัญโต, 2522)

7. ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological) นักจิตวิทยาส่วนมากถือว่าปัจจัยนี้มีความสำคัญ อย่างมากที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง มักจะกล่าวว่าสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาจากจิตใจของมนุษย์ เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติชอบที่จะเปลี่ยนแปลง ค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ ทหาประสบการณ์ใหม่ ๆ มนุษย์ในสังคมทุกแห่งจะมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีของตน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป (Sharma, 1968)

8. ปัจจัยอื่น ๆ (Other) นอกเหนือปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยทางการเมืองและการทหาร ปัจจัยทางศาสนา และอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อก็สามารถทำให้ชุมชนสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงได้

การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อพื้นฐานการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ

จากการรายงานผลการศึกษาของ วรชัย วิริยารมภ์, ปุรินทร์ นาคสิงห์ และฉัตรวรรณ พลเพชร (2558) ที่ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยง : กรณีศึกษา ชาวกะเหรี่ยงตะโหนด จังหวัดพัทลุง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เมื่อภาครัฐส่งเสริมนโยบายการพัฒนาใน พ.ศ. 2504 ประกอบกับ การเปิดป่าสัมปทานทำให้มีการตัดถนน และเพิ่มสาธารณูปโภคพื้นฐานไปยังชนบท ทำให้การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้สะดวกขึ้น ทรัพยากรป่าไม้ของเทือกเขาบรรทัดซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงได้รับผลกระทบทำให้ระบบนิเวศป่าไม้เสื่อมโทรม เมื่อป่าเกิดความเสื่อมโทรมส่งต่อการดำรงชีวิตของชาวกะเหรี่ยง เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงใช้ทรัพยากรในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น ปัจจัยพื้นฐานด้านอาหารของชาวกะเหรี่ยงเปลี่ยนไป เนื่องจากปริมาณอาหารจำพวกมันและสัตว์ป่าลดลง ทำให้ชาวกะเหรี่ยงเอาวัฒนธรรมการกินอาหารสำเร็จรูป เช่น ข้าวสาร ปลากระป๋อง เข้ามาผสมผสานกับการกินแบบดั้งเดิมเพื่อความอยู่รอด นอกจากนี้จากการที่ชาวกะเหรี่ยงมีการติดต่อกับชาวบ้านในพื้นที่มากขึ้น ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายซึ่งมีลักษณะคล้ายคนเมืองมากขึ้น

มานิอาศัยป่าเป็นที่พึ่งพิงในทุก ๆ ด้าน ทั้งที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค แต่เมื่อทรัพยากรในป่าลดปริมาณลงทำให้ส่งผลกระทบในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว การปรับตัวของกลุ่มมานิเกือบทุกพื้นที่ในปัจจุบันที่เห็นได้ชัดเจน คือ การแต่งกาย พวกเขาเริ่มเอาวัฒนธรรมการแต่งกายจากบุคคลภายนอก ที่หยิบยืมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายต่าง ๆ จากในอดีตที่เคยใช้เพียงใบไม้ปิดของสงวนทั้งผู้หญิงและชาย ปัจจุบันผู้หญิงและผู้ชายมานิจะสวมใส่เสื้อผ้า แต่ยังไม่รู้จักรักษาความสะอาด (วัยรุ่นบางคนใส่เสื้อผ้าที่

สะอาด) ใส่จนดำสกปรก หรือขาด ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่า การทำความสะอาดร่างกายหรือเปลี่ยนเสื้อผ้าจะทำให้กลิ่นตัวเปลี่ยน กลัวภูตผี วิญญาณจกกลิ่นไม่ได้ จากปรากฏการณ์ชี้ให้เห็นว่าแม้มานิจะรับเอาวัฒนธรรมแบบใหม่เข้ามาแต่พวกเขาก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มมากนัก การดูแลสุขภาพมานิในปัจจุบัน ใช้สมุนไพรจากป่าลดน้อยลงเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมานิเพื่อเอาตัวรอด ไม่ว่าจะเป็นการปรับภาษาที่ใช้ในการพูดของมานิ เริ่มมีการนำภาษาไทยปักษ์ใต้มาใช้ในการสื่อสารกับบุคคลภายนอก แต่ก็ยังคงรักษาภาษาของกลุ่มไว้ แต่มักจะใช้กันเฉพาะพวกเดียวกันกับกลุ่มของตนเองเท่านั้น ในส่วนของความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีต่าง ๆ ยังคงปฏิบัติและยึดมั่นดั้งเดิม กลุ่มชาติพันธุ์มานิตั้งแตในอดีตจนถึงปัจจุบัน วิธีการดำรงชีวิตประจำวันอาศัยทรัพยากรธรรมชาติภายในระบบนิเวศตอบสนองความต้องการด้านปัจจัยพื้นฐาน แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์และวิถีการดำรงชีวิตอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ

จากการรายงานผลการศึกษาศึกษาของสิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2558) การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อกลุ่มมานิ มี 4 ยุค

1. ยุคปราบคอมมิวนิสต์ (พ.ศ.2518-2522) ช่วงปี พ.ศ.2518-2522 รัฐบาลมีการปราบปรามคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ป่าเทือกเขาบรรทัด ทำให้มานิ หรือคนป่าใกล้เคียงเทือกเขาเขตอำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุงขาดแคลนอาหารต้องลงมาหาอาหารในช่วงที่มีงานบุญต่าง ๆ และล้มตายเป็นจำนวนมากจากการถูกระเบิด

2. ยุคหลังปราบคอมมิวนิสต์ (พ.ศ.2523-2535) สุวัฒน์ ทองหอม (2544) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชนเผ่าซาไกในจังหวัดตรัง พบว่าผลการเปลี่ยนแปลง มี 2 สาเหตุ คือ ปัจจัยด้านอาหาร กลุ่มนี้ช่วงปราบคอมมิวนิสต์ ต้องเร่ร่อนอยู่แถบเทือกเขาบรรทัด เมื่อปราบคอมมิวนิสต์สงบลง ชาวบ้านในพื้นที่เริ่มเข้าไปทำมาหากินในป่ามากขึ้น เกิดจากความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่า ป่าถูกทำลายมากขึ้น ทำให้อาหารในธรรมชาติที่เคยสมบูรณ์ลดเหลือน้อยลง พื้นที่เร่ร่อนก็ถูกจำกัดมากขึ้น และมีการติดต่อกับคนภายนอกมากขึ้น ทำให้มานิกลุ่มนี้ได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และเริ่มมีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ทำให้มานิกลุ่มนี้ไม่อพยพไปที่อื่น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตด้านอาหารและเครื่องนุ่งห่มของซาไกในพื้นที่ผสมผสานกลมกลืนกันของสองวัฒนธรรมที่มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์ โดยซาไกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียนรู้และปรับตัวทางด้านวัฒนธรรมการกิน การแต่งกาย เพื่อให้ผสมกลมกลืนกับรูปแบบวัฒนธรรมของสังคม ส่วนกลุ่มอื่นในแถบจังหวัดสตูล และพัทลุงยังคงเร่ร่อนเคลื่อนย้ายในป่า ไม่มีที่อยู่อาศัยที่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอน ย้ายไปตามแหล่งที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์ 10-20 วัน ก็ย้ายไปเรื่อย ๆ และมีการย้ายกลับที่เดิม

3. ยุคป่ายาง (พ.ศ.2535-2545) จากการสำรวจของกรมป่าไม้ พบว่า ในปี พ.ศ. 2541 พื้นที่ป่าของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัดลดลง โดยการบุกรุกเพื่อปลูกยางพารา ป่าก็เปลี่ยนแปลงเป็นป่า

เสื่อมโทรม อีกทั้งนโยบายของรัฐให้เพิ่มพื้นที่ปลูกยางพารามากขึ้น ทำให้พื้นที่ของกลุ่มมานิลลดลง ผลสุดท้ายความสมดุลระบบนิเวศลดลงและเสื่อมโทรม ส่งผลให้พืชอาหาร พืชสมุนไพร สัตว์ป่าลดลงไปด้วย และสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประชากรของกลุ่มมานิลโดยตรง

4. พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ช่วงปี พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน) การส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวที่เน้น “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” และการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในพื้นที่รอยต่อเทือกเขาบรรทัด โดยเฉพาะเขตจังหวัดตรัง พัทลุงและสตูล พบว่า ได้รับการส่งเสริมตามหลักการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 โดยเน้น 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การเดินป่า ล่องแก่ง และเที่ยวถ้ำ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ก็สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ป่าและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ ประเด็นที่ปรากฏได้อย่างชัดเจน คือ การสร้างจุดขาย “วัฒนธรรมชนเผ่ามานิ” ที่กระจัดกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ตำบลทุ่งยาว อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล (ปองศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง 2552: 126)

ในพื้นที่จังหวัดตรังได้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การจัดการเดินป่าไปชมวิถีชีวิตชนเผ่ามานิ และเชื่อมโยงกับจังหวัดพัทลุงและ สตูล โดยจะมีเครือข่ายดำเนินการเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นๆ ได้ ส่วนจังหวัดพัทลุง ได้มี “การจัดวิเวาะห์ซาไกตามประเพณีมานิป่า สร้างกระแสการอนุรักษ์ป่าเขาบรรทัดส่งเสริมการท่องเที่ยว”

จังหวัดสตูลมีการก่อตั้ง “ชมรมภูผาเพชรโฮมสเตย์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” ขึ้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2550 โดยจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเนื่องจากการท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร ทำให้นักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมากเกินไป ก่อให้เกิดปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมเสื่อมลง ดังนั้นเพื่อให้มีผู้ดูแลรับผิดชอบอย่างจริงจังชาวบ้านจึงรวมตัวกันจัดตั้งโฮมสเตย์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมวิถีชีวิตชุมชน และการสร้างงานให้กับคนในพื้นที่ กิจกรรม “ล่องแก่งลำธารภูผาเพชร เที่ยวชมถ้ำภูผาเพชร เที่ยวชมน้ำตกวังใต้หนาน ศึกษาวิถีชีวิตมานิ เที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาท้องถิ่น ซี่จี่กรยานเย็บชมหมู่บ้าน”

รตพร ปัทมเจริญ (บทคัดย่อ, 2015) ได้รายงานผลการวิจัย ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อกลุ่มชาติพันธุ์: กรณีเปรียบเทียบมอแกนกับซาไก ว่า การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ที่มีความเกี่ยวข้องทั้งในประเด็นทางเศรษฐกิจ การเมืองการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและการพัฒนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และเอกลักษณ์กับการแสดงออกทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวนำมาซึ่งการปฏิสังสรรค์กันระหว่างผู้คนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน การปฏิสังสรรค์ที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลกระทบโดยเฉพาะผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับคนท้องถิ่นหรือเจ้าบ้าน (Host) อันเป็นผลมาจากการที่พวกเขาได้มีการพบปะกับนักท่องเที่ยวซึ่งเปรียบเสมือนแขกผู้มาเยือน (Guest) ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์สองกลุ่มได้แก่ มอแกนและซาไก ผลกระทบที่มีลักษณะร่วมกันคือทั้งสองกลุ่มรับเอาวัฒนธรรมของแขกผู้มาเยือน เช่น การแต่งกาย ภาษา และวัฒนธรรมทางวัตถุอื่น ๆ สำหรับส่วนที่แตกต่างกันคือ กลุ่มมอแกนจะเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

เพื่อความบันเทิง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะทางด้านอาชีพ ส่วนกลุ่มซาไก ซึ่งเกี่ยวข้องกับกา
รท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ มีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าและคงเอกลักษณ์เดิมไว้จะสามารถสนองความคาดหวังของ
นักท่องเที่ยวได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วัสดุและอุปกรณ์

1. อุปกรณ์สำรวจและรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้ มีด กรรไกร เสียม พลั่ว สมุดบันทึก ดินสอ ป้ายพลาสติกหรือกระดาษแข็งสำหรับเขียนหมายเลข ชื่อท้องถิ่น วัน เดือน ปี สถานที่เก็บ เชือก ถุงพลาสติกสำหรับเก็บตัวอย่าง ไม้บรรทัด ตลับเมตร ยางลบ กล้องถ่ายรูป
2. แบบสอบถามที่มีรายละเอียดของคำถาม สมุดบันทึก หรือ ดินสอ กล้องถ่ายภาพ
3. อุปกรณ์การตรวจชื่อวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย กล้องจุลทรรศน์ (Light microscope) กล้องสเตอริโอ (Stereo microscopes) ไขมีดโกน เอกสารที่ใช้ในการจำแนกพรรณไม้ เช่น Flora of Thailand, Flora Malesiana หนังสือพรรณไม้ หนังสือและงานวิจัยเกี่ยวกับ มานี (ชาโก) เอกสารทางพฤกษอนุกรมวิธาน และตัวอย่างพันธุ์ไม้เทียบเคียงในหอพรรณไม้
4. อุปกรณ์ในการทำตัวอย่างพรรณไม้แห้ง ประกอบด้วย แผงอัดพรรณไม้พร้อมด้วยกระดาษลูกฟูก กระดาษหนังสือพิมพ์ กระดาษแข็งสำหรับติดตัวอย่าง พรรณไม้ กระดาษสำหรับบันทึกข้อมูลพรรณไม้ และอุปกรณ์ติดตัวอย่างพรรณไม้
5. อุปกรณ์ในการปลูกรักษาพรรณไม้ เช่น ดินปลูก พลั่ว จอบ เสียม ป้ายพลาสติก กรรไกร กระจกดินเผา กระจกพลาสติก ปุ๋ย และ วัสดุอื่นๆ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยกำหนดขั้นตอนและกระบวนการในการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มานีใน 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มมานีถ้าภูผาเพชร หมู่ที่ 9 บ้านควนดินดำ ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล 2) กลุ่มมานีน้ำตกวังสายทอง ตำบลน้ำผุด อำเภอละงู จังหวัดสตูล 3) กลุ่มมานีบ้านโหล๊ะหาร หมู่ 7 บ้านโหล๊ะหาร ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง และ 4) กลุ่มน้ำตกนกกร้า หมู่ที่ 10 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง

2. วิธีการเก็บข้อมูล

2.1 ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นความรู้ และข้อมูลพื้นฐาน

2.2 ใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ โดยทำการสัมภาษณ์

1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มมานิในพื้นที่จังหวัดสตูล จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มมานิถ้ำภูเขาเพชร และกลุ่มมานิน้ำตกวังสายทอง จังหวัดพัทลุง จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มมานิบ้านโหล๊ะหาร และกลุ่มน้ำตกนกกรำ ทำการสัมภาษณ์กลุ่มละ 3 คน โดย 1 ใน 3 ต้องเป็นหัวหน้ากลุ่ม 1 คน ไม่เจาะจงเพศ

2) ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เป็นคนในพื้นที่ ที่มีการติดต่อ คั่นเคย และสามารถสื่อสารกับกลุ่มมานิได้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน และชาวบ้าน โดยเลือกบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา ความเป็นอยู่ของกลุ่มมานิในปัจจุบัน และรู้ประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มมานิ มีความรู้เกี่ยวกับพืช โดยเฉพาะพืชสมุนไพร และพืชอาหารได้

3) ผู้นำทางที่คั่นเคยกับกลุ่มมานิ และได้ป่าหาสู่กัน

2.3 ภาคสนาม

1) ลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยการสำรวจพืชที่ใช้และแบบแผนการใช้ โดยทีมงานวิจัยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ทั้งผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลทั่วไป พร้อมบันทึกภาพและเสียง

2) วิธีเก็บตัวอย่างพืช โดยทีมงานวิจัยลงพื้นที่ไปพร้อมๆ กับประจักษ์ชาวบ้าน กลุ่มมานิ ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการใช้พืชในวิถีชีวิตของมานิ และรู้จักชื่อพืชเป็นอย่างดี พร้อมทั้งผู้ชำนาญเส้นทาง เก็บตัวอย่างพืชเท่าที่จำเป็น เพื่อ 1) เก็บมารักษาสายพันธุ์เฉพาะพืชหายากใกล้สูญพันธุ์ 2) จัดจำแนกชนิดของพืช โดยใช้เอกสารที่ใช้ในการจำแนกพรรณไม้ เช่น Flora of Thailand, Flora Malaysian หนังสือพรรณไม้ หนังสือและงานวิจัยเกี่ยวกับมานิ (ซาไก) เอกสารทางพฤกษอนุกรมวิธาน และตัวอย่างพันธุ์ไม้เทียบเคียงในหอพรรณไม้ เพื่อตรวจหาชื่อวิทยาศาสตร์ และอธิบายลักษณะประจำพันธุ์ ประกอบด้วย 1) ชื่อพื้นเมือง 2) ชื่อวิทยาศาสตร์ 3) ชื่อสามัญ 4) ชื่อวงศ์ 5) การใช้ประโยชน์และแบบแผนการใช้

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

ผลการศึกษา การใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ (ชาไก) ในจังหวัดสตูลและพัทลุง จำนวน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มมานิถ้ำภูเขาเพชร หมู่ที่ 9 บ้านควนดินดำ ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล กลุ่มมานิน้ำตกวังสายทอง ตำบลน้ำผุด อำเภอละงู จังหวัดสตูล กลุ่มมานิบ้านโหล๊ะหาร หมู่ที่ 7 บ้านโหล๊ะหาร ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง และกลุ่มน้ำตกนกร้า หมู่ที่ 10 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง โดยใช้วิธีการลงพื้นที่ สํารวจและทำการสัมภาษณ์กลุ่มมานิ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก) ผู้ที่มีความใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับกลุ่มมานิ (ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป) ทั้ง 4 กลุ่ม ได้ผลการศึกษาดังนี้

1. วิธีการดำรงชีวิตของกลุ่มมานิ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มมานิถ้ำภูเขาเพชร บ้านควนดินดำ หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล อยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์อยู่ในความดูแลของหน่วยพิทักษ์ป่าภูเขาเพชร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 30 คน มี นายแซม ศรีมะนัง เป็นหัวหน้า มีนางแนะ และเฉ่าครวญ ศรีมะนัง เป็นผู้ยกย่องที่สุดในกลุ่ม (ใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม) มาในกลุ่มนี้ มีวิถีชีวิตแบบกึ่งดั้งเดิม ย้ายทับไปมา สร้างที่อยู่อาศัยแบบเพิงหมาแหงนวางบนพื้นดิน โดยใช้ไม้และใบไม้ที่หาได้บริเวณใกล้เคียง ที่ตั้งทับไกลจากชุมชน ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวถ้ำภูเขาเพชรพอสมควร มีการนำสมุนไพรลงมาขาย ไม่มีการเพาะปลูก ไม่เลี้ยงสัตว์ ดำรงชีวิตที่ยังหาของป่าเป็นหลัก เช่น สมุนไพร มัน นกป่า และสัตว์ป่าอื่น ๆ ลงจับจ่ายใช้สอยที่พื้นราบในชุมชน และรับของบริจาคเท่าที่จำเป็น จากนักท่องเที่ยว หรือผู้ไปเยือน เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า และอื่น ๆ การเจ็บไข้ได้ป่วยใช้ทั้งสมุนไพร และยาหลวง ในขณะที่ทำการศึกษามีทารกเกิดใหม่ 2 ทับ 1 ทับไปคลอดที่โรงพยาบาล อีก 1 ทับ คลอดที่ตั้งทับ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มมานิน้ำตกวังสายทอง หมู่ที่ 10 บ้านวังสายทอง ตำบลน้ำผุด อำเภอละงู จังหวัดสตูล อยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์อยู่ในความดูแลของหน่วยพิทักษ์ป่าวังสายทอง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 40 คน มี นายไซ่ ศรีมะนัง เป็นหัวหน้า มาในกลุ่มนี้ มีวิถีชีวิตแบบกึ่งสังคมเมือง ไม่มีการย้ายทับไปมา สร้างที่อยู่อาศัยแบบถาวร ยกพื้นสูงขึ้น ไม่ใช่แบบเพิงหมาแหงนบนพื้นดิน โดยใช้ไม้และใบไม้ที่หาได้บริเวณใกล้เคียงมาวางหลังคาและฝาผนังทับ แต่หลังคาทุก ๆ หลังจะคลุมทับด้วยผ้าอีกครั้ง ที่ตั้งทับไม่ไกลจากชุมชน ใกล้แหล่งท่องเที่ยว ไม่มีการเพาะปลูก ไม่เลี้ยงสัตว์ ดำรงชีวิตมีทั้งหาของป่า ลงมาจับจ่ายใช้

ชอยที่พื้นราบในชุมชน และรับของบริจาค จากนักท่องเที่ยว หรือผู้ไปเยือน ทั้ง ข้าวสาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า และอื่น ๆ มานิกลุ่มนี้มีรถสามล้อพ่วงข้างใช้ มีเครื่องมือสื่อสาร การเจ็บไข้ได้ป่วยใช้ทั้งสมุนไพร และยาหลวง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มมานิบ้านโหล๊ะหาร ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 บ้านโหล๊ะหาร ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง อยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในความรับผิดชอบของหน่วยพิทักษ์ป่าทุ่งนารี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 30 คน มี นางกุง รักป่าบอน เป็นหัวหน้า มานิกลุ่มนี้มีวิถีชีวิตแบบกึ่งดั้งเดิม มีการย้ายทับไปมา สร้างทับแบบเพิงหมาแหงน แต่มีหลายรูปแบบ โดยใช้ไม้และใบไม้ที่หาได้บริเวณใกล้เคียง ที่ตั้งทับจะไม่ไกลจากชุมชนมากนัก ไม่มีการเพาะปลูก ไม่เลี้ยงสัตว์ ดำรงชีวิตมีพึ่งพาของป่า หรือลงมาจับจ่ายใช้ชอยที่พื้นราบในชุมชน และรับของบริจาค เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า และอื่น ๆ จากนักท่องเที่ยว หรือผู้ไปเยือน มานิกลุ่มนี้มีเครื่องมือสื่อสาร ลงมาดูโทรทัศน์ ไปตลาดนัดในหมู่บ้าน การเจ็บไข้ได้ป่วยใช้ทั้งสมุนไพร และยาหลวง

กลุ่มที่ 4 กลุ่มมานิน้ำตกนกกรำ หมู่ที่ 10 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง อยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อยู่ในความดูแลของหน่วยพิทักษ์ป่าทุ่งนารี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 35 คน มี นายแดง รัชชกงหรา เป็นหัวหน้า มานิกลุ่มนี้มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ย้ายทับไปมา สร้างที่อยู่อาศัยแบบเพิงหมาแหงนวางบนพื้นดิน โดยใช้ไม้และใบไม้ที่หาได้บริเวณใกล้เคียง ที่ตั้งทับไกลจากชุมชน มีการนำของป่ามาบริโภคสิ่งของ เช่น สมุนไพร และสิ่ง ไปใช้ในการเพาะปลูก ไปเลี้ยงสัตว์ ดำรงชีวิตที่ยังหาของป่าเป็นหลัก เช่น สมุนไพร มัน นกป่า และสัตว์ป่าอื่น ๆ ลงจับจ่ายใช้ชอยที่พื้นราบในชุมชน และรับของบริจาค จากนักท่องเที่ยว หรือผู้ไปเยือน เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า และอื่น ๆ การเจ็บไข้ได้ป่วยใช้ทั้งสมุนไพร และยาหลวง มานิกลุ่มนี้มีการใช้เครื่องมือสื่อสาร ในขณะที่เข้าไปศึกษา มานิกลุ่มนี้ได้ย้ายทับเข้าไปอยู่ในป่าลึกมาก จากการสอบถาม เนื่องจากมีเด็กคลอดใหม่หลายคน ตามความเชื่อต้องให้เด็กได้กินสมองสัตว์ใหญ่ เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก

ทุกกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากเดิมที่ชัดเจน คือ มีเครื่องมือสื่อสาร และการแต่งกาย

2. ชนิดของพืช แบบแผนการใช้พืช และวิธีใช้พืชในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ

การศึกษาการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ 4 กลุ่ม ผลการศึกษา พบว่า มานิทั้ง 4 กลุ่ม ชนิดของพืชที่นำมาใช้ แบบแผนการใช้พืชและวิธีใช้พืชในวิถีชีวิตไม่ต่างกัน ทั้งนี้เนื่องกลุ่มมานิที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสตูล และจังหวัดพัทลุงต่างก็อาศัยอยู่บนผืนป่าเทือกเขาบรรทัดเหมือนกัน ชนิดของพืชที่นำมาใช้พืชในวิถีชีวิตของกลุ่มมานิได้จัดจำแนกตามการใช้ประโยชน์ใน 6 ด้าน คือ ที่อยู่อาศัย ที่เรียกว่า “ทับ” พืชอาหาร เครื่องนุ่งห่ม พืชสมุนไพร (ยารักษาโรค) เครื่องใช้ และความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

แบบแผนการใช้พืชกลุ่มชาติพันธุ์มานิ ผลการศึกษา พบว่า เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เช่น การเรียนรู้วิธีการล่าสัตว์ การทำอาวุธ การหลบหลีกอันตราย การป็นป่าต้นไม้ การทำฮ้างดูสัตว์บนต้นไม้ การเรียนรู้วิธีการขุดมัน รู้จักชนิดของพืชที่สามารถมาใช้เป็นอาหารและสมุนไพร ความรู้เหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าในกลุ่มตั้งแต่เป็นเด็ก ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเด็กซาโกอายุประมาณ 6 ขวบ มีความสามารถในการขุดมัน หาอาหารได้ด้วยตัวเอง รู้จักและจดจำชื่อพืชได้เป็นอย่างดี วิธีใช้ยา หรือปรุงยา มีทั้งกินสด ต้มหรือเรียกว่าหลาม โดยใส่ตัวสมุนไพรในกระบอกไม้ไผ่ที่ตัดให้มีข้อติดอยู่ข้างหนึ่ง ใส่ น้ำ อีกด้านอุดไว้ หรือไม่อุดก็ได้ นำวางที่กองไฟจนสุก หรือใช้วิธีเผา การปรุงอาหารก็เช่นกัน ทั้งหลาม และเผา แต่วิธีการเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากวิถีชีวิตเปลี่ยนไปกึ่งสังคมเมือง

ชนิดพืช ส่วนที่ใช้ และวิธีใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิที่นำมาใช้ในวิถีชีวิต มีจำนวน 44 วงศ์ 76 สกุล 99 ชนิด และได้จัดจำแนกตามการใช้ประโยชน์ใน 6 ด้าน ดังแสดงในตารางที่ 1-6 และภาพที่ 7-95

2.1 พืชอาหาร พืชที่มาใช้ จำนวน 19 วงศ์ 27 สกุล 42 ชนิด วงศ์พืชที่นำมาใช้มากที่สุด คือ วงศ์ DIOSCOREACEAE จำนวน 9 ชนิด รองลงมา วงศ์ ARECACEAE จำนวน 6 ชนิด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงพืชอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์มานิในวิถีชีวิต

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้ และวิธีใช้
ANACARDIACEAE	<i>Bouea oppositifolia</i> (Roxb.) Meisn. var. <i>microphylla</i> Merr.	มะปริง	ผล รับประทานเป็นผลไม้
ANACARDIACEAE	<i>B. sp.</i>	มะปรางป่า	ผล รับประทานเป็นผลไม้
ANNONACEAE	<i>Rauwenhoffia siamensis</i> Scheff.	นมแมว	ผล รับประทานเป็นผลไม้
ANNONACEAE	<i>Uvaria rufa</i> Bl.	พืพวนน้อย	ผล รับประทานเป็นผลไม้
ANNONACEAE	<i>U. grandiflora</i> Roxb. ex Hornem. var. <i>grandiflora</i>	ย่านนมควาย	ผล รับประทานเป็นผลไม้ เถา นำมาตัดเพื่อเอาน้ำมา ดื่ม
APOCYNACEAE	<i>Willughbeia edulis</i> Roxb.	คุย	ผล รับประทานเป็นผลไม้
ARECACEAE	<i>Arenga pinnata</i> (Wurmb) Merr.	ดาว (ฉก, เนา)	ยอดอ่อนและหัว นำมาเผา หรือต้มรับประทานเป็น อาหารและช่วยเพิ่มน้ำมัน

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้ และวิธีใช้
ARECACEAE	<i>Calamus</i> sp.	ทวาย	ผล รับประทานเป็นผลไม้
ARECACEAE	<i>Caryota mitis</i> Lour.	เต่าร้าง	ยอดอ่อนและหัว นำมาเผา หรือต้มรับประทานเป็น อาหารและช่วยเพิ่มน้ำนม
ARECACEAE	<i>Eleiodoxa conferta</i> (Griff.) Burret	หลุมพี	ผล รับประทานเป็นผลไม้ และให้รสเปรี้ยว
ARECACEAE	<i>Oncosperma tigillarum</i> (Jack) Ridl.	ชะโอน	ยอดอ่อนและหัว นำมาเผา หรือต้มรับประทานเป็น อาหารและช่วยเพิ่มน้ำนม
ARECACEAE	<i>Salacca wallichiana</i> Mart.	ระกำ	ผล รับประทานเป็นผลไม้ และให้รสเปรี้ยว
ASTERACEAE	<i>Gynura pseudochina</i> (L.) DC. var. <i>pseudochina</i>	ผักกาดกบ (ผักกาดนกเขา)	ต้นและใบ นำมา รับประทานเป็นผัก
DIOSCOREACEAE	<i>Dioscorea</i> sp.	มันทราย	หัว นำมาต้ม หรือเผาไฟ
DIOSCOREACEAE	<i>D.</i> sp.	มันเขยง	หัว นำมาต้ม หรือเผาไฟ
DIOSCOREACEAE	<i>D.</i> sp.	มันตามราก	หัว นำมาต้ม หรือเผาไฟ
DIOSCOREACEAE	<i>D.</i> sp.	มันย่านเขียว	หัว นำมาต้ม หรือเผาไฟ
DIOSCOREACEAE	<i>D.</i> sp.	มันหมู	หัว นำมาต้ม หรือเผาไฟ
DIOSCOREACEAE	<i>D.</i> sp.	มันโสม	หัว นำมาต้ม หรือเผาไฟ
DIOSCOREACEAE	<i>D.</i> sp.	มันเหลี่ยม	หัว นำมาต้ม หรือเผาไฟ
DIOSCOREACEAE	<i>D.</i> sp.	มันฝาง	หัว นำมาต้ม หรือเผาไฟ
DIOSCOREACEAE	<i>D.</i> sp.	มันสอ	หัว นำมาต้ม หรือเผาไฟ
EUPHORBIACEAE	<i>Elateriospermum tapos</i> Blume	ประ	เมล็ดประนำมาต้มกินนม
FAGACEAE	<i>Castanopsis argentea</i> (Bl.) A.DC	ก่อขาว	ผล รับประทานเป็นผลไม้
FABACEAE	<i>Parkia timoriana</i> (DC.) Merr.	เหียง	ผล รับประทานเป็นผัก
MELIACEAE	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr.	กระท้อน	ผล รับประทานเป็นผลไม้

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้ และวิธีใช้
MIMOSACEAE	<i>Archidendron jiringa</i> Nielsen	เนียง	ผล รับประทานเป็นผัก
MIMOSACEAE	<i>Parkia speciosa</i> Hassk.	สะตอ	ผล รับประทานเป็นผัก
MORACEAE	<i>Artocarpus</i> sp.	ขนุนป่า (ขี้ค้อน)	รับประทานสุก ต้มหรือเผา กินเมล็ด ความเชื่อ หญิงแม่มลูกอ่อน ห้ามกิน ขนุน
MORACEAE	<i>A. elasticus</i> Reinw. ex Bl.	กะออก	เมล็ด นำมาต้ม
MUSACEAE	<i>Musa</i> sp.	กล้วย	ผล รับประทานเป็นผลไม้ ความเชื่อ หญิงแม่มลูกอ่อน ห้ามกินกล้วยหิน กล้วย น้ำว่า กล้วยที่กินได้ คือ กล้วยไข่
MUSACEAE	<i>M. acuminata</i> Colla	กล้วยป่า	ผล รับประทานเป็นผลไม้
OPILIAEAE	<i>Lepionurus sylvestris</i> Bl.	หมากหมาก	ผล ให้รสเปรี้ยว
PHYLLANTHACEAE	<i>Baccaurea motleyana</i> (Müll. Arg.) Müll. Arg	มะไฟฝรั่ง	ผล รับประทานเป็นผลไม้
PHYLLANTHACEAE	<i>B. polyneura</i> Hook. f.	มะไฟลิง	ผล รับประทานเป็นผลไม้
PHYLLANTHACEAE	<i>B. scortechinii</i> Hook.f.	มะไฟกา	ผล รับประทานเป็นผลไม้
POACEAE	<i>Bambusa</i> sp.	ไผ่ (หน่อไม้)	หน่อ รับประทานเป็นผัก หรือนำมาแกง
PRIMULACEAE	<i>Ardisia crenata</i> Sims	ตาเปิดตาไก่	ผล รับประทานเป็นผลไม้
SAPINDACEAE	<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz	คอแลน	ผล รับประทานเป็นผลไม้
SAPINDACEAE	<i>N. mutabile</i> Bl.	เงาะขนสั้น	ผล รับประทานเป็นผลไม้
SAPINDACEAE	<i>Pometia pinnata</i> J. R. Forst. & G. Forst.	แตงน้ำ	ผล รับประทานเป็นผลไม้
SOLANACEAE	<i>Physalis minima</i> Linn.	โทงเทง	ผล รับประทานเป็นผลไม้

ผลการศึกษาพบว่า อาหารหลักของมานิ คือ พืชตระกูลมันต่าง ๆ เช่น มันทราย มันเหียง มันตามราก ผัก ผลไม้ ได้แก่ กระจ่าง สาข นมควาย นมแมว กล้วยหมูสัง กล้วย กล้วยป่า มะปราง มะปริง ขนุนป่า กะจำปูลิง ประ เาะขนสั้น หน่อไม้ คอแลน เหยียง เนียง สะตอ ก่อ หวาย ลูกหยี เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาของ วันเฉลิม จันทรากุล (2544) ชาวไทที่อยู่อาศัยแถบเทือกเขาบรรทัด ในจังหวัดตรัง พัทลุงและสตูล เดิมนิยมใช้ชีวิตเรียบง่าย หาอาหารพอกินท้องในแต่ละมื้อวัน เช่น หาเผือกหามาเป็นอาหาร อาหารหลักของชาวไท ได้แก่ คือหัวเผือก หัวมัน กล้วยป่าตามฤดูกาล มัน เช่น มันทราย มันตามราก มันเขียว มันโสม มันเสา เป็นต้น เป็นอาหารที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หน้าที่หาอาหารเป็นหน้าที่ของทุกคนช่วยกัน ผู้หญิงและเด็กจะหาเผือก มัน ผัก ผลไม้บริเวณใกล้ ๆ ทัพ ส่วนผู้ชายจะออกหาอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ในป่า สุนัขไล่ เปรมศรีรัตน์ และชุมพล โพธิสาร (2015) อาหารหลักของมานิ ได้แก่ อาหารประเภทแป้งจากมันป่าหรือกลอยชนิดต่าง ๆ นอกจากนี้ มานิยังล่าสัตว์มาเป็นอาหาร เช่น ลิง ค่าง หมูป่า เต่า หมูหริ่ง และกระรอก การปรุงอาหารก็มีเพียงการปิ้ง การย่างหรือการต้มเท่านั้น สมศักดิ์ โชคนุกูล (<http://www2.tsu.ac.th>) มันป่าที่นิกริตินิยมกินเป็นอาหารมีหลายชนิด เช่น มันทราย มันเหียง และมันแพง เป็นต้น แต่จะชอบกินมันทรายมากที่สุด เนื่องจากเนื้อแน่น และมีกลิ่นหอมหลังจากเผาเสร็จแล้ว พืชที่เป็นอาหารเสริม เช่น ผักกูด และ หน่อไม้ เป็นต้น ส่วนผลไม้ ได้แก่ เาะป่า กล้วยป่า มะไฟ ชี้ค้อน ลูกหวาย นมแมว นมควาย และมะปริงป่า เป็นต้น เนื้อสัตว์ที่นิกริตินกินเป็นอาหารได้มาจากการล่า ได้แก่ ตะกวด เต่า ตะพาน้ำ ปลา นกกางัง และนกชนหิน และเช่นเดียวกับผลง านวิจัยของ แก้ววิณี มณีรัตน์ (2544) ซึ่งได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนเผ่าชาวไทจังหวัดตรัง สตูล และยะลา พบว่า พืชอาหารหลักของชนเผ่าชาวไทส่วนใหญ่พบในวงศ์ DIOSCOREACEAE แต่ในการศึกษาครั้งนี้บางชนิดก็ไม่ปรากฏ ในเกศริน มณีรัตน์ (2544) เช่น ดอกเาะ อันแยง มะกั้ง และมันบางชนิด ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มมานิบางกลุ่มได้ใช้ชีวิตแบบกึ่งสังคมเมืองที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกมากขึ้น รับอาหารจากการบริจาคทำให้หาพืชป่าน้อยลง หรือบางชนิดหายไปเนื่องจากการเสื่อมของผืนป่า ส่วน มะนาว มะขาม ชี้เหล็ก เป็นพืชปลูก แต่มานิทั้ง 4 กลุ่มที่ศึกษา还不知道จักปลูกพืช

2.2 ที่อยู่อาศัย พืชที่นำมาใช้ทำที่อยู่อาศัย ที่เรียกว่า “ทัพ” มีจำนวน 5 วงศ์ 14 สกุล 17 ชนิด วงศ์พืชที่นำมาใช้มากที่สุด คือ วงศ์ ARECACEAE จำนวน 11 ชนิด รองลงมา วงศ์ MUSACEAE จำนวน 2 ชนิด และ POACEAE จำนวน 2 ชนิด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงชนิดของพืชในกลุ่มมานีนำมาทำที่อยู่อาศัย

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้ และวิธีใช้
ARECACEAE	<i>Arenga pinnata</i> (Wurmb) Merr.	ตาว (ฉก, เนา)	ใบ มุงหลังคาหับ และฝาผนังหับ ก้านใบ ใช้เสียบหลังคานับวัน ทำหับ
ARECACEAE	<i>Borassodendron machadonis</i> Becc.	ช่างไห้	ใบ มุงหลังคาหับ และฝาหับ
ARECACEAE	<i>Calamus</i> sp.	หวาย	ใบ มุงหลังคาหับ
ARECACEAE	<i>Caryota</i> sp.	เต่าร้าง	ใบ มุงหลังคาหับ และฝาหับ
ARECACEAE	<i>Iguanura polymorpha</i> Becc.	หมากเจ	ลำต้น โครงสร้างหับ
ARECACEAE	<i>Licuala peltata</i> var. <i>peltata</i>	ชิง	ใบ มุงหลังคาหับ และฝาหับ
ARECACEAE	<i>L. spinosa</i> Wurmb.	กะพ้อ	ใบ มุงหลังคาหับ และฝาผนังหับ
ARECACEAE	<i>Livistona saribus</i> (Lour.) Merr. ex Chev.	ร็อก	ใบ มุงหลังคาหับ และฝาผนังหับ
ARECACEAE	<i>L. speciosa</i> Kurz	สีเทรง	ใบ มุงหลังคาหับ ลำต้น
ARECACEAE	<i>Oncosperma tigillarum</i> (Jack) Ridl.	ชะโอน	ใบ มุงหลังคาหับ และฝาผนังหับ
ARECACEAE	<i>Orania sylvicola</i> (Griff.) H. E. Moore	หมากพน	ใบ มุงหลังคาหับ และฝาหับ
MARANTACEAE	<i>Donax grandis</i> Rild.	คลุ้ม	ใบ นำมาคลุมหลังคาหับ ลำต้นนำมาทำเชือก
MUSACEAE	<i>Musa acuminata</i> Colla	กล้วยป่า	ใบ มุงหลังคาหับ และฝาผนังหับ

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้ และวิธีใช้
MUSACEAE	<i>Musa</i> sp.	กล้วย	ใบ มุงหลังคาทับ และฝาผนังทับ
POACEAE	<i>Bambusa</i> sp.	ไผ่	ลำต้น ใช้ทั้งลำ หรือตีให้แบนนำมาทำทับ แคร่ นอน
POACEAE	<i>Dendrocalamus strictus</i> (Roxb.) Nees	ไผ่ชาง	ลำต้น นำมาทำแคร่ โครงสร้างทับ และทับ
ZINGIBERACEAE	<i>Etilingera littoralis</i> (J. Koenig) Giseke	ปุดปุดคางคก	ใบ มุงหลังคาทับ และฝา ทับ

ผลการศึกษา ที่อยู่อาศัย “ทับ” เป็นที่พักอาศัยชั่วคราวที่สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ เนื่องจากมานิยมชีวิตที่เร่ร่อน เคลื่อนย้ายไม่มีหลักแหล่ง การเลือกทำเลที่ตั้งทับ ก็ยังอาศัยกลุ่มต้นไม้ที่มีเรือนยอดซ้อนทับกันเป็นชั้น ๆ เพื่อเป็นร่มกันแดดกันฝนตามธรรมชาติ ที่สำคัญต้องอยู่ไม่ไกลกับแหล่งอาหารตามธรรมชาติ รูปแบบของทับ และชนิดของพืชที่นำมาใช้สร้างทับก็ไม่แตกต่างกัน เช่น โครงสร้างทับมีทั้งรูปแบบเพิงหมาแหงน ยกพื้นสูงเหนือดินเล็กน้อย แต่ยังเป็นรูปแบบที่ชั่วคราว ยกเว้นกลุ่มวงสายทอง ส่วนพืชที่นำมาใช้ก็ไม่ต่างกัน เป็นวัสดุจากพืชที่หาได้จากป่ามาทำโครงสร้าง มุงหลังคา และฝาผนัง เช่น ดาว (ฉก, เน่า) ช่างให้ หวาย เต่าร้าง หมากเจ ชิง กะพ้อ รืออก สีหรง ชะโอน หมากพน คลุ้ม กล้วยป่า กล้วย ไผ่ ไผ่ชาง ปุดปุดคางคก และภายในมีแคร่ไม้ทำจากไม้ไผ่ ต้นปุด เป็นหลัก และไม้ชนิดอื่น ๆ หลังคาจะใช้ใบไม้มาสานกันอย่างละเอียด หรือคลุมซ้อน ๆ กันเพื่อกันแดด ลม และฝน เช่นเดียวกับการศึกษาของ วันเฉลิม จันทรากุล (2544) การปลูกสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยของชาวกอเรียกว่า ทับ เป็นเพิงเล็กมักสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่ถาวร ทับแต่ละหลังกว้างประมาณ 1 เมตร ยาว 1.5 เมตร สูง 1.5 เมตร มีเสาหน้าเพียง 2 ต้น ไม่มีเสาหลัง ทำเป็นเพิงหมาแหงน หลังคามุงใบไม้ เช่น ใบตาล ใบเน่า ใบหวาย ใบจาก ใบกล้วย ภายในกลุ่มทับจะมีแคร่ไม้ไผ่สำหรับนอน ภูิป พันจันทร์ (2536) ได้รายงาน ลักษณะทับกลุ่มมานิคคล้ายสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ใช้ไม้งามสองอันปักไว้ตรงกลาง มีไม้วางพาดด้านบนและพาดลงดิน ใช้ใบตองแห้ง ใบหวายวางซ้อนทับกันทำหลังคาบังแดดบังฝน เกศริน มณีนูน และ พวงเพ็ญ ศิริรักษ์ (2546) ชาวกอจะสร้างที่พักชั่วคราวภาษาชาวกอเรียก "ฮะยะ" ภาษาท้องถิ่นภาคใต้เรียกว่า "ทับ" มีลักษณะเป็นเพิง เสาไม้งาม 2 เสา ใช้ไม้วางพาดเป็นคาน มักนำใบไม้ขนาดใหญ่ เช่น กาบใบปุดคางคก ใบกล้วยป่า ใบชิงหรือใบจากนำมาสานกันซ้อนกันหรือปูเป็นที่นั่งหรือที่นอน พื้นนิยมปูด้วยไม้ไผ่หรือใบไม้ มีแคร่นอนกว้าง

กว่าลำตัวเล็กน้อย มีก่องไฟระหว่างแควไว้ค้อยไล่แมลงรบกวนและให้ความอบอุ่น สมศักดิ์ โชคนุกูล (<http://www2.tsu.ac.th>) ทำเลในการตั้งที่พักชั่วคราวของนิกริโต เป็นบริเวณที่มีต้นไม้ซึ่งมีเรือนยอดซ้อนทับกันเป็นชั้น ๆ การสร้างทับเริ่มจากการแผ้วถางต้นไม้ขนาดเล็กในกลุ่มของไม้ยืนต้น เพื่อปรับให้เป็นลานโล่ง หลังจากนั้นผู้หญิงและเด็กจะช่วยกันกวาดพื้นให้สะอาด ส่วนผู้ชายในแต่ละครอบครัวจะไปหาไม้และใบพืชที่มีขนาดใหญ่ ที่อาจเป็นใบกล้วย หรือใบพืชตระกูลปาล์ม อาทิ ใบปาล์มขิงหลังขาว ใบปาล์มจ้าวเมืองตรง ใบหมากพน ใบหมากเจ หรือใบหวาย เพื่อนำมาใช้สำหรับคลุมหลังคา แต่ที่สำรวจการสร้างทับของกลุ่มมานิในปัจจุบัน พบว่า ใบปาล์มขิงหลังขาว ใบปาล์มจ้าวเมืองตรง ไม่ปรากฏ ทั้งนี้เนื่องจากพืชทั้งสองชนิดที่กล่าวมาในปัจจุบัน จัดเป็นพืชที่อยู่ในสถานภาพที่หายากและใกล้จะสูญพันธุ์ (rare and endangered species) เนื่องจากระบบนิเวศถูกคุกคาม การมีต้นที่แยกเพศกัน การติดเมล็ดยาก ทำให้การแพร่พันธุ์ตามธรรมชาติอยู่ในขีดจำกัด (<https://science.mahidol.ac.th>)

2.3 เครื่องนุ่งห่ม การแต่งกายสมัยก่อนชาวซาไกใช้ใบไม้ เปลือกไม้ หรือตะไคร่น้ำที่เกาะเป็นแผ่นตามก้อนหินใหญ่ ๆ ในป่า โดยการแกะมาจากหินแล้วผึ่งแดดให้แห้งจนเป็นสีดำ แล้วนำมาถักเป็นเครื่องนุ่งห่ม ผู้หญิงซาไกนุ่งยาวถึงหัวเข่าหรือครึ่งน่อง ใช้ผ้าคาดอกหรือเปลือยอก ผู้ชายนุ่งสั้นแค่เข่าและเปลือยอก ส่วนเด็ก ๆ จะไม่นุ่งอะไรเลย (<http://nit-knitta.blogspot.com/2008>) แต่ผลการศึกษาพบว่า มานิในปัจจุบันได้ใส่เสื้อผ้าเหมือนคนทั่ว ๆ ไป เสื้อผ้าได้มาจากนักท่องเที่ยวหรือผู้คนที่เข้าไปเยี่ยมเยียน เช่นเดียวกับการศึกษาของ วไล เบรมสรรัตน์ และชุมพล โพธิ์สาร (2015) มานิ (ซาไก) ชนพื้นเมืองในเขตใต้ของไทย พบว่า ในอดีตนั้น มานิจะนำเปลือกไม้ ใบไม้บางชนิดมาใช้นุ่งห่มปกปิดร่างกาย ส่วนมากจะเปลือยท่อนบนทั้งหญิงและชาย ส่วนเด็กก็ไม่สวมอะไรเลย ปัจจุบันชาวมานิรับวัฒนธรรมมาจากสังคมเมือง ผู้ชายสวมเสื้อ นุ่งโสร่ง กางเกงหรือผ้าขาม้า ผู้หญิงสวม เสื้อ นุ่งผ้าถุง กระโปรง หรือกางเกง ส่วนเด็กมีบ้างที่ไม่สวมเสื้อผ้า บางครั้งในกลุ่มวัยรุ่นหนุ่มสาวของชาวมานิบางกลุ่มยังรู้จักแต่งกายสวยงาม รู้จักใช้เครื่องสำอาง หรือเครื่องประดับที่ได้มาจากชาวบ้าน เป็นต้น และผลงานวิจัยของ วรชัย วิริยารมภ์, ปุรินทร์ นาคสิงห์และฉัตรวรรณ พลเพชร (2558) รายงานว่า ซาไกในอดีตไม่สวมใส่เสื้อผ้า ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย อาจจะมีบ้างที่นำใบไม้หรือหญ้าแห้งมาถักปิดร่างกายส่วนล่างของสงวนไว้เท่านั้น แต่ซาไกในปัจจุบันมีการติดต่อกับชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้ซาไกได้รับเอาวัฒนธรรมการสวมใส่เสื้อผ้ามาใช้

2.4 ยารักษาโรค พืชในกลุ่มมานินำมาใช้เป็นยารักษาโรค มีจำนวน 31 วงศ์ 40 สกุล 45 ชนิด วงศ์พืชที่นำมาใช้มากที่สุด มี 4 วงศ์ คือ วงศ์ ANNONACEAE, APOCYNACEAE, RUTACEAE และวงศ์ ZINGIBERACEAE วงศ์ละ 3 ชนิด รองลงมา ANACARDIACEAE, ARACEAE, ASTERACEAE, LAMIACEAE, LAURACEAE, MORACEAE, PIPERACEAE และวงศ์ RUBIACEAE วงศ์ละ 2 ชนิด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงชนิดของพืชสมุนไพร ส่วนที่ใช้ และวิธีใช้พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์มานิในวิถีชีวิต

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้
ACANTHACEAE	<i>Pseuderanthemum graciliflorum</i> Ridl.	ร่องไม้	รากนำมาต้มกับน้ำดื่มบำรุงกำลัง
ANACARDIACEAE	<i>Lanea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	อ้อยช้าง	เปลือกต้น มาทุบ หรือบด แช่น้ำ นำน้ำมาอาบเป็นยาแก้ฝี และรักษาโรคผิวหนัง โรคเรื้อน หรือจะนำเปลือกมาบดให้เป็นผงแล้วนำมาใช้ใส่แผลโรคผิวหนังก็ได้
ANACARDIACEAE	<i>Parishia insignis</i> Hook.f.	ชันรู่จี	ชัน นำมาอมแก้เจ็บคอ แก้ปวดท้อง แก้ไข้ แก้หอบ แก้ท้องเสีย และใช้รักษาแผลสด
ANCISTROCLADACEAE	<i>Ancistrocladus tectorius</i> Merr	ค้อนตีหมา	ยอดอ่อน รับประทานเป็นผักสด ใบ ต้มน้ำอาบ แก้บวมตามตัว ปวดเอว และแก้เม็ดผื่นคันตามผิวหนัง ราก แก้โรคบิด และใช้จับสั่น
ANNONACEAE	<i>Goniothalamus macrophyllus</i> (Blume) Hook. f. & Thomson	ราชครูดำ	ราก และลำต้น นำมาต้มน้ำ บำรุงกำลังชาย และแก้ไข้ ใช้ทับถูด ไหลเวียนโลหิต กินและอาบ หลังคลอดในขณะที่อยู่ไฟ ช่วยกระชับมดลูก
ANNONACEAE	<i>Uvaria grandiflora</i> Roxb. ex Hornem. var. <i>grandiflora</i>	ย่านนมควาย	ใบ ขับลมในกระเพาะ ใบและราก แก้กระเพาะอาหารอักเสบ เถา นำมาต้มน้ำแก้ท้องเสีย
ANNONACEAE	<i>U. rufa</i> Bl.	พีพวนน้อย	ต้น นำมาต้มน้ำแก้หวัด
APOCYNACEAE	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R. Br.	พญาสัตบรรณ	ยางจากต้น ใช้ทำยาสีฟัน แก้ปวดฟัน และเป็นกาวติดกนก

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้
APOCYNACEAE	<i>Hoya darwinii</i>	โฮยาพันกรวม (ตาลครอบ)	ทั้งต้น ต้มเอาน้ำมาอาบเด็กแก้ ผิวนั่งเปีย
APOCYNACEAE	<i>Willughbeia edulis</i> Roxb.	คุย	เถา นำมาต้มกินน้ำแก้ขามือเท้า (อัมพาต)
ARACEAE	<i>Aglaonema simplex</i> (Blume) Blume	พรหมตีนสูง, ว่านขันหมาก	ราก หั่นเป็นชิ้นนำมาใช้แขวนคอ แขวนสะเอว แก้ท้องอืด และ นำไปตำผสมน้ำดินแก้หวัด ใบ ม้วนเป็นวงกลมวางบนศีรษะ แก้ หวัด วิงเวียนศีรษะ นำมาขยี้วาง บนแผลสด เหง้า เคี้ยวสดแก้ ท้องอืด
ARACEAE	<i>Homalomena</i> sp.	บอนส้ม	หัว นำมาต้มกินน้ำแก้ไอ
ARISTOLOCHIACEAE	<i>Thottea tomentosa</i> (Blume) Ding Hou	หูหมื่น	ใบมาเผาไฟ ผสมน้ำ ใช้ล้างตา แก้ โรคตาแดง ตำ โปะที่แผลสด
ASPARAGACEAE	<i>Dracaena conferta</i> Ridl.	กำลังหนุมาน	ราก บำรุงกำลัง
ASTERACEAE	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R. M. King & H. Rob.	สาบเสือ	ใบ นำมาขยี้ ทาที่บาดแผล ช่วยห้ามเลือด และรักษาแผล
ASTERACEAE	<i>Elephantopus scaber</i> Linn. var. <i>scaber</i>	โตไม่รู้ล้ม	ใบ ต้มกินน้ำ บำรุงร่างกาย บำรุง สมรรถภาพทางเพศ
CELASTRACEAE	<i>Salacia chinensis</i> L.	กำแพงเจ็ดชั้น	เนื้อไม้ นำมาต้มดื่ม แก้เลือดลม หุ้อื้อ ตาลาย วิงเวียนศีรษะ
COSTACEAE	<i>Costus speciosus</i> (Koen.) Sm.	เอื้องหมายนา	นำคั้นจากลำต้นเป็นยาอายุวัฒนา แก้แสบตา ตาแดง ใช้ส่วนต้นที่ อ่อน เคี้ยวแก้หวัด
HYPOXIDACEAE	<i>Molineria latifolia</i> (Dryand. ex W. T. Aiton) Herb. ex Kurz var. <i>latifolia</i>	ว่านสากเหล็ก (พรวานกุ่ม)	ผล กินสุก รสหวาน ราก บำรุง กำลัง แก้มดลูกอักเสบ ทำให้ มดลูกเข้าอู่ ใบ เปลือกต้น ต้มดื่ม แก้ท้องเสีย ลูกกิน มีรสหวาน

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้
LAMIACEAE	<i>Vitex negundo</i> L.	คนทีเขมา	ใบ นำมาต้ม กินน้ำรักษาโรคไข้ มาลาเรีย หรือใช้ป่า แก้อ้อ ช่วย ขับลม ไทลเวียนเลือด
LAMIACEAE	<i>V. trifolia</i> L. subsp. <i>trifolia</i>	คนทีสอ	ใบ นำมาต้ม กินน้ำรักษาโรคไข้ มาลาเรีย หรือใช้ป่า แก้อ้อ ช่วย ขับลม ไทลเวียนเลือด
LAURACEAE	<i>Cinnamomum bejolghota</i> Sweet	สมุลแว้ง	เปลือก เนื้อไม้ นำมาต้มกินน้ำแก้ ท้องอืด กระจายอาหาร บำรุง กำลัง แก้ไข้ แก้เส้นทับกระดูก รอก ใบ นำมาต้มกินน้ำ หลัง คลอด
LAURACEAE	<i>C. porrectum</i> Kosterm.	เทพทาโร	รอก เนื้อไม้ นำมาต้มกินน้ำช่วย ขับลม แก้อ้อ แก้ไข้
LILIACEAE	<i>Dianella ensifolia</i> (L.) DC	งหล่ำหวูด้า	ทั้งต้น หรือ ราก นำมาต้ม กินน้ำ แก้อาการหวัด
MARTTIACEAE	<i>Angiopteris evecta</i> (G.Forst.) Hoffm	ว่านกีบแรด	รากมาฝนโปะห้ามเลือด และต้ม ดื่มกินน้ำ แก้เบาหวาน บำรุง หัวใจยา และเป็นยาอายุวัฒนะ
MELASTOMATACEAE	<i>Clidemia hirta</i> (L.) D. Don	โคลงเคลงขน ต่อม	กินเพิ่มความหวาน คนที่ขาด น้ำตาล
MENISPERMACEAE	<i>Arcangelisia flava</i> (L.) Merr.	ขมิ้นเครือ	ราก ลำต้น ต้มกินน้ำ แก้อ้อ เป็นยาระบาย และรักษาไข้ มาลาเรีย
MIMOSACEAE	<i>Mimosa pudica</i> Linn.	ไมยราบ	ทั้งต้น ขับปัสสาวะ ปวดฟัน
MORACEAE	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb.	มะหาด	แก่น ต้มกินน้ำขับพยาธิ
MORACEAE	<i>Ficus racemosa</i> L.	มะเดื่ออุทุมพร	ราก ต้มกินน้ำแก้ไข้ ผล กินเป็น ผัก

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้
OPILIACEAE	<i>Lepionurus sylvestris</i> Bl.	หมากหมก	หัว และราก บำรุงกำลัง บำรุง กำหนด ทั้ง 5 แก้วโรครโต โรคนี้ ขับปัสสาวะ
ORCHIDACEAE	<i>Grammatophyllum speciosum</i> Bl.	ว่านเพชรหึง	ลำต้น ปวดเมื่อย, บำรุงกำลัง
PIPERACEAE	<i>Piper</i> sp.	สะค้าน	ทั้งห้า นำมาต้มกินน้ำเป็นยา ชูกำลัง
PIPERACEAE	<i>P.</i> sp.	พริกนก (พริก ป่า)	ทั้งห้า นำมาต้มกินน้ำให้ความ อบอุ่นแก่ร่างกาย
POACEAE	<i>Centotheca lappacea</i> (L.) Desv.	หญ้าเหนียวหมา	ราก ต้มกินน้ำเป็นยาชูกำลังผู้ชาย
RUBIACEAE	<i>Ixora</i> sp.	เข็ม	สมุนไพโร ใบ นำมาต้มเอาน้ำมา ล้างเมือกออกจากตัวเด็กที่คลอด ใหม่ ๆ (เจ็บเขวิดได้ก็ได้)
RUBIACEAE	<i>Saprosma brunnea</i> Craib.	พาโหมตัน	ใบ รับประทานแก้ท้องอืด ระบาย ลมในท้อง
RUBIACEAE	<i>Morinda coreia</i> Ham.	ยอป่า	ราก นำมาต้มกินน้ำเป็นยาระบาย
RUTACEAE	<i>Micromelum minutum</i> Wight & Arn.	หัสศุณ	รากนำมาตำโปะศรีสระแก้อาการ หวัด
SIMAROUBACEAE	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ปลาไหลเผือก	เปลือกต้น และราก นำมาต้มกิน แก้ไข้มาลาเรีย ไข้หวัด และบำรุง กำลัง รักษาแผลในลำไส้
SMILACACEAE	<i>Smilax</i> sp.	ไอสากเหล็ก (มา นิ) ไอ้ไขเล็ก	ราก เพิ่มสมรรถภาพทางเพศของ ผู้ชาย แก้เหน็บชา
STEMONURACEAE	<i>Stemonurus malaccensis</i>	อ้ายป่า	ทั้งต้น แก้ปวดหลัง รากและต้น

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้
	(Mast.) Sleumer		ต้มน้ำดื่มบำรุงกำลัง ยาอายุวัฒนะ
TACCACEAE	<i>Tacca chantrieri</i> Andr.	เนระพูสีไทย	ราก ต้มกินน้ำบำรุงร่างกาย และ บำรุงกำลังทั้งชายหญิง
THYMELAEACEAE	<i>Aquilaria crassna</i> Pierre ex Lecomte	กฤษณา (ภาค ตะวันออก)	เนื้อไม้ ช่วยบำรุงกำลัง
ZINGIBERACEAE	<i>Etilingera littoralis</i> (J. Koenig) Giseke	ปุดคางคก	เหง้านำมาต้ม กินน้ำแก้หวัด ปวด หัว ลำต้นทุบ ๆ หรือฉีกพันหัว แก้วงเวียนศีรษะ หน่ออ่อน รับประทานเป็นผัก
ZINGIBERACEAE	<i>Zingibe montanum</i> (J. Koenig) Link ex A. Dietr.	ไพล	เหง้านำมาฝนกับน้ำ แก้ผื่นคัน ปวดท้อง ท้องอืด ท้องผูก แผลพุพอง ตาลขโมย ความชื้น ไล่ก้อนสิ่งชั่วร้าย แขวนคอกันผี
ZINGIBERACEAE	<i>Z. spectabile</i> Griff.	กระเทียมช้าง	เหง้านำมาต้ม กินน้ำแก้หวัด ปวด หัว ลำต้นทุบ ๆ หรือฉีกพันหัว แก้วงเวียนศีรษะ หน่ออ่อน รับประทานเป็นผัก

ผลการศึกษา พืชสมุนไพรที่กลุ่มมานินำมาใช้ พบว่า นำมาใช้ทั้งเป็นยาในการรักษาโรค และใช้บำรุงกำลัง มีหลากหลายชนิด เช่น ชิงดอกเดี่ยว อ้ายบัว ไอสากเหล็ก หมากหมก กระเทียมป่า ปุดใหญ่ เนระพูสี ขมิ้นเครือ กีบแรด ค้อนตีหมา ไมยราบ หัสศุน ยอป่า ปลาไหลเผือก โตไม่รู้ล้ม มะหาดมะเตื่อ เทพทาโร ว่านเพชรหึง กำแพงเจ็ดชั้น ไพล พรวานกุ่ม คนทีสอดำ คนทีสอดขาว อบเชย ว่านกำลังหนูมาน พาโหมตัน หนุ้าหนูตัน ยายกรั้ง คุย เอื้องหมายนา หูหมื่น ขมิ้นป่า กล้วยหมูสัง ม้ากระต๊อบโรง ชันรูจี เตย มะนาว สาบเสือ บอนส้ม เป็นต้น แบบแผนการใช้ โดย นำมากินสด หลามด้วยกระบอกไม้ไผ่นำมาต้ม ตำหรือฝน เอามาทาหรือพอก บริเวณที่เป็นโรคหรือแผล ชนิดของพืชสมุนไพรที่กลุ่มมานินำมาใช้บางชนิดก็ตรงกับการศึกษาของ สุวัฒน์ ทองหอม (2544) และสิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2558) ดังนี้ หมากพรวานกุ่ม เอื้องป่า ขุนเสนา ชิง

ดอกเดี่ยว จีไต (ไฉ่เหล็ก) โพล สาปเสื่อ ปลาไหลเผือก หญ้าหนุตัน เขียด ชมันฤษี เข็มทอง ร่องไม้ หมาก พลุ ย่านลิเภา พาโหมตัน ว่านกำลังหนุมาน เกศริน มณีขุน (2544) ได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนเผ่าชาวกาโจ จังหวัดตรัง สตูล และยะลา พบว่าพืชสมุนไพรที่ชนเผ่าชาวกาโจนำมาใช้มี 68 ชนิด แต่ในการศึกษครั้งนี้หลายชนิดที่กลุ่มมานิยังนำมาใช้ แต่บางชนิดไม่ปรากฏ เช่น คอกิ้ว ว่านนางตัด เอื้องลิลา ข้าวเย็นเหนือ ตำโตก (รากหิน) ทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ถูกบุกรุก ทำให้พืชป่าทั้งพืชสมุนไพร และพืชอาหารลดลง (วรชัย วิริยารมภ์, ปุรินทร์ นาคสิงห์ และฉัตรวรรณ พลเพชร, 2558) ประกอบกับกลุ่มมานิทั้ง 4 กลุ่ม ได้ใช้ชีวิตแบบกึ่งสังคมเมือง และมีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่เข้ามาดูแลเรื่องสุขภาพ หากเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะนำไปรักษาที่สถานีนอนามัยหรือโรงพยาบาล หรือหายาหมอลหลงไปให้รับประทาน ทำให้กลุ่มมานิไม่นิยมหาพืชสมุนไพรมารักษาโรคในปัจจุบัน เช่นเดียวกับการศึกษาของวีรวัฒน์ สุขวราห์ (บทคัดย่อ : 2539) พฤติกรรมสุขภาพของชาวกาโจตำบลบ้านแหร์ อำเภอธารโตจังหวัดยะลา เป็นผลมาจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทั้งสภาพภูมิศาสตร์สภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมถึงได้รับอิทธิพลจากกลุ่มสังคมภายนอก เมื่อรูปแบบวิถีชีวิตในสังคมเร่ร่อนหาอาหารเพื่อเลี้ยงชีพแบบดั้งเดิมของชาวกาโจเปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแต่เดิมที่มักเชื่อในอำนาจการกระทำของผีส่งผลต่อวิธีการรักษาเปลี่ยนแปลงไปด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า สังคมแบบเร่ร่อนทำให้ชาวกาโจเรียนรู้ที่จะสั่งสมสืบทอดภูมิปัญญาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรต่าง ๆ ในการรักษาโรคและใช้เพื่อคุมกำเนิด แต่เมื่อเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลง ชาวกาโจได้รับการจัดสรรที่ดินจากทางการ ให้เข้ามาตั้งหลักแหล่งถาวรในหมู่บ้าน จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการยังชีพด้วยการรับจ้างกรีดยางและถางป่าแลกเปลี่ยนเงินตรา เมื่อชาวกาโจได้รับอิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรมและรูปแบบวิถีชีวิตจากชุมชนไทยพุทธและไทยมุสลิม ก็เริ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลสุขภาพส่วนบุคคล เพื่อให้เกิดการยอมรับจากกลุ่มสังคมในชุมชนใกล้เคียง ชาวกาโจเริ่มหันมาดูแลสุขภาพใส่ใจใส่ทำความสะอาดร่างกายและเสื้อผ้า รู้จักใช้ยาแผนปัจจุบันควบคู่ไปกับการรักษาด้วยวิธีการดั้งเดิมเมื่อเจ็บป่วย รวมถึงการเข้าถึงบริการจากสาธารณสุขภาครัฐ หญิงชาวกาโจหันมาฝากครรภ์และทำคลอดที่โรงพยาบาล ทั้งยังได้รับคำแนะนำในการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดและยารักษาโรคแผนปัจจุบันจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของทางการ

2.5 อวูธและเครื่องใช้ พืชที่กลุ่มมานินำมาใช้ทำอวูธและเครื่องใช้ มีจำนวน 10 วงศ์ 16 สกุล 18 ชนิด วงศ์พืชที่นำมาใช้มากที่สุด คือ วงศ์ ARECACEAE (PALMAE) จำนวน 7 ชนิด รองลงมา วงศ์ MUSACEAE และวงศ์ POACEAE วงศ์ละ 2 ชนิด ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงชนิดของพืชที่กลุ่มมานินำมาทำอาวุธและเครื่องใช้

ชื่อยวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้
APOCYNACEAE	<i>Strophanthus caudatus</i> Kurz	ยางน่องเถา	ยาง อาบลูกดอก หรือ ผสมกับยาพิษชนิดอื่น ๆ ทาปลายลูกดอกใช้ล่าสัตว์
ARECACEAE	<i>Calamus</i> sp.	หวาย	ลำต้น นำมาทำเป็นเชือก และเป็นอุปกรณ์ในการทำให้เกิดไฟ การทำไฟ มานิใช้หวายเส้นเล็กๆ มาคล้องกับกิ่งไม้ เยื่อต้นเต่าร้างเป็นเยื่อไผมาเสียบกับกิ่งไม้แห้ง ใช้ทำเหยียบไว้กับพื้น เมื่อวิ่งหรือออกไล่ไป กลับมาเร็ว ๆ จะเกิดการเสียดสีจนติดไฟขึ้น หวายจะขาดออกพอดี
ARECACEAE	<i>Caryota mitis</i> Lour.	เต่าร้างแดง	เส้นใยต้นเต่าร้าง (อาจจะใช้เส้นใยหวายก็ได้) มีลักษณะเป็นเส้นใยเหมือนปุยฝ้าย ใช้สำหรับอัดตรงกลางกระบอกเก็บลูกดอก เพื่อให้หลอดที่ใช้เก็บลูกดอกอัดกันแน่น และใช้เป็นเยื่อไฟ
ARECACEAE	<i>Donax grandis</i> Rild.	คลุ้ม	ลำต้น นำมาทำเชือกใบ ใช้ห่อของ

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้
ARECACEAE	<i>Licuala peltata</i> var. <i>peltata</i>	ชิง	ใบ ใช้ห่อของ
ARECACEAE	<i>L. spinosa</i> Wurmbr.	กะพ้อ	ใบ ห่อของ
ARECACEAE	<i>Livistona saribus</i> (Lour.) Merr. ex Chev.	ร็อก	ใบ รองเด็กคลอดใหม่ ๆ
ARECACEAE	<i>Salacca wallichiana</i> Mart.	ระกำ	ลำต้น ทำจุกเสียบท้าย ลูกดอก
ARACEAE	<i>Scindapsus</i> sp.	งด	เถา ใช้ทำเป็นเชือก
BURSERACEAE	<i>Canarium pseudodecumanum</i> Hochr.	จันทน์	ชัน นำมาเชื่อมสิ่งต่าง ๆ ให้เชื่อมติดกัน
FABACEAE	<i>Entada rheedii</i> Spreng.	สะบ้ามอญ	เถาสะบ้า นำมาหุบฤดูตัว และสระผม
MORACEAE	<i>Antiaria toxicaria</i> Lesch.	น้อง (อีโป๊ะ)	ยาง อาบลูกดอก หรือ ผสมกับยาพิษชนิดอื่น ๆ ทาแก้ปวดเมื่อยตามข้อ สัตว์
MUSACEAE	<i>Musa acuminata</i> Colla	กล้วยป่า	ใบ ใช้ห่อของ
MUSACEAE	<i>M. sp.</i>	กล้วย	ใบ ใช้ห่อของ
MYRISTICACEAE	<i>Knema furfuracea</i> (Hook. f. & Thomson) Warb.	เลือดควายใบ ใหญ่	เปลือกนำมาสับเคี้ยว หรือทาแก้ปวดฟัน
PANDANACEAE	<i>Pandanus</i> sp.	เตยป่า	ใบนำมาสานเป็นภาชนะ ใส่ของ
POACEAE	<i>Bambusa</i> sp.	ไผ่	ลำต้น นำมาทำกระบอก เก็บน้ำ ตักน้ำ ตีมน้ำ หلامข้าว หلامยา ต้ม ยา ตัดสายสะดือ ตัดผม ทำหวี
POACEAE	<i>Dendrocalamus strictus</i> (Roxb.)	ไผ่ชาง	ลำต้น ทำกระบอกยิง

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้
	Nees		เรียกว่า บาเลา หรือ กระบอกตุต ทำจากไม้ ซาง บอเลาใช้เป็นอาวุธ สำหรับการล่า

ผลการศึกษา กลุ่มมานิได้ใช้ไม้มาทำเป็นอาวุธและเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ทำเครื่องมือในการล่าสัตว์ อาวุธป้องกันตัว และเครื่องใช้อื่น ๆ ไม้ที่ใช้ เช่น ไม้ไผ่ มาทำเครื่องมือจับปลา หลามข้าว ต้มน้ำ ต้มยา กินน้ำ (แทนแก้ว) กระบอกใส่น้ำ หวี กระบอกตุต กระบอกเก็บลูกดอก ไม้คืบ ตัดสายสะดือเด็กที่คลอดใหม่ ๆ เครื่องดนตรี ใช้ในประเพณีการตาย (วางบนและล่างของศพ) หวาย ใช้แทนเชือก หมากเจ ไม้ระกำ ยางน่องเถา ยางน่องต้น ใช้ทำเครื่องมือล่าสัตว์ เคย ใช้ใบนำมาสานเป็นภาชนะต่าง ๆ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสมศักดิ์ โชคนุกูล พบว่า นิกริโตรู้จักใช้พืชป่ามาทำเครื่องใช้ต่างๆ เช่น เครื่องมือล่าสัตว์ กระบอกตุตทำจากไม้ซาง ลูกดอกทำด้วยไม้หมากเจ ใช้ไม้เนื้อแข็งขูดมัน โดยเสียมปลายให้แหลม การจุดไฟจะเหยื่อของกาบใบของต้นเต่าร้าง หวายเส้นเล็ก ๆ และกิ่งไม้แห้ง และเกศรีน มณีนูน (2544) พบว่าชนเผ่าซาไก ได้ใช้เส้นใยสีน้ำตาลของต้นเต่าร้างที่มีลักษณะคล้ายสำลีนำมาอุดกระบอกบอเลา หรือใช้เป็นเชื้อเพลิง ก้านใบระกำ นำมาทำจุกก๊อก สวมส่วนโคนลูกดอก ใช้ชันจากต้นจันทน์ นำมาเชื่อมสิ่งต่าง ๆ ให้เชื่อมติดกัน แต่ในปัจจุบันการใช้ไม้เป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ ค่อนข้างน้อยลง บางทีเริ่มมีอุปกรณ์เครื่องใช้ที่ทำขึ้นมาจากตลาดนัด หรือผู้คนยืมยืมให้ มาใช้แทนไม้ เช่น ใช้กาต้มน้ำ หม้อหุงข้าว แทนกระบอกไม้ไผ่ งานแทนกะลา ไม้ไผ่หรือใบไม้มารองอาหาร สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนายบรรเจ็ด สุวรรณวงศ์และคณะ ปัจจุบันกลุ่มมานิได้เปลี่ยนแปลงการใช้วัสดุต่าง ๆ เช่น ใช้ขวดน้ำพลาสติกแทนกระบอกไม้ไผ่ ใช้ช้อน จัก งาน แทนการใช้อุปกรณ์จากไม้ไผ่ ใช้ถุงพลาสติกแทนการใช้เครื่องจักรสานจากใบเตย

2.6 ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมพืชที่มาใช้ มีจำนวน 4 วงศ์ คือ วงศ์ MENISPERMACEAE จำนวน 1 ชนิด คือ ขมิ้นเครือ วงศ์ MORACEAE จำนวน 1 ชนิด คือ ขนุนป่า วงศ์ MUSACEAE จำนวน 1 ชนิด คือ กล้าย และวงศ์ ZINGIBERACEAE จำนวน 1 ชนิด คือ โพล

ตารางที่ 5 แสดงชนิดของพืชที่กลุ่มมานินำมาใช้ในความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

ชื่อวงศ์ (Family name)	ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)	ชื่อท้องถิ่น (Local name)	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้
MENISPERMACEAE	<i>Arcangelisia flava</i> (L.) Merr.	ขมิ้นเครือ	ความเชื่อ ใช้ลูกฮับแขวนคอป้องกัน โรค แก้เป็นเดือน และสิ่ง ชั่วร้าย และสวยงาม
MORACEAE	<i>Artocarpus</i> sp.	ขนุนป่า (ขี้ค้อน)	ความเชื่อ หลิงแม่ลูก อ่อนห้ามกินขนุน
MUSACEAE	<i>Musa</i> sp.	กล้วย	ความเชื่อ หลิงแม่ลูก อ่อนห้ามกิน กล้วยหิน กล้วยน้ำว้า กล้วยที่กิน ได้ คือ กล้วยไข่
ZINGIBERACEAE	<i>Zingiber montanum</i> (J. Koenig) Link ex A. Dietr.	ไพล	ความเชื่อ หัวหั่นเป็นชิ้น บาง ๆ นำมาแขวนคอ หรือเอว ป้องกันสิ่งชั่ว ร้าย กันผี เคี้ยวพ่นลงบน ศพก่อนฝัง เชื่อว่า วิญญาณจะไม่มาหลอก หลอน ผูกไว้ที่หูของแม่ที่ คลอดบุตร เชื่อว่า ผีจะ ไม่มารบกวน และทำให้ แม่แข็งแรงดี หัวนำมาตำ ทาตัว แก้ลมพิษ แผลผุ พอง ตาลขโมย ตาม ความเชื่อที่ว่าผีตายโหง ทำให้เกิดลมพิษ แผลผุ พอง และตาลขโมย

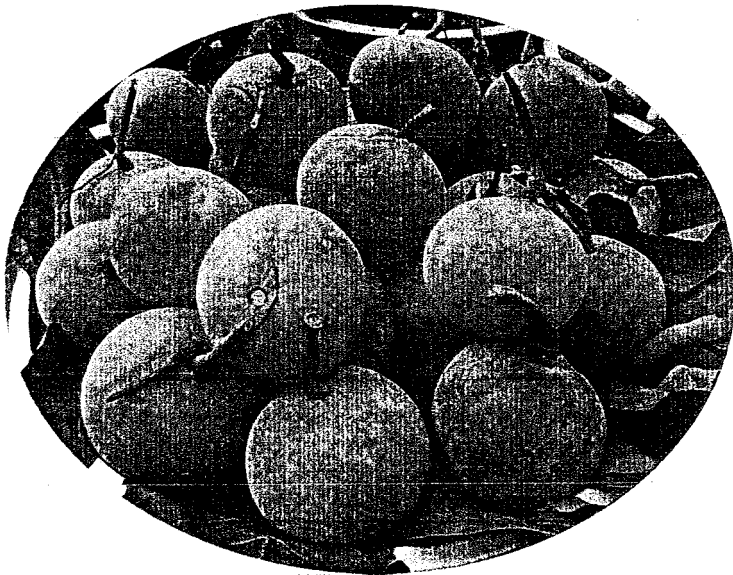

ผลการศึกษา พิซที่นำมาใช้ในเรื่องความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม พบ 4 ชนิด คือ ลูกฮับ (ขมิ้นฤๅษี) ขนุนป่า กล้วย และไหล สอดคล้องกับการศึกษาของ เกศริน มณีขุน (2544) พบว่าพิซที่ใช้ในความเชื่อ มี 2 ชนิด คือ ไพล ใช้ขับไล่วิญญาณไม่ให้มารบกวน และใบต่างดอก ใช้ใบนำมารองอาหารในพิธีครบ 1 ปี ของเด็ก ทำให้เด็กไม่เจ็บป่วย แต่ในการศึกษาครั้งนี้ไม่พบการใช้ใบต่างดอก และสอดคล้องกับการศึกษาของวันเฉลิม จันทรากุล (2544) ที่กล่าวว่า ชาวไทจะใช้ไพล เคี้ยวพ่นแก้คันตามตัว แขนวคอกันผี เมื่อแม่คลอดบุตรมักเอาหัวไพลมาผูกไว้ที่หัวแม่ เชื่อว่าจะช่วยให้แม่แข็งแรงดีและป้องกันไม่ให้ผีมารบกวน พิธีฝังศพของชาวไทที่ปฏิบัติที่สืบต่อกันมา คือ เวลาฝังศพหมอผีจะเสกหัวไพลเคี้ยวพ่นลงบนศพก่อนฝัง เพราะเชื่อว่าผีกลัวหัวไพลจะได้ไม่ตามมาหลอกหลอน และหมอผีจะนำวิญญาณไปสิงสถิตที่ต้นไม้ใหญ่ แต่จากการตรวจสอบเอกสารจะพบว่า ชาตินัพนธ์มานีมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ และเกรงกลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น เชื่อในเรื่องโชคกลาง ความฝัน วิญญาณ และภูตผี เวทมนตร์คาถา ความเชื่อเรื่องสุขภาพ ความเชื่อในรูปสัญลักษณ์ ความเชื่อเรื่องข้อห้ามหรือกฎเกณฑ์บางประการ เพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการดำรงชีวิตของพวกเขาตั้งแต่เกิดไปจนถึงตาย ทั้งความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ จะปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัด และยึดถือปฏิบัติและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน บางอย่างยึดถือเอาพันธุ์ไม้เป็นสื่อ เป็นสัญลักษณ์ไปเชื่อมโยง เช่น ความเชื่อเรื่องผี เชื่อว่าผีกลัวหัวไพล ดังนั้น เมื่อเวลาฝังศพ หมอผีจะเสกหัวไพลให้เจ้าของศพเคี้ยวพ่นลงบนศพก่อนฝัง วิญญาณจะไม่มาหลอกหลอน ผีตายโหง เช่น เสือกัด ตกต้นไม้ ผีพวกนี้ก็จะกลัวหัวไพล และเมื่อแม่คลอดบุตร จะเอาหัวไพลมาผูกไว้ที่หูของแม่ผีจะไม่ไปถูกรบกวน และทำให้แม่แข็งแรงดี ความเชื่อเรื่องสุขภาพ หมิงแม่ลูกอ่อนห้ามกินหัวเผือก ขนุน กล้วยหิน กล้วยน้ำว่า อาหารที่กินได้ คือ กล้วยไข่ ปลาเค็ม และเกลือ ความเชื่อในรูปสัญลักษณ์ เช่น ดอกจำปูน หมายถึง ผู้ชาย ดอกชบาปอง หมายถึง ผู้หญิง ใบโก่เถื่อน หมายถึง การพาหนี ปีกก่า หมายถึง บริเวณห้ามเข้า หวีประดับผม (ทำจากไม้ไผ่) หมายถึง หญิงสาวบริสุทธิ์ แต่ผลการศึกษาในครั้งนี้ พบพิซที่นำมาใช้เพียง 4 ชนิด คือ ลูกฮับ (ขมิ้นฤๅษี) ขนุนป่า กล้วย และไหล โดยเฉพาะพิซในความเชื่อรูปสัญลักษณ์ ไม่ปรากฏ แม้กระทั่งหวีประดับผมที่ทำจากไม้ไผ่ ถึงแม้ว่า กลุ่มมานีจะมีความเชื่อเหนือธรรมชาติ ตั้งแต่เกิดไปจนถึงตาย พิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ จะปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัด แต่จากการสัมภาษณ์ผู้ใกล้ชิด กลุ่มมานีพบว่า มานีในปัจจุบัน การปฏิบัติในเรื่องของความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมลดน้อยลง เช่น พิธีขึ้นเปล (ชิม่า) จัดเมื่อทารกอายุได้ 15 วัน ก่อนเริ่มพิธีสมาชิกผู้ชายจะออกล่าสัตว์ที่มีขนและกินเป็นอาหารได้ เช่น นกเค้าแมว ลิง ฯลฯ นำขนมาผสมยางจันทาน ใส่ภาชนะทำด้วยใบกระพ้อ เตรียมผ้าไว้สำหรับผูกเปล ภรรยาหัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้ประกอบพิธี เริ่มพิธีจะนำผ้ามาผูกกับต้นไม้เป็นเปล นำเด็กไปอาบน้ำแล้วนำมาวางไว้ในเปล นำขนสัตว์และยางจันทานมาวางไว้ใกล้เปล จุดไฟให้เกิดควัน นำมาวนรอบๆ หน้าแม่และเด็ก พร้อมท่องคาถา ตบมือ 3 ครั้ง พิธีนี้เป็นการยอมรับว่าทารกเกิดใหม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มอย่างสมบูรณ์ (อาภรณ์ อุกฤษณ์, 2536) และการศึกษาในครั้งนี้ต่างจากการศึกษาของ สุวัฒน์ ทองหอม (2544) และ วรชัย วิริยารมภ์, ปุรินทร์ นาคสิงห์ และฉัตรวรรณ พลเพชร (2558) ที่พบว่า กลุ่มชาวไทจะมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่

เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร ยา วัคซีน และเครื่องแต่งกาย ส่วนในเรื่องความเชื่อ ประเพณีชาวไทยยังคงปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณีที่ได้ถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การลดน้อยลงในเรื่องความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ของกลุ่มมานิ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ในกลุ่มได้ตายลง ทำให้มานิรุ่นใหม่มิได้ถือปฏิบัติ รวมถึงการได้รับอิทธิพลจากกลุ่มสังคมภายนอก เช่น คนในพื้นที่ใกล้เคียงที่ตั้งทับนักศึกษาและนักวิชาการ นักท่องเที่ยว ซึ่งจะมีผลต่อวิถีชีวิตกลุ่มมานิ

การใช้พืชที่ไม่เฉพาะเจาะจงชนิด เช่น ทำไม้พินที่ใช้จุดไว้ตลอดเวลา จะเลือกไม้ที่ไม่เป็นพิษ ให้กลิ่นที่ไล่แมลงได้ หรือสามารถเอาชีงั้เข้ามาทาตัวได้ ไม้ที่ใช้ขุดมัน เป็นไม้เนื้อแข็ง "การปักกำ" กลุ่มมานิ ห้ามสามีภรรยาที่มีความสัมพันธ์ทางเพศในทับ เพราะเชื่อว่าผีเจ้าที่จะลงโทษ แต่จะปักอาณาเขตในป่าที่ห่างไกลผู้คน โดยใช้ใบไม้ 1 กำมือเสียบไว้ที่ต้นไม้ในระดับสายตาเรียกว่า "การปักกำ" การฝากวิญญาณผู้ตาย หลังพิธีฝังศพตามประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมา หมอผีจะนำวิญญาณไปสิงสถิตที่ต้นไม้ใหญ่ เครื่องดนตรี ในปัจจุบันใช้ใบไม้ อะไรก็ได้มาประกบกันแล้วเป่าให้เกิดเสียง

ภาพที่ 7 กระท้อน

ชื่อท้องถิ่น กระท้อน (ภาคกลาง); เตียน, ล่อน, สะทอน (ภาคใต้); มะต๋อง (ภาคเหนือ, อุตรธานี); มะดิน (ภาคเหนือ); สะตียา, สะตุ, สะโต (มลายู, นราธิวาส, ปัตตานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sandoricum koetjape* (Burm.f.) Merr.

ชื่อวงศ์ MELIACEAE

ชื่อสามัญ Sentul, Santol, Red sentol, Yellow sentol

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น กระท้อนเป็นไม้ผลยืนต้น สูง 15-30 ม. ลำต้นเปลวเป็นเหลี่ยมไม้ได้รูปทรง มีน้ำยางขาว โคนต้นมักเป็นพอน ใบ ใบประกอบแบบ 3 ใบย่อย ใบย่อยมีขนาดใหญ่รูปไข่ กว้าง 6-15 ซม. ยาว 8-20 ซม. ปลายใบแหลม โคนมน เนื้อใบหนาและเหนียวคล้ายหนัง เมื่อใกล้ร่วงเปลี่ยนเป็นสีส้มแดง ดอก ออกช่อที่ปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 5-15 ซม. ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศมีขนาดเล็กสีเหลืองอ่อนหรือเขียวอมเหลือง เกสรเพศผู้ติดกันเป็นหลอดห่อหุ้มรังไข่ ผล ผลสดรูปกลมแบนมีขนนุ่ม เปลือกหนา ผลอ่อนสีเขียวผลแก่สีเหลืองมีรอยย่นที่ขั้วผล เมล็ดมีเนื้อสีขาวขุ่นคล้ายปุ๋ยฝ้ายห่อหุ้มรสหวานและหวานอมเปรี้ยว

ประโยชน์ อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

ภาพที่ 8 กระทือป่า

ชื่อท้องถิ่น กระทือช้าง, กระทือแดง, กระทือป่า (ยะลา); ดาเงาะ (ปัตตานี); ชิงลำปี (ภาคใต้); จะเงาะ (มาเลเซีย-ปัตตานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zingiber pectabile* Griff.

ชื่อวงศ์ ZINGIBERACEAE

ชื่อสามัญ Golden-beehive ginger, Nodding gingerwort

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ลำต้นใต้ดิน เรียกว่า เหง้า หรือ หัว เหง้าแตกเป็นแงะ ปลายแงะจะเจริญเป็นหน่อแทงขึ้นเหนือดิน เป็นลำต้นเหนือดิน สูง 0.5-1 ม. เนื้อเหง้าอ่อนสีขาว แก่สีเหลืองอมน้ำตาล มีรสขื่น เผ็ด และมีกลิ่นหอม ใบเดี่ยว รูปหอกแกมขอบขนาน กว้าง 5.0-10.0 ซม. ยาว 20-30 ซม. ปลายใบแหลม โคนมน ขอบเรียบ ก้านใบเป็นกาบ ดอกช่อทรงกระบอก ก้านช่อดอกแทงออกจากเหง้า ดอกย่อยสีขาวนวล มีใบประดับสีเขียวแกมแดงที่เรียงซ้อนกันแน่นเป็นระเบียบ ผลแห้ง แทรกตามซอกใบประดับ ผลกว้าง 0.5-1 ซม. ยาว 1-1.5 ซม. เนื้อหุ้มเมล็ดมีสีขาว ด้านในมีเมล็ด 1 เมล็ด

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ เหง้า บำรุงน้ำนม แก้มวนในท้อง แก้บิด แก่ลม ลำต้น ฉีหรือทุบนำมาพันหัวแก้อาการวิงเวียนศีรษะ และเป็นลมหน้ามืด

ตำราสมุนไพรอื่นๆ เหง้า บำรุงน้ำนม แก้มวนในท้อง แก้บิด แก่ลม ขับปัสสาวะ ใบขับน้ำคาวปลา ดอก แก้ไข้เรื้อรัง

อาหาร หน่อ รับประทานเป็นผัก

เครื่องใช้ ใบ ท่อข้าว ท่อหัวมัน

ภาพที่ 9 กฤษณา

ชื่อท้องถิ่น	กฤษณา (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ); ภายถาว, ภายทาส, ภายตึงบ (มาเลเซีย ปัตตานี); ไม้หอม (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ภาคใต้); อครุ, ตคร (บาสี), ติมเฮียง (ไม้หอมที่จมน้ำ); (จีน), เซงเคง (ภาษากะเหรี่ยง); สีเสียดน้ำ (บุรีรัมย์); ตะแกรงน้ำ (จันทบุรี); ไม้พวงมะพร้าว (ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Aquilaria crassna</i> Pierre
ชื่อวงศ์	THYMELAFACAE
ชื่อสามัญ	Agarwood, Aloe Wood, Calambac, Eagle Wood, Lignum Aloes, Wood Tree
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ไม่ผลัดใบ ลำต้น เปลือกตรง มักมีพูพอนที่โคนต้นเมื่อมีอายุมาก เปลือกเรียบ สีเทาอมขาว เนื้อไม้หอมที่มีน้ำมัน ใบ เป็นชนิดใบเดี่ยว รูปมน รูปไข่กลับหรือรูปยาวขอบขนาน ออกเรียงสลับกัน เนื้อใบเป็นมัน ปลายใบเรียวแหลม ใบแก่เกลี้ยงเป็นมัน ดอก สีขาว ไม่มีกลีบดอก ออกเป็นช่อเล็กๆ มีกลิ่นหอม เป็นดอกสมบูรณ์เพศ เกิดที่ง่ามใบหรือยอด ผล รูปไข่กลับค่อนข้างแบน เปลือกแข็ง มีขนสีเทา มีเมล็ด 1 หรือ 2 เมล็ด

ประโยชน์ สมุนไพร
 กลุ่มมานิใช้ เนื้อไม้ ช่วยบำรุงกำลัง (จะนำลงมาขาย)
 ตำราสมุนไพรอื่นๆ เนื้อไม้ ใช้เป็นยาอายุวัฒนะ ช่วยบำรุงกำลัง ใช้กลั่นน้ำมันหอมระเหย

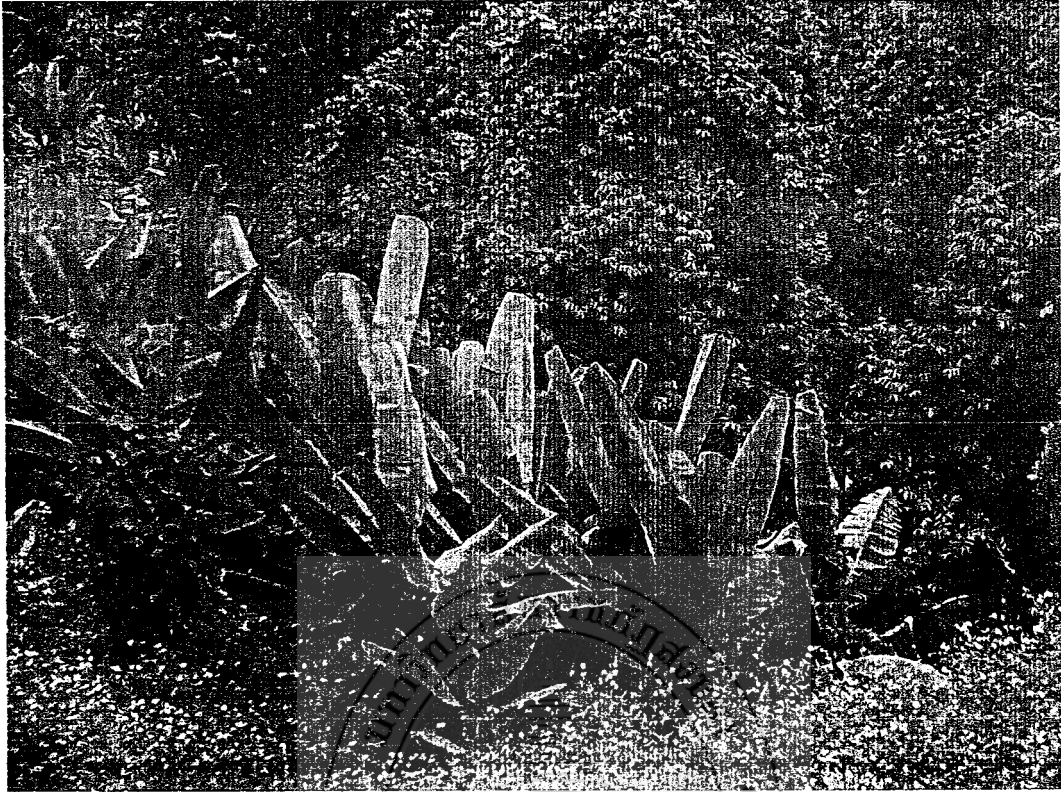
ภาพที่ 10 กล้วย

ชื่อท้องถิ่น	กล้วย (ทั่วไป)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Musa</i> spp.
ชื่อวงศ์	MUSACEAE
ชื่อสามัญ	-

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น กล้วยเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวลำต้นใต้ดิน สูง 4-7 ม. ใบเดี่ยวขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 1.50 ม. กว้าง 40-60 ม. สีเขียว เส้นใบเป็นร่องลึก ก้านใบยาวมากกว่า 30 ซม. ดอกช่อเรียกว่า ปลี มีใบประดับยาว ด้านบนสีแดงอมม่วงมีนวล ด้านล่างสีแดงเข้ม ผลประกอบด้วยหวีกล้วยหลายหวี เรียกว่าเครือๆหนึ่งมี 7-10 หวี หวีหนึ่งมี 10-16 ผล ผลกว้าง 3-4 ซม. ยาว 11-13 ซม. ผลเป็นเหลี่ยม เปลือกหนา ก้านผลสั้นและมีความยาวใกล้เคียงกัน ผลดิบเปลือกสีเขียวเมื่อสุกสีเหลือง เนื้อสีขาวรสหวาน ใต้กลางเหลือง ชมพูหรือขาว

ประโยชน์	อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้
	ที่อยู่อาศัย ใบ คลุมหลังค้ำ
	เครื่องใช้ ใบ ทำของ

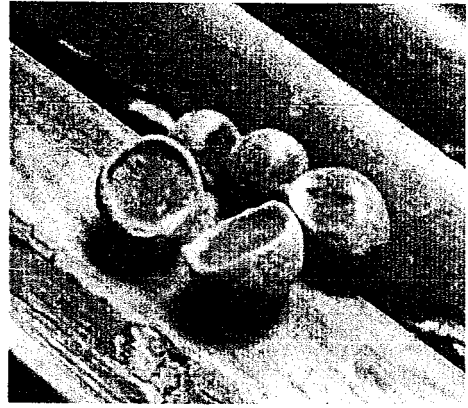
ภาพที่ 11 กล้วยป่า

ชื่อท้องถิ่น	กล้วยป่า, กล้วยลิง (อุดรดิตถ์); กล้วยเถื่อน, กล้วยเถื่อนน้ำมัน (ภาคใต้); กล้วยหม่น (เชียงใหม่); ป้างอตุ้ง (มลายู-ปัตตานี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Musa acuminata</i> Colla
ชื่อวงศ์	MUSACEAE
ชื่อสามัญ	-

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ลำต้นเทียมที่เกิดจากกาบใบมาห่อรวมกัน เป็นพืชลำต้นใต้ดิน แตกหน่อ ลำต้นเทียมไม่สูงเหมือนกล้วยทั่วไป สูง 2.5-4 ม. เมตร ขนาดผ่าศูนย์กลาง 10-15 ซม. ใบเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ใบรูปขอบขนาน กว้าง 40-60 ซม. ยาว 2-2.5 ม. ก้านใบสีแดงอ่อน ใบจะชูขึ้น ปลีขนาดเล็ก ผล เหมือนกล้วยทั่วไป เนื้อบาง สีขาว แต่มีเมล็ดจำนวนมาก ภาคใต้ไม่นิยมรับประทาน

ประโยชน์	อาหาร ผล รับประทาน ที่อยู่อาศัย ใบ คลุมหลังค้ำ เครื่องใช้ ใบ ห่อของ
----------	---

ภาพที่ 12 ก่อ

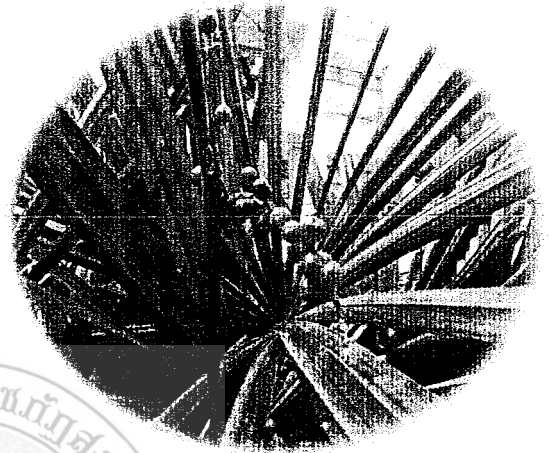
ชื่อท้องถิ่น	ก่อ (ทั่วไป) ก่อขาว (นครสีธรรมราช); ก่อกรัง (สุรินทร์); ก่อแป้น (ภาคเหนือ); ก่อรัง (เพชรบูรณ์)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Castanopsis argentea</i> (Bl.) A.DC
ชื่อวงศ์	FAGACEAE
ชื่อสามัญ	Saninten, Sarangan

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ก่อเป็นไม้ผลยืนต้นขนาดกลาง กิ่งผลัดใบ สูง 6-17 ม. เรือนยอดเป็นพุ่มรูปกรวย ลำต้นเปลาตรง เปลือกเรียบสีเทาดำ ใบ ใบเดี่ยว รูปใบหอก รูปไข่ และรูปรีถึงรูปขอบขนาน กว้าง 5-8 ซม. ยาว 10-20 ซม. ปลายใบแหลม โคนรูปลิ้ม ขอบใบเรียบเป็นคลื่นเล็กน้อย ก้านใบยาว 1.2-1.8 ซม. แผ่นใบหนา ดอกออกเป็นช่อเชิงลดสีชมพู กลิ่นหอมอ่อนๆ ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน กลีบรวม 6 กลีบ ดอกเพศผู้มีผู้เกสร 10 อัน ดอกเพศเมียมีกลีบรวมเล็กกว่า ปลายเกสรแยกเป็น 3 หรือ 4 แฉก แต่ละดอกมีกาบรูปถ้วยรองรับ ผล ผลแห้งแตก ออกรวมกันเป็นกลุ่ม เปลือกมีหนามแหลมแข็ง แก่จัด กาบหุ้มแยกออกจากกันข้างในมี เมล็ดแห้งสีน้ำตาลแดงผิวเกลี้ยงปลายแหลม 1-3 เมล็ด ภายในเมล็ดมีเนื้อสีขาว

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

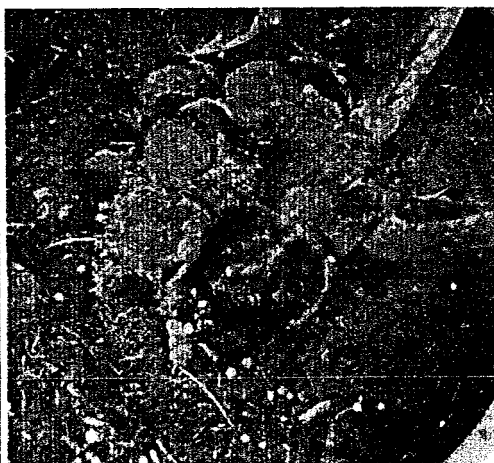
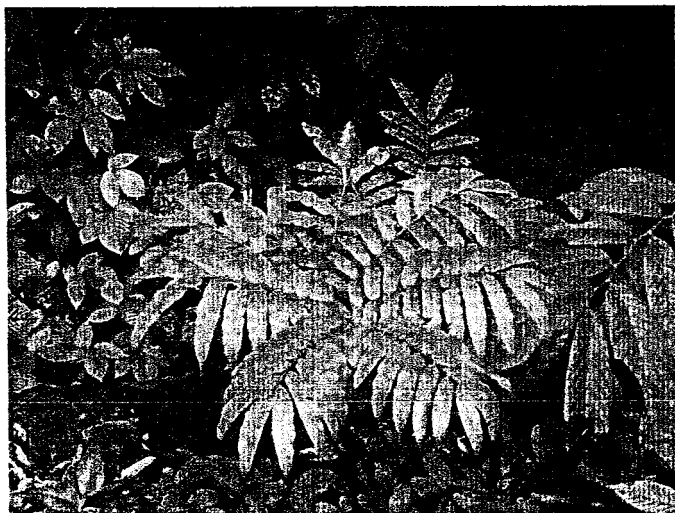
ภาพที่ 13 กะพ้อ

ชื่อท้องถิ่น	กะพ้อ (ภาคกลาง); พ้อ (ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Licuala spinosa</i> Wurm.
ชื่อวงศ์	ARECACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้พุ่มแตกกอ สูง 2-6 ม. เรือนยอดแผ่กว้างทรงกลม ใบประกอบแบบนิ้วมือกว้าง 0.60-1 ม. ก้านใบสามเหลี่ยมสีเขียว ยาว 0.50-2 ม. ขอบก้านใบมีหนามแข็งยาวโค้งสีดำ ใบย่อยแตกออกจากจุดเดียวกัน 8-23 ใบ รูปรี ปลายใบแหลม กว้าง 5-8 ซม. ยาว 40-50 ซม. มีรอยจีบตามความยาวของใบ ดอกช่อสีเขียวอมเหลือง ยาว 2-2.5 ม. ออกตามซอกกาบใบ ดอกย่อย กว้าง 0.2-0.5 ซม. ไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยปลายแยก กลีบดอกเหลืองอ่อน 3 กลีบ เป็นกาบขนาดเล็กรูปไข่ เกสรเพศผู้ 6 อัน เกสรเพศเมียรังไข่เหนือวงกลีบ ผลเดี่ยว รูปทรงกลม ขนาดประมาณ 1 ซม.

ประโยชน์	ที่อยู่อาศัย ใบ มุงหลังคาหับ และหับ เครื่องใช้ ใบ ท่อของ
----------	---

ภาพที่ 14 กีบแรด

ชื่อท้องถิ่น กีบแรด (แพร่); ดูกู (มลายู-ใต้); กีบม้าม (ภาคเหนือ); ว่านกีบแรด (ทั่วไป)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Angiopteris evecta* (G.Forst.) Hoffm

ชื่อวงศ์ MARTTIACEAE

ชื่อสามัญ Giant Fern, King Fern

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

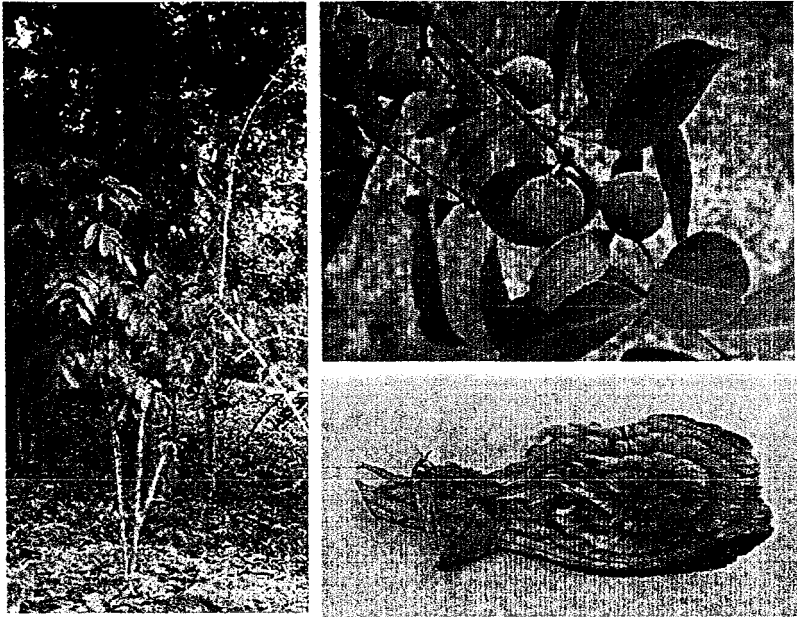
ต้น เป็นเฟินที่ขึ้นบนดินในพื้นที่ชุ่มชื้น ลำต้น เป็นแท่งสั้นๆ ขนาดใหญ่บางส่วนจมอยู่ในดินเมื่อถึงใบจะมีรอยของใบเดิมบ่มอยู่ในลำต้นคล้ายกีบแรด ใบ ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ขนาดใหญ่ ยาว 1-1.5 ม. ใบย่อยรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ยาว 13-22 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบมน ก้านใบใหญ่ คลุม สปอร์ เกิดบริเวณหลังใบใกล้ขอบใบ อับสปอร์รูปรี สปอร์เรียงเป็นสองแถว อับสปอร์แตกตามยาว

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ราก นำมาฝนโปะห้ามเลือด และต้มดื่มกินน้ำแก้เบาหวาน

บำรุงหัวใจและเป็นยาอายุวัฒนะ

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ใบ แก้โรคลมบ้าหมู โรควัณโรค ราก ห้ามเลือด หัว เป็นยาแก้พิษ แก้ท้องร่วง อาเจียน ช่วยขับปัสสาวะ

ภาพที่ 15 กำแพงเจ็ดชั้น

ชื่อท้องถิ่น กำแพงเจ็ดชั้น (ทั่วๆ ไป); ตะลุ่มนง (ราชบุรี); ตาไก่, ตาไก่ (พิษณุโลก); ขอบกระดิ่ง พรองนง (อ่างทอง); กระตุนนง (ประจวบคีรีขันธ์); น้ำนอง, มะท้อล้ง (ระยอง), ท้อล้ง (สุพรรณบุรี), ท้อล้ง (สุพรรณบุรี), ท้อล้ง (สุพรรณบุรี), เครือตากวาง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Salacia chinensis* L.

ชื่อวงศ์ CELASTRACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เถา กิ่งไม้พุ่ม สูง 2-6 ม. เปลือกลำต้นเรียบสีเทาอมขาว เนื้อไม้มีงูปีสน้ำตาลแดงเข้มจำนวนมาก ชั้นเห็นชัดเจน เรียงซ้อนกันเป็นชั้น 7-9 ชั้น ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม สลับตั้งฉาก แผ่นใบหนา ใบ รูปวงรีแกมใบหอก กว้าง 2-4 ซม. ยาว 4-8 ซม. ปลายแหลม โคนสอบ ขอบหยักหยาบๆ ดอกออกเป็นช่อ แบบกระจุกหรือช่อแยกแขนงสั้นๆ ตามซอกใบ มี 3-6 ดอกในแต่ละช่อ กลีบดอก 5 กลีบ กลีบเลี้ยงเล็กมากมี 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 3 อัน ผลสด รูปปร่างค่อนข้างกลม ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกสีแดงหรือสีแดงอมส้ม ภายในมีเมล็ดกลมขนาดใกล้เคียงกับผล 1 เมล็ด

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ เนื้อไม้ นำมาต้มดื่ม แก้เลือดลม ทุ้อ ตาลาย วิงเวียนศีรษะ ตำรากสมุนไพรรื่นๆ แก่นและราก นำมาต้ม ต้มน้ำเป็นยาแก้เส้นเอ็นอักเสบ ลำต้น ประุงเป็นยาแก้ริดสีดวงทวาร โดยใช้เข้ากับเครื่องยาแก่นกระถิน ปูนขาว และว่านวงช้าง แล้วนำมาต้ม ราก ต้มหรือดองกับสุราดื่มช่วยบำรุงน้ำเหลือง ผล บำรุงกำหนด ต้น ต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย แก้หืด หอบ

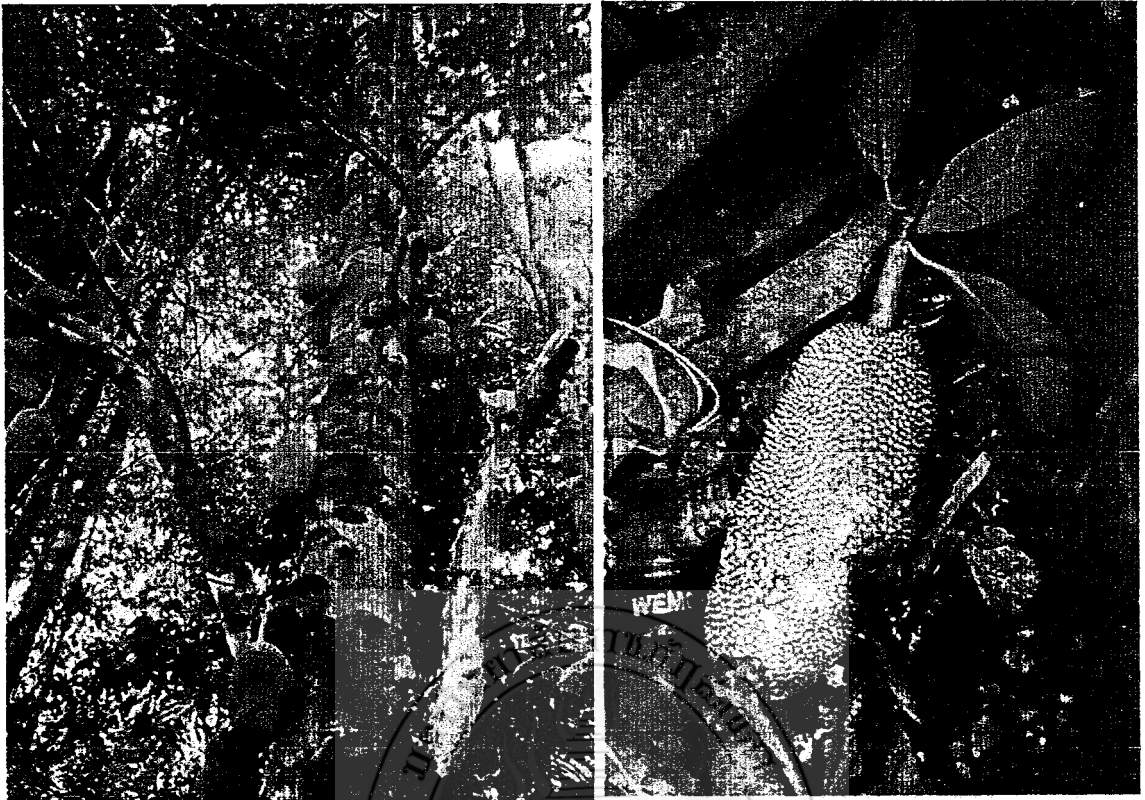
ภาพที่ 16 กำลิ่งหนุมาน

ชื่อท้องถิ่น	กำลิ่งหนุมาน (ภาคใต้), กำลิ่งควายอี๊ก (ยะลา) กำลิ่งขุนमार (นครศรีธรรมราช), สะลี้กึ่บูโต๊ะ (มลายู-นราธิวาส)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Dracaena conferta</i> Ridl.
ชื่อวงศ์	ASPARAGACEAE

ลักษณะทั่วไปทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุก สูง 2.5-3 ม. เปลือกสีเทา ใบ ใบเดี่ยว ใบเรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก ใบรูปไข่ กว้าง 2-2.5 ซม. ยาว 29-35 ซม. ผิวใบเรียบ ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ดอก ดอก:ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ตั้งตรง ออกตามปลายยอด ดอกหนาแน่นเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3 ดอก สีชมพู ไม่มีก้านดอกหรือก้านดอกสั้น กลีบรวม 6 กลีบ โคนติดกัน พองอก เกสรเพศผู้ 6 อัน ติดอยู่ที่โคนหลอดดอก ผลผลกลม

ประโยชน์	สมุนไพรรักษา กลุ่มมานิใช้ ราก บำรุงกำลัง ตำราสมุนไพรรักษา เนื้อไม้และราก รสขมชุ่ม แก่น้ำดีพิการ นอนสะดุ้งผวาหลับๆ ตื่นๆ ร้อนหน้า น้ำตาไหล บำรุงกำลัง ทำให้กล้ามเนื้อและเส้นเอ็นเจริญแข็งแรง เป็นยาอายุวัฒนะ
----------	---

ภาพที่ 17 ชี้ค้อน

ชื่อท้องถิ่น ชี้ค้อน, ขนนป่า (ภาคใต้)

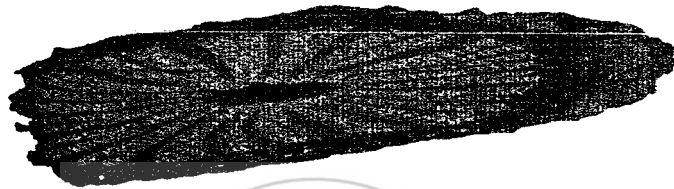
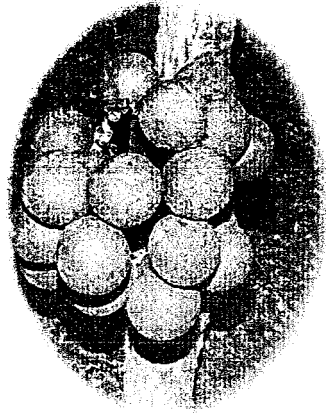
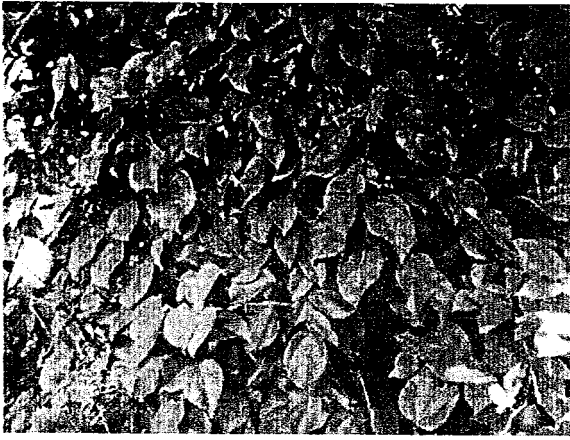
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Artocarpus* sp.

ชื่อวงศ์ MORACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 10-30 ม. ลำต้น กิ่ง มีบาดแผลจะมีน้ำยางสีขาวข้น ใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปรี ปลายใบหู่ โคนมน ขอบเรียบ ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมันด้านล่างจะสากมือ ดอกช่อ แยกเพศอยู่รวมกัน ดอกตัวผู้จะเป็นแท่ง ดอกตัวเมียเป็นทรงกระบอก ดอกออกดอกตามกิ่งและลำต้น ผลรวม รูปทรงกลมรี ขนาดใหญ่ รอบผลมีหนามสั้นๆ เมล็ดมาก เนื้อหุ้มเมล็ดสีเหลือง ผลสุกมีกลิ่นหอม ประโยชน์ อาหาร ผลรับประทานสุก ต้มหรือเผากินเมล็ด

ภาพที่ 19 ขมิ้นเครือ

ชื่อท้องถิ่น	ขมิ้นเครือ (ภาคใต้, ชลบุรี) ขมิ้นฤๅษี, ฮับ (ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Arcangelisia flava</i> (L.) Merr.
ชื่อวงศ์	MENISPERMACEAE
ชื่อสามัญ	Yellow Fruit Moonseed, Takop, Abutra

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้เถาเนื้อแข็ง เนื้อสีเหลือง ใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปไข่หรือหัวใจ กว้าง 5.0-8.0 ซม. ยาว 7.0-12.0 ซม. ปลายใบแหลม โคนมน ขอบเรียบ ก้านใบยาว ลักษณะคล้ายใบโพธิ์ ผิวใบเรียบเป็นมัน ดอกช่อ แยกเพศ ออกตามลำต้นหรือง่ามใบ ดอกสีขาวแกมเหลืองหรือแกมเขียว ผลสด รูปทรงกลม ผลสุกสีเหลือง ภายในมีเมล็ดใหญ่แข็ง 1 อัน

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ราก ลำต้น ต้มกินน้ำแก้ริดสีดวง เป็นยาระบาย และรักษาไข้มาลาเรีย ตำราสมุนไพรอื่นๆ ใบ รสร้อนผัดเพื่อน ขับโลหิตระดูที่เสียเป็นลิ่ม ขับน้ำคาวปลา ดอก รสผัดเพื่อน แก้บิดมูกเลือด เถา รสร้อนผัดเพื่อน แก้ตีพิการ ขับผายลม ทำให้เรอ แก้ไข้ ร้อนใน แก้ท้องเสียเนื่องจากอาหารไม่ย่อย แก้ตีชาน ราก รสร้อนผัดเพื่อน ขับลมอัมพฤกษ์ บำรุงน้ำเหลือง ผนหยอดตา แก้วริดสีดวงตา แก้วตาแดง ตาแฉะ ตามัว ตาอักเสบ ความเชื่อของกลุ่มมานิ ลูกฮับ นำมาแขวนคอป้องกันโรค แก้เป็นเดือน และป้องกันสิ่งชั่วร้าย

ภาพที่ 20 เข็ม

ชื่อท้องถิ่น เข็ม (ทั่วไป)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ixora* sp.

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ชื่อสามัญ

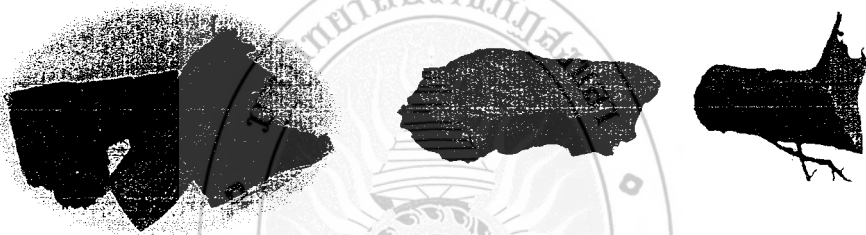
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง สูงประมาณ 1-3.5 ม. เปลือกสีเทาปนน้ำตาล แตกกิ่งก้าน ใบ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ ขอบใบเรียบ ปลายแหลม โคนสอบ ใบ กว้างประมาณ 2.5 ซม. ยาวประมาณ 6-18 ซม. ดอก ออกดอกเป็นช่อ ตามปลายกิ่ง ดอก เป็นดอก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี มีชั้นละ 5-4 กลีบ ออกเป็นช่อกระจุกแน่น สีขาวอมชมพู กลีบเลี้ยงสีแดงอมม่วง โคนกลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด รูปเข็ม ปลายแยก 4 แฉก เกสรเพศผู้ 4 อัน ก้านเกสรเพศเมียมีอันเดียว ผล มีลักษณะเป็นผลกลม ๆ และมีสีเขียว

ประโยชน์ สมุนไพร

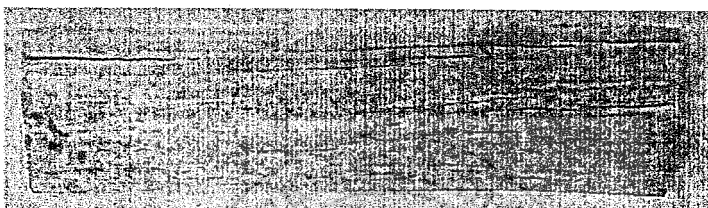
กลุ่มมานิใช้ ใบ นำมาต้มน้ำมาล้างเมื่อกออกจากตัวเด็กที่คลอดใหม่ๆ

ภาพที่ 21 คนทีเขมา

ชื่อท้องถิ่น	คนทีเขมา (ภาคกลาง); คนทีสอดดำ (ภาคเหนือ), คนที, คนที (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ); โคนดินสอด, คนดินสอดดำ, ดินสอดดำ, ผีเสื้อดำ (เชียงใหม่); กุญิง (มาเลเซีย-นราธิวาส); กุโนกามอ (มาเลเซีย-ปัตตานี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Vitex negundo</i> L.
ชื่อวงศ์	LAMIACEAE, LABIATAE
ชื่อสามัญ	Five-leaved chaste tree, Chinese chaste, Indian privet, Negundo chest nut
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	
ประโยชน์	สมุนไพรรักษาโรคไข้มาลาเรีย หรือไข้ป่า แก้ไอ ช่วยขับลม ไทลเวียนเลือด ตำราสมุนไพรรักษาโรคไข้มาลาเรีย หรือน้ำกินเป็นยาลดไข้ แก้ไข้ บำรุงธาตุ แก้ไข้ รักษาโรคผิวหนัง รักษาอาการอักเสบ และติดเชื้อ ราก แก้ไข้ รักษาโรคตับ โรคผิวหนัง มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ แก้ปวด ต้านการเจริญเติบโตของเชื้อโรคก่อหนอง และเชื้อรา

ภาพที่ 22 คนทีสอ

ชื่อท้องถิ่น	คนทีสอ (ภาคกลาง); คนทีสอขาว (ชลบุรี); ทีสอ, เทียนขาว (เพชรบุรี); สีสล (ประจวบคีรีขันธ์) คนทีสล (สตล) บุตเพ็ง (ตาก) ผีเสียด (เลย) สีเสื่อน้อย, ดอกสมุทร (เชียงใหม่); ผีเสื่อน้อย (ภาคเหนือ) ; โคนดินสอ (จันทบุรี, ภาคกลาง); ดินสอ (ภาคกลาง);
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Vitex trifolia</i> L.
ชื่อวงศ์	LAMIACEAE
ชื่อสามัญ	Labiatae blue vitex, Indian three-leaf vitex

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่ม ขนาดกลาง สูงประมาณ 3-6 ม. ทั้งต้นมีกลิ่นหอม เปลือกลำต้นเรียบ สีเทา เป็นกระสีดำ แตกเป็นร่องตื้นตามยาว ใบประกอบแบบนิ้วมือ ออกตรงกันข้าม ใบย่อยรูปไข่ปลายแหลม 3 ใบ ขอบใบเรียบ ปลายแหลม โคนใบสอบ ดอกช่อแยกแขนง มีขนาดเล็กสีฟ้าอมม่วงเป็นช่อยาว ออกที่ยอดหรือตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลสด รูปทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-6 มม. ผลแห้ง ผิวเรียบ มีเมล็ดเดี่ยว สีเขียววาล เป็นพวงช่อ เมล็ดเดี่ยวกลม สีน้ำตาล เมื่อสุกมีสีคล้ำหรือดำ

ประโยชน์	สมุนไพรรักษา กลุ่มมานิไซ ใบ นำมาต้ม กินน้ำช่วยขับลม ไทลเวียนเลือด ตำราสมุนไพรรักษาอื่น ๆ ใบ ขับเสมหะ ขับลม แก้ไอ แก้หืด ฆ่าพยาธิ แก้ริดสีดวงจมูก แขน้ำอาบแก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน อาการคลื่นเหียน รักษาหญิงระดูพิการ
----------	---

ภาพที่ 23 คลุ้ม

ชื่อท้องถิ่น	คลุ้ม (ภาคกลาง); คลุ่ม (สุราษฎร์ธานี, ตราด)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Donax grandis</i> Rild.
ชื่อวงศ์	MARANTACEAE
ชื่อสามัญ	Donax, Bemban, Bamban batu

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น คลุ้ม ไม้ล้มลุกหลายฤดู แตกกิ่งจำนวนมาก สูง ๓-๕ ม ใบคลุ้ม ใบรูปไข่แกมรี ยาว ๑๕-๓๐ ซม. กว้าง ๗.๕-๑๘ ซม. ปลายแหลม ฐานรูปลิ้นกว้าง ขอบเรียบ กาบใบ ยาวได้ถึง ๑๘ ซม. สีเขียว ดอก คลุ้ม ดอกแบบช่อเชิงลด จำนวนมาก ออกที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เป็นอิสระ สีขาว กลีบดอก 3 กลีบ สีขาว เชื่อม ปลายแยก รูปขอบขนาน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 3 อัน แม่แบบคล้ายกลีบดอก เกสรเพศผู้ 1 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่อยู่ใต้วงกลีบ ผลคลุ้ม ผลกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.3 ซม. สีเขียวหรือขาว เมล็ด 1-3 เมล็ด รูปรีกว้าง

ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย ใบ นำมาคลุมหลังคาทับ ลำต้นปูนอน หรือทำแคร่
เครื่องใช้ ลำต้น นำมาทำเชือก

ภาพที่ 24 ค้อนตีหมา

ชื่อท้องถิ่น	ค้อนตีหมา (ยะลา); ลิ่นกวาง, ลิ่นควาย (ลำปาง); กระจม๋า (เขมร-สระบุรี); ชุนม๋า (เขมร-สุรินทร์); ค้อนหมาขาว (กลาง); ค้อนหมาแดง (นครราชสีมา); คันทรง, ทองคันทรง (ชลบุรี); โคนมะเดื่อ (สพรรณบุรี); ซินตะโกพลี (กะเหรี่ยง)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Ancistrocladus tectorius</i> Merr.
ชื่อวงศ์	ANCISTROCLADACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้รอเลื้อย เถาขนาดกลาง กิ่งก้านมีตะขอสสำหรับเกาะพันไม้อื่น เถาแก่สีน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ ออกเป็นกระจุกที่ปลายกิ่งและปลายยอด ใบรูปรีแกมรูปไข่กลับ ยาว ปลายใบแหลม โคนสอบเรียว ขอบเรียบ ก้านใบสั้น ดอกช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงสีเขียว กลีบดอกสีขาวอมแดง 5 กลีบ ผล มีปีก 5 ปีก ยาวไม่เท่ากัน ปีกใหญ่ 3 ปีก ปีกเล็ก 2 ปีก ผลแก่แห้งสีน้ำตาล

ประโยชน์

สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ใบ ต้มน้ำอาบ แก้บวมตามตัว ปวดเอว และแก้เม็ดผื่นคันตามผิวหนัง ราก แก้โรคบิด และไข้จับสั่น
ตำราสมุนไพรอื่นๆ ใบ ต้มน้ำอาบแก้บวมตามตัว และแก้เม็ดผื่นคันตามผิวหนัง ราก แก้โรคบิด และไข้จับสั่น ขับพยาธิ ทั้งต้นใช้ต้มน้ำดื่มเป็นยาแก้โรคกระษัย ไตพิการ และไข้ป่า รากนำมาต้มใช้เป็นการรักษาโรคไข้จับสั่น ใช้เป็นการรักษาโรคบิด รากค้อนตีหมาผสมกับรากข่าน้าว นำมาต้มกับน้ำดื่มเป็นยาแก้ปวดเมื่อย เถาและใบนำมาต้มเคี่ยวให้น้ำเข้มข้น ใช้กินก่อนอาหารครั้งละครึ่งแก้ว
อาหาร ยอดอ่อน รับประทานเป็นผักสด

ภาพที่ 25 คอแลน

ชื่อท้องถิ่น คอแลน (ภาคกลาง) กะเบน, คอรั้ง, สังเคียดซอน (ภาคใต้); คอแลนตัวผู้, ลิ่นจีป่า (ภาคตะวันออกเฉียงใต้); ขาวกลาง, มะแวง (ภาคเหนือ); หมักงาน, หมักแวง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

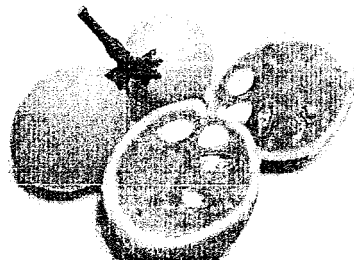
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nephelium hypoleucum* Kurz

ชื่อวงศ์ SAPINDACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ลำต้นเปลาตรง เปลือกลำต้นสีน้ำตาลคล้ำ ผิวค่อนข้างเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ดเล็กน้อย ใบ ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่เรียงสลับ ใบเรียบเป็นมัน ใบรูปขอบขนาน ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลมมน ดอก ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนงใกล้ปลายกิ่งและปลายกิ่ง ช่อดอกยาว ดอกสีขาวค่อนข้างเหลืองอ่อน ผล เป็นผลสดออกเป็นช่อ 2-5 ผล รูปกลมรี เมล็ด รูปกลมรีหรือรูปไข่ แต่ละผล มี 1 เมล็ด

ประโยชน์ อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

ผล ที่มา ผล<https://www.google.com/>

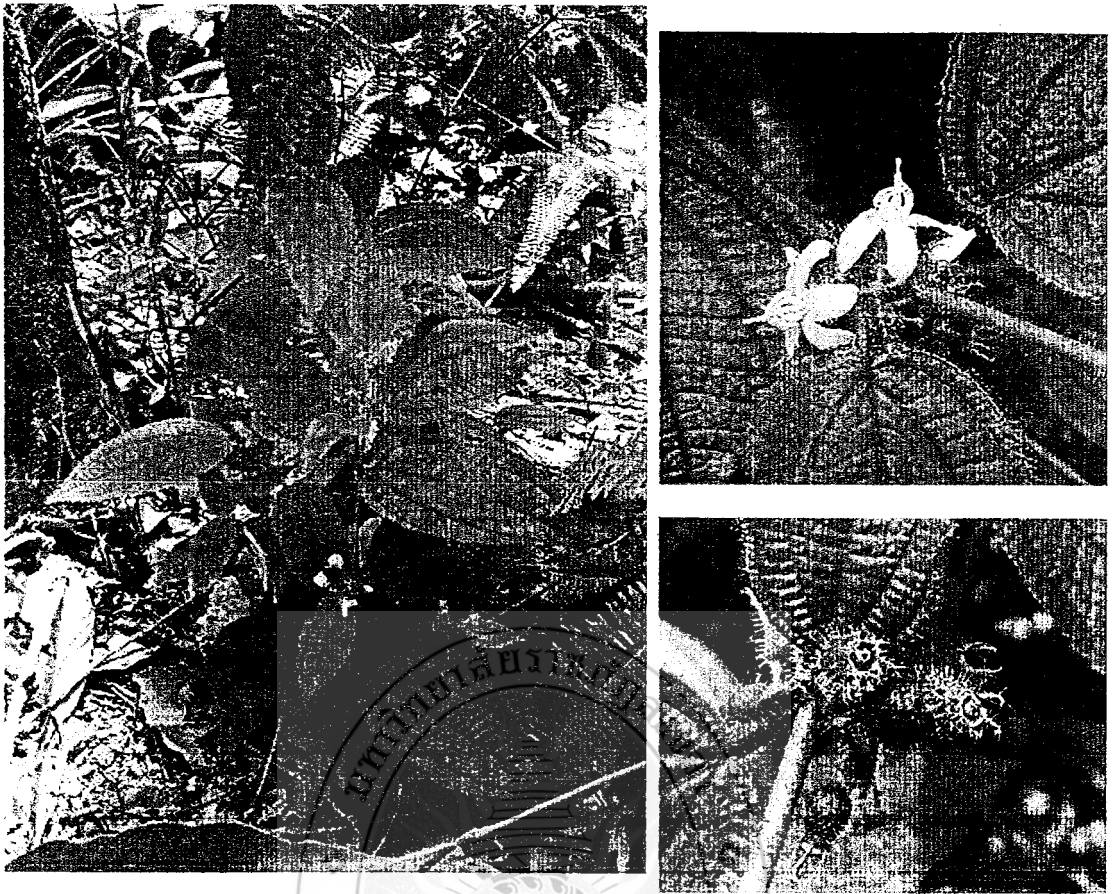
ภาพที่ 26 คุย

ชื่อท้องถิ่น	คุย (ภาคใต้); ทมมากยาง (ศรีสะเกษ, อุบลราชธานี, สุรินทร์); กะดังกะตั่ว (ภาคกลาง); คุยกาย, คุยข้าง (ปราจีนบุรี); คุยหนัง (ระยอง, จันทบุรี); อีคุย (ปัตตานี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Willughbeia edulis</i> Roxb.
ชื่อวงศ์	APOCYNACEAE
ชื่อสามัญ	Aguh gitan, Akar getah gerip

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น คุย จัดเป็นไม้เถาเนื้อแข็งरोเลื้อยขนาดใหญ่ เลื้อยไปได้ไกลประมาณ 10-15 เมตร มีลำเถาที่ใหญ่และแข็งแรงมาก มีมือยึดเกาะ ใบเดี่ยว ออกเรียงตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ไปตามข้อต้น ใบรูปรี แผ่นใบเป็นสีเขียว เนื้อใบ ออกดอกเป็นช่อแบบช่อกระจุก โดยจะออกบริเวณซอกใบและที่ปลายยอด ผลเดี่ยวเป็นรูปทรงกลมหรือรูปไข่ เปลือกผลหนา ผิวเกลี้ยง ผลอ่อนเป็นสีเขียว เมื่อสุกแล้วจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองถึงส้ม เปลือกหุ้มผลมีน้ำยางสีขาว เนื้อผลลื่นติดกับเมล็ด เมล็ดมีลักษณะเป็นรูปไข่ มีขนาดกว้างประมาณ 1.2-1.6

ประโยชน์	สมุนไพรร กลุ่มมานิใช้ เถา นำมาต้มกินน้ำแก้ขามือเท้า (อัมพาต) น้ำยางใช้ปิดแผล ตำราสมุนไพรรอื่นๆ ลำต้น ต้มน้ำดื่มแก้ น้ำเหลืองเสีย รักษาโรคคุดทะราด แก้ลมขัดในข้อกระดูก แก้มือเท้าอ่อนเพลีย แก้ตับพิการ โรคเก๊า ผลดิบมีรสเปรี้ยวฝาด นำมาตากแห้งย่างไฟแล้วป่นผสมกับน้ำใช้เป็นยาทาแผล เปลือกต้น ต้มดื่มแก้ปวดศีรษะ และน้ำยางรักษาโรคคุดทะราด อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้
----------	--

ภาพที่ 27 โคลงเคลงขนต่อม

ชื่อท้องถิ่น โคลงเคลงขนต่อม (ภาคใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Clidemia hirta* (L.) D. Don

ชื่อวงศ์ MELASTOMATACEAE

ชื่อสามัญ Koster's curse

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้พุ่มกิ่งเลื้อย สูง 1-2 ม. มีขนหยาบแข็งเป็นต่อมตามส่วนต่างๆ ใบเรียงตรงข้าม รูปไข่ ยาว 5-15 ซม. โคนกลมหรือเว้าตื้น ขอบใบจักฟันเลื่อย ก้านใบยาวได้ถึง 3 ซม. ช่อดอกแบบกระจุกสั้นๆ ออกตามซอกใบ มีได้ถึง 15 ดอก ฐานดอกสั้น กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปเส้นด้าย ยาวเท่าๆ ฐานดอก ดอกสีขาว มี 5 กลีบ รูปไข่ ยาว 0.8-1 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อัน เรียงเป็น 2 วง อับเรณูยาวประมาณ 5 มม. มีรูเปิดที่ปลาย แกนอับเรณูมีรยางค์เป็นเดือยเล็กๆ ด้านข้าง รังไข่ มี 5 ช่อง ผลสดมีหลายเมล็ด เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-7 มม. สุกสีน้ำเงิน

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ผล กินเพิ่มความหวาน เวลาขาดน้ำตาล หรืออ่อนเพลีย
ตำราสมุนไพรอื่นๆ ใบ ขยี้ใช้พอกแผลสดเพื่อห้ามเลือด

ภาพที่ 28 โคลงเคลงขึ้นก

ชื่อท้องถิ่น โคลงเคลงขึ้นก, โคลงเคลงขึ้นหมา (ตราด); กะดูดู (มลายู ปัตตานี); กาคูโต๊ะ (มลายู, สตูล, ปัตตานี); ซิชะโพ๊ะ (กระเหรี่ยง, กาญจนบุรี); ตะลาเด๊ะ (กระเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน); เบร์, มะเหร์, มังเคร่, มังเร้, สาเร, สำเร (ภาคใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Melastoma malabathricum* Linn.

ชื่อวงศ์ MELASTOMATACEAE

ชื่อสามัญ Indian rhododendron, Malabar melastome

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้นขนาดเล็กหรือไม้พุ่ม แตกกิ่งก้านสาขามาก ใบเดี่ยว รูปหอก ปลายใบแหลม โคนมน แผ่นใบหนา มีขนเหมือนกำมะหยี่ มีเส้นกลางใบ 3 เส้น ดอกช่อ มีดอกย่อย 3-5 ดอก สีม่วง ฐานรองดอกเป็นรูปถ้วย สีม่วงมีขนปกคลุม ผลกลมรูปถ้วย มีขนปกคลุม เมื่อสุกผลจะเปิดอ้าออก เนื้อผลม่วงดำ เมล็ดเล็กละเอียด

ประโยชน์ อาหาร ผล สุกรับประทานเป็นผลไม้

ภาพที่ 29 งด

ชื่อท้องถิ่น   งด (ตริง)

ชื่อวิทยาศาสตร์   *Scindapsus* sp.

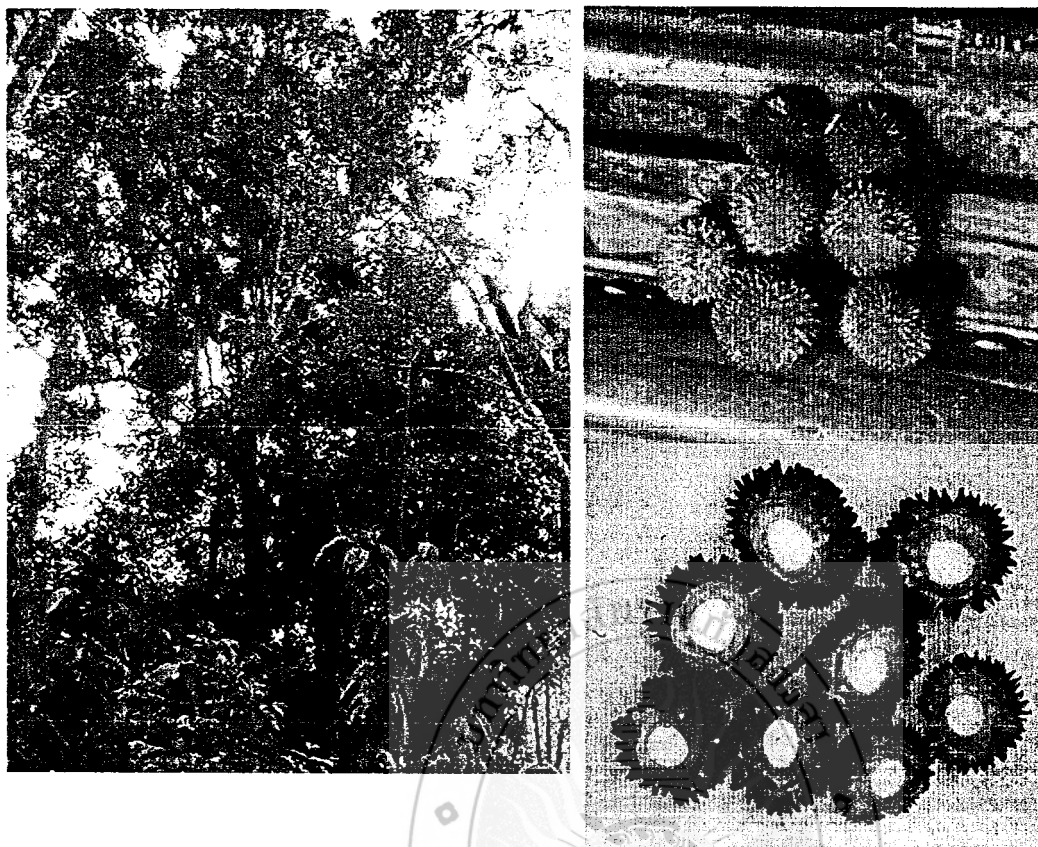
ชื่อวงศ์   ARACEAE

ชื่อสามัญ   -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เลื้อยเกาะไปบนต้นไม้ใหญ่หรือก้อนหินหรือเลื้อยทอดตามพื้น ลำต้นสีเขียวกลม มีรากแตกออกมาจำนวนมากเพื่อยึดเกาะ ใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียว ใบรูปขอบขนาน กว้าง 27-29 ซม. ยาว 65-68 ซม. โคนใบเว้าตื้น ขอบใบพลิ้วเป็นคลื่น ปลายใบมน ผิวใบเรียบมัน ใบอ่อนสีเขียว ใบแก่สีเขียวเข้ม ด้านหลังใบเห็นเส้นใบชัดเจน

ประโยชน์   เครื่องใช้ เถา ใช้ทำเป็นเชือก

ภาพที่ 30 เงาะขนสั้น

- ชื่อท้องถิ่น   เงาะขนสั้น, พรวนป่า, กรัด (ภาคใต้); คอแลน (ยะลา)
- ชื่อวิทยาศาสตร์   *Nephelium mutabile* Bl.
     Syn. *Nephelium ramboutan-ake* (Labill.) Leenh.
- ชื่อวงศ์   SAPINDACEAE
- ชื่อสามัญ   Pulasan, Kapoelasan, Rambutan paroh, Rambutan-kafri,
     Pening-pening ramboutan, Bulala

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ต้นสูง 15-25 ม. เปลือกบางเรียบ สีสน้ำตาลแกมเขียว ทรงพุ่มโปร่งแตกกิ่งกระเถิบ ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก มี 2-5 คู่ ใบย่อยรูปไข่กลับ กว้าง 5-8 ซม. ยาว 8-17 ซม. ปลายใบยาวคล้ายหางโคโนไมมน ขอบเรียบ หลังใบสีเขียวเข้มเป็นมัน ท้องใบสีเขียวอ่อนจับสากมือ ดอก ออกเป็นช่อ ที่ปลายกิ่ง มีทั้งดอกแยกเพศ และดอกสมบูรณ์เพศ กลีบดอก 4-6 กลีบ มีสีนวลอ่อนๆ เกสรตัวผู้ 5 อัน ดอกทยอยบานจากโคนช่อดอกไปหาปลายช่อ ผล ผลออกเป็นช่อห้อยลงมีสีแดงทับทิม ก่อนข้างกลมรี ผลยาว 5-7.5 ซม. เปลือกหนามีขนสั้นๆ ไม่เกิน 1 ซม. สีสน้ำตาลแดง เมล็ดคลุมด้วยเนื้อเยื่อใสสีขาวหรือขาวครีม มีลักษณะอ่อนนุ่มรสหวาน หรือหวานอมเปรี้ยว เมล็ดแบนยาวรี

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

ภาพที่ 31 จันทาน (ชัน)

ชื่อท้องถิ่น   จันทาน, ทาน (สงขลา)

ชื่อวิทยาศาสตร์   *Canarium pseudodecumanum* Hochr.

ชื่อวงศ์   BURSERACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ทานเป็นไม้ต้น สูงถึง 50 ม. ลำต้นเปลาตรง โคนต้นเป็นพูพอนขนาดใหญ่ เปลือกสีขาวปนเทา เรียบถึงแตกเป็นสะเก็ด มีชั้นสีน้ำตาล ใบ ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ มีใบย่อย 4-6 คู่ เรียงตรงข้ามกัน ใบย่อยรูปขอบขนาน ถึงรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 3-10 ซม. ยาว 5-28 ซม. ปลายเรียวเป็นติ่งแหลม โคนมนกลม ขอบค่อนข้างเรียบ ผิวด้านบนมีขนประปราย ด้านล่างมีขนสั้นปกคลุมหนาแน่น ดอก เล็ก แยกเพศ ออกเป็นช่อแยกแขนงตามง่ามใบ ผล รูปรี กว้าง 4.5-6 ซม. ยาว 7-8.5 ซม. เมื่อยังอ่อนมีขนสั้นหนาปกคลุม มี 1 เมล็ด รูปรีเป็นเหลี่ยมสามมุม เปลือกแข็ง ผิวเกลี้ยง

ประโยชน์   เครื่องใช้ ชัน นำมาเชื่อมสิ่งต่างๆ ให้เชื่อมติดกัน

ภาพที่ 32 ชะโอน

ชื่อท้องถิ่น ชะโอน, หลาวชะโอน, หลาวชะโอนทง (ภาคใต้), นิบง (มาเลเซีย ปัตตานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Oncosperma tigillarum* (Jack) Ridl.

ชื่อวงศ์ ARECACEAE (PALMAE)

ชื่อสามัญ Nibung palm

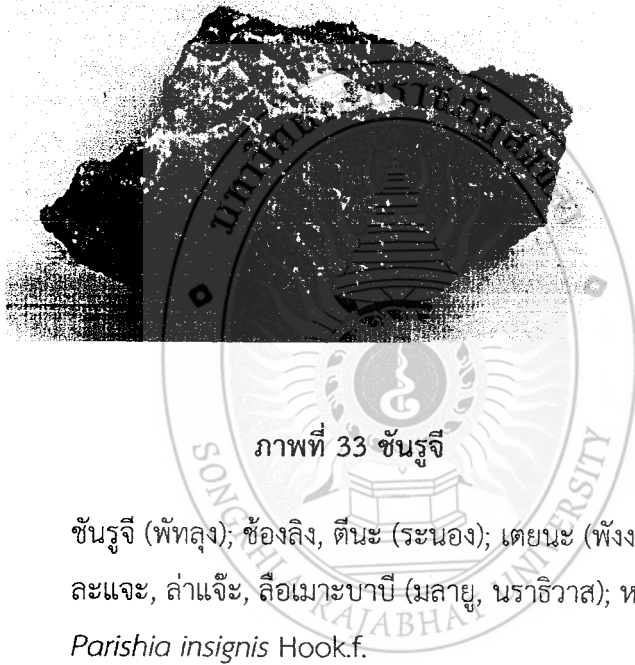
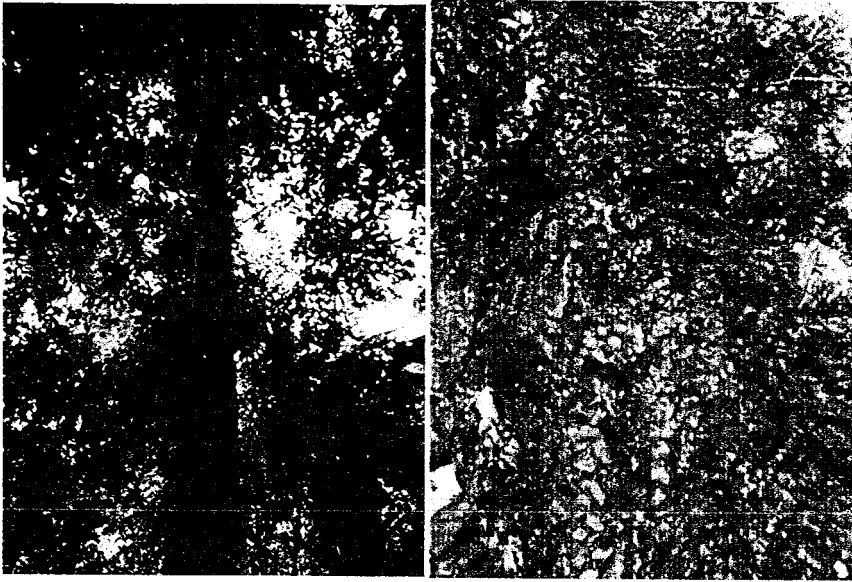
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นต้นเดี่ยวหรือแตกกอลำต้นขนาด 10-25 ซม. สูงได้ถึง 20 ม. คอยาว 60 ซม. สีเขียวอ่อนมีหนามสีดำที่ลำต้นและคอ ใบประกอบแบบขนนกละเอียด กว้าง 50-100 ซม. ยาว 250-400 ซม. โคนใบย่อยรูปเรียวแคบ สู่ห้อยลง ช่อดอกมีขนาดใหญ่ ออกดอกเป็นช่อ แยกแขนงข้างลำต้นต่ำกว่ากาบใบ ช่อดอกห้อยลง ยาว 50-60 ซม. มีกาบหุ้มช่อดอกรูปเรือซ้อนกัน 2 กาบ ดอกออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3 ดอก ดอกเพศเมียอยู่ตรงกลาง ขนาดข้างด้วยดอกเพศผู้ผล ผลอ่อนนุ่ม ค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7-1.3 ซม. ผิวผลเรียบ ระยะเวลาสีแดงแต่เมื่อสุกจะเปลี่ยนเป็นสีม่วงดำ และก้านช่อ ผลสีแดงอมม่วง 1 เมล็ดต่อผล

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ หัว นำมาเผาหรือต้มกินให้น้ำนมมาก

ที่อยู่อาศัย ใบ มุงหลังคาหับ และฝาหับ

ภาพที่ 33 ชันรุจี

ชื่อท้องถิ่น ชันรุจี (พัทลุง); ช้องลิง, ตีนะ (ระนอง); เตยนะ (พังงา); ท้องซ่อน (สตูล); ละแจะ, ล่าแจะ, ลือเมาะบาปี (มลายู, นราธิวาส); หงอกค่าง (ปัตตานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Parishia insignis* Hook.f.

ชื่อวงศ์ ANACARDIACEAE

ชื่อสามัญ Red Dhup

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูง 20-35 เมตร ลำต้นเปลาตรง โคนต้นแผ่กว้างเป็นพุ่มขนาดใหญ่ เปลือกสีน้ำตาลแดง มียาง หรือที่เรียกว่าชัน ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ เรียงเวียนสลับ ก้านใบยาว 7-9 ซม. มีใบย่อย 4-6 คู่ รูปขอบขนานแกมรูปไข่ หรือรูปหอกแกมรูปรี ปลายเรียวแหลม โคนมน หรือกึ่งรูปหัวใจ ผิวใบมีขนกระจายทั่วไป ดอก เล็กสีขาวหรือชมพู ออกเป็นช่อแขนง ผล ค่อนข้างกลมมีขนนุ่มสีน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1.4 ซม. มีขนนุ่มสีน้ำตาล ปลายมนหรือค่อนข้างแหลม

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ชัน นำมาอมแก้เจ็บคอ แก้ปวดท้อง แก้ไข้ แก้หอบ แก้ท้องเสีย และใช้รักษาแผลสด ตำราสมุนไพรอื่นๆ ต้มกินน้ำกินแก้ไข้

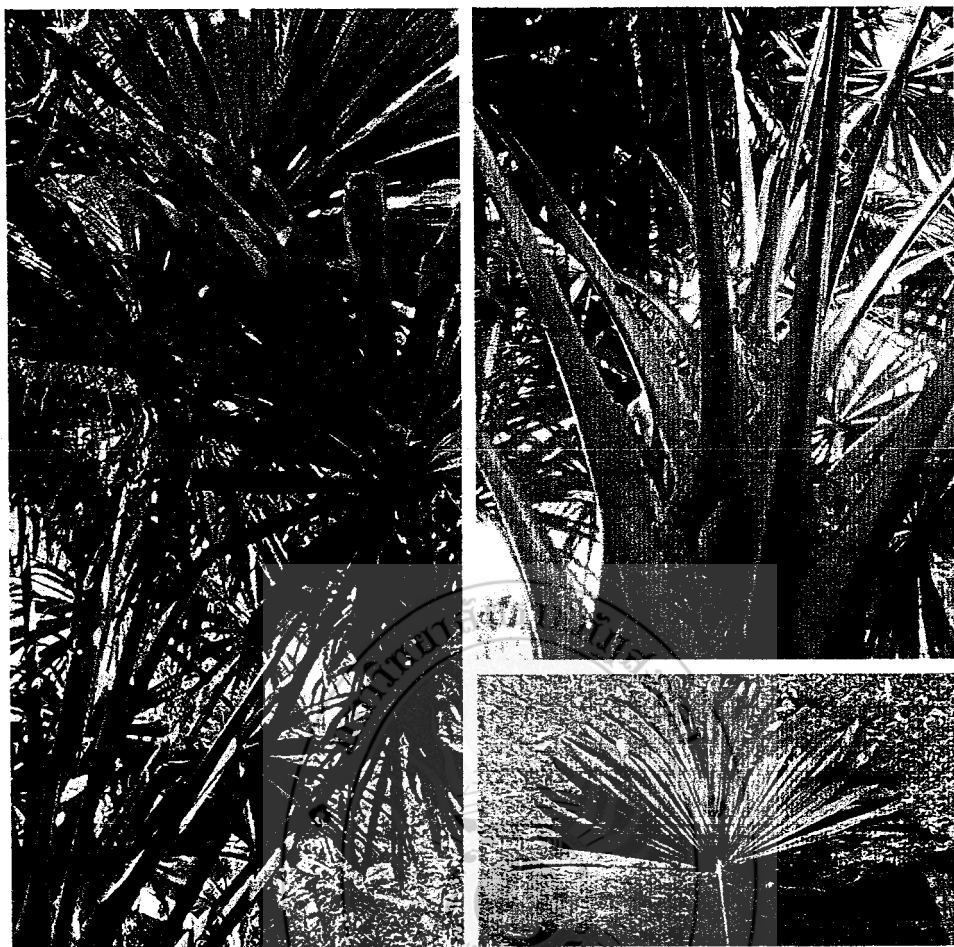
ภาพที่ 34 ชิง

ชื่อท้องถิ่น	ชิง (ทั่วไป)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Licuala peltata</i> var. <i>peltata</i>
ชื่อวงศ์	ARECACEAE (PALMAE)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพืชตระกูลปาล์ม ลำต้นเดี่ยว สูง 5-10 ม. เส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 10-12 ซม. ลำต้นจะมีรอยก้านใบที่หลุดร่วง ใบเป็นใบประกอบใบรูปพัด แผ่นใบกว้าง 1-2 เมตร ใบสีเขียวเป็นมันวาว ใบย่อยแตกออกจากจุดเดียวกัน ประมาณ 10-20 ใบ ใบย่อยยาว 80-100 ซม. กว้าง 5-30 ซม. ใบมีรอยจับตามความยาวของใบ ขอบเรียบ ปลายใบหยัก ก้านใบยาว 1-2 เมตร ก้านใบมีหนาม ดอก เบ็ดดอกช่อสีเขียวอมเหลือง ยาวถึง 4 ม. ออกตามซอกก้านใบ ผล ผลกลม ขนาดประมาณ 1-1.5 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกสีแดงสดมี 1 เมล็ด

ประโยชน์	ที่อยู่อาศัย ใบ มุงหลังคาทับ และฝาทับ เครื่องใช้ ใบ ท่อมัน
----------	---

ภาพที่ 35 ช้างไห้

ชื่อท้องถิ่น ช้างไห้ (ปัตตานี); ช้างร้องไห้ (ตรัง); ตะแหนด, แหนด (ภาคใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Borassodendron machadonis* Becc.

ชื่อวงศ์ ARECACEAE (PALMAE)

ชื่อสามัญ Cangkai, Changkai, Machado's Palm

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นปาล์มต้นเดี่ยวขนาดใหญ่ สูง 15-20 ม. เส้นผ่าศูนย์กลางต้น 20-25 ซม. มีรอยกาบใบเป็นวง ใบ ใบเป็นใบรูปนิ้วมือ เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2.5 ม. ถึง 3 ม. สีเขียวเข้ม ใบย่อยมีประมาณ 70 ใบ ปลายใบย่อยบาน ก้านใบยาว 1.5-2 ม. ขอบก้านใบเรียบสม่ำเสมอแต่คมมาก ดอก ออกเป็นช่อ ออกบริเวณซอกกาบใบ 6-8 ช่อ ดอกแยกเพศ ช่อดอกตัวผู้คล้ายหางกระรอก ยาว ประมาณ 120 ซม. กลีบดอกตัวผู้สีครีม ปลายกลีบมีสีส้ม มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ช่อดอกเพศเมียมีกาบหุ้มช่อดอก ยาว ประมาณ 60 ซม. ดอกสีเขียว ผล รูปผลกลมเหมือนผลตาลโตนด มี 3 พู ขนาด 10-12 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกสีม่วงดำ เมล็ด หักเป็นคลื่นพับไปมา เมล็ดแข็ง แต่ละผล มี 2-3 เมล็ด

ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย ใบ มุงหลังคาหับ และฝาหับ

เครื่องใช้ ใบ ห่อมัน

ภาพที่ 36 แดงน้ำ

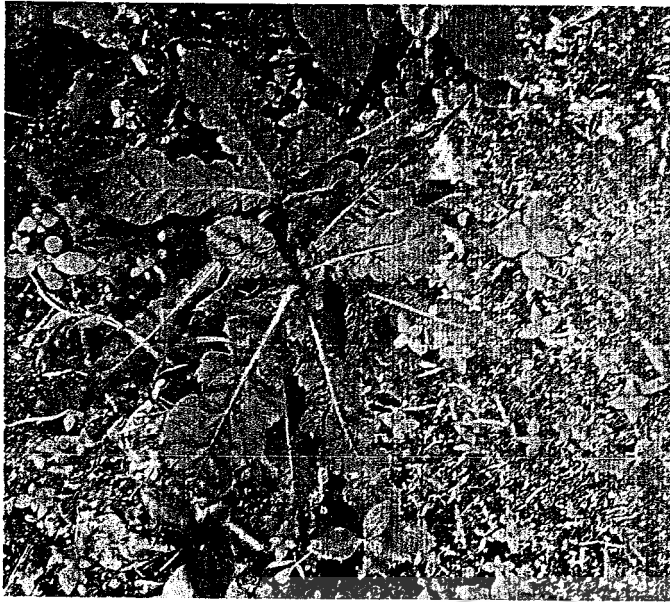
ชื่อท้องถิ่น	แดงน้ำ (ภาคเหนือ); สาย, ทราย, ไม้สาย, สั้งมา, แสนตาล้อม, เคาะ (ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Pometia pinnata</i> J. R. Forst. & G. Forst.
ชื่อวงศ์	SAPINDACEAE
ชื่อสามัญ	Fijian longan

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น แดงน้ำเป็นไม้ต้นใหญ่ สูง 20-30 ม. ทรงพุ่มหนาทึบ ชอบขึ้นชายป่าดิบชื้น ริมลำธาร และบริเวณริมน้ำ เปลือกเรียบสีน้ำตาลเทา มีช่องระบายอากาศเล็กน้อย ใบ ประกอบแบบขนนก เรียงสลับ มีใบย่อย 4-13 คู่ ใบย่อยรูปไข่ถึงรูปรีแกมรูปขอบขนาน ปลายแหลมถึงเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบหยัก ใบ กว้าง 3-12 ซม. ยาว 6-30 ซม. ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขนทั้งสองด้าน ดอก เล็ก สีครีม ออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง และตามง่ามใบใกล้ยอด ช่อดอกยาวถึง 70 ซม. ผล รูปไข่ถึงกลม สีแดง กว้าง 1-3 ซม. ยาว 1.5-5 ซม. เนื้อหุ้มเมล็ดเหมือนลำไย

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

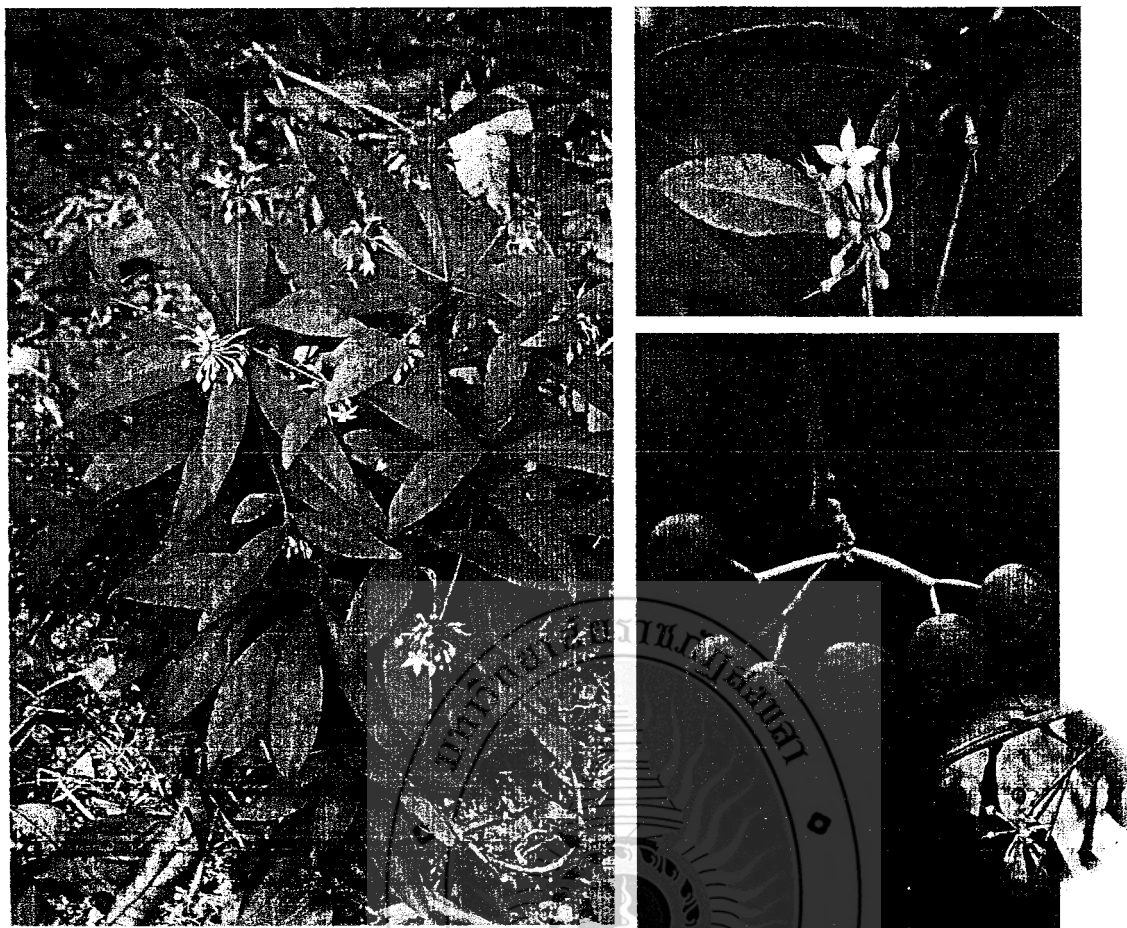
ภาพที่ 37 โดไม้รู้ลุ่ม

ชื่อท้องถิ่น	โดไม้รู้ลุ่ม (ภาคกลาง); ตะชีไควะ (กระเหรี่ยง, แม่ฮ่องสอน); หญ้าไฟนกคุ้ม, หนาดผา (กระเหรี่ยง), หนาดมีแคสน (สุราษฎร์ธานี); ชีไฟนกคุ้ม (เลย); คิงไฟนกคุ้ม (ชัยภูมิ); เคยโป้, หญ้าแก่นกคุ้ม, หญ้าปราบ, หญ้าสามสิบสองทาบ (ภาคเหนือ)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Elephantopus scaber</i> Linn. var. <i>scaber</i>
ชื่อวงศ์	COMPOSITAE
ชื่อสามัญ	Prickly leaved elephant's foot

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพืชล้มลุก ลำต้นสั้น สูง 10-30 เซนติเมตร ทุกส่วนของลำต้นมีขนละเอียดสากมือ ใบ ใบเดี่ยว ออกเรียงสลับชิดกันเป็นกระจุกซ้อนที่โคนต้น ทอดขนานกับผิวดิน ใบรูปหอกกลับ หรือรูปไข่แกมใบหอกกลับ ใบกว้าง 3-5 ซม. ยาว 8-20 ซม. ขอบใบเป็นหยัก ปลายใบมน โคนใบสอบแคบก้านใบส่วนโคนเป็นกาบเล็กน้อย ผิวใบมีขนสากทั้งสองด้าน ท้องใบมีขนมากกว่าหลังใบ ดอกช่อ แทงออกจากกลางต้น ช่อดอกรูปช่อขนาน มี 4 ดอกย่อย ดอกย่อยขนาดเล็ก ดอกรูปหลอดสีม่วง เกสรเพศผู้สี่เหลี่ยม ก้านชูอับเรณู 1 แต่ละช่อย่อยมาอยู่รวมกันเป็นช่อกระจุกกลมที่ปลายก้านดอก ผลเล็กเรียวยาว รูปกรวยแคบ ผิวด้านนอกมีขนหนาแน่น

ประโยชน์	สมุนไพร กลุ่มมานิใช้ ใบ ต้มกินน้ำบำรุงร่างกาย บำรุงสมรรถภาพทางเพศ ตำราสมุนไพรอื่นๆ ใบ บำรุงกำหนด รักษาต่อมลูกหมาก แกบปิด แก้ไข้ ขับปัสสาวะ
----------	--

ภาพที่ 38 ตาเปิดตาไก่

ชื่อท้องถิ่น ก้างปลาตง, ตับปลา, ลังกาสา (เชียงใหม่); จำเริญ (ลำปาง); ลังกาสาขาว (ตราด); ประดง
นกกต, ตาไก่ (สุราษฎร์ธานี); ตาเปิดตาไก่ (นครศรีธรรมราช, สงขลา);
ดินจำโคก (เลย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ardisia crenata* Sims

ชื่อวงศ์ PRIMULACEAE (MYRSINACEAE)

ชื่อสามัญ Christmas berry, Australian holly, Coral ardisia, Coral bush, Coralberry,
Coralberry tree, Hen's-eyes, Hilo holly, Spiceberry

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ตาเปิดตาไก่เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 1 ม. ลำต้นตั้งตรงเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-2 ซม. เปลือกต้นเรียบสีเขียวออกดำ ใบ ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปไข่ถึงรูปหอก กว้าง 2-5 ซม. ยาว 6-20 ซม. ปลายและโคนใบแหลม ขอบใบจัก ดอก ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบ ดอกย่อย 20-30 ดอก สีชมพูอ่อน แต่ละดอกมีก้านดอกยาว ผล ผลออกเป็นช่อ รูปทรงกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5-1 ซม. เมื่อสุกมีสีแดง กินได้

ประโยชน์ อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

ภาพที่ 40 เต่าร้าง

ชื่อท้องถิ่น

เต่าร้าง (ทั่วไป)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Caryota mitis Lour.

ชื่อวงศ์

ARECACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

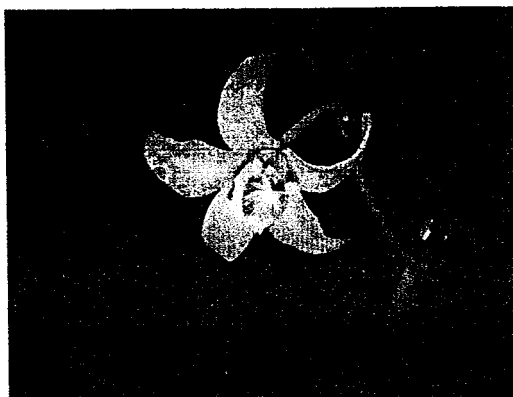
ต้น ไม้ยืนต้น อยู่รวมกันเป็นกอ สูง 6-10 ม. เส้นผ่าศูนย์กลางต้น 5-15 ซม. ลำต้นกลม เห็นข้อปล้องชัดเจน ผิวลำต้นสีเขียวน้ำตาล ใบ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ทางใบยาว 2-2.5 ม. ใบย่อยรูปสามเหลี่ยมคล้ายหางปลา กว้าง 3-10 ซม. ยาว 15-30 ซม. ปลายใบตัดเฉียงและจักเป็นฟันเลื่อย โคนรูปลิ้ม ขอบเรียบ ดอก ดอกช่อคล้ายแส้ห้อยลง ยาว 30-40 ซม. ดอกบานกว้าง 1.5-2 ซม. เป็นดอกไม้สมบูรณ์เพศ ดอกย่อยมีวงกลีบแข็งสีม่วงออกดำ 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ เกสรเพศผู้สีเหลือง 20-23 อัน ดอกเพศเมียไม่เด่นชัด ผล ผลกลมรี เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. ยาว 1-1.5 ซม. ผลสุกสีแดงออกดำชุ่มน้ำ ใสวขงาม มีเมล็ด 1 เมล็ด แข็ง

ประโยชน์

ที่อยู่อาศัย ใบ ใช้คลุมหลังคาทับ

เครื่องใช้ เส้นใยตรงบริเวณกาบใบ (อาจจะใช้เส้นใยหวายก็ได้)

มีลักษณะเป็นเส้นใยนุ่มเหมือนปุยฝ้าย ใช้สำหรับอัดตรงกลางกระบอก เก็บลูกดอก เพื่อให้หลอดที่ใช้เก็บลูกดอกอัดกันแน่น และใช้เป็นเยื่อไฟ

ภาพที่ 41 เถาญเขียว

ชื่อท้องถิ่น คตนกกูด (สุราษฎร์ธานี); เครื่องเขียว (นครราชสีมา); เถาญเขียว (สระบุรี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Vanilla aphylla* Blume

ชื่อวงศ์ ORCHIDACEAE

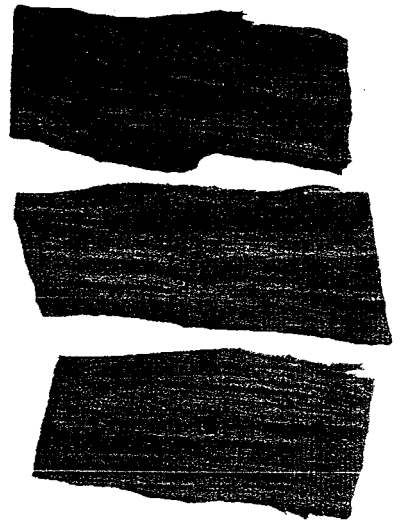
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

กล้วยไม้ดิน ลักษณะเป็นเถาเลื้อย เจริญทางยอด เลื้อยไปตามต้นไม้ได้มากกว่า 50 ม. ไม่มีลำลูกกล้วย ลำต้นรูปทรงกระบอกอวบน้ำ สีเขียว เห็นข้อปล้องชัดเจน แต่ละปล้องยาว 4-7 ซม. มีรากออกบริเวณข้อ ใบ ใบลดรูปเป็นเกล็ดขนาดเล็ก ดอก ดอกช่อ ห้อยยิบานคราวละ 2-3 ดอก กลีบเลี้ยงรูปขอบขนาน กลีบดอกรูปขอบขนานแกมรูปรี ทั้งห้ากลีบสีเขียวอ่อน ปลายกลีบมน กลีบปากสีขาวแกมชมพูเรื่อ กลีบม้วนเข้า ขอบกลีบเชื่อมกับเส้าเกสร แผ่นกลีบด้านบนมีขนสีชมพู ดอกบานกว้างประมาณ 3 ซม. ออกดอก มีนาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ลำต้น ใบ นำมาทำให้ละเอียดพอกบริเวณงูกัด

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ไม่ปรากฏการรายงาน

ใบ ที่มา <https://www.เกร็ดความรู้.net>

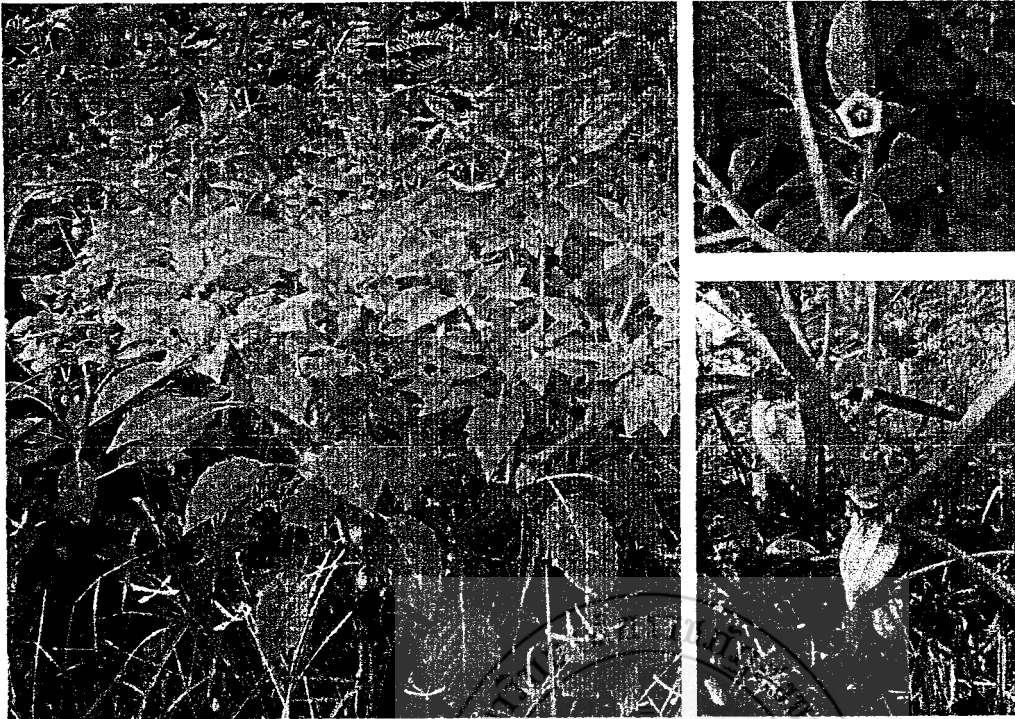
ภาพที่ 42 เทพทาโร

ชื่อท้องถิ่น	จวง, จวงหอม (ภาคใต้); ตะไคร้ต้น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ); เทพทาโร (ภาคกลาง, จันทบุรี, สุราษฎร์ธานี); จะไค้ต้น, จะไค้หอม (ภาคเหนือ); พลุต้นขาว (เชียงใหม่); มือแตกะมาจิง (มาเลเซีย, ปัตตานี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Cinnamomum porrectum</i> Kosterm.
ชื่อวงศ์	LAURACEAE
ชื่อสามัญ	Citronella laurel, True laurel

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ไม่ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลีบทึบ สีเขียวเข้ม ลำต้นเรียบไม่มีพูพอน เปลือกต้นสีเทาอมเขียวหรือมน้ำตาล ค่อนข้างเรียบ แตกเป็นร่องยาวตามลำต้น เมื่อฉีกเปลือกออกจะมีกลิ่นหอม กิ่งมีลักษณะอ่อนเรียว เกือบกลมและมักมีคราบขาว ใบ เป็นชนิดใบเดี่ยว ออกเรียงสลับกัน เป็นใบรูปรีแกมรูปไข่ หรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน เนื้อใบค่อนข้างหนา ผิวใบเกลี้ยง ท้องใบมีคราบขาว ปลายใบแหลม โคนใบแหลมและกลม ยาวประมาณ 7-20 ซม. ก้านใบเรียวเล็ก 2.5-3.5 ซม. ดอก ออกเป็นช่อ สีขาวหรือเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอม ออกดอกตามปลายกิ่ง เป็นกระจุกยาว 2.5-7.5 ซม. ก้านช่อดอกจะเรียวยาวและเล็กมาก ผล มีขนาดเล็กและกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 7 มม. ผลอ่อนมีสีเขียว ผลแก่มีสีม่วงดำ ก้านผลเรียว ยาวประมาณ 3-5 ซม.

ประโยชน์	สมุนไพร กลุ่มมานิใช้ ราก เนื้อไม้ นำมาต้มกินน้ำช่วยขับลม แก้ไข้ แก้ท้องอืด ตำราสมุนไพรอื่นๆ เปลือกและเนื้อไม้ เป็นยาบำรุง แก้ลมจุกเสียด ขับลม แก้ปวดท้อง ใบ ขับลม บำรุงธาตุ เมล็ด ให้น้ำมันถนอมแก้ปวด
----------	--

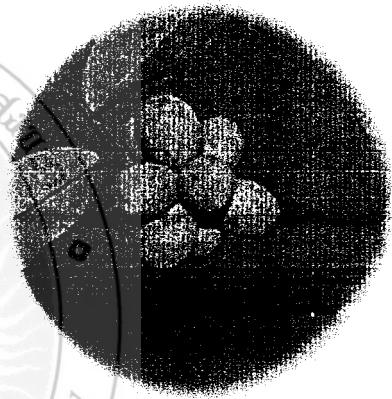

ภาพที่ 43 โทงเทง

- ชื่อท้องถิ่น: โทงเทง, ทงเทง (ภาคกลาง ภาคใต้ ราชบุรี); ต่อมเต๋อ, หล้าต๋อ, ต๋อเต๋อ (ภาคเหนือ); หล้าถงเถง (อ่างทอง); โขเซ (สุราษฎร์ธานี); บุงบิง (นครศรีธรรมราช); เตงหลั่งเช่า (จีน)
- ชื่อวิทยาศาสตร์: *Physalis angulata* L.
- ชื่อวงศ์: SOLANACEAE
- ชื่อสามัญ: Chinese lantern plant, Cutleaf groundcherry, Gooseberry, Wild tomato
- ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุกอายุราว 1 ปี ต้นสูง 50-100 ซม. ทั้งต้นปกคลุมไปด้วยขน ใบ ใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ ใบเป็นรูปไข่ ปลายใบแหลม ขอบใบหยัก โคนใบมน ใบยาว 2-8 ซม. กว้าง 1-5 ซม. และ ดอก ดอกเดี่ยว ออกบริเวณซอกใบ เป็นรูปแตร ปลายแยก 5 แฉก ดอกเป็นสีเหลืองอมเขียว ยาวประมาณ 8 มม. เกสรเพศผู้ 5 อัน และเกสรเพศเมียอีก 1 อัน ผลออกบริเวณซอกใบ มีก้านเลี้ยงหุ้มอยู่ ลักษณะเป็นรูปห้าเหลี่ยม มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1-1.5 เซนติเมตร ภายในมีผลสีเหลือง ในผลมีเมล็ดรูปกลมแบน สีขาวอมเขียว

ประโยชน์: อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้
กลุ่มมานิใช้ ทั้งต้น ขับปัสสาวะ ปวดฟัน
ตำราสมุนไพรอื่นๆ ทั้งต้น นำมาสับเป็นชิ้นเล็กๆ ตากจนแห้งสนิทนำมาต้มกินต่างน้ำ ช่วยรักษาโรคพิษได้ (โรคพิษ คือ โรคสังขารเสื่อม ซุบซิด ผอมแห้งแรงน้อย เพื่ออาหารง่าย มีอาการเจ็บปวดเมื่อยตามตัว โลหิตจาง) และขงตี๋มแทนซาช่วยลดระดับคอเลสเตอรอลได้

ภาพที่ 44 นมแมว

ชื่อท้องถิ่น	นมแมว (ภาคกลาง)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Rauwenhoffia siamensis</i> Scheff.
ชื่อวงศ์	ANNONACEAE
ชื่อสามัญ	-

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย เลื้อยได้ไกลถึงประมาณ 2-5 เมตร ไม่ผลัดใบ เปลือกต้นสีน้ำตาลอมเหลือง เนื้อไม้เหนียวมาก แตกกิ่งก้านได้มาก เกิดเป็นพุ่มใหญ่ กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาลหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ปลายใบแหลม โคนใบมน ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบใกล้ปลายยอด กลีบดอกหนา มี 6 กลีบ เรียงเป็นสองชั้น สีเหลืองนวล มีกลิ่นหอมเย็นชื่นใจ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ รูปสามเหลี่ยม สีเขียว รูปไข่ ผลกลุ่ม ประกอบด้วยผลย่อย 8-15 ผล รูปกลมรี และมีตุ่มปลายผลคล้ายกับเต้านมของแมว มี 6-8 เมล็ด ผลเมื่อสุกสีเหลือง เปลือกนํม มีกลิ่น

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

ภาพที่ 45 เนระพูสีไทย

ชื่อท้องถิ่น   เนระพูสีไทย (ภาคกลาง); กลาดี่, กลามูยี (มลายู ปัตตานี); คลุ่มเลีย, ว่านหัวลา, ว่านหัวพา (จันทบุรี); ดิงหว่า (ภาคเหนือ); ดีปลาช่อน(ตราด); นิลพูสี (ตรัง); มังกรดำ(กรุงเทพฯ); ม้าลอนหลัก (ชุมพร); ละเปาะบูเก๊ะ (มลายู ยะลา); ว่านพังพอน, ว่านค้างคาว (ยะลา); ว่านนางครวญ (นครศรีธรรมราช)

ชื่อวิทยาศาสตร์   *Tacca chantrieri* Andr

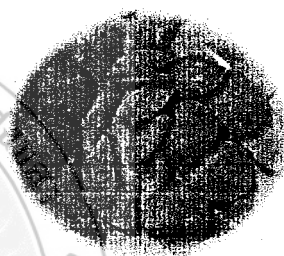
ชื่อวงศ์   TACCACEAE

ชื่อสามัญ   Bat flower, Cat's whiskers

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพืชล้มลุกหลายปี ลำต้นใต้ดิน เป็นเหง้า ใบเดี่ยว 8-20 หรือมากกว่า ใบ รูปรี กว้าง 7-18 ยาว 20-60 ซม. โคนใบรูปลิ้ม ปลายใบแหลม ขอบเรียบ ก้านใบยาว 15-30 ซม. ดอก สีเขียวอมม่วง หรือสีม่วงดำ ออกเป็นช่อ 1-2 ช่อ ก้านช่อดอกยาว 30-70 ซม. แต่ละช่อมี 4-6 ดอก มีริ้วประดับ รูปเส้นด้าย 6-25 อัน ยาว 10-30 ซม. สีเขียวหรือสีม่วง ดอกย่อยกว้าง 0.6-2 ซม. ยาว 1-2.5 ซม. เกสรเพศผู้ สีเขียวหรือสีเหลือง รั้งไข่ กว้าง 3-5 ยาว 2-7 มม. ผล มีลักษณะสามเหลี่ยม กว้าง 1-2 ยาว 1.5-3 ซม. แต่ละด้านมีสันตามยาว เมล็ด รูปไต กว้าง 2-2.3 ยาว 3-4 มม. และหนา 1-1.5 มม.

ประโยชน์   สมุนไพร กลุ่มมานิใช้ ราก นำมาต้มดื่มแก้บ้ำรุงกำลังชาย หญิง ตำรสมุนไพรรื่นๆ ทั้งต้น ต้มกับน้ำ หรือนำมาอาบรักษาอาการผื่นคันตามร่างกายได้
เหง้า นำมาต้มหรือดองกับเหล้าดื่มบำรุงสำหรับสตรีมีครรภ์ เหง้า ช่วยดับพิษไข้ แก้ไข้กาฬ ไข้เหนือ ไข้สันนิบาต และไข้ท้องเสีย ช่วยแก้อาการไอ ช่วยรักษาโรคในปากคอ ช่วยแก้ลิ้นคอเปื่อย ช่วยแก้ปวดพิการ

ภาพที่ 46 เนียง

ชื่อท้องถิ่น	เนียง (ตรัง); ชะเนียง (จันทบุรี); ขางแดง (ลพบุรี); เนียงนก (นราธิวาส); พะเนียง (ปัตตานี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Archidendron jiringa</i> Nielsen
ชื่อวงศ์	MIMOSACEAE
ชื่อสามัญ	Jengkol

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น สูง 15-20 ม. ผลัดใบ แตกกิ่งต่ำ เปลือกเรียบสีน้ำตาลอ่อน ใบ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ใบย่อย 2-3 คู่ เรียงตรงข้าม ใบย่อยรูปรีแกมรูปไข่กลับหรือรูปขอบขนาน กว้าง 4-7 ซม. ยาว 8-17.5 ซม. ปลายใบแหลม โคนสอบ ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ก้านใบยาว 2-2.5 ซม. ดอก สีขาวออกเป็นช่อแยกแขนงตามซอกใบ กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน ปลายแยก 5 แฉก กลีบดอกโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยก 5 แฉก ดอกบานที่เต็มกว้าง 2-3 ซม. ผล เป็นฝักแห้ง ฝักหักข้อบิดโค้งเป็นเกลียว สีน้ำตาลอมดำ กว้าง 3.8-4 ซม. ยาว 15-20 ซม. มีรอยหยักเว้าตามแนวเมล็ดเป็นข้อ เปลือกหนาแข็ง เมล็ดกลมสีน้ำตาล มีเยื่อหุ้มเมล็ด มี 1 เมล็ดต่อข้อ

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผัก

ภาพที่ 47 บอนส้ม

ชื่อท้องถิ่น   บอนส้ม (ปัตตานี) กลาดีมาแซ้ (มาเลเซีย-นราธิวาส) เต่าเขียด (ตรัง)
 ชื่อวิทยาศาสตร์   *Homalomena* sp.
 ชื่อวงศ์   ARACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น พืชล้มลุกลำต้นใต้ดิน ลักษณะเป็นเหง้า หรือเป็นหัว แตกหน่อโพล่เหนือดิน แตกเป็นกอ ใบเป็นใบเดี่ยว คล้ายรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ปลายแหลม โคนใบเว้ารูปหัวใจ ยาว 15-25 ซม กว้าง 10-15 ซม ก้านใบแผ่เป็นกาบ ยาวประมาณ 40-60 ซม. ดอก ออกเป็นช่อเป็นแท่งกลมยาว ก้านช่อดอกยาว 30-45 ซม. ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้อยู่ด้านบน ดอกเพศเมียจะอยู่ตอนล่างถัดจากดอกตัวผู้ มีกาบหุ้มดอกยาว 12.5-15 ซม. ผลสด ผลสุกสีแดงติดอยู่บนแกนช่อดอก

ประโยชน์   สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ หัวนำมาต้ม กินแก้ไอ

ตำราสมุนไพรอื่นๆ เหง้า เป็นยาบำรุงกำลัง ทั้งต้น ใช้รักษาอาการไอ และขับเสมหะ

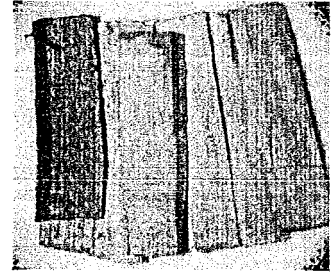
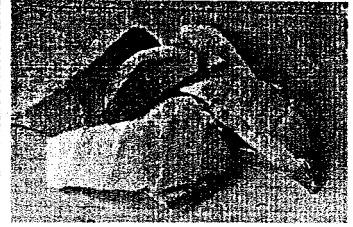
ภาพที่ 48 ประ

ชื่อท้องถิ่น	ประ, กระจ (ภาคใต้); ปี่ระ (ยะลา มาเลเซีย)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Elateriospermum tapos</i> Blume
ชื่อวงศ์	EUPHORBIACEAE
ชื่อสามัญ	Tapus

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ขนาดใหญ่ สูง 27-50 ม. เส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น ประมาณ 56 ซม. เปลือกต้นสีน้ำตาลมียางเหนียว มีพุ่มพอง เรือนยอดแผ่กว้าง ใบ ใบเดี่ยวรูปรี หรือรูปไข่ถึงไข่กลับ กว้าง 4-5.5 ซม. ยาว 18-20 ซม. ก้านใบยาว ถึง 8 ซม. โคนใบมน ปลายแหลม ขอบหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบอ่อนสีชมพูเป็นมัน ใบแก่สีเหลืองอมเขียวหรือสีน้ำตาล ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง สีขาวนวล แยกเพศ ดอกเพศผู้ มีเกสรจำนวนมาก ดอกกว้าง 0.5-0.75 ซม. ส่วนดอกเพศเมียรังไข่มีสีชมพูอ่อน ดอกกว้างประมาณ 0.5 ซม. ผลประมามีเปลือกหุ้ม เป็นพู 3 พู ภายในมี 3 เมล็ด รูปร่างแบบรีๆ ผลอ่อนเป็นสีเขียว แต่เมื่อแก่จะเป็นสีดำปนน้ำตาล มีเปลือกแข็งหุ้มผิวมัน ผลแตกเมล็ดกระเด็นไปได้ไกล

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผัก

ภาพที่ 49 ปลาไหลเผือก

ชื่อท้องถิ่น ปลาไหลเผือก (ภาคกลาง); เพี้ยก (ภาคใต้); กรุงบาดาล (สุราษฎร์ธานี); ชะนาง, คชะนาง (ตราด); หยิกบ่อถ่อง, หยิกไม้ถิ่ง, เอื่อนดอน (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eurycoma longifolia* Jack

ชื่อวงศ์ SIMAROUBACEAE

ชื่อสามัญ Ali's umbrella

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มกิ่งไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 10-18 ม. ลำต้นตรง เปลือกต้นเรียบ สีน้ำตาลอมดำ แตกกิ่งบริเวณปลายยอด กิ่งอ่อนและยอดอ่อนมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายใบคู่ ออกเรียงสลับหนาแน่นที่ปลายยอด สีเขียวเข้ม ใบย่อยมี 10-40 ใบ ประมาณ 10-12 คู่ ใบย่อยรูปใบหอกหรือรูปไข่กลับ กว้าง 1.5-6.5 ซม. ยาว 5-20 ซม. ปลายใบเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบใบเรียบ ดอก ออกเป็นช่อใหญ่ออกตามซอกใบ ดอกสีม่วงแดง ดอกย่อยเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-3 มม. กลีบเลี้ยงปลายแยกเป็น 5-6 แฉก กลีบดอกเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5-6 กลีบ เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ก้านช่อดอกสีแดง ผล รูปกลมรี กว้าง 5-12 มม. ยาว 10-20 มม. ออกเป็นพวง ผิวเรียบ ผลสดสีเขียว สุกเป็นสีแดง เมล็ดเดี่ยว

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ เปลือกต้น และราก หรือทั้งห้า นำมาต้มกินแก้ไข้มาลาเรีย แก้ไข้หวัด และบำรุงกำลังเพศชาย

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ผล แก้บิดพิษ ขับเหงื่อ แก้ฟกชวม ราก แก้ไข้แก้ไข้จับสั่น เปลือกราก แก้ไข้ นำมาต้มกับน้ำดื่ม หรืออาบ รากมีรสขม ใช้เป็นยาถ่ายพิษต่างๆ ทุกชนิด ถ่ายพิษไข้ พิษเสมหะ และโลหิต รากปลาไหลเผือกผสมกับรากย่านางแดงและพญาบาท นำมาฝนกับน้ำกินเป็นยาขับพิษ

ภาพที่ 50 ปุดคางคก

ชื่อท้องถิ่น ปุดคางคก หนวดเต ปรตโหล (ภาคใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Etlingera littoralis* (J. Koenig) Giseke

ชื่อวงศ์ ZINGIBERACEAE

ชื่อสามัญ -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ลำต้นเป็นเหง้าใต้ดิน เนื้อในสีเหลืองอ่อน กลิ่นหอม ส่วนเหนือดินสูง 3-4 ม. ใบรูปหอกแกมรูปขอบขนาน ขนาดใบกว้าง 9-15 ซม. ยาว 50-70 ซม. ก้านใบและโคนก้านใบ จะแผ่ออกเป็นกาบหุ้มลำต้น สูง 1.5-3 ม. ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนปกคลุม ช่อดอกออกจากเหง้า กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน ส่วนปลายสีชมพู กลีบดอกขอบด้านข้างสีเหลือง ตรงกลางกลีบสีแดง ผล ปุดจะอยู่ใต้ดินหรือใฝ่ลงมาเล็กน้อย เปลือกผลฉ่ำน้ำ มีเมล็ดจำนวนมากอยู่ภายใน แยกเป็น 2-3 พู

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ เหง้า นำมาต้มกินน้ำแก้หวัด ปวดหัว ลำต้นทุบๆ หรือฉีกพันหั่วแก้วเวียนศีรษะ

ตำราสมุนไพรอื่นๆ เหง้า บำรุงน้ำนม แก้มวนในท้อง แก้บิด แก้ลม ขับปัสสาวะ

ใบช้บน้ำคาวปลา ดอกแก้ไข้เรื้อรัง

ที่อยู่อาศัย ใบ มุงหลังคาและฝาหับ ลำต้นปู้เป็นนำมาทำแคร่

อาหาร หน่ออ่อนรับประทานเป็นผัก

เครื่องใช้ ใบ ห่อข้าว ห่อหุ้มมัน

ภาพที่ 51 ผักกาดกบ

ชื่อท้องถิ่น ผักกาดกบ (เพชรบูรณ์); ผักกาดดง (เลย); ผักกาดดิน (แม่ฮ่องสอน); ผักกาดนกเขา (สุราษฎร์ธานี); ขนาดแห้ง (นครราชสีมา); คำโคก (ขอนแก่น, เลย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gynura pseudochina* (L.) DC. var. *pseudochina*

ชื่อวงศ์ ASTERACEAE

ชื่อสามัญ Chinese gynura

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพืชล้มลุก ลำต้นสั้น เป็นเหลี่ยม อวบน้ำ ตั้งตรง มีเหง้าใต้ดินขนาดใหญ่ ปลายยอดมีขนสั้นนุ่มปกคลุม สูง 10-50 เซนติเมตร ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับชิดกัน เป็นกระจุกแบบกุหลาบซ้อน มักเรียงชิดกันเป็นกลุ่มที่โคนลำต้น แผ่นใบรูปไข่กลับ หรือรูปขอบขนาน ดอก ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุกแน่น แยกแขนง ออกที่ซอกใบและปลายยอด กลีบดอกสีเหลือง รูป ผลแห้ง รูปทรงกระบอก ร่วงง่าย มีรยางค์ 10 เส้น เมล็ด

ประโยชน์ อาหาร ต้น และใบ นำมารับประทานเป็นผัก

ภาพที่ 52 ไม้

ชื่อท้องถิ่น	ไม้ (ทั่วไป)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Bambusa</i> spp.
ชื่อวงศ์	GRAMINEAE (BAMBOO)
ชื่อสามัญ	-

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้เป็นพรรณไม้ยืนต้น ลำต้นแตกเป็นกอเป็นไม้พุ่มขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ ลำต้นมีความสูงประมาณ 5-15 เมตร ลำต้นเป็นข้อปล้องผิวเกลี้ยงแข็งมีสีเขียวหรือเหลืองแถบเขียวลักษณะของข้อปล้องขนาดและสีขึ้นกับชนิดพันธุ์ ใบเป็นใบเดี่ยวยาวแคบลักษณะคล้ายรูปหอกขอบใบเรียบผิวใบสีเขียวมีขนอ่อนๆคลุมบนผิวใบขนาดใบกว้างประมาณ 1-2 นิ้วยาวประมาณ 5-12 นิ้ว ดอกเป็นช่อตามปลายยอดบริเวณข้อปล้องเมื่อดอกแห้งก็จะตายไป ผลหรือลูกคล้ายเมล็ดข้าวสาร

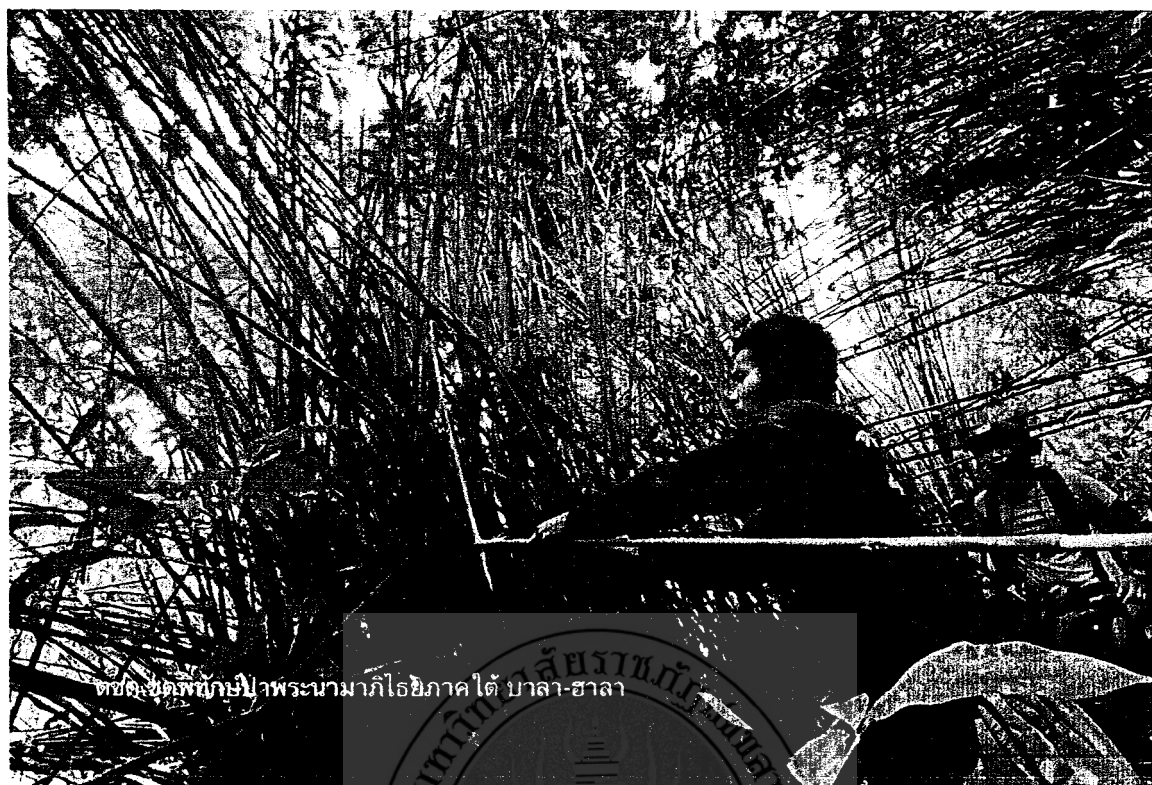
ประโยชน์ อาหาร หมอ ต้มหรือเผา

ที่อยู่อาศัย ลำต้น นำมาทำโครงสร้างทับและแคร์

เครื่องใช้ต่างๆ ลำต้น นำมาทำกระบอกรับน้ำ ตักน้ำ ตีมน้ำ หลามข้าว

ต้มยา ตัดสายสะดือ ตัดผม ทำหวี ฯลฯ

พจนานุกรมพืชป่าพระนามาภิไธยภาคใต้ บาลา-ฮาลา

ที่มา <http://oknation.nationtv.tv/blog/localbetong>

ภาพที่ 53 ไม้ซาง

ชื่อท้องถิ่น	ไม้ซาง (ลำปาง); ไม้ซางคำ (ทั่วไป); ไม้ตาดำ, ไม้เนวล (กาญจนบุรี); แพด (แม่ฮ่องสอน); วะมิเลอร์, วะเมปรี (จันทบุรี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Dendrocalamus strictus</i> (Roxb.) Nees
ชื่อวงศ์	POACEAE
ชื่อสามัญ	Culcutta bamboo, Iron bamboo, Male bamboo, Solid Bamboo

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ซางหน่ออัดใบ ลำต้นมีสีเขียวอ่อน ไม่มีหนาม ผิวเป็นมัน มีกิ่งแขนงมาก สูงประมาณ 6-20 ซม. มีเนื้อประมาณ 5-8 มม. ปล้องยาวประมาณ 15-50 ซม. เนื้อไม้หยาบ ประมาณ 5-12.5 ซม. กาบหุ้มลำมีสีเขียวอมเหลือง ครีบกาบเล็กหรือไม่มีกระจิงกาบแคบ หยัก ใบ ยอด กาบตรงเป็นรูปสามเหลี่ยม แคบๆ ใบปลายใบเรียวยาวแหลม โคนใบเป็นมุมป้าน ขนาดใบยาว 12-30 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ลักษณะใบมีขนอ่อนแน่นเส้นลายใบมี 2-6 เส้น เส้นลายใบย่อยมี 5-7 เส้น

ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย ลำต้น นำมาทำแคร์ โครงสร้างทับ เครื่องใช้ ลำต้น นำมาทำอาวุธล่าสัตว์ เช่น ทำกระบอกลง ที่เรียกว่า บาลา หรือกระบอกลง

ภาพที่ 54 พญาสัตบรรณ

ชื่อท้องถิ่น	พญาสัตบรรณ, ตีนเป็ด (ภาคกลาง); ตีนเป็ดดำ (นราธิวาส); บะซา, ปุลา, ปุแล (มลายู-ยะลา, ปัตตานี); หัสบรรณ (กาญจนบุรี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.
ชื่อวงศ์	APOCYNACEAE
ชื่อสามัญ	White cheesewood, Devil tree

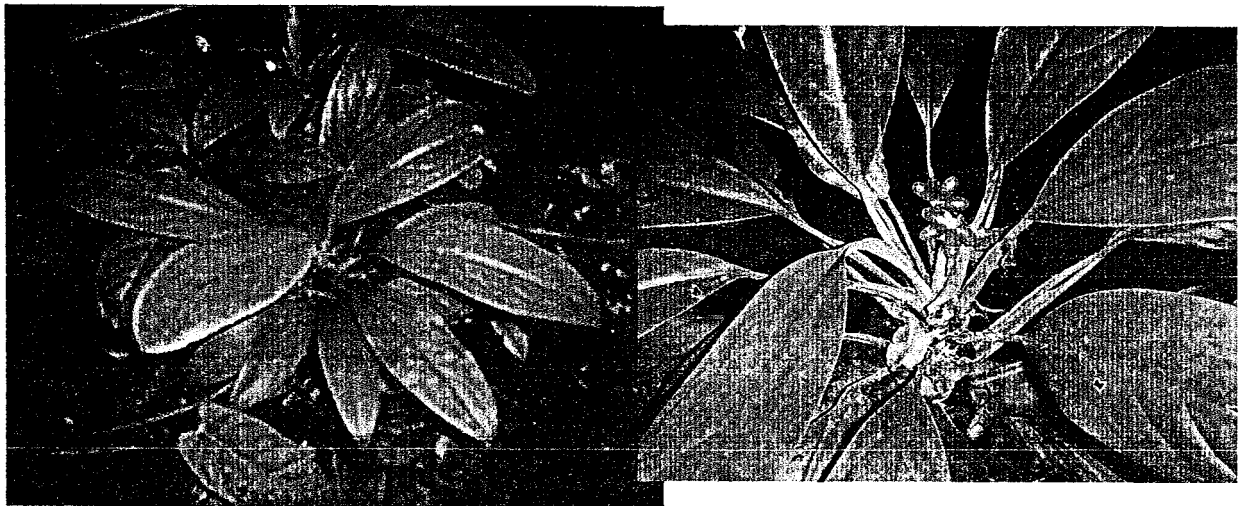
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูงถึง 30 ม. เปลือกต้นสีเทา มียางสีขาว กิ่งแตกออกรอบข้อ ใบเดี่ยว เรียงรอบข้อๆ 6-9 ใบ ใบรูปขอบขนานแกมใบหอกกลับหรือรูปไข่กลับ กว้าง 2.0-6.0 ซม. ยาว 5.5-18.0 ซม. ปลายใบมนหู่ โคนสอบเรียว ขอบเรียบเป็นคลื่นเล็กน้อย ดอกช่อกระจุก ออกตามปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาวแกมเหลือง ผลเป็นฝัก ออกเป็นคู่ รูปกลมยาว

ประโยชน์

สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ยางจากต้น ใช้ทำยาสีฟัน แก้ปวดฟัน และเป็นกาวดักนก ตำราสมุนไพรอื่นๆ เปลือก ต้มกินน้ำแก้บิด สมานลำไส้ แก้ไข้หวัด หลอดลมอักเสบ แก้โรคลำไส้ ขับระดู ขับน้ำนม รักษามาลาเรีย แก้ท้องเสีย ใบ แก้ไข้หวัด พอกดับพิษต่างๆ ดอก แก้ไข้ตัวร้อน ฤทธิ์ ขับโลหิตให้ตก ยาง รักษาแผลเน่าเปื่อย แก้ปวดหู การทดลองในสัตว์พบว่าสารสกัดจากเปลือกต้นมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดและต้านเชื้อแบคทีเรียบางชนิด

ภาพที่ 55 พรหมตีนสูง

ชื่อท้องถิ่น พรหมตีนสูง (จันทบุรี); ว่านชั้นหมาก (ภาคกลาง); ว่านงคหิน (ตรัง); โทรา (ตราด)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aglaonema simplex* (Blume) Blume

ชื่อวงศ์ ARACEAE

ชื่อสามัญ Chinese evergreen

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุก สูง 35-40 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยว รูปรี ปลายแหลม โคนกลม ใบกว้าง 5-7 ซม. และยาวประมาณ 15 ซม. ก้านใบกลมยาว 5-10 ซม. ส่วนของโคนใบแผ่แบนและโอบหุ้มลำต้น ดอกออกเป็นช่อตรงยอด มีกาบหุ้มช่อดอก ช่อดอกเป็นแท่งกลมยาว แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ดอกเพศผู้ ดอกเพศผู้ที่ไม่สมบูรณ์ และดอกเพศเมีย ผลเป็นรูปขอบขนาน ปลายแหลม กว้าง 0.7-1 ซม. และยาว 1.2-1.8 ซม. ผลสุกสีแดง

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ราก หั่นเป็นชิ้นนำมาใช้แขวนคอ แขนวสะเอว แก้ท้องอืด และนำไปตำผสมน้ำดื่มแก้หวัด ใบม้วนเป็นวงกลมวางบนศรีษะ แก้หวัด วิงเวียนศรีษะ นำมาขยี้วางบนแผลสด รักษาแผล เหงา เคี้ยวสด แก้ท้องอืด

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ผล ใช้รับประทานเพราะเชื่อว่ามีสรรพคุณด้านอายุวัฒนะและด้านความชรา ตำรายาไทยระบุว่า รับประทานผลสุกก่อนนอนเป็นประจำเพียงวันละ 4 ผล จะทำให้อายุยืน ช่วยชะลอความแก่ คงความเป็นหนุ่มสาว ทำให้หน้าตา ผิวพรรณขาว ผุดผ่อง เนื้อหนังเต่งตึง ผนังไม่หองก ผลและต้น ใช้เป็นยาบำรุงร่างกาย ทำให้ร่างกายมีกำลังวังชา แข็งแรง ว่องไว ไม่เหนื่อยง่าย แก้อาการอ่อนเพลีย โรคเรื้อรังที่เป็นอยู่จะมีอาการดีขึ้น

ภาพที่ 56 พาโหมตัน

ชื่อท้องถิ่น กะโต๊ะบูเก๊ะ (ปัตตานี); พาโหมตัน (ภาคใต้)
 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Saproisma glomeratum* Dalz. Synonyms: *Saproisma indicum*
 ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่ม ขนาดเล็ก สูงประมาณ 1-1.5 ม. เปลือกลำต้นสีดำ แตกเป็นร่องตื้นๆ แตกกิ่งก้านสาขาน้อย ใบ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามแน่นเป็นกระจุก มีสีเขียวเข้ม รูปไข่ หรือขอบขนาน ยาว 10-12 ซม. กว้าง 4-6 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายมน โคนสอบ ดอก ออกช่อ ออกบริเวณส่วนบนของใบที่อัดเป็นกระจุก มี 3-6 ดอก ดอกขนาดเล็ก กลีบดอกสีขาว ผลสด ทรงกลมหรือรี สีม่วงหรือสีฟ้าอ่อน กว้าง 1-1.5 ซม.

ประโยชน์ สมุนไพร
 กลุ่มมานิใช้ ใบ รับประทานแก้ท้องอืด ระบายลมในท้อง
 ตำราสมุนไพรอื่นๆ ใบ รับประทานแก้ท้องอืด ระบายลมในท้อง
 และใบอ่อน รับประทานเป็นผัก

ภาพที่ 57 พริกนก

ชื่อท้องถิ่น พริกนก, พริกป่า (ภาคใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper caninum* Blume

ชื่อวงศ์ PIPERACEAE

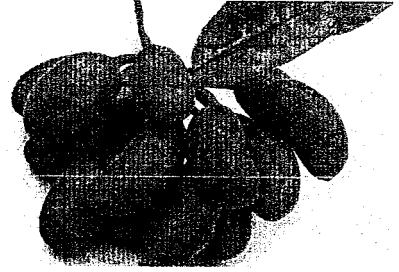
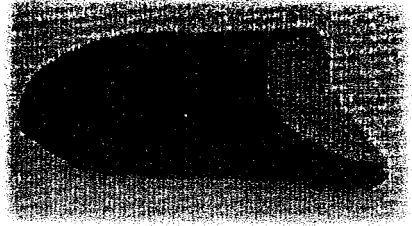
ชื่อสามัญ -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เถาเลื้อย มีรากยึดเกาะจากข้อ กิ่งมีขนสั้นนุ่ม ใบเดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบยาว 1-2 ซม. แผ่นใบคล้ายหนังบางๆ รูปร่างและขนาดไม่แน่นอน ใบรูปหอกแคบถึงใบรูปไข่ กว้าง 3-6 ซม. ยาว 5-10 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนใบกลมถึงรูปกลม ขอบใบเรียบ ดอกออกแบบช่อเชิงลด ก้านช่อดอกยาว 0.5-1 ซม. ช่อเพศผู้เรียวยาว 1.5-2 ซม. ดอกเพศผู้ขนาดเล็ก ช่อเพศเมียหนา ดอกเพศเมียขนาดเล็ก ผลเดี่ยว เมล็ดแข็ง กลมหรือเกือบกลม ขนาด 3 มม. มีก้านสีแดงเข้ม

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ทั้ง 5 นำมาต้มกินน้ำให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย
ตำราสมุนไพรอื่นๆ ใบ แก้ลมในท้องเหมือนกัน

ภาพที่ 58 พืพวนน้อย

ชื่อท้องถิ่น พืพวนน้อย (ชุมพร); นมควาย (ทั่วไป); ดิงตัง (นครราชสีมา); ตินตังเครือ (ศรีสะเกษ); อุบลราชบุรี); นมแมว (ภาคกลาง); นมแมวป่า (เชียงใหม่); นมวัว (กระบี่, พิจิตร, อุบลราชธานี); ขุทนต์ใหญ่ (อุตรดิตถ์); พืพวน (อุทธรณ์); สีม่วง (ชัยภูมิ); หำลิง (ตะวันออกเฉียงเหนือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Uvaria rufa* BL.

ชื่อวงศ์ ANNONACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้เถา เเกาะเลื้อย กิ่ง ก้านและยอดอ่อนมีขนสีน้ำตาลปกคลุม ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานแกมรี กว้าง 2.5-6 ซม. ยาว 5-15 ซม. โคนใบมน ปลายเรียวแหลม ผิวใบด้านบนมีขนสาสด้านล่างมีขนนุ่ม ก้านใบยาว 2.5-5 ซม. ดอกสีแดงสดถึงสีแดงเข้ม ออกเป็นช่อ 1-4 ดอก ตามซอกใบ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ มีขนปกคลุม กลีบดอก 6 กลีบ รูปไข่ปลายมน มีขนปรายทั้งสองด้าน ดอกบานขนาด 1.5-2.5 ซม. เกสรผู้จำนวนมาก รวงนอกมักเป็นหมัน รังไข่มี 10 อัน หรือจำนวนมาก ผลรูปรีแกมรูปไข่ ปกคลุมด้วยขนหนาแน่น ขนาดยาว 2-3 ซม. แต่ละช่อมี 4-20 ผล ก้านผลยาว 1-4 ซม. เมล็ด 10-20 เมล็ด

ประโยชน์ สมุนไพรร

กลุ่มมานิใช้ ต้น นำมาต้มกินน้ำแก้หวัด

ตำราสมุนไพรรอื่นๆ แก่น และ ราก ต้มดื่มแก้ไข้กลับ เนื่องจากกินของแสลง

ราก แก้ผอมแห้งสำหรับสตรีที่อยู่ไฟไม่ได้หลังการคลอดบุตร ใช้เป็นยากระตุ้นการ

คลอด บำรุงน้ำนม ผลสุก บดกับน้ำทาแก้ผดผื่นคัน รักษาโรคหิด เป็นยาเย็นถอนพิษ

อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

ภาพที่ 59 ไพล

ชื่อท้องถิ่น	ไพล (ยะลา); บูลอย, บูลุย (ภาคเหนือ); มินสะล่าง (แม่ฮ่องสอน); วานไฟ (ภาคกลาง)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Zingiber montanum</i> (J. Koenig) Link ex A. Dietr.
ชื่อวงศ์	ZINGIBERACEAE
ชื่อสามัญ	Phlai, Cassumunar ginger, Bengal root.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ลำต้นเป็นเหง้าใต้ดิน ภายในสีเหลือง กลิ่นหอม กาบใบสั้นสีเขียวเข้ม โอบหุ้มซ้อนกันเป็นลำกลม ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานแกมใบหอก ปลายใบเรียวแหลม โคนใบแคบ ขอบเรียบเป็นคลื่นเล็กน้อย ดอกออกเป็นช่อ แทงออกจากเหง้าใต้ดิน ช่อดอกรูปไข่ ดอกย่อยสีขาวนวล ใบประดับสีแดงเข้ม ผลแห้ง รูปกลมประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ เหน้านำมาฝนกับน้ำ แก้ผื่นคัน ปวดท้อง ท้องอืด ท้องผูก ทาแผล เช่นแผลที่ถูกไฟหรือตกรูเขา

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ราก ขับโลหิต แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้ปวดท้อง ทำให้ประจำเดือนมาตามปกติ แก่ท้องอืด แก่ท้องผูก แก่โรคผิวหนัง ต้น แก่ธาตุพิการ ใบ แก่ครั้นเนื้อครั้นตัว ปวดเมื่อยตามร่างกาย ดอก ขับโลหิต แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก่เลือดกำเดา แก่ไข้ใน ขับระดู เหง้า ขับโลหิตร้าย แก้ฟกช้ำ ขับลมในลำไส้ ไล่แมลง แก้จุกเสียด ช่วยสมานแผล แก่ท้องอืด ท้องเฟ้อ แก่ร้อนใน กระหายน้ำ

ความเชื่อ แขนวนคอป้องกันสิ่งชั่วร้าย และป้องกันผี

ภาพที่ 60 มะเดื่อชุมพร

ชื่อท้องถิ่น	มะเดื่อ (ลำปาง); มะเดื่ออุทุมพร, มะเดื่อชุมพร, เตื่อเกลี้ยง (ภาคกลาง); เตื่อน้ำ (ภาคใต้); กูแซ (กระเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Ficus racemosa</i> L.
ชื่อวงศ์	MORACEAE
ชื่อสามัญ	Cluster Fig, Indian fig tree

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 20-30 ม. เปลือกต้นสีน้ำตาลเทา ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 3.5-8.5 ซม. ยาว 6-19 ซม. ปลายใบแหลม โคนบมน ขอบเรียบ ผิวใบมีขนเล็กน้อย ดอกช่อ ออกตามลำต้นและกิ่ง ดอกเกิดภายในฐานรองดอก รูปร่างคล้ายผล ภายในมีเกสรเล็กๆ จำนวนมาก แยกเพศอยู่ในช่อเดียวกัน ผลสด รูปกลมแป้น เมื่อสุกสีแดง

ประโยชน์	สมุนไพร กลุ่มมานิใช้ ราก ต้มกินน้ำแก้ไข้ ตำราสมุนไพรอื่นๆ ราก แก้ไข้ กัดเสมหะ แก้โรคงูสวัดและเริม แก้วร้อนใน แก้บาดแผล เปลือกต้น แก้ท้องร่วง สมานบาดแผล ยาง แก้งูสวัดและเริม อาหาร ผล รับประทานเป็นผัก
----------	---

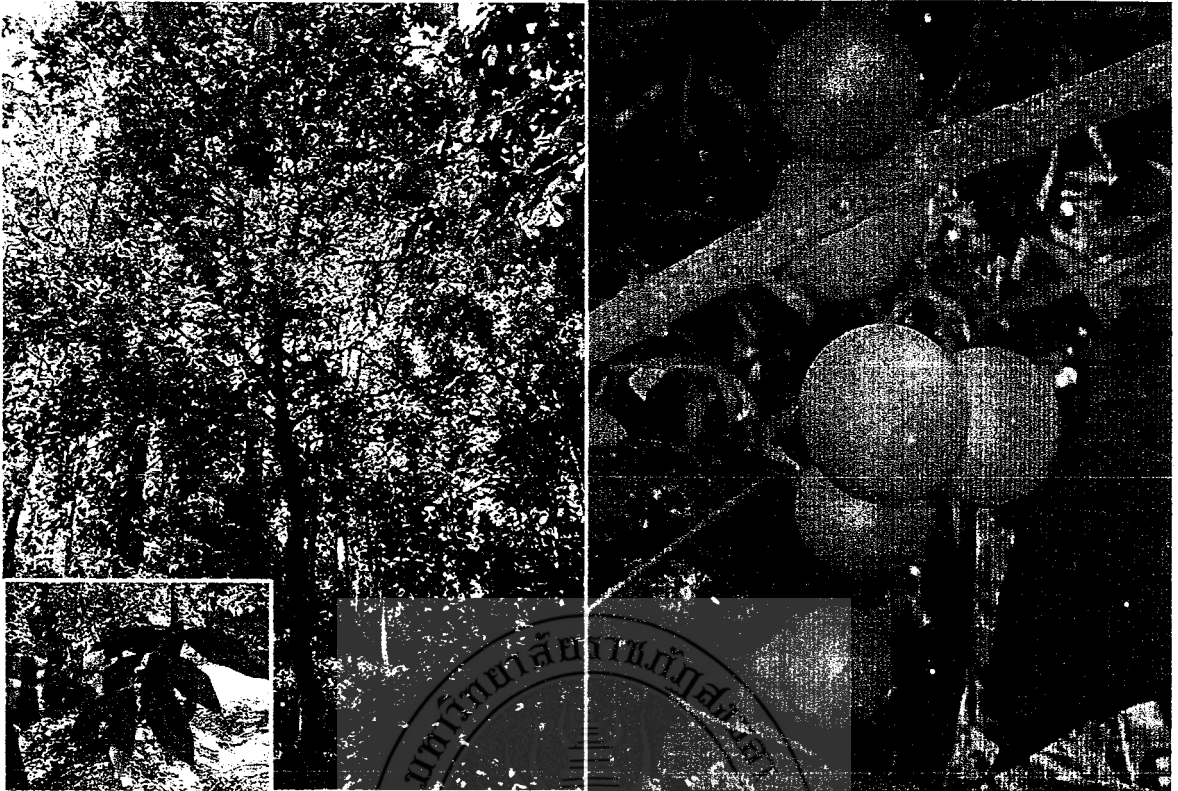
ภาพที่ 61 มะปราง

ชื่อท้องถิ่น	มะปราง (ปัตตานี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Boea macrophylla</i> Griff.
ชื่อวงศ์	ANACARDIACEAE
ชื่อสามัญ	Plum Mango

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นสูง 10-20 ม. แตกกิ่งก้านสาขามาก ทรงพุ่มรูปร่ม ทึบ ผิวลำต้นสีน้ำตาลอมแดง ขรุขระเป็นร่องไปตามแนวยาวของลำต้น ใบ เป็นใบเดี่ยวออกตรงข้ามมีใบจำนวนมาก ใบเรียวยาวแหลม คล้ายใบมะม่วง ใบกว้าง 3.5 ซม. ยาว 14 ซม. แผ่นใบเรียบสีเขียวเข้มเป็นมัน ดอก ออกเป็นช่อ สีเหลืองขนาดเล็กเกิดบริเวณปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 8-15 ซม. เป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงและกลีบดอก 3-5 กลีบ ดอกจะอยู่ข้างหลังใบ ผล ผลสดกลมรูปไข่ เนื้อนุ่ม ผลอ่อนสีเขียวเป็นนวลผลสุกสีเหลืองหรือสีส้ม เมล็ดค่อนข้างใหญ่ 1 เมล็ด เปลือกหุ้มเมล็ดแข็งและหุ้มด้วยเส้นใย เนื้อของเมล็ดมีทั้งสีขาวและสีชมพูอมม่วง รสฝาดและขม

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

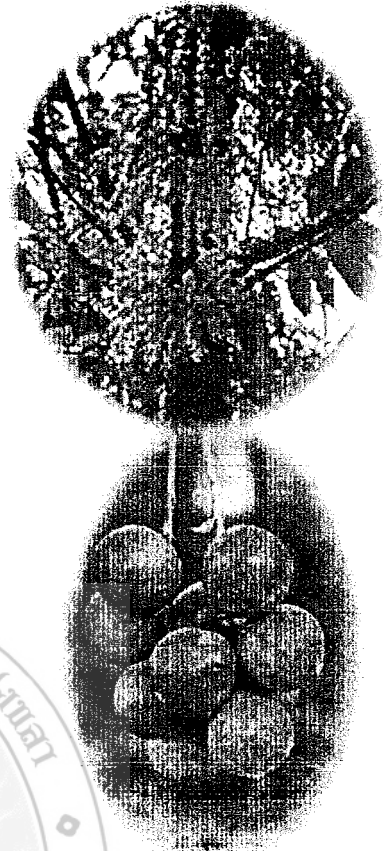
ภาพที่ 62 มะปริง

ชื่อท้องถิ่น	มะปริง (ชุมพร); สะตา (Malay-ภาคใต้) มะยง, มะยงชิด (ภาคกลาง); โค้ง (เขมร-สุรินทร์); มะผาง (ภาคเหนือ)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Bouea oppositifolia</i> (Roxb.) Meisn. var. <i>microphylla</i> Merr.
ชื่อวงศ์	ANACARDIACEAE
ชื่อสามัญ	Plum mango

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ผลยืนต้นขนาดเล็กถึงกลาง สูง 8-20 ม. เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 8.9 ซม. เรือนยอดเป็นพุ่มกลมกว้างๆหรือรูปกรวย เปลือกต้นเรียบสีเทาปนดำลำต้นมีน้ำยางสีเหลือง ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามเป็นคู่ๆ ใบอ่อนสีม่วงรูปขอบขนานหรือรูปหอก ใบกว้าง 2-6 ซม. ยาว 10-12 ซม. ปลายใบเรียวแหลม โคนมนหรือสอบ ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย เนื้อใบเป็นมัน ดอก ออกซ่อสีเหลืองหรือขาวอมเขียว มีทั้งดอกแยกเพศและสมบูรณ์เพศ กลีบดอกและกลีบเลี้ยงมีอย่างละ 4-5 กลีบ เกสรตัวผู้มี 4-5 อัน ผล ผลสดเมล็ดเดี่ยวแข็ง ผลกลมรีๆ ผิวบาง เนื้อนุ่ม ผลแก่สีเหลือง รสเปรี้ยวหรือหวาน เปลือกหุ้มเมล็ดแข็งมีเสี้ยนมากเนื้อเมล็ดสีม่วง

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

ภาพที่ 63 มะไฟแดง

ชื่อท้องถิ่น	มะไฟกา, มะไฟแดง (ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Baccaurea scortechinii</i> Hook.f.
ชื่อวงศ์	PHYLLANTHACEAE
ชื่อสามัญ	Setambun, Setamban, Wild rambai, Rambai hutan

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้น สูง 10-12 ม. เปลือกลำต้นสีเทาอมน้ำตาล และแตกเป็นสะเก็ดเล็กๆ บางๆ มีความใบ ใบเดี่ยว ออกเรียงตรงข้าม ใบรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน ปลายใบแหลม โคนสอบ ขอบใบเรียบ ใบ กว้าง 6-8 ซม. ยาว 10-16 ซม. ดอก ออกเป็นช่อบริเวณลำต้น ตามกิ่ง และปลายกิ่ง ดอกเพศเมียมีขนาดใหญ่กว่าดอกเพศผู้ ผล กลม หรือกลมรี ขนาดผล เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2-3 ซม. เมื่อผลยังอ่อนจะมีสีเขียวเข้ม และจะกลายเป็นสีแดงอมม่วงเมื่อสุก มีเปลือกผลค่อนข้างหนาและเหนียว มีเนื้อภายในผลสีขาวหรือสีเหลืองอ่อนๆ มี 2-3 กลีบ มีรสหวานอมเปรี้ยว

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

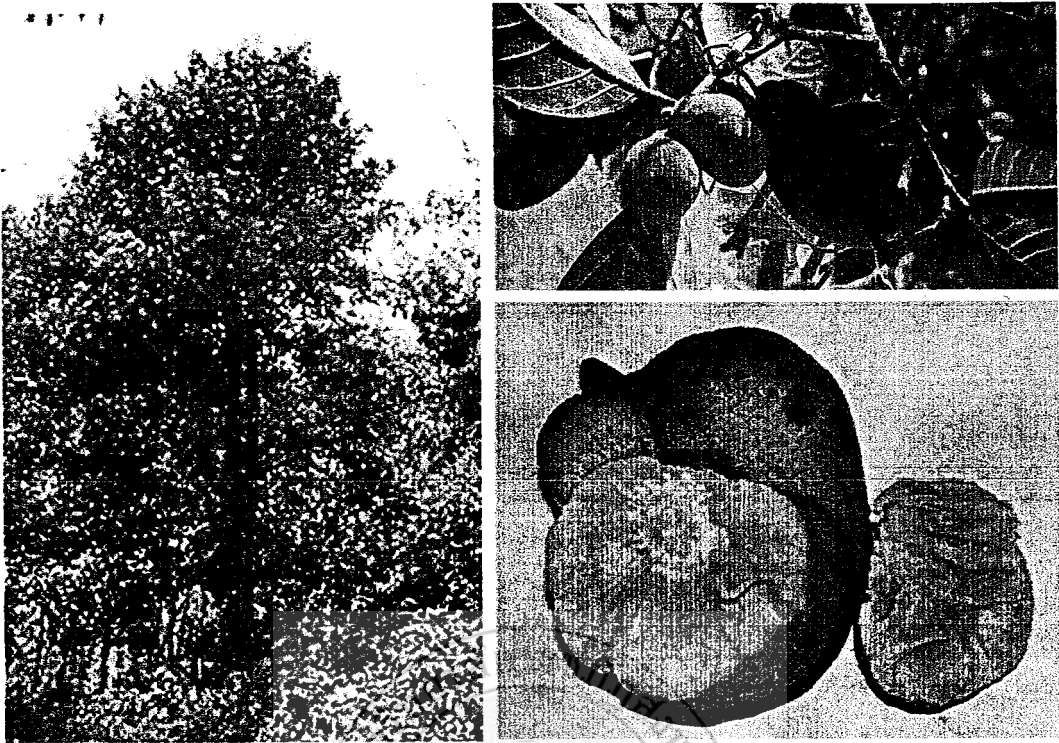
ภาพที่ 64 มะไฟลิง

ชื่อท้องถิ่น	กะจำปูลิง (ตรัง, ยะลา); มะไฟลิง (นราธิวาส); จำรี (ปัตตานี); จำไร (นครศรีธรรมราช); ลำโยเขา (ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Baccaurea polyneura</i> Hook. f.
ชื่อวงศ์	PHYLLANTHACEAE
ชื่อสามัญ	Jentik-jentik

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 10-15 เมตร เปลือกไม้ ไม่เรียบ มียาง สีน้ำตาลแกมเทา ใบเดี่ยว เรียงตัวเวียนสลับ แผ่นใบเรียบรูปรีหรือรูปไข่ ผิวใบเรียบ ทั้งสองด้าน ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบมน เส้นใบแตกแบบขนนก เส้นกลางใบเห็นชัดเจน ใบอ่อนสีเขียวอ่อน ใบแก่สีเขียวเข้ม ดอก เป็นช่อกระจุก ขนาดเล็ก ออกบริเวณกิ่งก้านขนาดใหญ่และบริเวณตอนบน สีขาวเหลือง ผลเดี่ยว เป็นช่อยาว รูปผลกลม ปลายผลมีติ่งแหลมสั้นๆ ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกสีเหลือง เปลือกแข็ง เมื่อบีบจะแตก ออกกลางพู เนื้อนุ่มเมล็ดสีแดงส้ม รสเปรี้ยวอมหวาน มีกลิ่นหอมเฉพาะ ผลจะทยอยออก

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

ผล ที่มา <https://th.wikipedia.org>

ภาพที่ 65 มะหาด

ชื่อท้องถิ่น	หาด (ทั่วไป); กาแย, ตาแป, ตาแปง (มลายู-นราธิวาส); (ใต้); ทังคัน (ยะลา) มะหาด
	ใบใหญ่ (ตรัง)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb.
ชื่อวงศ์	MORACEAE
ชื่อสามัญ	Monkey jack

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูงประมาณ 15-25 ม. ลำต้นตั้งตรง ผิวเปลือกแข็ง ขรุขระ สีน้ำตาลดำ ใบเดี่ยว รูปไข่ ขอบใบเรียบ โคนเว้ามน ปลายแหลม กว้าง 5-12 ซม. ยาว 8-15 ซม. ดอก ขนาดเล็ก ออกเป็นช่อกลมๆ ตามง่ามใบ ผล ผลรวม ทรงกลม แป้น มีทรงบิดเบี้ยวเป็นบางลูก ผลมีขนาดใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลาง 6-8 ซม. เปลือกขรุขระ เนื้อผลค่อนข้างนุ่ม ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่ สีน้ำตาลอมเหลือง ในผลมะหาดจะมีเมล็ด 1 เมล็ด รูปทรงรี

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ แก่น ต้มกินน้ำขับพยาธิ

ตำราสมุนไพรอื่นๆ แก่น ขับพยาธิตัวตืด พยาธิไส้เดือน แก่ฝิ่นคั้น แก่ลม เส้นเอ็นพิการ แก่กระษัย เปลือกต้นสด นำมาต้มกับน้ำกินเป็นยาแก้ไข้ ขับพยาธิ รากสดหรือแห้ง นำมาต้มกับน้ำกินเป็นยาแก้ไข้

ภาพที่ 67 ไมยราบ

ชื่อท้องถิ่น	ไมยราบ, ระวัง (ภาคกลาง); หญ้าป็นยอด, หญ้าจียอบ (ภาคเหนือ); กระทีบยอด, หนามหญ้าราบ (ฉันทบุรี); กะหงับ (ภาคใต้); ก้านทอง (นครศรีธรรมราช); นาหม่อมมะ (กระเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Mimosa pudica</i> Linn.
ชื่อวงศ์	MIMOSACEAE
ชื่อสามัญ	Sensitive plant, Sleepy plant, Action plant, Dormilones, Touch-me-not, Shameplant, Zombie plant, Shy plant

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นขนาดเล็ก ทอดเลื้อยตามพื้นดิน มีขนและหนามปกคลุมลำต้น ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยมี 12-25 คู่ รูปขอบขนาน ยาว 0.5-1 ซม. ดอก ดอกช่อ ออกเดี่ยวหรือเป็นคู่ ดอกช่อกลม ออกตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาวประมาณ 2.5-4 ซม. มีดอกย่อยจำนวนมาก ไม่มีก้านดอก เกสรเพศผู้มี 4 อัน รังไข่ 1 อัน ฝัก แบนยาวเรียว รูปขอบขนาน ยาว 1.5-1.8 มม. มีขนแข็งตามขอบ มีหลายฝักในแต่ละช่อดอก

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ทั้งต้น ขับปัสสาวะ ปวดฟัน

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ทั้งต้น นำมาสับเป็นชิ้นเล็กๆ ตากจนแห้งสนิทนำมาต้มกินต่างน้ำช่วย

รักษาโรคกษัยได้ (โรคกษัย คือ โรคสังขารเสื่อม ชูบซีด ผอมแห้งแรงน้อย เบื่ออาหารง่าย มีอาการเจ็บปวดเมื่อยตามตัว โลหิตจาง) และชงดื่มแทนชาช่วยลดระดับคอเลสเตอรอลได้

ภาพที่ 68 ยอป่า

ชื่อท้องถิ่น ยอป่า (ทั่วไป); คุย (พิษณุโลก); สลักป่า, สลักหลวง (ภาคเหนือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Morinda coreia* Ham.

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 2-12 ม. ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับรอบกิ่ง ใบรูปวงรี กว้าง 8 -15. ซม. ยาว 5.5-12.5 ซม. ปลายใบแหลม โคนสอบ ขอบเป็นคลื่น ดอกช่อ ออกตามซอกใบ กลีบดอกสีขาว ดอกเป็นกลุ่มมีรังไข่เชื่อมติดกัน รูปร่างค่อนข้างกลม โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายกลีบหยักเป็น 5 แฉก ผลสด เป็นผลรวมค่อนข้างกลม ผิวรอบผลเป็นปุ่มปม ผลอ่อนสีเขียวผลสุกสีดำ มีเมล็ดจำนวนมาก

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ราก นำมาต้มกินน้ำเป็นยาระบาย

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ราก เป็นยาระบาย แก้กษัยราก ใบ แก้ก่องร่วง แก้วปวดตามนิ้ว มือนิ้วเท้า แก้ม้ามโต แก้วโรคเก๊าท์ ขับประจำเดือน แก้วไข้ จุกเสียด ไอ คลื่นเหียน บิด บำรุงธาตุ ผล แก้วอาเจียน แก้วร้อนในอก ผายลมในกระเพาะอาหาร ลำไส้ แก้วตัวเย็น บำรุงธาตุ รักษาเบาหวาน แก้วไอ แก้วมีรสขมร้อน ใช้ต้มหรือดองกับเหล้าต้มเป็นยาขับเลือด ขับและฟอกโลหิตระดู ขับน้ำคาวปลา

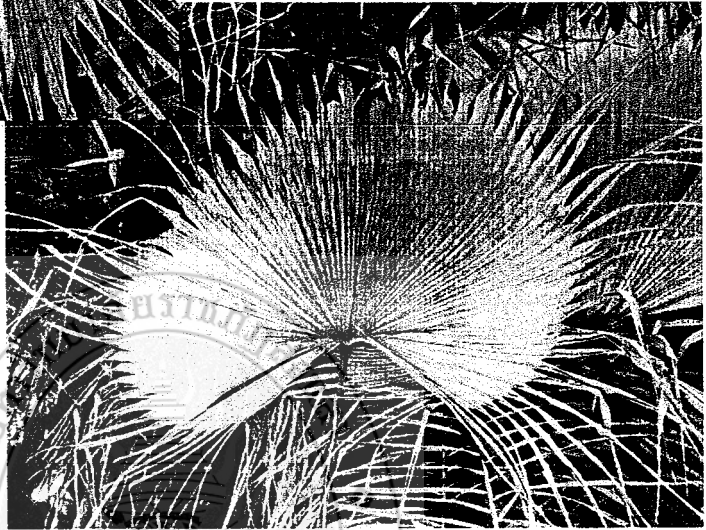
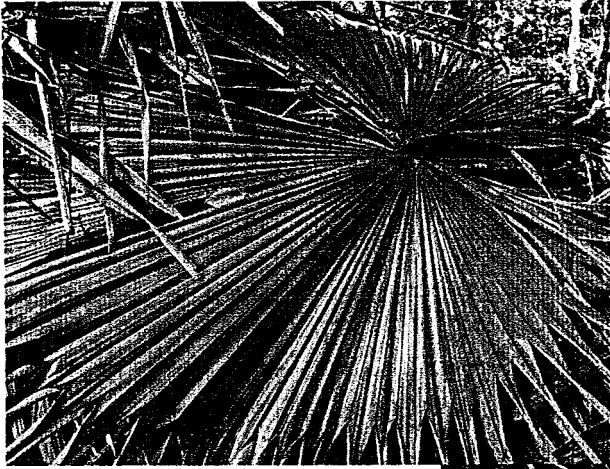
ภาพ 69 ย่านนมควาย

ชื่อท้องถิ่น	ย่านนมควาย (ตรัง); กล้วยหมูสัง (ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Uvaria grandiflora</i> Roxb. ex Hornem, var. <i>grandiflora</i>
ชื่อวงศ์	ANNONACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย สูงถึง 5 ม. กิ่งอ่อนมีขนละเอียดสีน้ำตาลแดงปกคลุม ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ ผิวใบมีขนสีน้ำตาลแดงทั้งสองด้าน รูปใบรีหรือรูปไข่ ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลมและเป็นติ่ง โคนใบมน ดอก ออกเป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ตามกิ่งก้านหรือตามง่ามใบ ดอกสีแดงเข้มมีกลิ่นหอม ผล เป็นผลกลุ่มอยู่รวมกันเป็นกระจุก มี 2-6 ผล รูปไข่หรือรูปไข่กลับ ผลอ่อนสีเขียวผลสุกสีแดง เมล็ด รูปไข่มีจำนวนมากเรียงกันเป็นสองแถวสีน้ำตาลเป็นมัน

ประโยชน์	สมุนไพร กลุ่มมานิใช้ ใบ ขับลมในกระเพาะ ใบและราก แก้กเพาะอาหารอักเสบ เถานำมาต้มกินแก้ท้องเสีย ตำราสมุนไพรอื่นๆ ใบ ต้มกับข้าวกินบรรเทาอาการท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ใบและรากนำมาต้มเป็นยาบำบัดอาการปวดท้อง อาหาร น้ำในลำต้นนำมาดื่ม และผลรับประทานเป็นผลไม้
----------	---

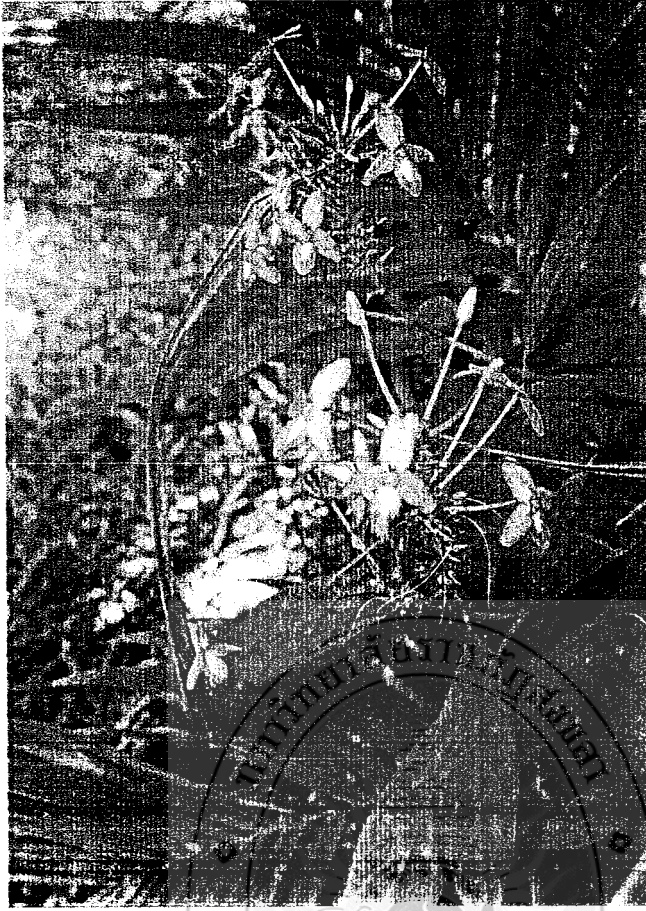
ภาพที่ 70 ร้อยก

ชื่อท้องถิ่น	ค้อพรุ จะทัง (สุราษฎร์ธานี); ค้อสร้อย (กรุงเทพฯ); ชื่อแด (มาเลเซีย-นราธิวาส); ร้อยก (ตรัง); ชะโนด (อุบลราชธานี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Livistona saribus</i> (Lour.) Merr. ex Chev.
ชื่อวงศ์	ARECACEAE
ชื่อสามัญ	Ceylon oak

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ร้อยก เป็นพืชตระกูลปาล์ม ลำต้นเดี่ยวตั้งตรง สูง 25-30 ม. เส้นผ่าศูนย์กลาง 55-65 ซม. ผิวลำต้นมีรอยวงแหวนซึ่งเกิดจากการหลุดร่วงของใบ ใบเรียงลักษณะเวียนทวนเข็มนาฬิกาที่ปลายยอดลำต้น ใบ รูปพัด แตกออกจากปลายสุดของต้น แผ่นใบ เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 ม. ดอก ออกเป็นช่อแบบแยกแขนง ยาวประมาณ 1-1.5 ม. มีใบประดับช่อดอกหรือกาบหุ้มช่อดอกรองรับและห่อหุ้มช่อดอก ช่อดอกแทงออกจากบริเวณง่ามใบหรือซอกกาบใบ ดอก มีทั้งดอกเพศผู้ และเพศเมียอยู่ในต้นเดียวกัน ผลและเมล็ด เป็นผลแบบเนื้อ เมล็ดแข็งกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1-2 ซม. ผิวของผลเรียบเป็นมันสีน้ำตาลเงินแกมเขียว

ประโยชน์	ที่อยู่อาศัย ใบ มุงหลังคาหับ เครื่องใช้ ใบ ร่องเด็กคลอดใหม่ๆ
----------	---

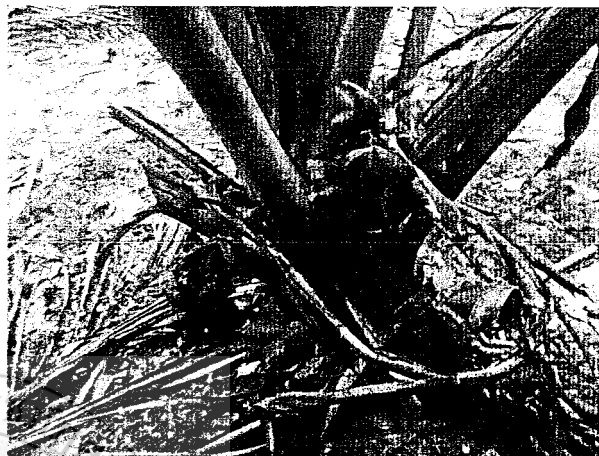
ภาพที่ 71 ร่องไม้

- ชื่อท้องถิ่น ร่องไม้, ยายกลิ้ง (ภาคใต้), ยายปลั่ง, รงไม้ (สุราษฎร์ธานี); เฉียงพร้าวป่า (ตรัง); เต่าหลังลาย (ชลบุรี)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pseuderanthemum graciliflorum* Ridl.
- ชื่อวงศ์ ACANTHACEAE
- ชื่อสามัญ Blue sage, Violet ixora

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1-2 ม. แตกกิ่งก้านจำนวนมาก ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงตรงข้ามเรียงเวียนสลับ รูปรี หรือรูปไข่หอกถึงรูปไข่แกมใบหอก ปลายใบแหลม โคนแหลมหรือมน ส่วนขอบเรียบ ใบกว้าง 3-6 ซม. ยาว 12-15 ซม. ดอก ออกดอกเป็นช่อแบบช่อฉัตร ออกตามซอกใบหรือที่ปลายกิ่ง สีม่วงหรือสีฟ้าอมม่วง กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดเล็กยาว ปลายแยกเป็นกลีบ 5 กลีบ ผลเป็นผลแห้งแตก ผลเป็นรูปไข่ยาว คล้ายผลแฝดข้างในมีเมล็ด 2 เมล็ด

- ประโยชน์ สมุนไพร
- กลุ่มมานิใช้ รากนำมาต้มกับน้ำดื่มบำรุงกำลัง
- ตำราสมุนไพรอื่นๆ ต้น ต้มกับน้ำดื่มช่วยรักษาโรคริดสีดวงทวาร
- ใบ นำมาตำพอกหรือต้มกับน้ำอาบ ช่วยแก้โรคผิวหนัง ผื่นคันและหูด

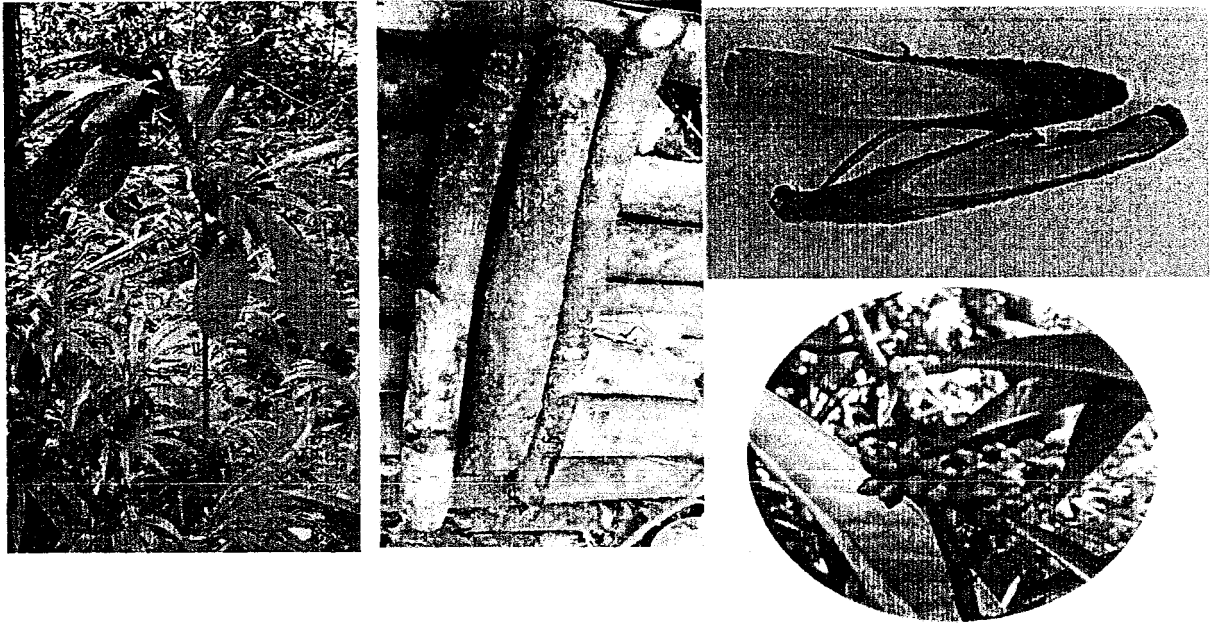
ภาพที่ 72 ระกำ

ชื่อท้องถิ่น	ระกำ (ทั่วไป); เจาะละกำ (ซอง, ตราด)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Salacca wallichiana</i> Mart.
ชื่อวงศ์	ARECACEAE
ชื่อสามัญ	Edible-Fruited Rakum Palm

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ลำต้นตั้งตรง สูง 5-7 ม. แตกกิ่งเป็นกอ ลำต้นมีหนามแหลมยาว 1-2 นิ้ว ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ยาวเป็นหาง 2-3 ม. ดอก ออกเป็นช่อ ก้านช่อดอกสั้น กลีบดอกสีแดง รังไข่ขนนุ่มสีชมพู ทยอยบาน บานจากโคนช่อก่อนแล้วค่อยๆ บานสู่ปลายช่อ ดอกแทงออกตามซอกใบ ผล ออกเป็นหลาย ทรงกลมรี ผิวเปลือกแข็ง ขรุขระ มีขนสั้นแข็งคล้ายหนามเล็กๆ ปกคลุมทั่วผล ผลอ่อนสีน้ำตาลเข้ม เมื่อผลสุกจะเปลี่ยนเป็นสีแดงอมส้ม แกะเปลือกออกง่าย ภายในผลจะมีเนื้อเป็นกลีบ สีเหลืองอมส้ม เนื้อนุ่มฉ่ำน้ำ มีเนื้อน้อย มีรสชาติเปรี้ยว กลิ่นหอม มีเนื้ออ่อนเมล็ด เมล็ดใหญ่ รูปทรงกลมรี แข็ง

ประโยชน์	อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้
	เครื่องใช้ ก้านใบ (ทาง) ทำจุกเสียบท้ายลูกดอก

ภาพที่ 73 ราชครุดำ

ชื่อท้องถิ่น ชิงดอกเดียว, (ปัตตานี); กาเยาะบารเนาะ (มลายู, ปัตตานี); กิ่งดอกเดียว (ตรัง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Goniolobus macrophyllus* (Blume) Hook. f. & Thomson

ชื่อวงศ์ ANNONACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

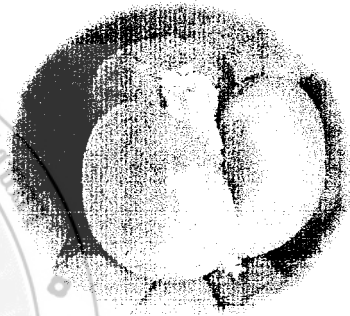
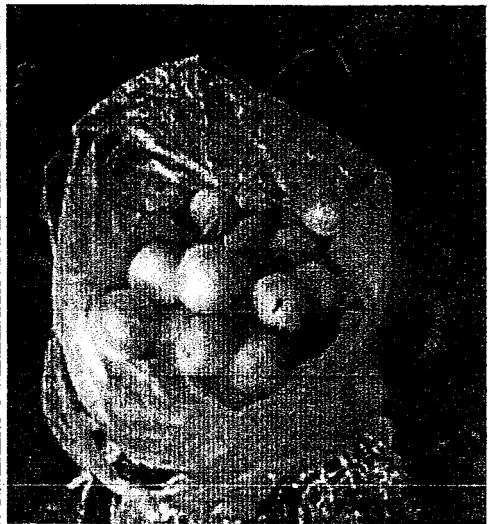
ต้น ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 1-3 ม. เปลือกต้นมีกลิ่นฉุน ใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียว ใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กว้าง 6.0-11.0 ซม. ยาว 22.0-3.0 ซม. บางใบยาวถึง 50 ซม. ปลายนใบแหลม ขอบเรียบ โคนมน แผ่นใบหนาเป็นมันคล้ายแผ่นหนัง ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ ดอกสีเหลืองนวลแกมชมพู มีกลิ่นหอม ก้านดอกงอโค้ง กลีบเลี้ยง ยาว 1.5 ซม. และติดทน กลีบดอกหนา กว้าง 0.8-1.0 ซม. ยาว 2.5-3.5 ซม. ผลกลุ่ม ผลย่อยรูปรี ผลสุกสีม่วงเข้ม มี 1 เมล็ด ออกดอกเดือน มีนาคม-เมษายน

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ราก และลำต้น นำมาต้มกินน้ำบำรุงกำลังชาย และแก้ไข้ ใช้ต้บดดูไหลเวียนโลหิต กินและอาบหลังคลอดในขณะอยู่ไฟ ช่วยกระชับมดลูก

อาหาร ลำต้น กินน้ำในลำต้น

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ราก ต้มน้ำให้ผู้หญิงหลังคลอด ดองเหล้าดื่มบำรุงร่างกายสำหรับผู้ชาย

ภาพที่ 74 ละไม

ชื่อท้องถิ่น ละไม, ระไม, ระมะ, ระมา, รามาดีกู่, รำเบ, รำโบ, กำไหร (มาเลเซีย-ภาคใต้); มะไฟฝรั่ง (กรุงเทพฯ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Baccaurea motleyana* (Müll. Arg.) Müll. Arg

ชื่อวงศ์ PHYLLANTHACEAE

ชื่อสามัญ -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ลำต้นเปลาตรง เปลือกลำต้นสีส้มอมน้ำตาล เรียบถึงแตกเป็นสะเก็ด และล่อนออกเป็นหลุมตื้นๆ ใบ ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ ผิวใบด้านหลังใบเกลี้ยง ใบรูปรีถึงรูปขอบขนาน ขอบใบเรียบ ดอก ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุก ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้นออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่งและปลายกิ่ง ผล เป็นผลสดแบบมีเนื้อหลายเมล็ด รูปทรงไข่แป้น เปลือกผลหนา เมล็ดรูปรีสีน้ำตาล แต่ละผลมี 1-6 เมล็ด

ประโยชน์ อาหาร ผล รับประทานเป็นผลไม้

ภาพที่ 75 ว่านเพชรหึง

- ชื่อท้องถิ่น ว่านเพชรหึง (ภาคกลาง); ว่านหางช้าง (เลย); เอื้องพร้าว (ภาคเหนือ), ตับตาน (แพร่); กล้วยกา (สุราษฎร์ธานี); กะดำพะนาย (จันทบุรี); มือตบแก (ชุมพร); ว่านงูเหลือม (ภาคใต้)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ *Grammatophyllum speciosum* Bl.
- ชื่อวงศ์ ORCHIDACEAE
- ชื่อสามัญ Letter plant, Tiger orchid

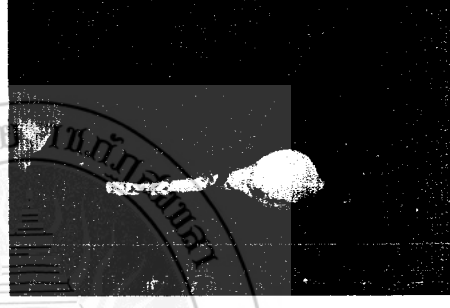
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ว่านเพชรหึงเป็นกล้วยไม้ที่ใหญ่ที่สุดในโลก ลำต้นสูง 2.5-3 ม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบยาวและแคบ กว้าง 3-4 ซม. ยาว 30-60 ซม. แผ่นใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง ดอก ออกดอกเป็นช่อขนาดใหญ่บริเวณยอดครั้งละ 2-5 ช่อ ดอก กว้างประมาณ 4 นิ้ว จะทยอยบานติดต่อกันประมาณ 3 เดือน ช่อดอกยาวได้ถึง 2 ม. ส่วนก้านดอกจะยาวประมาณ 15-30 ซม. แต่ละช่อมีดอกย่อย 80-120 ดอก ดอกย่อยมีกลีบดอก 5 กลีบ เกสรเพศ 3 อัน เกสรเพศเมีย 1 อัน ฝักมีขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 15 ซม. กว้าง 5 ซม. เป็นร่อง 3 พู ผลแห้ง ภายในผลมีขนาดเล็กอยู่จำนวนมาก

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ลำต้น นำมาต้มดื่มแก้ปวดเมื่อย บำรุงกำลัง

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ลำต้น ก้านใบ นำมาหั่นบางๆ ล้างน้ำให้สะอาด ตองกับเหล้าดื่มเป็นยาอายุวัฒนะ

ภาพที่ 70 ว่านสากเหล็ก

ชื่อท้องถิ่น	พรวานกุ่ม (นครศรีธรรมราช); จ้าลาน (เชียงใหม่); พรวานก, ละมัยอ (นราธิวาส); ว่านสากเหล็ก (ภาคกลาง)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Molineria latifolia</i> (Dryand. ex W. T. (Aiton) Herb. ex Kurz var. <i>latifolia</i> Syn. <i>Curculigo latifolia</i> Dryand. ex W. T. Aiton
ชื่อวงศ์	HYPOXIDACEAE
ชื่อสามัญ	Lumbah rimba, Kepala puyuh, Weevil lily, Hill coconut

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ว่านสากเหล็ก จัดเป็นไม้ล้มลุกคล้ำ มีความสูง 30-40 ซม. ลำต้นเหนือดินมีลักษณะกลมชุ่มน้ำ มีหัวคล้ายรากแทงลึกลงไปในดิน ใบออกเรียงสลับติดกันที่โคนต้น ใบรูปยาวรีหรือรูปขอบขนานแกมรูปหอก ปลายใบเรียวแหลม โคนใบสอบ ดอกออกเป็นช่อแทงขึ้นมาจากหัวใต้ดิน ดอกมีกลีบ 6 กลีบ สีเหลือง โคนดอกเชื่อมติดกัน ผลมีลักษณะกลมมีสีเหลืองอมเขียวอ่อน ส่วนผลแก่เป็นสีขาวถึงแดง

ประโยชน์

สมุนไพร

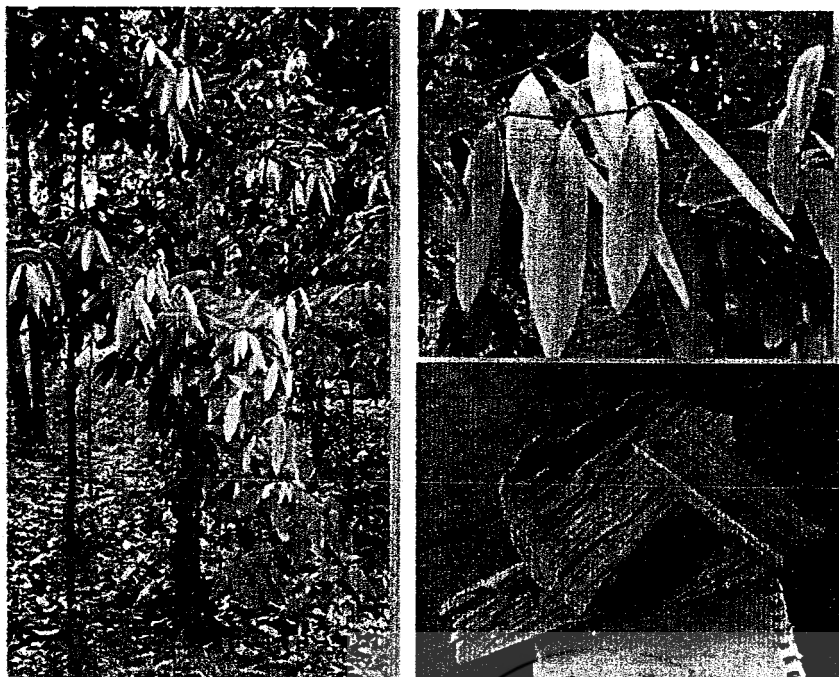
กลุ่มมานิใช้ ราก บำรุงกำลัง แก้มตุลกอักเสบ

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ราก บำรุงกำลัง แก้มตุลกอักเสบ ทำให้มดลูกเข้าสู่ใบ

เปลือกต้น ต้มดื่มแก้ท้องเสีย ใบและราก แก้พิษงู แมลงกัดต่อย รักษาฝีภายนอก

อาหาร ผล มีรสหวาน รับประทานเป็นผลไม้

ภาพที่ 77 สมุลแว้ง

ชื่อท้องถิ่น	อบเชย (กรุงเทพฯ, อุตรดิตถ์); ขนุนมะแวง, เขียวใหญ่ (ตราด, หนองคาย); แลง, แวง (ปัตตานี), จวงตง (หนองคาย), เขียด, บริแวง (ระนอง); ฝืนแสนห้า, สมุลแว้ง (นครสี่ธรรม จ.เอ), พะแน, นิงทอม, จะแวง (ชลบุรี), มหาปราบ (ตราด), มหาปราบตัวผู้ (จันทบุรี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Cinnamomum bejolghota</i> Sweet
ชื่อวงศ์	LAURACEAE
ชื่อสามัญ	Cinnamon

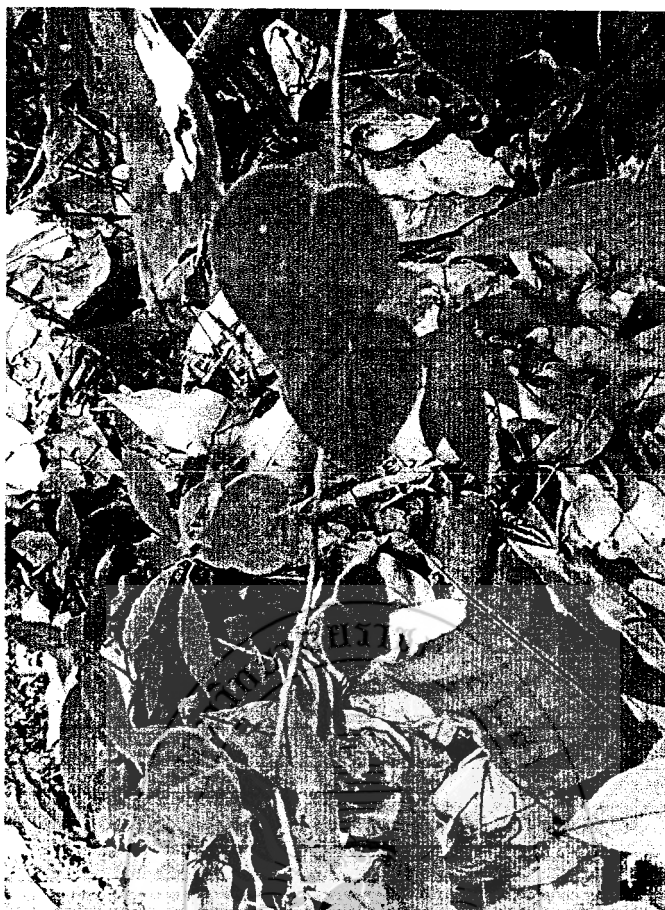
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 7-25 ม. เปลือกสีเทา ใบ ใบเดี่ยว เรียงตรงกันข้ามหรือเยื้องเล็กน้อย รูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 5-10 ซม. ยาว 15-30 ซม. ปลายใบมน แแหลม หรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ เนื้อใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ก้านใบ ยาว 1-2 ซม. ดอกออกเป็นช่อใหญ่ ยาว 20-25 ซม. ก้านช่อยาว 10-15 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 2-5 มม. มีขน ดอกย่อยมีขนาดเล็ก สีขาวอมเหลือง มีกลีบรวม 6 กลีบ เชื่อมติดกันที่โคน กลีบรวมจะติดทนจนเป็นผล เกสรตัวผู้มี 9 อัน ผลมีเนื้อ อวบน้ำ รูปรีหรือรูปค่อนข้างกลม ยาว 7-12 มม.

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ เปลือก เนื้อไม้ นำมาต้มกินน้ำแก้ท้องอืด บำรุงกำลัง แก้ไข้ แก้เส้นทับกระดูก ราก ใบ นำมาต้มกินน้ำหลังคลอด

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ราก ขับลมในลำไส้ แก้ลมวิงเวียน บำรุงหัวใจ มวนท้อง แก้เสมหะ กระจายน้ำ ทำให้ชุ่มคอ รากและใบ แก้ไข้ในสตรีหลังคลอด เปลือกต้น บำรุงกำลัง หัวใจและบำรุงธาตุ ขับลม แก้อ่อนเพลีย

ภาพที่ 78 สะค้าน

ชื่อท้องถิ่น สะค้าน (ทั่วไป)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper sp.*

ชื่อวงศ์ PIPERACEAE

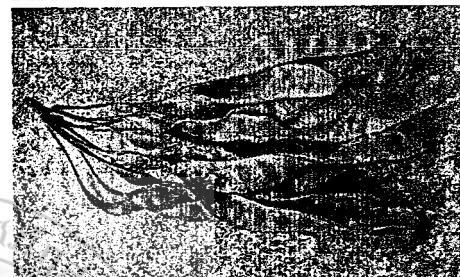
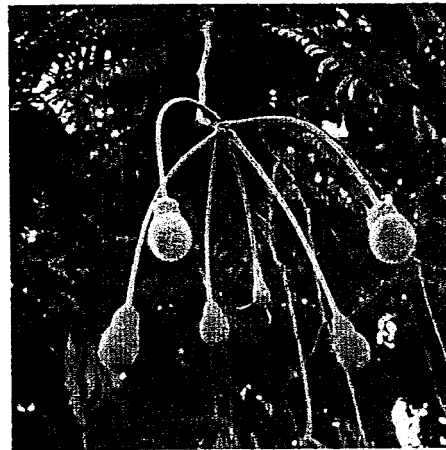
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้เถาขนาดกลางเลื้อยพาดพันกับต้นไม้อื่น มีรากงอกออกตามข้อ ไม่มีเนื้อไม้ มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 4-5 ซม. เถายาวประมาณ 5-6 ม. ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ ใบรูปหัวใจ ปลายใบแหลม โคนเว้าเล็กน้อย ใบ กว้าง 5-10 ซม. และยาว 10-15 ซม. ดอก มีขนาดเล็ก ออกเป็นช่อยาวห้อยลงตามซอกใบ ดอกมีขนาดเล็กมาก เรียงอัดกันแน่นบนแกนช่อดอก ผล ลักษณะกลมติดเป็นพวง 10-15 ผล สีเขียว เมื่อแก่จะมีสีดำและมีเมล็ดด้วย

ประโยชน์ สมุนไพรร

กลุ่มมานิใช้ ทั้งห้า นำมาต้มกินน้ำเป็นยาชูกำลัง

ตำราสมุนไพรรอื่นๆ เถา รสเผ็ดร้อน ขับลมในลำไส้ แก้แน่น แก้จุกเสียด บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรือ และใช้ปรุงยาธาตุ แก้อาตุพิการ เป็นตัวยาประจำธาตุลม

ภาพที่ 79 สะตอ

ชื่อท้องถิ่น	สะตอ, กะตอ (ภาคกลาง, ภาคใต้), บ้าไต (มลายู, สตูล), ปะต๋า, ปัดเต๊ะ (มลายู, นราธิวาส, ปัตตานี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Parkia speciosa</i> Hassk.
ชื่อวงศ์	MIMOSACEAE
ชื่อสามัญ	Bitter bean, Stink bean, Twisted cluster bean

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น สะตอเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ มีลำต้นสูงได้มากถึง 30 ม. โคนต้นเป็นพุ่มพอง เปลือกลำต้นสีน้ำตาล เปลือกแตกเป็นสะเก็ดเป็นร่องตื้นๆ ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านใบ 30-50 ซม. มีใบย่อย 30-38 คู่ รูปขอบขนาน ขอบใบเรียบ ปลายและโคนใบมน ดอกออกเนกกว้างเพชเพศเมีย ผล สะตอเรียกว่า ฝัก ที่มีลักษณะแบน ฝักยาวประมาณ 25-45 ซม. กว้างประมาณ 4-5 ซม. เปลือกฝักอ่อนมีสีเขียว และค่อยเปลี่ยนเป็นสีดำเมื่อแก่ ขนาดเมล็ดทั่วไป กว้างประมาณ 2.2-2.5 ซม. ยาวประมาณ 1.5-2 ซม. เมล็ดอ่อนมีสีเขียว มีกลิ่นฉุน และเมื่อแก่จะเริ่มเหลือง และดำในที่สุด

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผัก

ภาพผล ที่มา <https://medthai.com>

ภาพที่ 80 สะบ้ายิ่ง

ชื่อท้องถิ่น สะบ้ายิ่ง, สะบ้ายาย (ภาคกลาง); ทมากนิมลาย (เงี้ยว, แม่ฮ่องสอน); ผักตื่นแลน, มะบ้ายิ่ง (เชียงใหม่); มะบ้าย่น (เชียงใหม่, ลำพูน); มะบ้าวอก (เหนือ)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Entada glandulosa* Pierre ex Gagnep.

ชื่อวงศ์ MIMOSACEAE

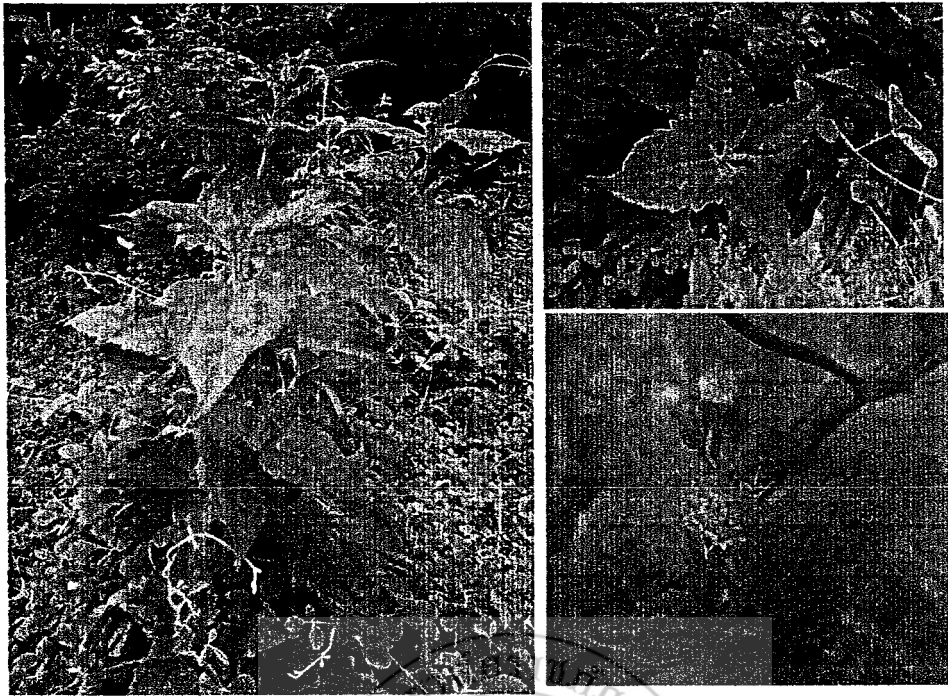
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้เถาเนื้อแข็ง ใบประกอบขนนก 2 ชั้น มีใบย่อย 5-8 คู่ ใบย่อยรูปรี ปลายตัดหรือเว้า โคนเบี้ยว เล็กน้อย ใบกว้าง 0.5-1.7 ซม. ยาว 1.2-4 ซม. ดอก ดอกช่อ ยาว 7-12 ซม. กลีบเลี้ยง 5 แฉก กลีบดอกสีขาวแกมเหลือง 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 10 อัน เกสรเพศเมีย รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลเป็นฝักรูปขอบขนานแบน โค้งงอ มีรอยคอดตามเมล็ด ฝักกว้าง 2.2-2.6 ซม. และยาวได้ถึง 35 ซม. เมล็ดแข็ง

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ลำต้น นำมาทุบใช้น้ำทำความสะอาดผม

ตำราสมุนไพรอื่นๆ เนื้อในเมล็ดดิบ นำมาสุ่มไฟให้เกรียมดำแล้วผสมกับตัวยาอื่นๆ รับประทานเป็นยาแก้ไข้พิษเชิงซึม ใช้เป็นยาแก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน โรคเรื้อน คุดทะราด มะเร็ง ฆ่าเชื้อแบคทีเรีย และเป็นยาเบื่อเมา ทั้งต้น ใช้ผสมในลูกประคบเป็นยาแก้ปวดข้อปวดเมื่อย

ภาพที่ 81 สาบเสือ

ชื่อท้องถิ่น	สาบเสือ (สิงห์บุรี); เส้โพกวย, หนองเส้งเปรง (กระเทรียง เชียงใหม่); หญ้าค่าพัง (แม่ฮ่องสอน), หญ้าหางช้าง (สระบุรี), หญ้าดอกขาว (ฉะเชิงเทรา), หญ้าฝรั่งสด (จันทบุรี, ตราด); หญ้าพระศรีวิไลยสวรรค์, หมาหลง (ชลบุรี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Eupatorium odoratum</i> Linn.
ชื่อวงศ์	COMPOSITAE
ชื่อสามัญ	Siam weed, Bitter bush, Christmas bush, Devil weed, Camfhur grass, Common floss flower

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

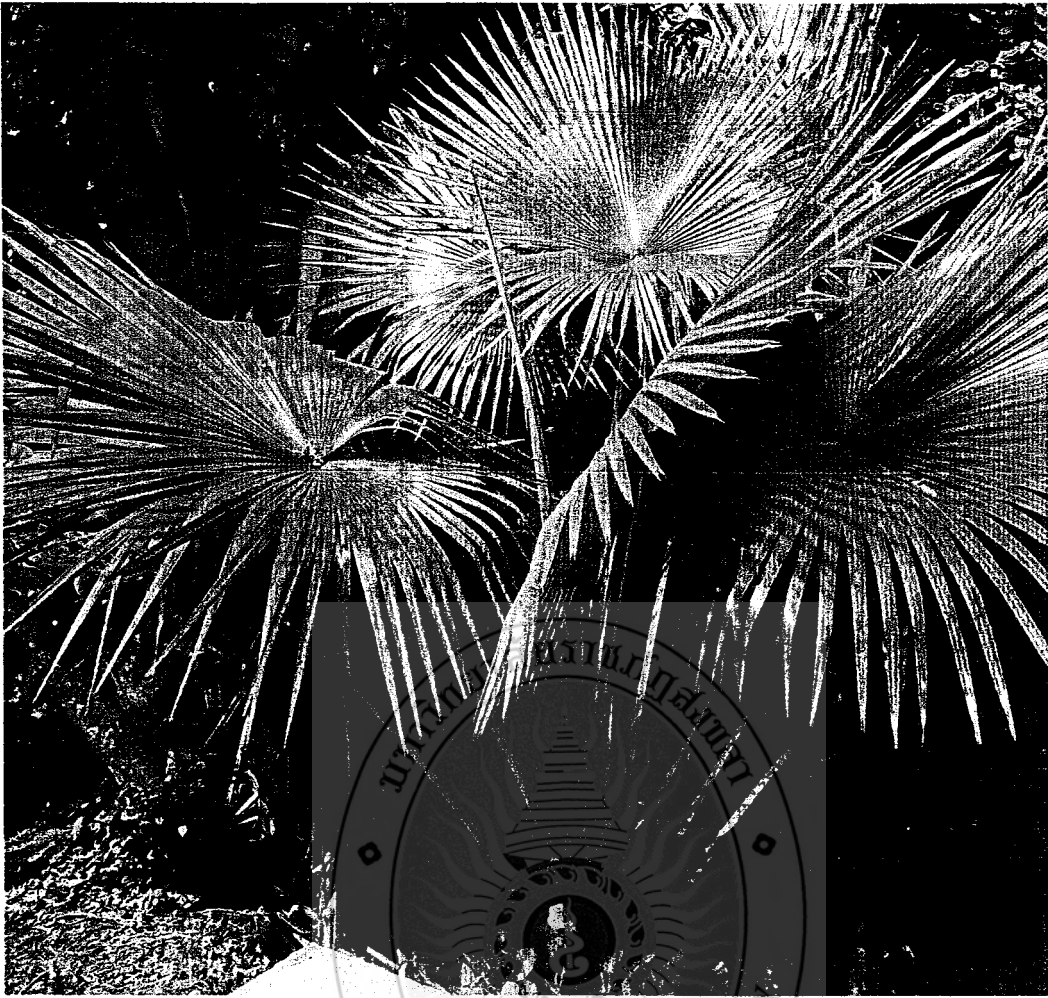
ลำต้น สาบเสือเป็นไม้ขนาดเล็ก ลำต้นสูง 1-2 ม. ทั้งลำต้น ใบ ใบเดี่ยวออกตรงข้ามเป็นคู่ๆ ใบรูปหอก ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย ปลายแหลม โคนสอบรูปปลีมี ตัวใบด้านล่าง และบนมีขนปกคลุม ใบกว้าง 3-6 ซม. ยาว 5-10 ซม. ก้านใบยาวประมาณ 6 ซม. ดอก ออกดอกเป็นช่อเป็นกระจุกคล้ายร่ม เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ดอกมีสีม่วงแกมน้ำเงินหรือสีม่วงอ่อน ผลมีขนาดเล็ก เรียวยาว เป็นเหลี่ยม 5 เหลี่ยม ยาวประมาณ 4 มม. ส่วนปลายผลมีขนสำหรับทำหน้าที่พวยงผลให้ลอยตามลมได้

ประโยชน์

สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ใบ นำมาช้ทำที่บาดแผลช่วยห้ามเลือดและรักษาแผล

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ราก นำมาใช้ต้มเป็นน้ำดื่มช่วยแก้โรคกระเพาะได้ รากรากสาบเสือ ผสมกับรากมะนาวและรากย่านาง นำมาต้มเป็นน้ำดื่มรักษาไข้ป่า ใบ นำมาต้มอาบแก้ตัวบวม ใบ นำมาโขลกและช้ พอกบริเวณบาดแผล ช่วยห้ามเลือด สาบเสือมีสารที่มีฤทธิ์ทำให้เส้นเลือดหดตัว และช่วยกระตุ้นสารที่ทำให้เลือดแข็งตัวได้เร็วยิ่งขึ้น

ภาพที่ 82 ลิเทรง

ชื่อท้องถิ่น ลิเทรง (ปัตตานี); ค้อ (ภาคเหนือ, ประจวบคีรีขันธ์); ก้อแล้ (เชียงใหม่); ทอ (กระเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน); นางกลางแจ๊ะ, มะก้อช่วม, มะก้อแดง (ภาคเหนือ); โล้ละ, หลู่หล่า (แม่ฮ่องสอน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Livistona speciosa* Kurz

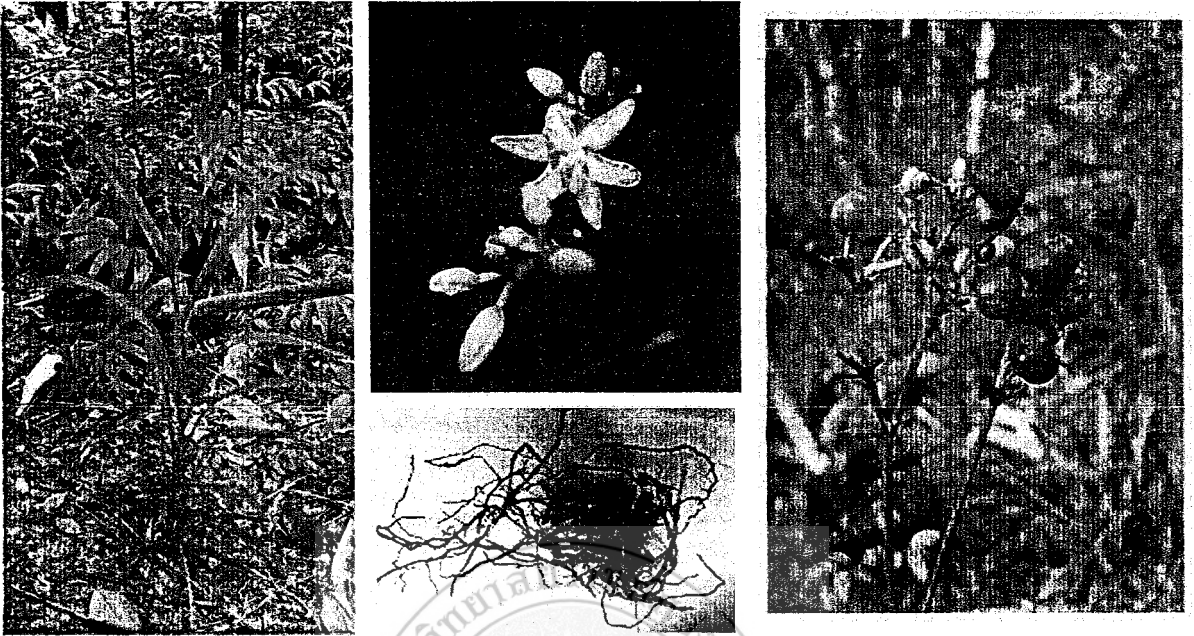
ชื่อวงศ์ ARECACEAE

ชื่อสามัญ Mountain serdang palm

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ลำต้นใหญ่ สูง มากกว่า 30 ม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 20-30 ซม. ใบประกอบรูปใบพัดจักเว้า ลึก ใบยาว 140-160 ซม. ก้านใบย่อยติดกันเป็นแผ่น ค่อนข้างกลมปลายใบแยกกันเป็นอิสระ ใบย่อย 90-100 ใบ ก้านใบยาวประมาณ 2 ม. ขอบก้านใบมีหนาม ดอก เป็นช่อ ช่อดอกยาว 1-2 ม. มี ผล รูปกลม สีเขียว ขนาด กว้าง 3 ซม. ยาว 2.5 ซม. ช่อผลยาว 2.30 ม.

ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย ใบ มุงหลังคาทับ ลำต้นปูพื้นแคร่

ภาพที่ 83 หน้าหนุตัน

ชื่อท้องถิ่น	หน้าหนุตัน, ทางไก่เลื่อน (อุบลราชธานี); มะพร้าวป่า (เชียงใหม่); หน้าหนู (ปัตตานี); หอมแดง (กลาง); ลำพัน (จันทบุรี)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Dianella ensifolia</i> (L.) DC.
ชื่อวงศ์	LILIACEAE
ชื่อสามัญ	Cerulean flax-lily, Umbrella dracaena

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า ส่วนเหนือดิน สูง 50-130 ซม. แตกกิ่งขนาดเล็ก ใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียว เป็นกระจุกที่โคนต้น ใบรูปขอบขนานหรือรูปหอก กว้าง 1.5-3.5 ซม. ยาว 40-80 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบมน ขอบใบเรียบ ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มซ้อนกัน ดอกช่อ ออกจากซอกใบที่โคนต้น ช่อดอกยาว 30-60 ซม. กลีบรวมสีขาวอมเหลือง 6 กลีบ เกสรเพศผู้มี 6 อัน สีเหลือง ผลสดรูปทรงกลม เห็นเป็นร่องเล็กน้อย เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.8-1 ซม. เมื่อสุกมีสีม่วงน้ำเงิน มี 2-3 เมล็ด ขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด แดกกอ

ประโยชน์	สมุนไพร กลุ่มมานิใช้ ทั้งต้น หรือราก นำมาต้มกินน้ำแก้อาการหวัด ตำราสมุนไพรอื่นๆ ทั้ง 5 ผสมกับสมุนไพรอื่น ต้มน้ำดื่มรักษาโรคมะเร็ง ศุดทะราด
----------	---

ภาพที่ 84 หญ้าเหนียวหมา

ชื่อท้องถิ่น	หญ้าเหนียวหมา (ระนอง); เหล็กไฟ (สุราษฎร์ธานี); ขนหมอยแม่มาย (สตูล); หญ้าเอ้เหนียว (ชัยนาท)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Centotheca lappacea</i> (L.) Desv.
ชื่อวงศ์	POACEAE
ชื่อสามัญ	Barbed grass

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพืชล้มลุกตระกูลไผ่ ลำต้นเป็นข้อปล้อง ขนาดเล็ก สูง 30-70 ซม. ลำต้นหุ้มด้วยกาบใบ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ใบมีรูปหอก กว้างประมาณ 1.5-3 ซม. ยาวประมาณ 5-20 ซม. โคนใบสอบ ปลายแหลม แผ่นใบเรียบ มีสีเขียวเข้ม ขอบใบโค้งเป็นลูกคลื่นขวางเข้าหากกลางใบ ดอก ออกดอกเป็นช่อแขนง ก้านช่อดอกยาวประมาณ 15-45 ซม. ดอกย่อย 10-30 ดอก ดอกย่อยมีก้านดอกสั้นๆ เมล็ด รียว กว้างประมาณ 2-3 มม. ยาวประมาณ 4-6 มม. เมล็ดอ่อนมีสีเขียว เมล็ดแก่มีสีเหลือง บริเวณกาบหุ้มเมล็ดด้านล่างมีติ่งแหลมคล้ายหนาม

ประโยชน์

สมุนไพร

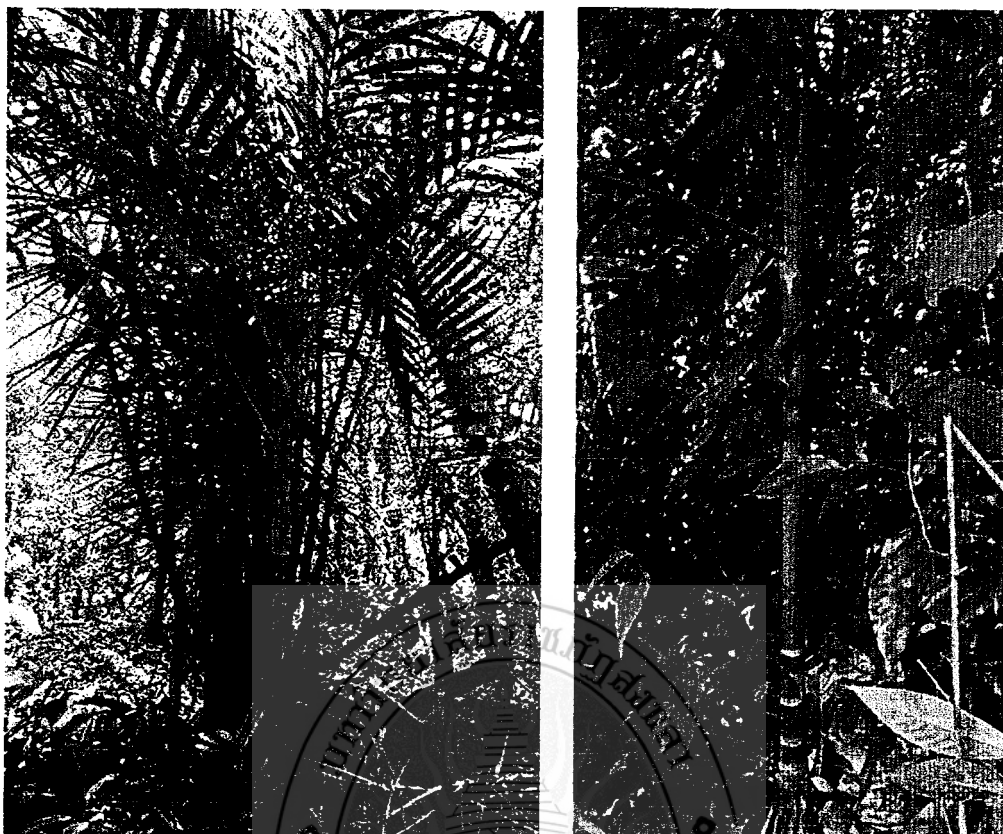
กลุ่มมานิใช้ ราก ต้มกินน้ำเป็นยาชูกำลังผู้ชาย

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ทั้งต้น ต้มล้างบาดแผล ทำให้แผลแห้งเร็ว ขับน้ำคาวปลา

มดลูกกระชับเข้าอู่ บำรุงผิวพรรณ บำรุงข้อต่อเนื้อเยื่อ

แก้ปวดเมื่อย ใช้เป็นส่วนผสมของยาพอกกระดูกที่แตกหรือหัก

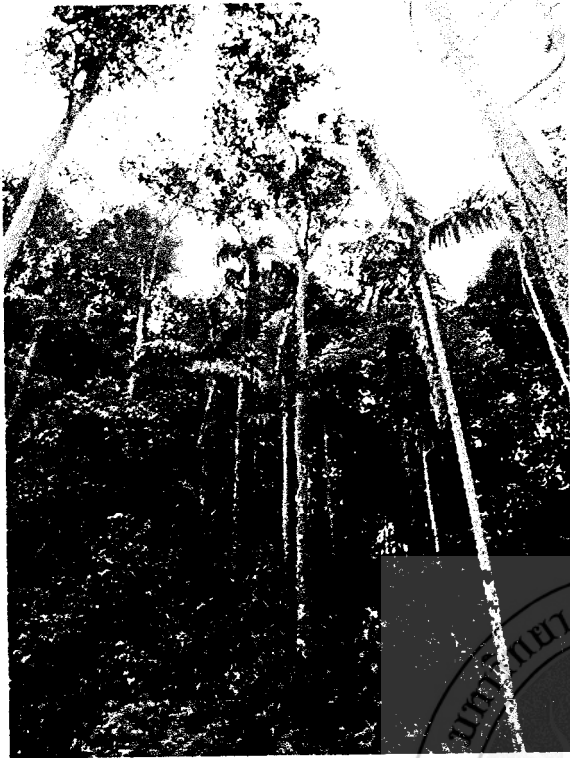
ภาพที่ 85 หมากเจ

ชื่อท้องถิ่น หมากเจ (นครศรีธรรมราช)
 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Iguanura polymorpha* Becc.
 ชื่อวงศ์ ARECACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ลำต้นเล็ก สูงประมาณ 3-5 ม. เห็นข้อปล้องชัดเจน ใบ ใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยเรียวยาว และมีสีเขียวอ่อน แกนกลางใบประกอบยาว 120-180 ซม. และปลายก้านใบโค้งเล็กน้อย โคนใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้นไว้ มีสีขาวครีมนวล ดอก สีเหลืองอมเขียว ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนงใต้โคนกาบใบ ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น ช่อดอกยาว 20-40 ซม. ผล ผลจะติดเรียงกันเป็นสองแถวของก้านดอก ผลอ่อนมีสีชมพู อมขาว เมื่อสุกสีม่วงอมดำมีเมล็ดเล็กจำนวนมาก

ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย โครงสร้างทับ
 เครื่องใช้ ลำต้น ทำลูกดอก

ภาพที่ 86 หมากพน

ชื่อท้องถิ่น	หมากพน (ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Orania sylvicola</i> (Griff.) H. E. Moore
ชื่อวงศ์	ARECACEAE

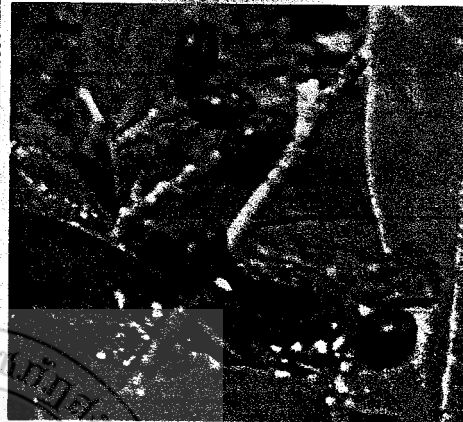
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นปาล์มลำเดี่ยวขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 20 ม. เส้นผ่านศูนย์กลางต้น 15-25 ซม.

ใบ ออกเรียงกันเป็นวงๆ ปกคลุมหนาแน่นที่ปลายยอดของต้น 15-20 ทาง ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก แขนงใบยาว 2.2 - 3.2 ม. กาบใบยาว ประมาณ 80 ซม. กว้าง 8-10 ซม. ใบย่อยข้างละ

ประมาณ 100 ใบ ประมาณ 70 คู่ ใบย่อยยาว 1.05 - 1.5 ม. กว้าง 5.5 - 6 ซม. ดอก ออกเป็นช่อ ออกระหว่างกาบใบ 3-5 ช่อ ยาว 75-90 ซม. ผลทรงกลมขนาด 2.5-4 ซม. สีเหลืองหรือสีเหลืองอมเขียว

ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย ใบ มุงหลังคาทำทาบ ลำต้นทำทาบ

ภาพที่ 87 หมากหมก

ชื่อท้องถิ่น หมากหมก (นครศรีธรรมราช)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lepionurus sylvestris* Bl.

ชื่อวงศ์ OPILIAEAE

ชื่อสามัญ -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

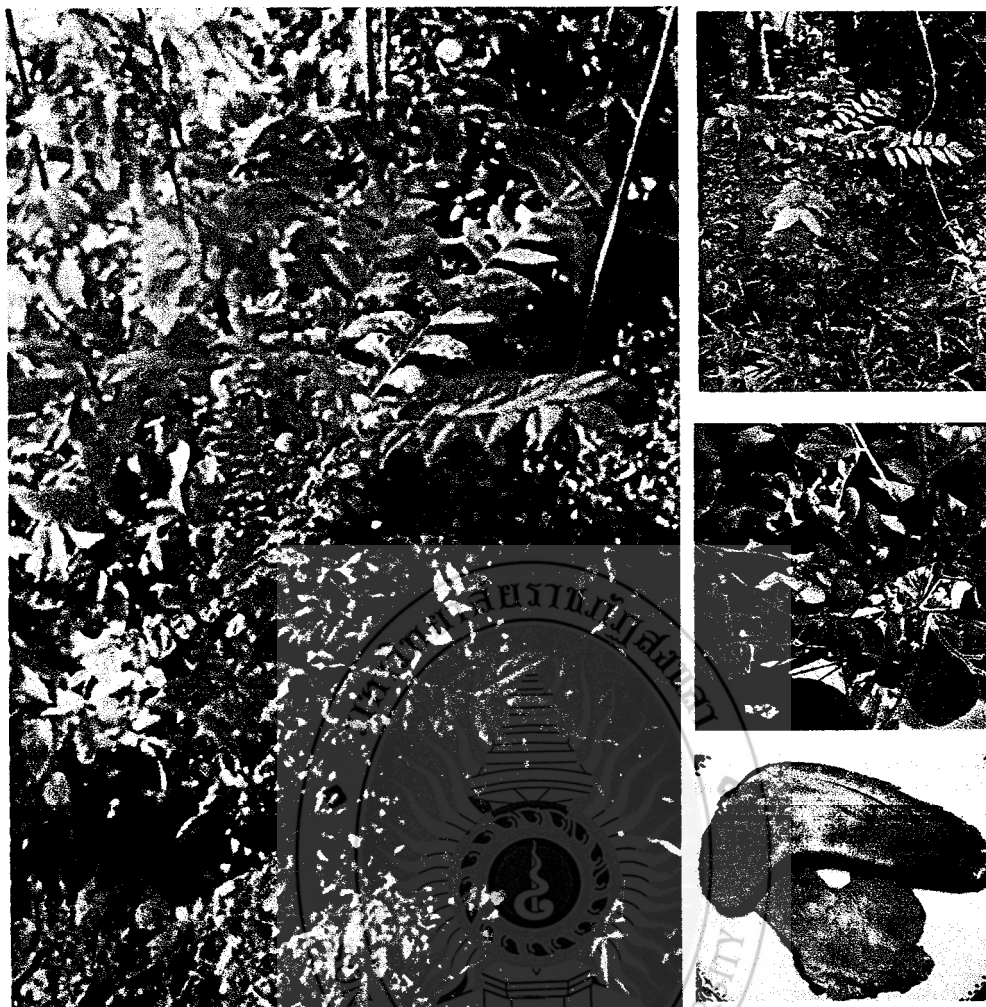
ต้น ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.5-1 ม. ลำต้นสีเขียว กิ่งก้านแผ่ออกจากลำต้นเป็นทรงพุ่ม ใบเดี่ยว เรียงสลับใบรูปรีหรือขอบขนาน กว้าง 3.5-5.5 ซม. ยาว 5.5-10.0 ซม. ปลายใบแหลม โคนสอบเรียวสั้นหรือกลม ขอบเรียบหรือหยักเล็กน้อย ดอกช่อแบบกระมีขนาดเล็กห้อยลง ออกตามซอกใบและปลายยอด ดอกสีเหลืองอมส้ม กลีบเลี้ยงสีเขียวหุ้มรอบช่อดอก ผลสด รูปกลมรี ผลอ่อนสีเขียวผลสุกสีแดง

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ รากนำมาต้ม ดื่มน้ำรักษาอาการปวดเมื่อย

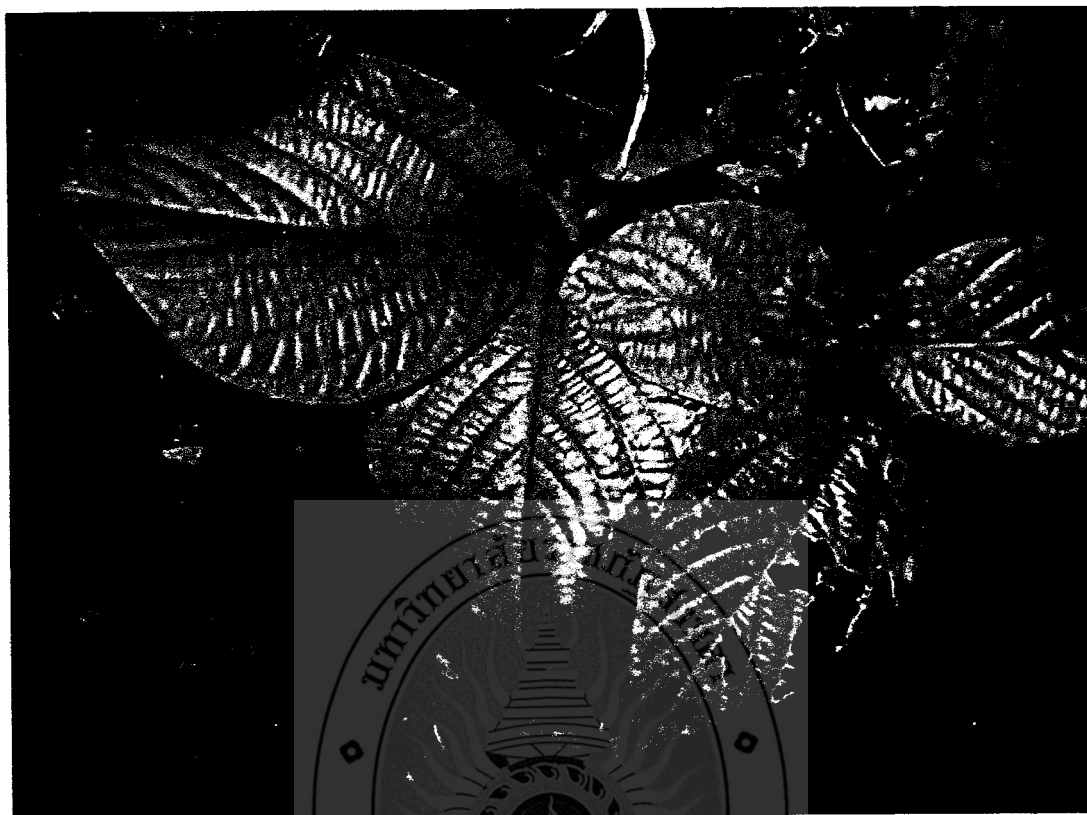
ตำราสมุนไพรอื่นๆ ใช้หัวสดกินดิบ หรือเคี้ยวกับน้ำ 3 ส่วนให้เหลือ 1 ส่วน กินบำรุงกำลัง หรือใช้หัวตากแล้วบดเป็นผงผสมกับน้ำผึ้งรวง ปั้นเป็นลูกกลอนขนาดปลายก้อยกินครั้งละ 3 เม็ด เป็นยาบำรุงกำลัง ทั้ง 5 แก้วโรคไต โรคนิ้ว ขับปัสสาวะ ราก กินดิบๆ หรือต้ม เป็นยาบำรุงกำลัง กระตุ้นความกำหนัด เห็นผลทันตา ทั้งต้น แก้วโรคไต โรคนี้ ขับปัสสาวะ อาหาร ใบอ่อน รับประทานเป็นผัก

ภาพที่ 89 หัสคุณ

- ชื่อท้องถิ่น หัสคุณ (สระบุรี); สมุยช้าง, หมุยช้าง, หมุย, สมุย (ยะลา ปัตตานี); มรุย, หมุยใหญ่ (กระบี่); กันโทรัก (สุรินทร์); กาจับลัก, ปุกตัวผู้, หน้่าสาบอื่น (ภาคเหนือ); คอมชน, สามโซก (เชียงใหม่); สาบแรงสาบกา (จันทบุรี); ชะมุย (ชุมพร), ดอกสมัด, สะแบก (อุบลราชธานี)
- ชื่อวิทยาศาสตร์ *Micromelum minutum* Wight & Arn.
- ชื่อวงศ์ RUTACEAE
- ชื่อสามัญ Lime Berry
- ประโยชน์ สมุนไพรรักษา
กลุ่มมานิใช้ ราก นำมาตำโปะศรีสระแก้อาการหวัด
ตำราสมุนไพรรักษาอื่น ๆ ใบและเปลือก รมรักษาโรคผิวหนัง แก้ไข้ ราก แก้ไอ
อาหาร ยอดอ่อนรับประทานเป็นผัก

ที่มา <https://www.google.com/หมีขน>

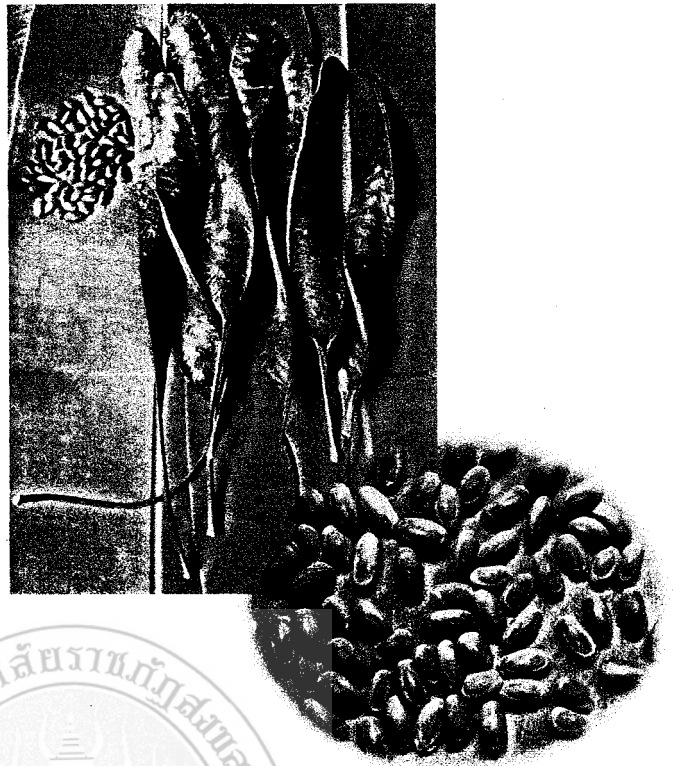
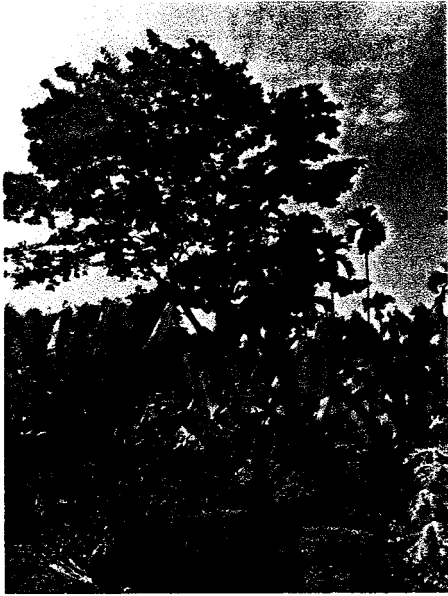
ภาพที่ 90 หมีขน

ชื่อท้องถิ่น	หมีขน (ทั่วไป); เต๋มานางรุ่ง (หนองคาย); บูดูลัง (ระนอง, สงขลา)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Thottea tomentosa</i> (Blume) Ding Hou
ชื่อวงศ์	ARISTOLOCHIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่ม สูงได้ถึง 50 ซม. ใบรูปรี รูปขอบขนาน หรือแกมรูปไข่ ยาว 10-15 ซม. ปลายแหลม แผลมยาว หรือมน แผ่นใบด้านล่างมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น โคนเว้า หรือรูปหัวใจ เบี้ยวเล็กน้อย ก้านใบยาว 4-7 มม. ดอก ออกเป็นช่อใกล้โคนต้น ช่อยาว 5-9 ซม. ดอกสีน้ำตาลแดงหรืออมเหลือง รูปถ้วย เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-8 มม. เกสรเพศผู้ 6 อัน ยอดเกสรจัก 3 พู เรียวยาว ปลายมีขนรูปตะขอ ผลเรียว ยาว 3.5-5 ซม. มีสันเป็นสี่เหลี่ยม สีน้ำตาลดำหรือม่วง

ประโยชน์	สมุนไพรร กลุ่มมานิใช้ ใบ มาเผาไฟผสมน้ำใช้ล้างตา แก้โรคตาแดง ตำ โปะที่แผลสด ตำราสมุนไพรรอื่นๆ ทั้งต้น ต้มน้ำดื่มรักษาต่อมลูกหมากอักเสบ และขับ ปัสสาวะ
----------	---

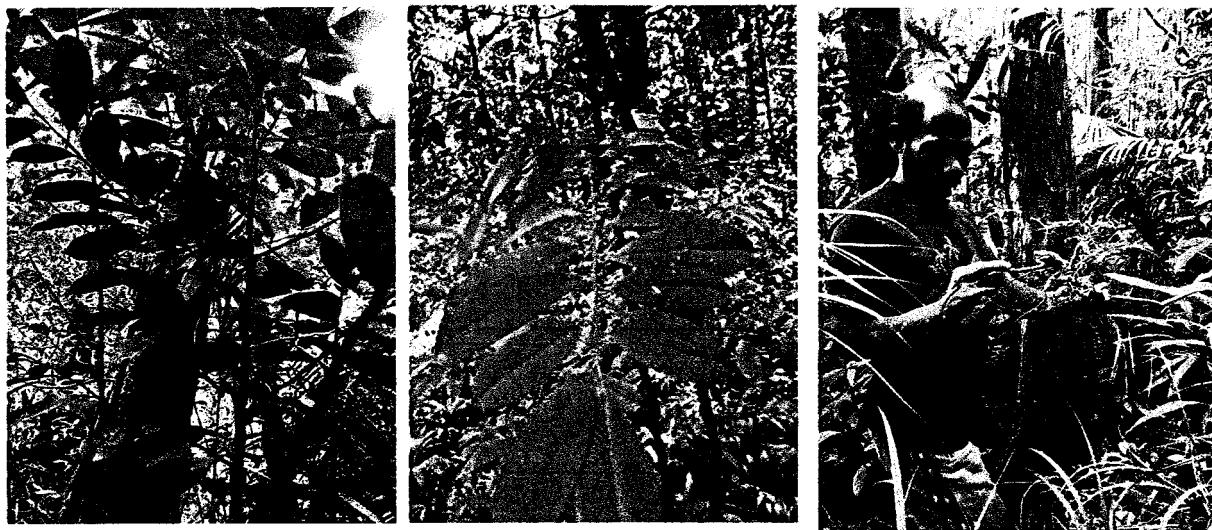
ภาพที่ 91 เหียง

ชื่อท้องถิ่น	เหียง, กะเหียง, เียง, สะเหียง (ภาคใต้), นะกิง, นะวัง (เม.ส.เชียย, ภาคใต้)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Parkia timoriana</i> (DC.) Merr.
ชื่อวงศ์	FABACEAE
ชื่อสามัญ	Tree bean

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นผลัดใบขนาดกลาง เปลาดตรง สูงได้ถึง 50 ม. มีพุ่มน เปลือกต้นเรียบ ใบ ประกอบ มีใบย่อยประมาณ 40-70 คู่ ใบย่อยรูปขอบขนานแคบ กว้าง 5-7 มม. และยาว 1.5-1.8 มม. ส่วนปลายใบแหลมโค้งไปทางด้านหน้า ฐานใบมักยื่นเป็นติ่งเล็กน้อย เส้นแขนงของใบด้านข้างไม่ปรากฏชัดเจน ดอก ออกดอกเป็นช่อกลม ดอกกว้างประมาณ 2 ซม. และยาวประมาณ 5 ซม. มีก้านช่อดอกยาวประมาณ 20-25 ซม. ผลเหียง หรือ ฝักเหียง ผลเป็นฝักกว้างประมาณ 3-4 ซม. และยาวประมาณ 22-28 ซม. หนึ่งฝักมีเมล็ดประมาณ 20 เมล็ด

ประโยชน์   อาหาร ผล รับประทานเป็นผัก

ภาพที่ 92 อ้ายบ่าว

ชื่อท้องถิ่น อ้ายบ่าว (สตูล); เกรียด (สุราษฎร์ธานี); มิโยะบือรุ (มาเลเซีย-นราธิวาส); อ้ายบ่าวพรุ (นราธิวาส)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Stemonurus malaccensis* (Mast) Sleumer

ชื่อวงศ์ STEMONURACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ต้นสูง 10-15 ม. เปลือกต้นสีน้ำตาล แตกเป็นร่องตื้นๆ มีรูหายใจเป็นตุ่มเล็ก ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรีหรือรูปขอบขนาน ใบหนา ใบอ่อนสีเขียวอ่อน ใบแก่สีเขียวเข้ม กว้าง 5-6 ซม. ยาว 14-18 ซม. ขอบใบเรียบ ปลาย และโคนใบ ดอกเป็นช่อ ออกที่ซอกใบ สีขาวนวล ผล รูปกระสวย โคนเล็กน้อย ปลายแหลม

ประโยชน์ สมุนไพร

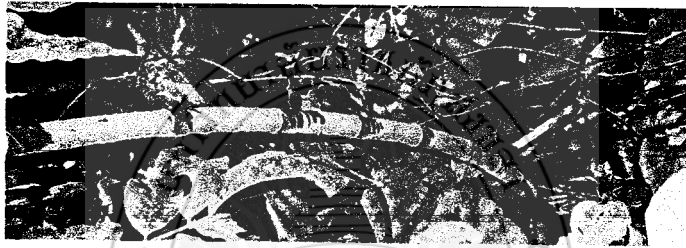
กลุ่มมานิใช้ รากและต้น ต้มน้ำดื่มบำรุงกำลังสำหรับผู้ชาย ยาอายุวัฒนะ

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ราก ต้น ต้มน้ำดื่มบำรุงกำลังสำหรับผู้ชาย ยาอายุวัฒนะ

แก้ปวดหลัง

ข้อควรระวัง ใบและยอดอ่อนเป็นพิษ เมื่อรับประทานทำให้ปวดท้องและท้องร่วงรุนแรง
ที่อยู่อาศัย ลำต้น ใช้ทำทาบ แคร่

ภาพที่ 93 เอื้องหมายนา

ชื่อท้องถิ่น	เอื้องหมายนา (ทั่วไป); เอื้อง (อุบลราชธานี); เอื้องช้าง (นครศรีธรรมราช); เอื้องเพ็ดม้า (ภาคกลาง); เอื้องต้น, เอื้องดิน, เอื้องใหญ่ (ภาคใต้); ชูแลโบ (เชียงใหม่); ชูไลบ้อง, ชูเลโบ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน); กู่แก้ง (ม้ง); ชิงก้วน (เมียน); ลำพียอก (ลัวะ); ตื่อเหม้ (ปะหล่อง); จุยเจียวฮวย (จีน)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Costus speciosus</i> (Koen.) Sm.
ชื่อวงศ์	COSTACEAE
ชื่อสามัญ	Cane reed, Crape ginger, Spiral flag
ประโยชน์	สมุนไพร กลุ่มมานิใช้ ลำต้น น้ำคั้นจากลำต้นเป็นยายอดตา แก้กเสบตา ตาแดง ตันอ่อน น้ำคั้นจากลำต้นนำมาต้มแก่นิว และเคี้ยวแก้หวัด ตำราสมุนไพรอื่นๆ เหง้า รักษาโรคท้องมาร ตุ่นกับเนื้อสัตว์ต้มฆ่าเชื้อในทางเดินปัสสาวะ ตกขาว ฆ่าพยาธิ ตำพอกแผลอักเสบมีหนอง แก้ไอกรน ริดสีดวงทวาร โรคผิวหนัง แก้พิษงูกัด

ภาพที่ 94 ไอสาวกเหล็ก

ชื่อท้องถิ่น ไอสาวกเหล็ก (มานิ): เหล็กทองแดง, หัวยากำลัง, ไล่ไข้เล็ก (ภาคใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Smilax* sp.

ชื่อวงศ์ SMILACACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ล้มลุก สูง 0.4-1.2 ม. ใบเดี่ยว ใบรูปวงรีถึงรูปวงรี กว้าง 5.0-10. ซม. ยาว 30.-100.0 ซม. ก้านปลายใบเรียวแหลม โคนสอบแคบ ขอบเรียบ ใบยาว ดอกช่อกระจุกแน่นรูปทรงกระบอกถึงรูปทรงรูปไข่ ใบประดับสีเขียว ยาว 1-6 ซม. ออกตามโคนต้น กลีบรวมสีเหลืองมี 6 กลีบ มีขน โคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว ปลายแยกเป็นแฉก 6 แฉก ผลสดไม่แตกสีขาวถึงเขียว ปลายเป็นจะงอย

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ราก นำมาต้มกินน้ำเพิ่มสมรรถภาพทางเพศของผู้ชาย
แก้เหน็บชา

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ราก นำมาต้มกินน้ำเพิ่มสมรรถภาพทางเพศของผู้ชาย

ภาพที่ 95 ตาลครอบ

ชื่อท้องถิ่น โสยาพันกราม (ทั่วไป); ตาลครอบ (สงขลา)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hoya darwinii*

ชื่อวงศ์ APOCYNACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เลื้อย มีเถาขนาดเล็กกว้างประมาณ 0.3-0.5 ซม. ใ้ช่รากที่ออกตามข้อและลำต้นเกาะเลื้อยพันหลักหรือกับต้นไม้อื่น ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางสีขาว ใบ ใบเดี่ยว รูปไข่ถึงรูปรี กว้าง 3-4 ซม. ยาว 4.5-12 ซม. ปลายใบแหลม โคนสอบ ขอบใบเรียบ ดอก ออกเป็นช่อตามซอกใบ มีดอกย่อยจำนวนมาก กลีบดอกมี 5 กลีบ อวบน้ำคล้ายทำด้วยเทียนหรือขี้ผึ้ง แต่ละพันธุ์จะมีลักษณะของดอกและสีของที่แตกต่างกันออกไป เช่น สีชมพู สีแดง สีขาว สีเหลือง เป็นต้น ผล ออกเป็นฝักยาว ลักษณะเด่นพืชชนิดนี้มีโครงสร้างที่เรียกว่า domatium มีรูปร่างกลมเส้นผ่าศูนย์กลาง 4-7 ซม. และเกิดขึ้นจากใบไม้ 2-6 ใบ มาประกบกันเป็นรูปกะหล่ำปลี

ประโยชน์ สมุนไพร

กลุ่มมานิใช้ ทั้งต้น ต้มเอาน้ำมาอาบเด็กแก้ผิวน้ำเหลือง

ตำราสมุนไพรอื่นๆ ไม่ปรากฏรายงาน

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พืช และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ

ผลการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน และชาวบ้านที่มีการติดต่อ ค้นเคย ไปมาหาสู่กันและสามารถสื่อสารกับกับกลุ่มมานิกับมานิได้ ตลอดจนการลงพื้นที่ไปที่ตั้งทับของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์มานิยังไม่รู้จักการเพาะปลูกพืช จึงหาอาหารโดยการเก็บพืชผักและผลไม้ตามธรรมชาติมารับประทาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ มีหลายประการ ดังนี้

1. การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำสวนยางพารา สวนปาล์ม โดยคนในพื้นที่ หรือนายทุน อีกทั้งนโยบายของรัฐ(ช่วงปีพ.ศ. 2535-2547) ที่มีมติให้ขยายสวนยางพารา การเปิดป่าสัมปทาน การตัดถนนและสร้างอ่างเก็บกักน้ำของภาครัฐเพื่อการเกษตรและเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบนิเวศในป่าของเทือกเขาบรรทัดเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบหลายด้านที่เป็นลูกโซ่ต่อเนื่อง เช่น ส่งผลกระทบต่อแหล่งอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ ทั้งพืช และสัตว์ลดน้อยลง กลุ่มมานิหาอาหารด้วยความยากลำบากต้องย้ายทับมากขึ้น เพื่อไปหาพื้นที่ป่าที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์ ตัวอย่างที่พบ เช่น มันชนิดต่าง ๆ หายากมากขึ้น ที่หามาได้ก็มีขนาดเล็ก ๆ หากเป็นมันขนาดใหญ่ ต้องย้ายทับเข้าไปอยู่ในป่าลึก ๆ ที่การบุกรุกพื้นที่เข้าไม่ถึง ผลไม้ตามฤดูกาล พืชผัก เช่น สะตอ ประ ลูกหยี พืชสมุนไพรต่าง และน้ำผึ้ง ลดน้อยลง บางกลุ่มต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมคนเมือง ทำให้รับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับรูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมเพื่อความอยู่รอด ทำให้มานิกลุ่มนี้ ใช้วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากการพึ่งพาธรรมชาติ อยู่อย่างเรียบง่ายเป็นแบบกึ่งสังคมเมือง เช่น กินข้าวแกงมัน ใช้น้ำหมักหลวงแทนพืชสมุนไพร การใช้อุปกรณ์เครื่องครัวเช่น หม้อ กระทะ จักก ช้อน แทน ไม้ไผ่ เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของ วรชัย วิริยารมภ์, ปุรินทร์ นาคสิงห์ และฉัตรวรรณ พลเพชร (2558) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ซาไก ในพื้นที่เขาบรรทัด ตำบลตะโหมด เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เมื่อภาครัฐส่งเสริมนโยบายการพัฒนาใน พ.ศ. 2504 ประกอบกับการเปิดป่าสัมปทานทำให้มีการตัดถนน และเพิ่มสาธารณูปโภคพื้นฐานไปยังชนบท ทำให้การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้สะดวกขึ้น ทรัพยากรป่าไม้ของเทือกเขาบรรทัดซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของซาไกได้รับผลกระทบ ทำให้ระบบนิเวศป่าไม้เสื่อมโทรมเมื่อป่าเกิดความเสื่อมโทรมส่งต่อการดำรงชีวิตของซาไก เนื่องจากซาไกใช้ทรัพยากรในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น ด้านอาหารของซาไกเปลี่ยนไป เนื่องจากปริมาณอาหารจำพวกมันและสัตว์ป่าลดลง ทำให้ซาไกรับเอาวัฒนธรรมการกินอาหารสำเร็จรูป เช่น ข้าวสาร ปลากระป๋อง เข้ามาผสมผสานกับการกินแบบดั้งเดิมเพื่อความอยู่รอด นอกจากนี้จากการที่ซาไกมีการติดต่อกับชาวบ้านใน

พื้นที่มากขึ้น ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายซึ่งมีลักษณะคล้ายคนเมืองมากขึ้น แต่ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคของชาวไทในพื้นที่ ยังคงรูปแบบดั้งเดิม การคงอยู่ดังกล่าวเป็นการอ้างไว้ซึ่งอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทให้คงอยู่ โดยปราศจากการแทรกแซงจากหน่วยงานภาครัฐเหมือนชนากลุ่มอื่น แต่ผลการวิจัยที่ต่างไปก็ คือ ปัจจัยด้านยารักษาโรคของชาวไทในพื้นที่ได้เปลี่ยนแปลงไป คือ บางคนในกลุ่มได้หันไปใช้ยาหมอหลวง ไปโรงพยาบาล ไม่ได้ใช้ยาสมุนไพรเหมือนเมื่อก่อน และมีการรายงานจากผู้สื่อข่าวจากจังหวัดพัทลุง (โดย: MGR Online <https://mgronline.com>) ว่า หลังจากพื้นที่ป่าเขาบรรทัด ได้ถูกบุกรุกโดยชาวบ้านด้วยการแผ้วถาง จับจองพื้นที่ เพื่อปลูกยางพารา และล่าสัตว์ ทำให้พื้นที่ป่า และสัตว์นานาชนิดในพื้นที่ จังหวัดพัทลุง สดุดและตริ้ง ลดลงอย่างน่าเป็นห่วง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ และการยังชีพของชาวพื้นเมืองดั้งเดิมที่เรียกกันว่า เงาะป่าชาวไท ที่เหลืออยู่ประมาณ 250 คน บนเทือกเขาบรรทัด โดยเฉพาะในพื้นที่ หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน และท้องที่หมู่ที่ 6 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เริ่มขาดอาหาร ร่างกายซูบผอม มีอัตราการตายที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้วยน้ำมือของมนุษย์ โดยทุกวันนี้กลุ่มเงาะป่าชาวไท ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตตัวเองให้ปรับตัวเข้าสู่สังคมเมืองมากขึ้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2558) ได้รายงานการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่มีต่อกลุ่มมานิ ว่า จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกระบบทุนนิยม ส่งผลต่อการขยายพื้นที่เข้าสู่เขตป่ามากยิ่งขึ้น มีการทำลายป่าไม้เพื่อพืชพาณิชย์และเศรษฐกิจ การถือครองโดยภาครัฐและนายทุนที่ขยายบุกรุก เปิดบ่ สัมปทาน ตัดไม้เพื่อแปรรูป โค่นไม้ใหญ่เพื่อจับจองที่ดินทำกิน ใช้ปืนล่าสัตว์ เก็บของป่าขาย ทุกให้พื้นที่ถูกทำลายเสียสมดุลของระบบนิเวศ การเข้าไปเช่นนี้เป็นการทำลายพื้นที่ทำกินในธรรมชาติของกลุ่มมานิ นายบรรเจิด สุวรรณวงศ์ และคณะ (2559) ได้รายงานถึงสถานการณ์ป่าเทือกเขาบรรทัด แต่เดิมเดิมป่าที่อุดมสมบูรณ์ หลังจากชาวบ้านเข้าไปบุกรุกป่าทำการถางป่า เพื่อเอาพื้นที่มาทำมาหากิน ทำให้เทือกเขาบรรทัดที่เป็นป่าอุดมสมบูรณ์ต้องเสื่อมโทรมลง พืชอาหาร พืชสมุนไพรของมานิลดลง ต้องหมุนเวียนสร้างทับที่ใหม่ไปมาทั่วป่า รวมทั้งชาวบ้านอีกกลุ่มที่หาของป่าเพื่อนำไปขาย ต่างจากมานิหาเพื่อกินประทังชีวิต

2. แรงกดดันจากสังคมเมือง การหาของป่ามาแลกกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น การนำสมุนไพรที่อยู่ในป่ามาแลกกับข้าวสาร ปลากระป๋อง น้ำปลา เป็นต้น กลุ่มมานิไม่รู้หนังสือ ไม่รู้ตัวเลข ก็มักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคมคนเมือง เช่น นำสมุนไพรมาขายกิโลกรัมละ 10 บาท แต่คนที่รับซื้อนำไปขายกิโลกรัมละ 200 บาท หากต่อไป กลุ่มมานิต้องอาศัยปัจจัยภายนอกที่ไม่ใช่ปัจจัยที่พึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีวิตมากขึ้น ถูกคนในสังคมเมืองเอารัดเอาเปรียบมากขึ้น ทำให้กลุ่มมานิหาของป่า โดยเฉพาะพืชสมุนไพร กล้ายไม้ป่า จำนวนมากขึ้น จากเดิมหาของป่ามาหาเพื่อดำรงชีวิต แต่ในปัจจุบันหรือในอนาคตกลับตรงข้าม เก็บหาของป่าเพื่อแลกสิ่งของหรือขายก็จะหาในปริมาณที่มากขึ้นเพื่อให้เพียงพอกับสิ่งที่ต้องแลกเปลี่ยนมาใช้ในชีวิตประจำวัน นายบรรเจิด สุวรรณวงศ์ หัวหน้าพิทักษ์ป่าทุ่งนารี ท้องที่ หมู่ 7 ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นหน่วยย่อยของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดจังหวัดพัทลุง กล่าวว่า ในขณะที่วิถีชีวิต

ของเงาะป่าได้มีการพัฒนาไปมาก ทำให้ถูกกลุ่มนายทุนนำกลุ่มเงาะป่าไปใช้ในการกระทำความผิด โดยเฉพาะการใช้เงาะป่าชาโกลเป็นเครื่องมือ และเป็นเกราะกำบังในการกระทำความผิด เช่น การแปรรูปไม้เถื่อน เลื่อยไม้เถื่อน และรับจ้างแบกไม้เถื่อน ตลอดถึงการให้อาหารสุนัขใช้แทนกระบอกตุตในการล่าสัตว์ เพื่อแลกกับเงินเพียงไม่มากนัก (<https://www.thairath.co.th>) สุดท้ายก็ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่า พืชพันธุ์บางชนิดก็อาจจะสูญหายไป พร้อม ๆ กับภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชในวิถีชีวิต โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร ที่ได้สะสมและถ่ายทอดกันมา “ชาโกลเจ้าแห่งขุนเขาและสมุนไพร” ก็สูญหายไปด้วย

3. ความสัมพันธ์กับคนเมือง ผลการศึกษาพบว่า ในอดีตกลุ่มมานิมีการย้ายทับไปมาในป่าลึก บนเทือกเขาบรรทัด ใช้วิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ตั้งแต่ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเครื่องใช้ต่าง ๆ อย่างกลมกลืน พบเห็นผู้คนจะหนี ไม่มีความต้องการที่พบผู้คน ไร้เครื่องมือสื่อสาร เทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ในปัจจุบันที่ตั้งทับไม้ไกลกับชุมชนมากนัก แต่อย่างไรก็ตาม ใน 1 ปี จะย้ายทับเข้าไปอยู่ในป่าลึก เพื่อไปหาสัตว์ใหญ่ เช่น ลิง ค่าง เพื่อเอาส่วนสมอมมาให้เด็ก ๆ กิน เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก ๆ เปรียบเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันของคนเมืองโดยการฉีดวัคซีนให้กับเด็ก การมาตั้งทับใกล้กับชุมชน และการความสัมพันธ์กับคนเมืองทำให้ วิถีชีวิตกลุ่มมานิเปลี่ยนแปลงไปมาก อีกทั้งต้องเผชิญกับกระแสความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองในปัจจุบันด้วย

1) กลุ่มแรกที่เข้ามามีความสัมพันธ์กับกลุ่มมานิ คือ ชาวบ้านในพื้นที่เข้าไปเพื่อหาของป่าโดยพึ่งพากลุ่มมานิ ให้เป็นผู้นำทาง ไปหาของป่า เช่น น้ำผึ้ง สัตว์ป่า สมุนไพร พืชผักต่าง ๆ หรือเข้าไปว่าจ้างงาน เช่น ถางป่า ตัดไม้ การเก็บของป่าของกลุ่มมานิเก็บเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่เก็บสะสม มีหลักการเก็บไม่ว่าจะเป็นมัน สมุนไพร และพืชผักต่าง ๆ เพื่อจะได้มีใช้ตลอด เช่น สมุนไพรจะเก็บเฉพาะส่วนปลาย ๆ จะไม่ตัดถึงรากถึงโคน จำพวกมัน ก็จะขุดให้ส่วนลำต้นยังคงติดรากสะสมอาหารอยู่บางส่วน แต่ชาวบ้านในพื้นที่ หรือต่างถิ่นเข้าไปเก็บสมุนไพร เก็บเพื่อใช้ และเพื่อขาย หลักการเก็บต่างจากกลุ่มมานิ คือ เก็บให้ได้มากที่สุด ไม่ได้คำนึงถึงการอนุรักษ์ไว้ และไม่ได้ตระหนักถึงความสูญเสีย

2) กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ หรือเชิงอนุรักษ์ นักท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป ชาวเมือง ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวที่เอากลุ่มมานิเป็นจุดขาย จุดดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมถึงนักวิจัยที่ต้องการได้ข้อมูล ต่างก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มมานิ กลุ่มเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่นำสังคมเมืองและเทคโนโลยีที่ทันสมัยล้ำเลียงเข้าสู่สังคมมานิ เช่น การนำเสื้อผ้า เครื่องสำอาง เครื่องมือสื่อสาร ข้าวปลาอาหาร ที่เกิดความจำเป็น วิถีชีวิตจากเดิมที่เคยกินอยู่แบบพึ่งพาธรรมชาติอย่างสันโดษเรียบง่าย มีความผูกพันกับธรรมชาติและทรัพยากรสูง ก็ต้องปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เข้ามาเพื่อความอยู่รอด จนลืมวัฒนธรรมของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นการใช้พืช ความเป็นอยู่ และเป็นการสร้างนิสัยที่ขี้เกียจไม่ออกหาอาหารตามธรรมชาติ จะรอนักท่องเที่ยวเข้ามาหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเงินมาให้ ทั้งนี้ก็เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนเมืองในลักษณะที่กลุ่มมานิมักถูกเอารัดเอาเปรียบหรือกลายเป็น

เครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ ในที่สุดวิถีชีวิตการใช้พืช การหาของป่า การพึ่งพาธรรมชาติ ทัศนคติและค่านิยมแบบเดิมของชนกลุ่มมานิจะถูกกลืนจนอาจสูญหายไป ดังเช่นผลงานวิจัยของนักวิจัยหลาย ๆ ท่าน เช่น บรรเจิด สุวรรณวงศ์ และคณะ (2559) ได้กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มนุษย์หรือคนที่เข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยหนึ่ง คือ การนำสิ่งของไปฝาก เช่น ขนมอบเคี้ยว เสื้อผ้า อาหารที่หมดอายุบ้าง ปลากระป๋อง นอกจากไปเปลี่ยนวิถีชีวิตการกิน ยังสร้างขยะให้กับที่อยู่อาศัยของกลุ่มมานิ และนอกจากนี้ยังหยิบยื่นเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้ จนมีสังคมวัฒนธรรมแบบคนเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตามบางกลุ่มก็ยังคงประสบปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมบางอย่างของคนเมือง เกศริน มณีบุณ และ พวงเพ็ญ ศิริรักษ์ (2546) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของสังคมภายในของชนเผ่าซาไก เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่ได้รับอิทธิพลจากสังคมภายนอกและมีแนวโน้มจะถูกกลืนมากขึ้น การบุกรุกพื้นที่ป่าทำให้ ซาไกบางกลุ่มหนีเข้าป่าลึก ในขณะที่บางส่วนค่อย ๆ ซึมซับและเรียนรู้วัฒนธรรมภายนอก เช่น การทำเกษตร เพาะปลูก ใช้ปืนล่าสัตว์ แทนบอเลา การหันมาบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก ภาษาถิ่นภาคใต้มีบทบาทในการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้น เด็กซาไกรุ่นใหม่ซึ่งเป็นลูกผสม พูดภาษาซาไกได้น้อยลง เนื่องจากซาไกแต่งงานกับคนท้องถิ่น การแต่งกายก็เปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมเมือง ชายซาไกหันมาสวมกางเกงยีนส์ในขณะที่หญิงซาไกนุ่งผ้าถุง แม้จะมีการพัฒนาด้านวัตถุและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แต่ซาไกก็ยังไม่สามารถแยกแยะผลดีผลเสียจากการรับวิถีชีวิตแบบคนเมืองเข้ามา และไม่สามารถแยกแยะบุคคลที่เข้ามา เกี่ยวข้องได้ ทำให้มักถูกแสวงหาผลประโยชน์ หรือเอารัดเอาเปรียบอย่างไม่ยุติธรรม บางครั้งก็ตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มคนที่ต้องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และชุมพล โปธิสา (2015) ได้รายงานมาว่า มานิไม่คุ้นเคยและรับรู้การพัฒนาทางวัตถุของสังคมเมืองที่ได้รุกเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตของชนกลุ่มนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าและการแผ้วถางเพื่อเป็นพื้นที่ทางการเกษตรในปัจจุบัน เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมานิอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชาวมานิจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเพื่อการดำรงชีวิต และแน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะทำให้ความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมานับหมื่นปีของมานิจะค่อย ๆ หายไปตามกาลเวลา

แนวทางแก้ไขปัญหาให้กลุ่มมานิสามารถดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและอยู่ในสังคมได้

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และใกล้ชิดกับกลุ่มมานิ ถึงแนวทางแก้ไขปัญหากลุ่มมานิสามารถดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและอยู่ในสังคมได้ ได้มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. กลุ่มมานิที่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมหรือกึ่งดั้งเดิม ต้องอนุรักษ์พื้นที่ หรือถิ่นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สำหรับกลุ่มมานิตั้งทับและเคลื่อนย้ายไปมา
2. กลุ่มมานิที่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบกึ่งสังคมเมือง เนื่องจากผู้ได้รับผลประโยชน์โดยใช้กลุ่มมานิเป็นจุดขาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตของมานิเปลี่ยนไป เช่น ให้นักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชมมานิปัจจุบัน 4 ไป

ให้กับกลุ่มมานิ และให้กลุ่มมานิมาสร้างที่อยู่อุทิศ ๑ กับชุมชน เพื่อสะดวกในการเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมตลอดจนการนำมานิออกนอกพื้นที่เพื่อไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นต้องมีการสร้างกฎกติกาหรือข้อตกลงร่วมกันต่อการอนุรักษ์และการจัดการกลุ่มมานิ พื้นฟูและเพิ่มปริมาณแหล่งอาหารให้กับกลุ่มมานิ และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นระบบและเหมาะสม

3. หน่วยพิทักษ์ป่าและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่มีกลุ่มมานิตั้งที่อยู่อุทิศให้มีคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบกลุ่มมานิโดยตรง

4. ให้กลุ่มมานิรักษาวิถีชีวิตเผ่าพันธุ์ดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปทำความเข้าใจกับกลุ่มมานิ คนชุมชน นักท่องเที่ยว คนเมืองเข้าไปรบกวนมานิให้น้อยที่สุด ลดปัจจัยสี่ ลงให้มากที่สุด เพื่อกระตุ้นให้มานิหวนกลับไปใช้วิถีชีวิตพึ่งพาป่า

บทที่ 5

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

วิธีการดำรงชีวิตของกลุ่มมานิ

สรุปผลของการศึกษาการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ (ชาไก) ในจังหวัดสตูล และจังหวัดพัทลุง จำนวน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มมานิบ้านโหละหาร ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 บ้านโหละหาร ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง มานิกลุ่มนี้ มีวิถีชีวิตแบบกึ่งดั้งเดิม ไม่มีการเพาะปลูก ไม่เลี้ยงสัตว์ ดำรงชีวิตมีทั้งหาของป่า หรือลงมาจับจ่ายใช้สอยที่พื้นราบในชุมชน และรับของบริจาค เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า และอื่น ๆ จากนักท่องเที่ยว หรือผู้ไปเยือน มานิกลุ่มนี้มีเครื่องมือสื่อสาร ลงมาดูโทรทัศน์ ไปตลาดนัดในหมู่บ้าน การเจ็บไข้ได้ป่วยใช้ทั้งสมุนไพร และยาหลวง กลุ่มมานิน้ำตควังสายทอง หมู่ 10 บ้านวังสายทอง ตำบลน้ำผุด อำเภอละงู จังหวัดสตูล มานิกลุ่มนี้ มีวิถีชีวิตแบบกึ่งสังคมเมือง ไม่มีการย้ายทับไปมา ตั้งทับไม่ไกลจากชุมชน ใกล้แหล่งท่องเที่ยว ไม่มีการเพาะปลูก ไม่เลี้ยงสัตว์ ดำรงชีวิตมีทั้งหาของป่า ลงมาจับจ่ายใช้สอยที่พื้นราบในชุมชน และรับของบริจาค จากนักท่องเที่ยว หรือผู้ไปเยือน ทั้ง ข้าวสาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า และอื่น ๆ ในมานิกลุ่มนี้มีรถสามล้อพ่วงข้างใช้ มีเครื่องมือสื่อสาร การเจ็บไข้ได้ป่วยใช้ทั้งสมุนไพร และยาหลวง กลุ่มมานิถ้ำภูเขาเพชร บ้านควนดินดำ หมู่ที่ 9 ตำบลป่าลุ่มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล มานิกลุ่มนี้ มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ย้ายทับไปมา สร้างที่อยู่อาศัยแบบเพิงหมาแหงน ตั้งทับไกลจากชุมชน ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวถ้ำภูเขาเพชรพอสมควร มีการนำสมุนไพรลงมาขาย ไม่มีการเพาะปลูก ไม่เลี้ยงสัตว์ ดำรงชีวิตที่ยังหาของป่าเป็นหลัก เช่น สมุนไพร มัน นกป่า และสัตว์ป่าอื่น ๆ ลงจับจ่ายใช้สอยที่พื้นราบในชุมชน และรับของบริจาคเท่าที่จำเป็น จากนักท่องเที่ยว หรือผู้ไปเยือน การเจ็บไข้ได้ป่วยใช้ทั้งสมุนไพร และยาหลวงและกลุ่มมานิน้ำตคนกรำ หมู่ที่ 10 ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง มานิกลุ่มนี้ มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ย้ายทับไปมา ในขณะที่เข้าไปศึกษา ได้ย้ายทับเข้าไปอยู่ในป่าลึกมาก สร้างที่อยู่อาศัยแบบเพิงหมาแหงนวางบนพื้นดิน โดยใช้ไม้และใบไม้ที่หาได้บริเวณใกล้เคียง ที่ตั้งทับไกลจากชุมชน มีการนำของป่ามาแลงสิ่งของ เช่น สมุนไพรลง น้ำผึ้ง ไม่มีการเพาะปลูก ไม่เลี้ยงสัตว์ ดำรงชีวิตที่ยังหาของป่าเป็นหลัก เช่น สมุนไพร มัน นกป่า และสัตว์ป่าอื่น ๆ ลงจับจ่ายใช้สอยที่พื้นราบในชุมชน และรับของบริจาค จากนักท่องเที่ยว หรือผู้ไปเยือน การเจ็บไข้ได้ป่วยใช้ทั้งสมุนไพร และยาหลวง มานิกลุ่มนี้มีการใช้เครื่องมือสื่อสาร

ชนิดของพืชที่นำมาใช้ในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ

ผลการศึกษา การใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ ทั้ง 4 กลุ่ม จัดจำแนกตามการใช้ประโยชน์ใน 6 ด้าน คือ ที่อยู่อาศัย ที่เรียกว่า “ทับ” อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และเครื่องใช้ พบว่า ทั้ง 4 กลุ่ม ใช้พืชแต่ละด้านไม่ต่างกัน ดังนี้

1. ที่อยู่อาศัย พืชที่มาใช้ จำนวน 5 วงศ์ 14 สกุล 17 ชนิด วงศ์พืชที่นำมาใช้มากที่สุด คือ วงศ์ ARECACEAE จำนวน 11 ชนิด รองลงมา วงศ์ MUSACEAE จำนวน 2 ชนิด และ POACEAE จำนวน 2 ชนิด
2. พืชอาหาร พืชที่มาใช้ จำนวน 19 วงศ์ 27 สกุล 42 ชนิด วงศ์พืชที่นำมาใช้มากที่สุด คือ วงศ์ DIOSCOREACEAE จำนวน 9 ชนิด รองลงมา วงศ์ ARECACEAE จำนวน 6 ชนิด
3. เครื่องนุ่งห่ม ปัจจุบัน ไม่ใช่ใบไม้ หรือเปลือกไม้ ใส่เสื้อผ้าเหมือนคนทั่วไป
4. ยารักษาโรค พืชที่มาใช้ จำนวน 31 วงศ์ 40 สกุล 45 ชนิด วงศ์พืชที่นำมาใช้มากที่สุด มี 3 วงศ์ คือ วงศ์ ANNONACEAE วงศ์ RUTACEAE, APOCYNACEAE และวงศ์ ZINGIBERACEAE วงศ์ละ 3 ชนิด รองลงมา ANACARDIACEAE, ARACEAE, ASTERACEAE, LAMIACEAE, LAURACEAE, MORACEAE, PIPERACEAE และวงศ์ RUBIACEAE วงศ์ละ 2 ชนิด
5. ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมพืชที่มาใช้ จำนวน 2 วงศ์ คือ วงศ์ MENISPERMACEAE จำนวน 1 ชนิด คือ ขมิ้นเครือ และวงศ์ ZINGIBERACEAE จำนวน 1 ชนิด คือ โพล
6. เครื่องใช้ พืชที่มาใช้ จำนวน 10 วงศ์ 16 สกุล 18 ชนิด วงศ์พืชที่นำมาใช้มากที่สุด คือ วงศ์ ARECACEAE จำนวน 7 ชนิด รองลงมา วงศ์ MUSACEAE และวงศ์ POACEAE วงศ์ละ 2 ชนิด

แบบแผนการใช้พืชกลุ่มชาติพันธุ์มานิ

แบบแผนการใช้พืช ชนิดพืช วิธีการใช้พืชทุก ๆ ด้านของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ พบว่า เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง วิธีใช้ยา หรือปรุงยา มีทั้งกินสด ต้มหรือเรียกว่าหลาม การปรุงอาหาร ก็เช่นกัน ทั้งหลาม และเผา แต่วิธีการเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากวิถีชีวิตเปลี่ยนไป

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พืช และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ

การบุกรุกพื้นที่ป่า แรงกดดันจากสังคมเมือง ความสัมพันธ์กับคนเมือง ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ส่งผลกระทบต่อการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของชนเผ่ามานิ ทั้งวัฒนธรรม การกิน การแต่งกาย การทำที่อยู่อาศัย การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การจับจ่ายใช้สอย และวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยี วิถีชีวิตเปลี่ยนจากป่าเป็นที่พึ่งพิงในทุก ๆ ด้าน มารับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา

ผสมผสานกับรูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมเพื่อความอยู่รอด ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป และแน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะทำให้ความรู้และภูมิปัญญาการใช้พืชสมุนไพร พืชอาหาร พืชที่นำมาทำอยู่อาศัย เครื่องใช้ และการใช้พืชในความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ที่สั่งสมกันมานับหมื่นปีของกลุ่มมานิจะค่อย ๆ หายไปตามกาลเวลา พร้อม ๆ กับการสูญพันธุ์กรรมพืช และชาติพันธุ์ของกลุ่มมานิอันเป็นมรดกธรรมชาติอันล้ำค่าในที่สุด

แนวทางแก้ปัญหาให้กลุ่มมานิสามารถดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและอยู่ในสังคมได้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่ใกล้ชิดกับกลุ่มมานิ ถึงแนวทางแก้ปัญหาให้กลุ่มมานิสามารถดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและอยู่ในสังคมได้ สรุปได้ดังนี้ คือ ให้มีการอนุรักษ์พื้นที่หรือกันพื้นที่ที่เป็นป่าอุดมสมบูรณ์สำหรับกลุ่มมานิตั้งหับและการเคลื่อนย้ายไปมาเพื่อให้มีการดำรงชีวิตตามวิถีดั้งเดิม ส่วนกลุ่มมานิที่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบกึ่งสังคมเมืองไปแล้ว ต้องสร้างกฎกติกาหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนต่อการอนุรักษ์และการจัดการที่ต้องธำรงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มานิให้คงอยู่ พื้นฟูและเพิ่มปริมาณแหล่งอาหารให้กับกลุ่มมานิเพื่อกระตุ้นให้มานิหวนกลับไปใช้วิถีชีวิตพึ่งพาป่า และมีคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบกลุ่มมานิโดยตรง

ปัญหาที่พบจากการทำงานวิจัย

1. เนื่องจากเวลาการทำวิจัยน้อยจึงไม่สามารถสร้างความคุ้นเคยและเป็นกันเองกับกลุ่มมานิ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งสมุนไพรได้ทุกชนิด บางชนิดเห็นเฉพาะต้น หรือเถา หรือผล ไม่ครบส่วน ทำให้ยากในการจัดจำแนก และบางชนิดเป็นคำยืนยันจากคนที่ใกล้ชิดกับกลุ่มมานิ บางชนิดก็ดูจากชิ้นส่วนที่กลุ่มมานิเอาลงมาขาย
2. พืชสมุนไพรหลายชนิดยังเป็นภาษามานิ ล่ามก็ไม่สามารถบอกภาษาไทยเรียกว่าอะไร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้การทำวิจัย

1. การให้ความช่วยเหลือ หรือการเข้าไปดูแลกลุ่มชาติพันธุ์มานิต้องคำนึงถึงความเป็นดั้งเดิมของมานิ ซึ่งรัฐต้องใคร่ครวญและต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่ง
2. รัฐต้องให้ความสำคัญกับพื้นที่ป่า ที่เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มมานิ ต้องควบคุมการบุกรุกป่าอย่างจริงจังจากบุคคลภายนอก หรือจากนโยบายของรัฐ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการทำวิจัยในครั้งนี้ ยังมีพืชสมุนไพรหลายชนิดที่ยังเป็นภาษามานิ และเป็นพืชที่มีสรรพคุณทางยาที่ควรศึกษาต่อ เช่น ยาลูกขาด รับประทานป้องกันการตั้งครรภ์ ฮ่ำ เป็นยาคุมกำเนิด

สำหรับสตรี นิยมกินกันหลังคลอดทุกคน โดยจะกินในขณะที่อยู่ไฟ มะเนะละลัง รากนำมาต้มให้เด็กดื่มเพื่อ
ขับพยาธิ ปอฮอล รากนำมาต้มดื่มแก้เหน็บชา อีกทั้งต้องเร่งรีบในการรวบรวมภูมิปัญญาการใช้พืช
สมุนไพรจากกลุ่มชาติพันธุ์มณี “เจ้าขุนเขาแห่งสมุนไพร” เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสั่งสม สืบทอดกันมา
อย่างยาวนาน ดังนั้น หากนักวิจัยท่านใดจะทำวิจัยด้านพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์มณี ก็สามารถศึกษา
ค้นคว้าชนิดพืชสมุนไพรที่ยังเป็นภาษามณีในงานวิจัยหลายเรื่อง และต้องสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มมณีทำ
ให้กลุ่มมณีไว้วางใจ สามารถเข้าถึงแหล่งเก็บสมุนไพร และนำมาจัดจำแนก พร้อมทั้งหาสารประกอบทาง
เคมี และฤทธิ์ทางยาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

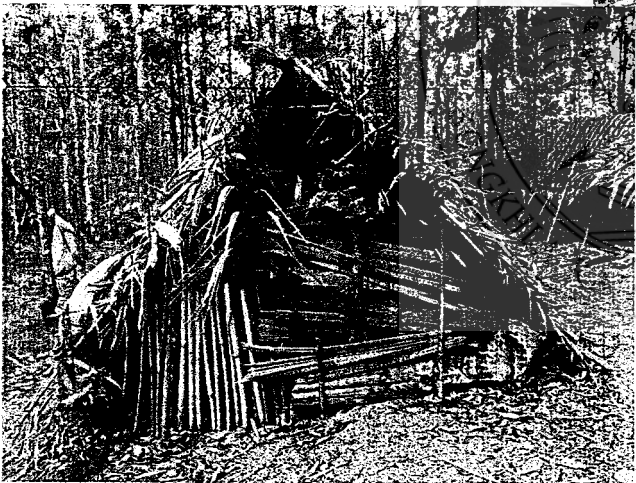
- เกศริน มณีบุญ. (2544). **พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนเผ่าชาวกูในจังหวัดตรัง พัทลุง และยะลา** (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สงขลา.
- เกศริน มณีบุญ, และพวงพ็ญ ศิริรักษ์. (2546). **ชาวกู ชนกลุ่มน้อยภาคใต้ของไทย**. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ญิบ พันจันทร์. (2535). **ชีวิตดั้งเดิมที่เทือกเขาบรรทัด**. กรุงเทพมหานคร: ศิลปะวรรณกรรม.
- ณัฐรุณี ทรัพย์อุบลมภ์. (2558). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). **ชุมชน**. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.
- บรรเจิด สุวรรณวงศ์, และคณะ. (2559). **แนวทางการศึกษาการจัดการวัฒนธรรม และจัดตั้งศูนย์การศึกษา และให้ความช่วยเหลือชุมชนมานิบ้านโละหาร ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง**. รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์. หน่วยพิทักษ์ป่าทุ่งนารี: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ป้องศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง. (2562). **การพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอุทยานธรณีโลกสตูล**. สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- ไพบุลย์ ดวงจันทร์. (2523). **ชาวกูเจ้าแห่งขุนเขาและสมุนไพร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- รตพร ปัทมเจริญ. (2554). ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อกลุ่มชาติพันธุ์: กรณีเปรียบเทียบมอแกนกับชาวกู. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 17(3), 345-352.
- วรชัย วิริยารมภ์, ปุรินทร์ นาคสิงห์, และฉัตรวรรณ พลเพชร. (2558). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกู : กรณีศึกษา ชาวกูกลุ่มตะโหมด จังหวัดพัทลุง. *วารสารปารีชาต*, 27(2), 82-103.
- วันเฉลิม จันทรากุล. (2544). **เงาะป่า-ชาวกู “นิเซา” เมืองไทย ชนป่าที่กำลังสูญสลาย**. กรุงเทพมหานคร: โมเกรสซีฟ.
- วีรวัฒน์ สุขวราห์. (2539). **พฤติกรรมสุขภาพของชาวชาวกู :กรณีศึกษาบ้านชาวกู หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแห่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรวิฑูมิ โรมรัตน์พันธ์. (2554). **ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.

- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. (2529). **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 5**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ อมรินทร์การพิมพ์.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2558). **กลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิกลุ่มชาวกอและเซม้งหรือมานิในภาคใต้: จังหวัดพัทลุง สตูลและตรัง**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์, และชุมพล โพธิสาร. (2015). มานิ (ซาไก) ชนพื้นเมืองในภาคใต้ของไทย. *วารสารดำรงวิชาการ*, 1(14), 34-56.
- สมศักดิ์ โชคนุกูล. **องค์ความรู้ นิกริต...ชนเผ่าซาไกบนเทือกเขาสูงภาคใต้ตอนล่าง**. มหาวิทยาลัยทักษิณ: สถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการ
- สุวัฒน์ ทองหอม. (2544). **การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชนเผ่าซาไกจังหวัดตรังหลังจากการประกาศใช้นโยบายได้รรมเย็น**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ. พัทลุง: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 6. (2555) **รายงานการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาบรรทัด**.
- ยามวณเฑาะว์ ยุทธชัย. (2536). **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สิ่งของและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศกับสังคมและวัฒนธรรมของซาไก : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ซาไกกลุ่มเหนือคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อุทัย หิรัญโต. (2522). **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- เงาะป่าซาไกภูมิปัญญาไทย. (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <http://nit-knitta.blogspot.com>. 10 เมษายน 2562.
- ซาไก..... แห่งเทือกเขาบรรทัด เมื่อปี 2546. (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <http://topicstock.pantip.com>. 8 มิถุนายน 2562
- ที่บ้านเรา : "มันนิ" คนธรรมดาแห่งเทือกเขาบรรทัด. (ออนไลน์). สืบค้นจาก:<https://www.youtube.com>. 9 กรกฎาคม 2562.
- แผนที่แสดงพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด. (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <http://www.dnp.go.th/wildlife>
- ภาพในอดีตของชนเผ่า "ซาไก" ในจังหวัดยะลา (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <https://www.facebook.com/warofhistory/photos>. 19 มิถุนายน 2562
- หมู่บ้านซาไก. (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <http://culture.yru.ac.th/>. 8 เมษายน 2562.
- Sharma, Ram Nath. (1968). *Principles of Sociology*. India : Asia Publishing.

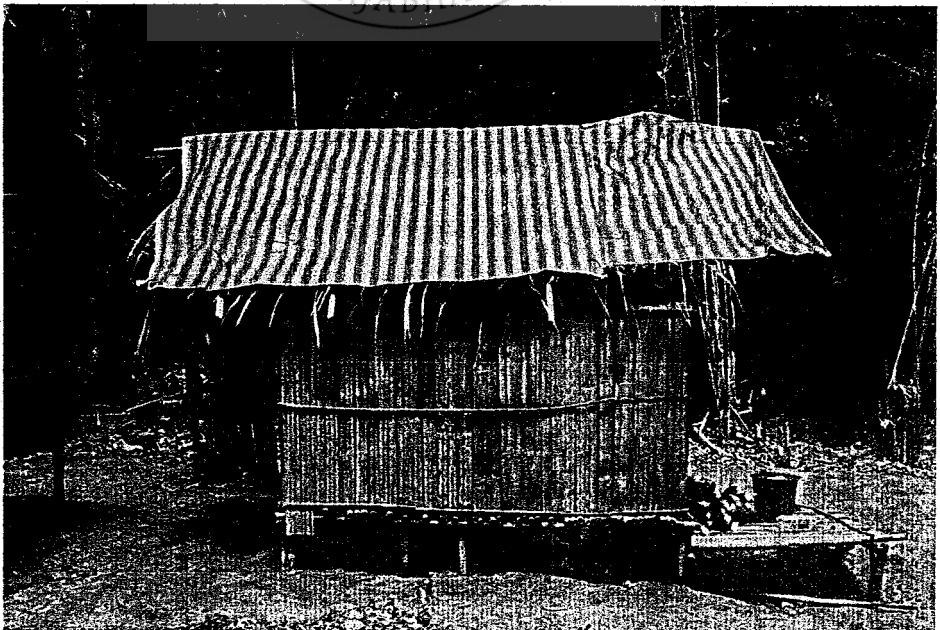
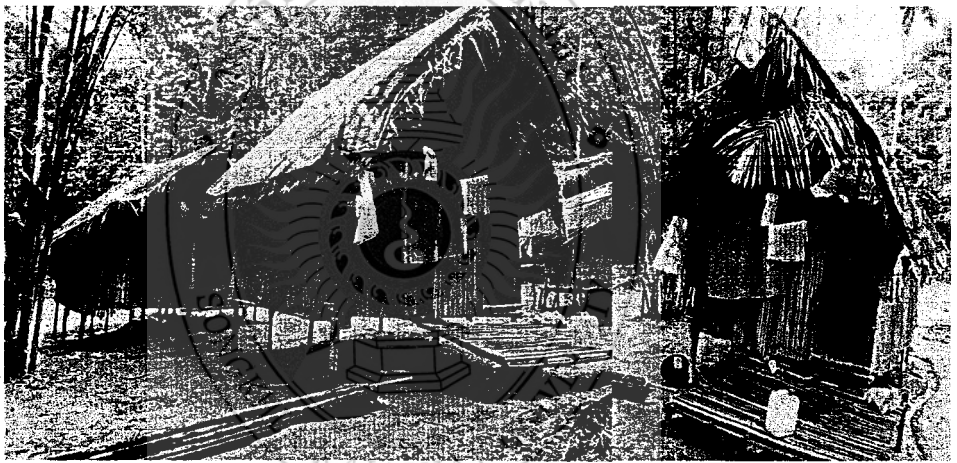
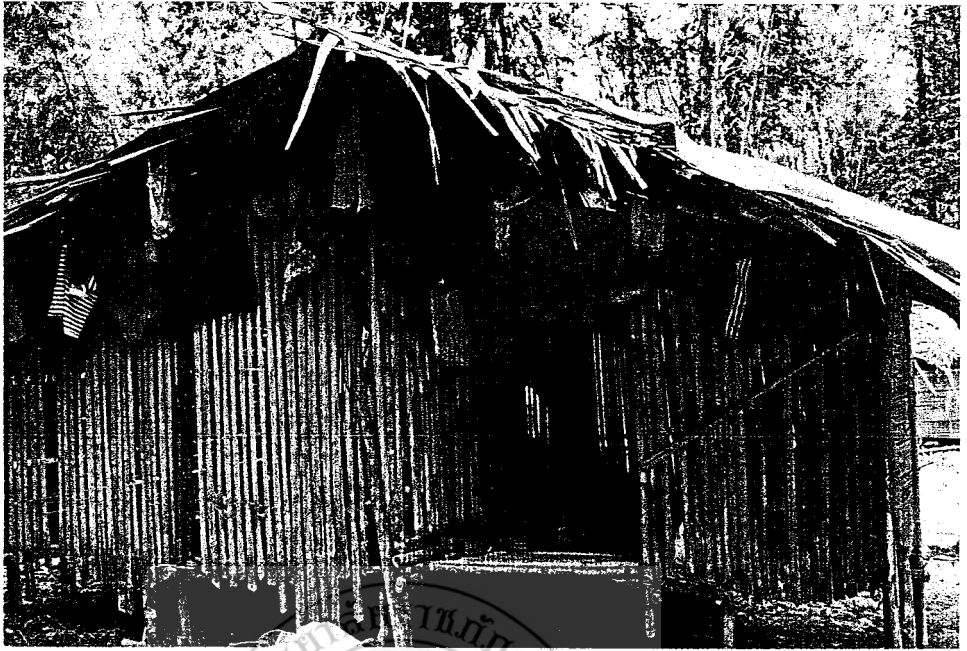
ภาคผนวก ก

ภาพประกอบการวิจัย

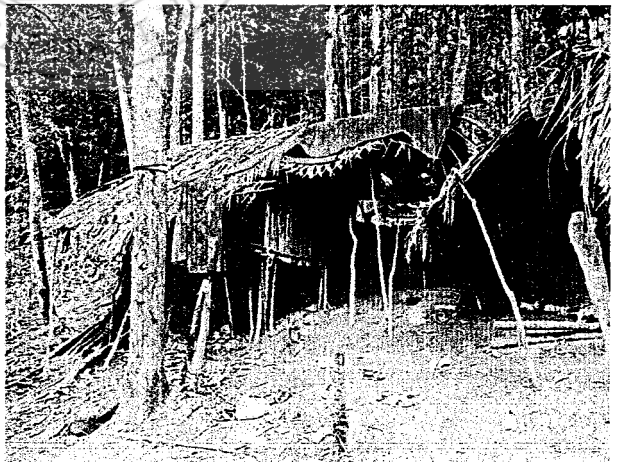
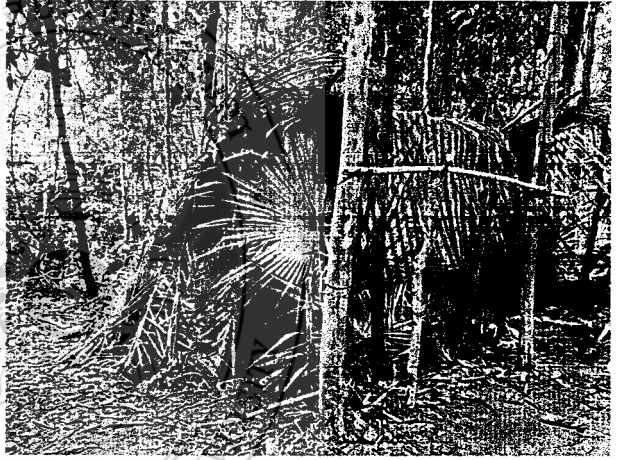
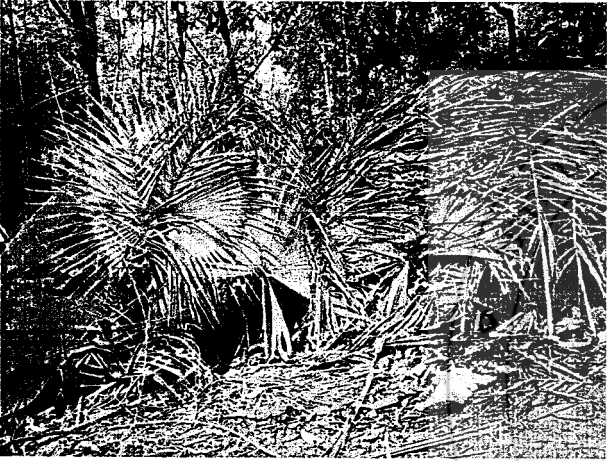
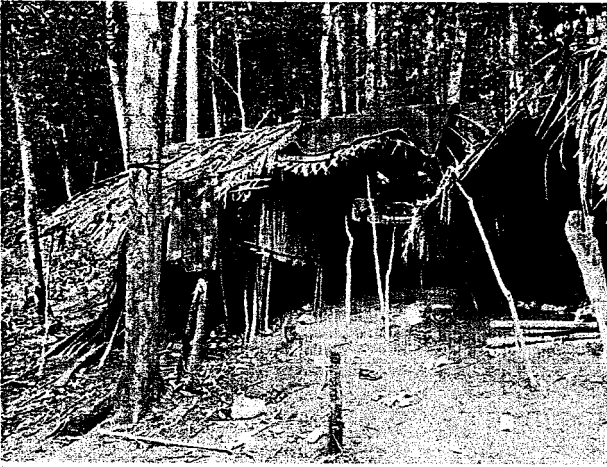

ทับของมานิ กลุ่มถ้ำภูผาเพชร บ้านควนดินดำ ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

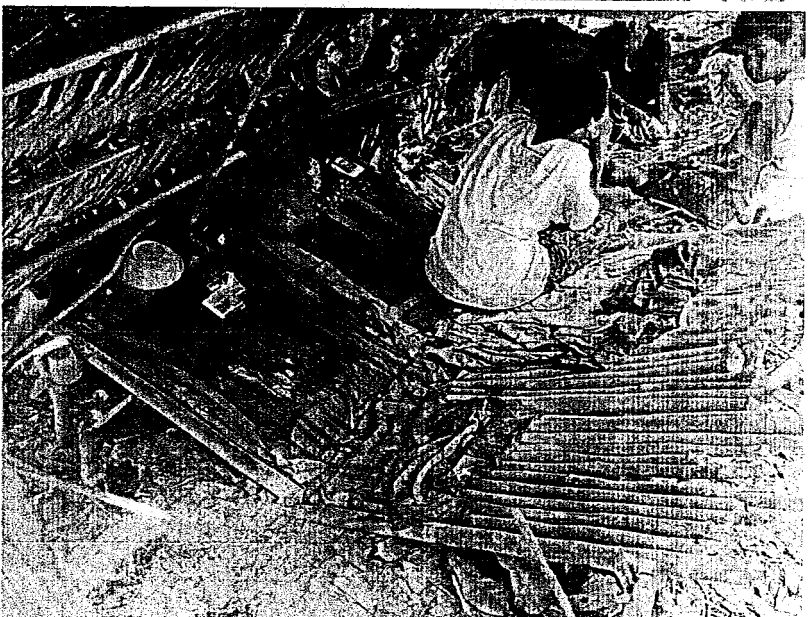

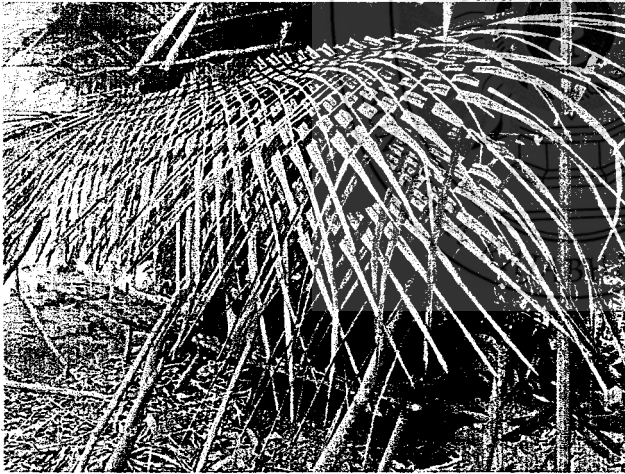
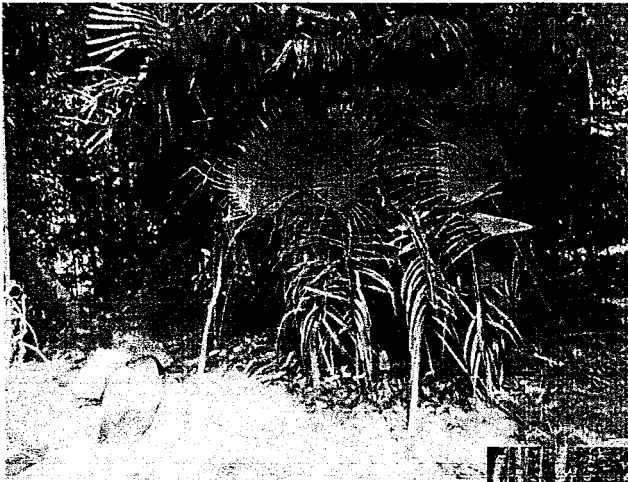
ทับกลุ่มมานิน้ำตกว้างสายทอง

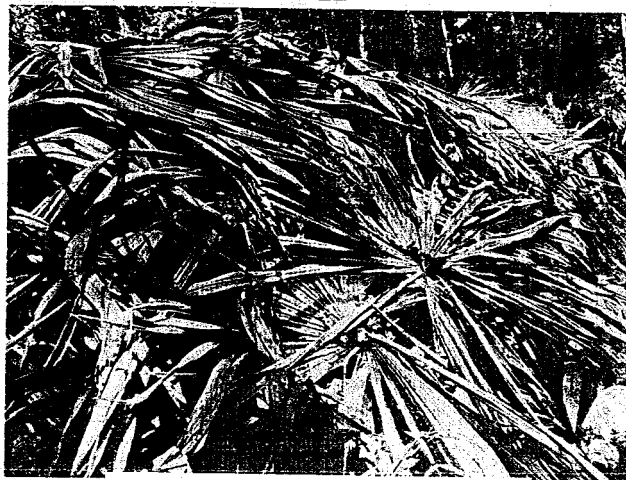
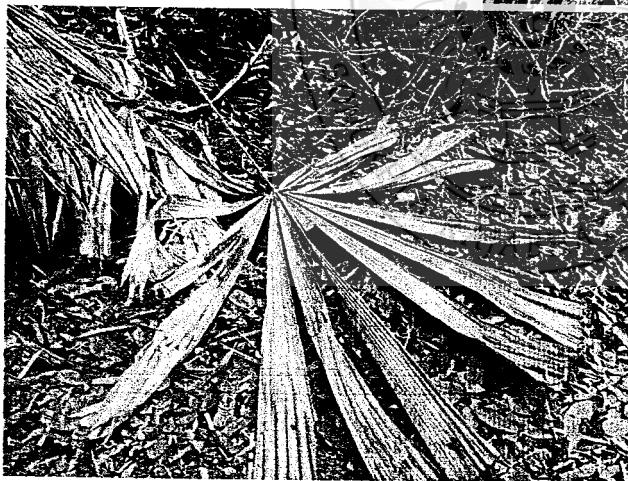
ทับมานิ กลุ่มบ้านโหล๊ะหาร ตำบลทุ่งนารี อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง

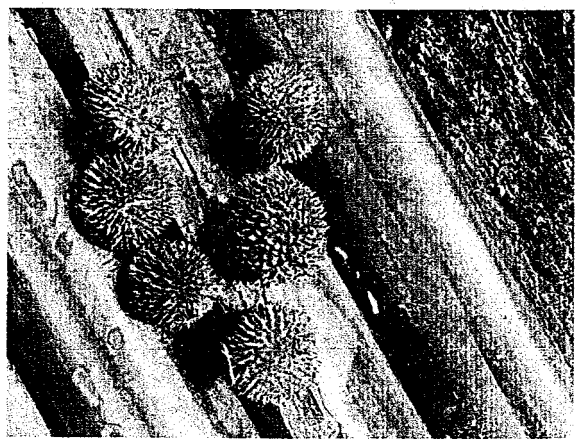
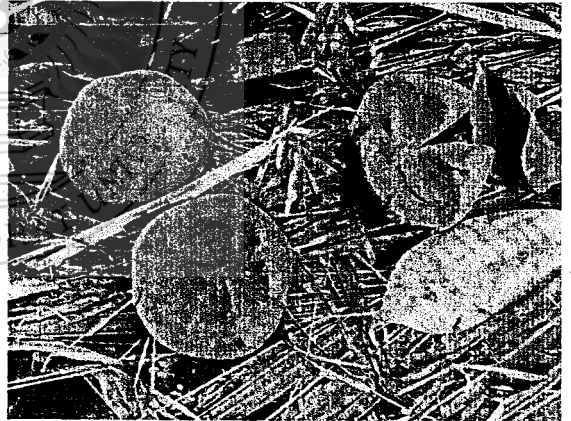
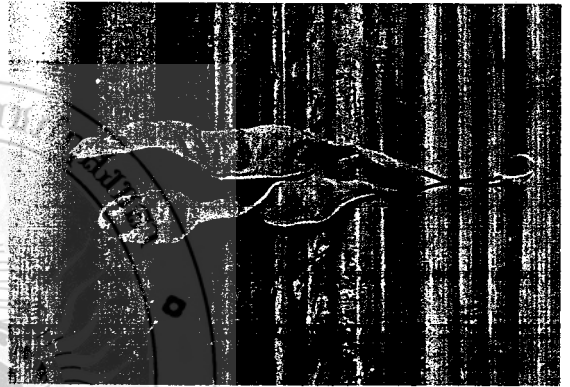
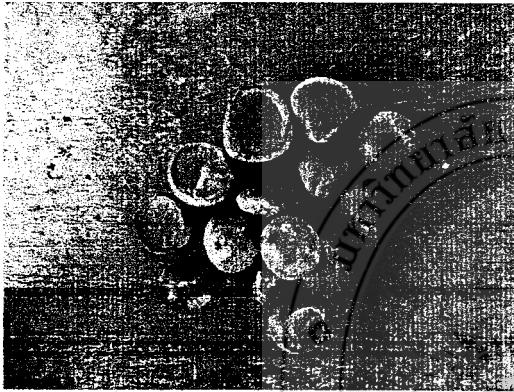
ทับของมานิ กลุ่มน้ำตกนกร้า หมู่ที่ 10 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง

พืชที่กลุ่มมานิใช้สำหรับสร้างทับ

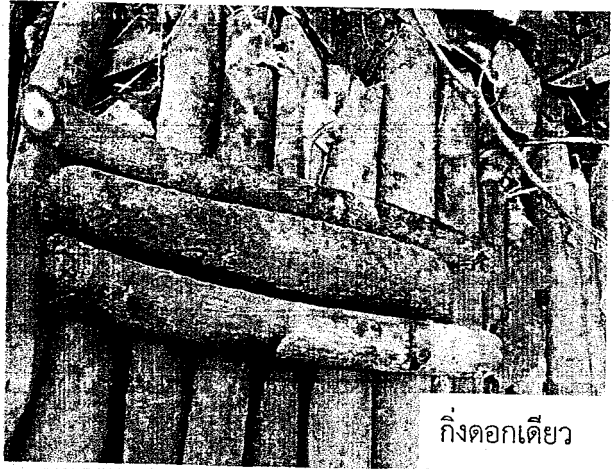
พืชที่กลุ่มมานิใช้สำหรับสร้างทับ

พืชอาหารของมานิ

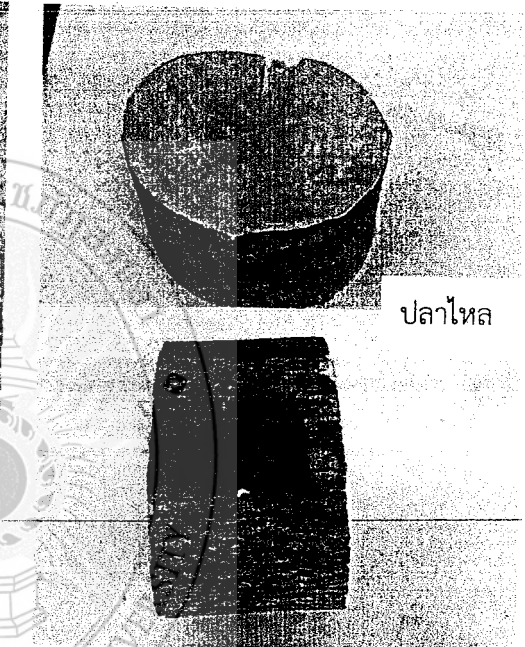
ไซโอเหล็ก

กิ่งดอกเด็ยว

เปลือกไอนหวง

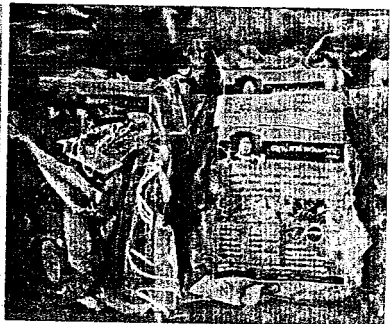
ปลาไหล

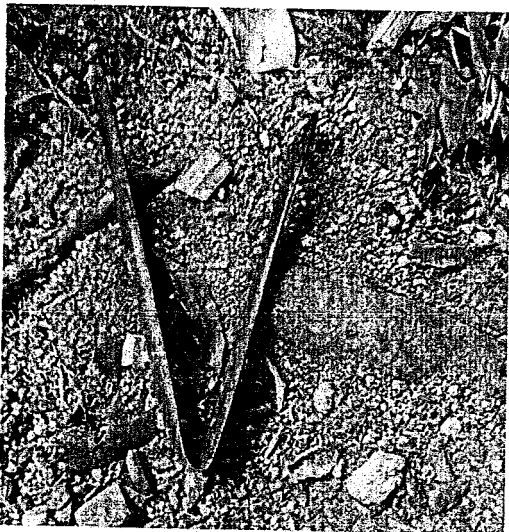
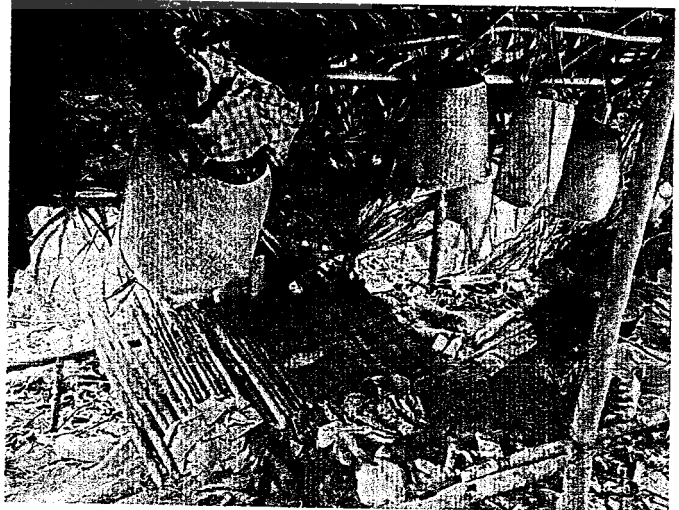
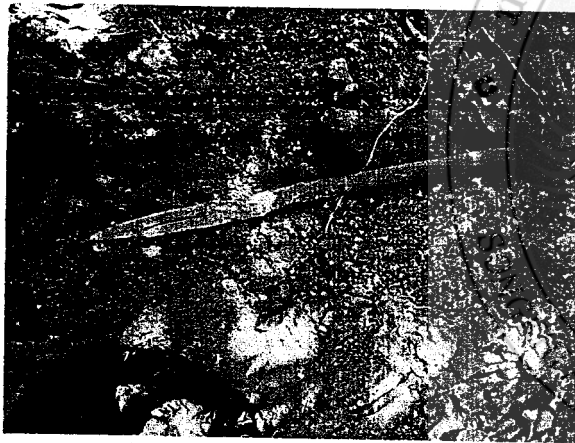
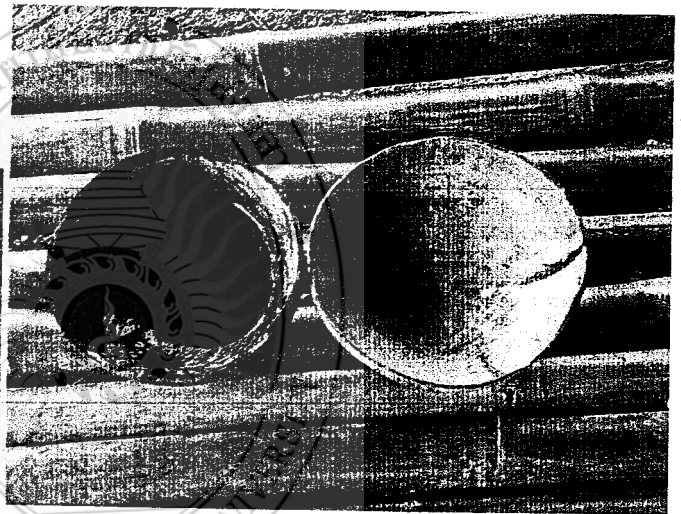

ยาเลือด

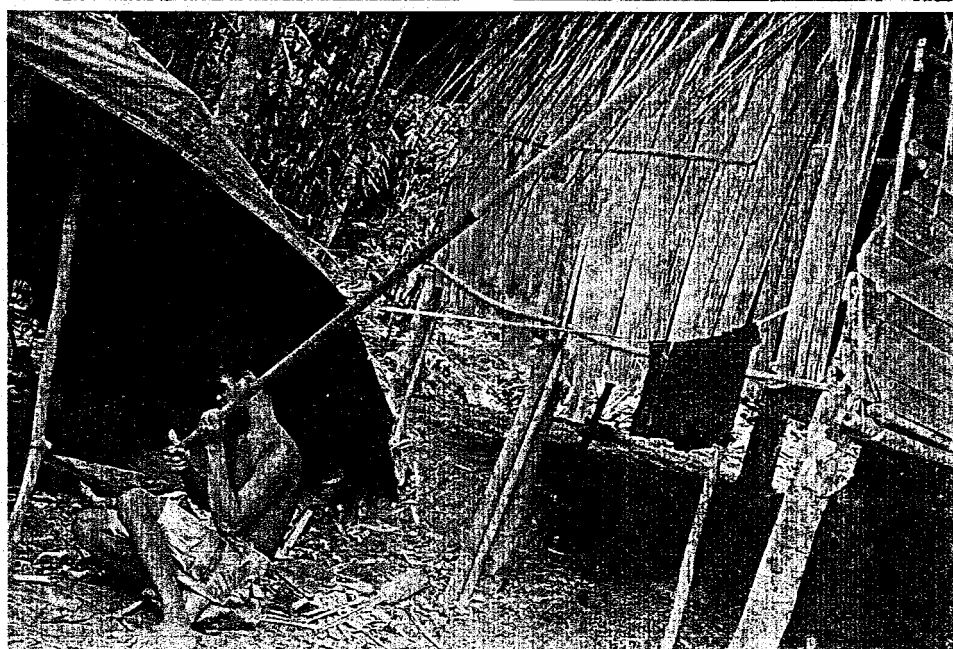
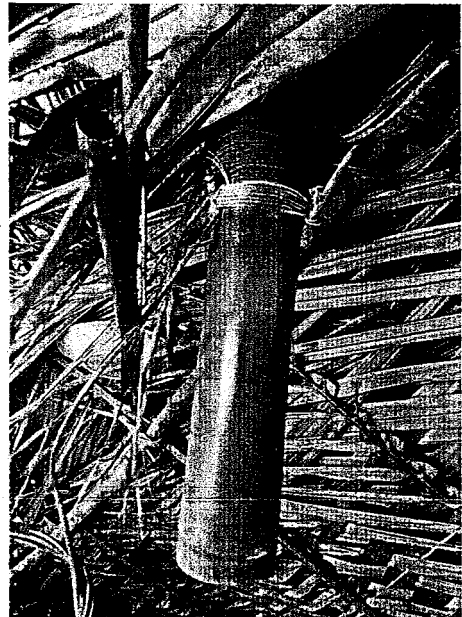
ชันรุจี

อุปกรณ์และเครื่องใช้ของกลุ่มมานิ

อาวุธ กระบอหด

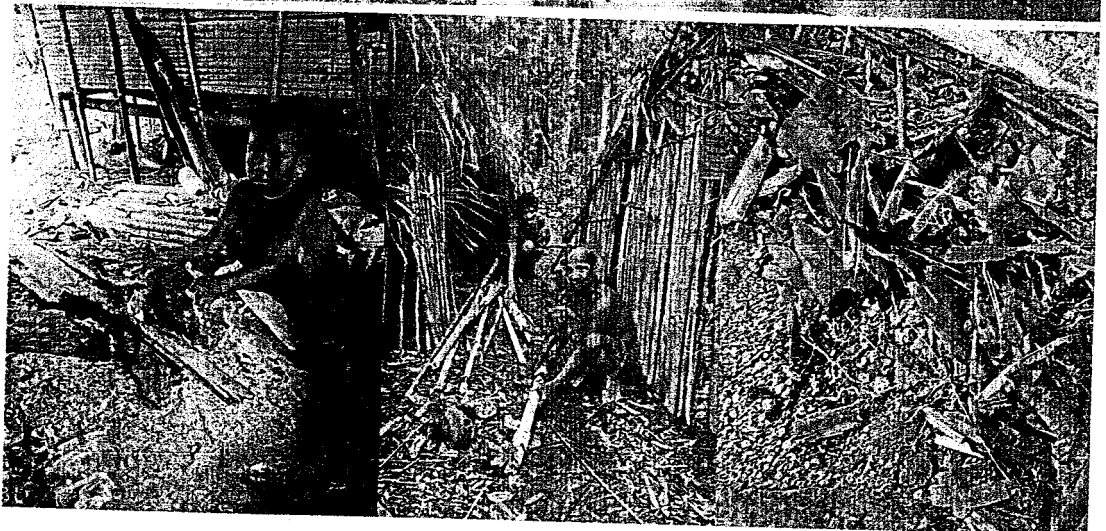
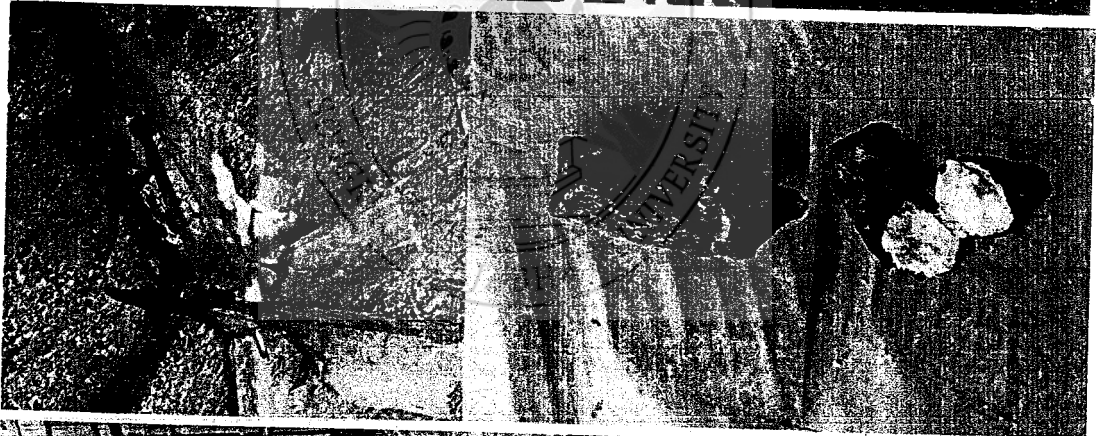
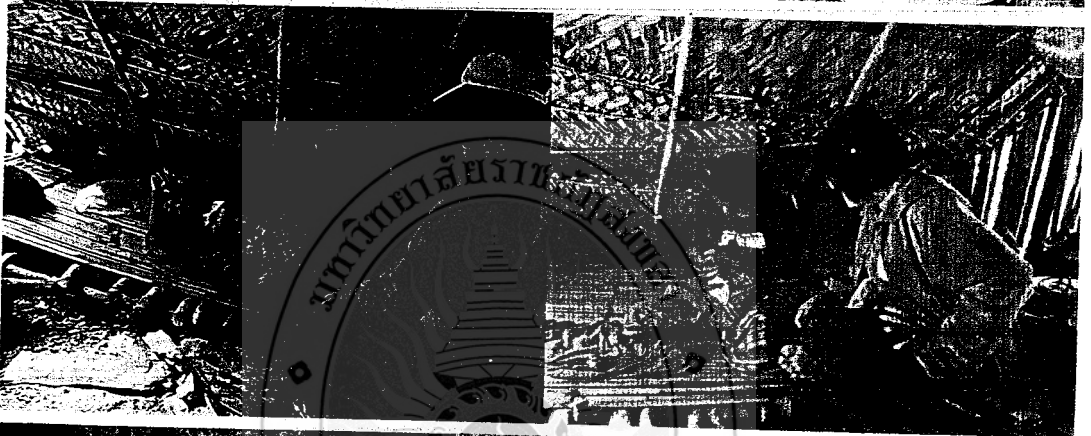
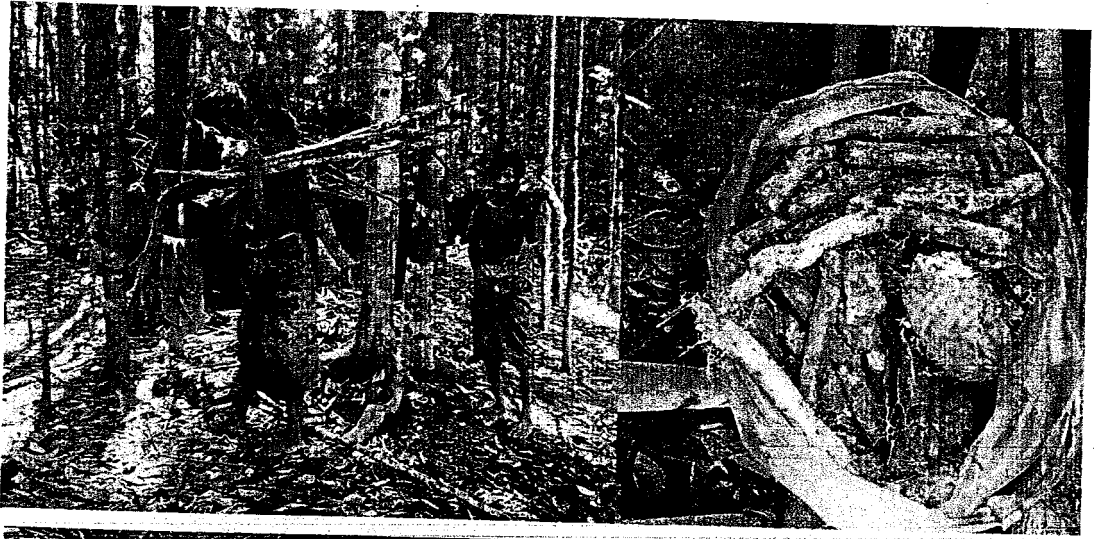
ลูกฮับและเขี้ยวหมูเป็นเครื่องประดับตามความเชื่อ

ลูกฮับและหัวไพรเป็นความเชื่อป้องกันโรคและสิ่งชั่วร้าย

ลูกฮับเป็นเครื่องประดับตามความเชื่อ

เครื่องประดับตามความเชื่อของมานิป้องกันโรคและสิ่งชั่วร้าย

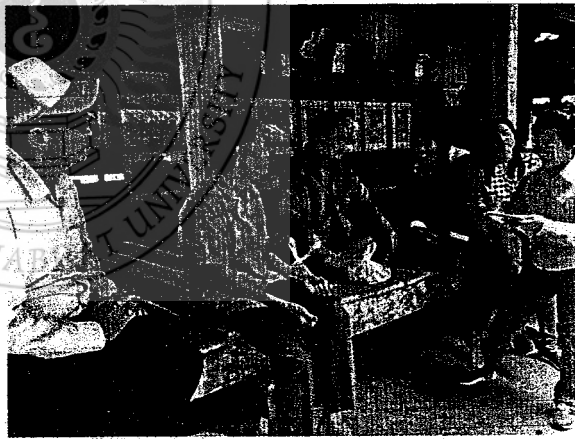
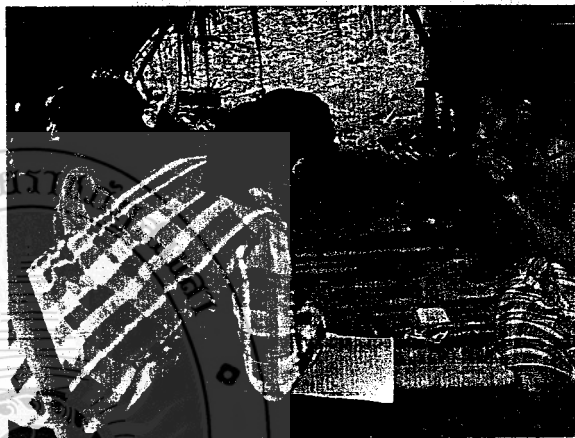
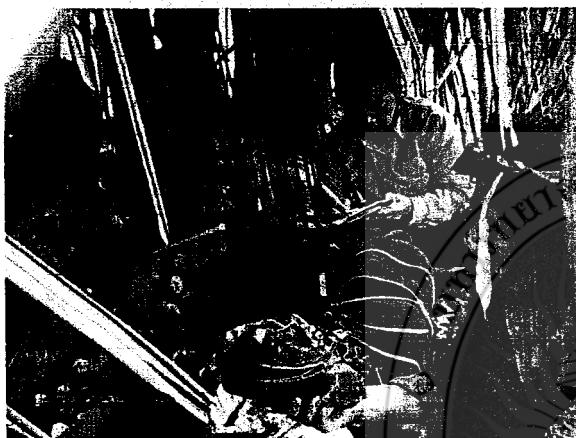
แสดงวิถีชีวิตของมามานีในปัจจุบันที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม

วิถีชีวิตกลุ่มมานีในปัจจุบัน

มานิกลุ่มน้ำตกนกรำ ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง

สัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์มณี และผู้ใกล้ชิด

นายครุฑ คนในพื้นที่ ต.คลองทรายขาว อ.งหรา จ.พัทลุง

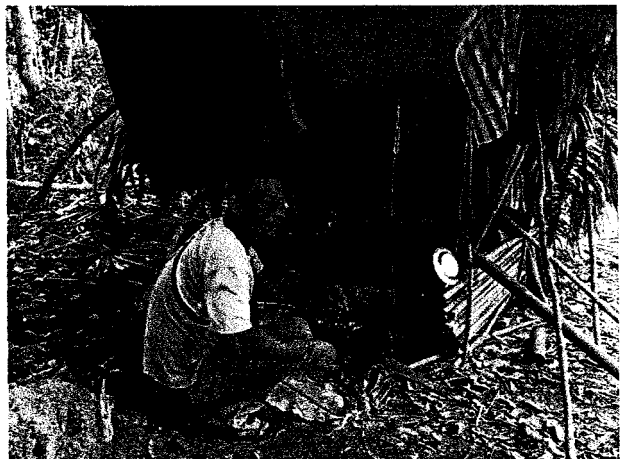
นายเจริญสิงห์ ชนะสิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9 ต.ตะโหมด อ.งหรา จ.พัทลุง

นางเนตรนภา ศรีพุธา นายวิชัย ดำเรือง คนในพื้นที่ อ.ป่าบอน จ.พัทลุง

นางปราณี ตามแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ต.ตะโหมด อ.งหรา จ.พัทลุง

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านควนดินดำ ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์ และแหล่งปลูกสมุนไพรกลุ่มมานิ

นายณรงค์ สงไชย ผช.ผู้ใหญ่บ้านโละหาร
ต.ทุ่งนารี อ.ป่าบอน จ.พัทลุง

จำรัส แก้วเสน หัวหน้าหน่วยพิทักษ์ป่าทุ่งนารี
หมู่ 7 อ.ป่าบอน จ.พัทลุง

แฉ่ม ศรีมะนัง
สมเกียรติ บัญชาพัฒนศักดิ์

นางบินหลา รักษ์ป่าบอน

นายสว่าง รุยันต์

นางเอื้อน รุยันต์

นางอ้อย หมู่ 7 ต.หนองธง อ.ป่าบอน จ.พัทลุง

นายภูตะวัน ชูรัตน์

นางแดง รักษ์กงหรา

นายไข่ ศรีมะนัง

นายยาว รักษ์ป่าบอน

นายจินตถน

นายครุฑ

นายพน รักษ์ป่าบอน

นายแดง รักษ์กงหรา

บั้งหูน

นางต๋ม รักษ์ป่าบอน

นายเพียร รักษ์ป่าบอน

นางกึ่ง รักษ์ป่าบอน

นายหมู หมอพื้นบ้าน

เจริญสิงห์ ชนะสิทธิ์ เบอร์โทรศัพท์ 0849650642

ผญ.บ้าน หมู่ 9 ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง

เป็นแหล่งรวบรวมสมุนไพรทั้งต้นที่มีชีวิต และแห้ง

ปราณี ตามแก้ว ผช.ผู้ใหญ่บ้าน เบอร์โทรศัพท์

0910574017

หมู่ 9 ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง

เป็นแหล่งรวบรวมสมุนไพรทั้งต้นที่มีชีวิต และแห้ง

นางแนะ

ครวญ ศรีมะนัง

นางยม รักษ์ป่าบอน

ไสว โละยัน

นายสมศักดิ์ รักษ์ป่าบอน

ผู้ใหญ่สอด

นายอำนาจ พลเพชร

พันศักดิ์ ข่านุรักษ์

นายยม รักษ์ป่าบอน

นายรัตน์ นางนุ้ย

นางวนิดา

นางเนตรนภา ศรีพุธา

นายณรงค์ชัย สงไช

นางหนึ่ง รักษ์ป่าบอน

นางพา

นายวิชัย คำเรือง

จุฑาภรณ์ เพชรทอง

วิรัช ช่วยชุ่มชาติ

จำรูญ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	นางลักษณ์ คงรักษ์
วัน เดือน ปี เกิด	20 มิถุนายน 2510
ที่อยู่ปัจจุบัน	160/18 ถนน กาญจนวนิช ต.เขารูปช้าง อ.เมือง จ.สงขลา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา 9000
ที่ทำงานปัจจุบัน	โปรแกรมวิชาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	อาจารย์
ประสบการณ์การทำงาน	
พ.ศ. 2537- ปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2541	ศษ.ม.(การประถมศึกษา) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผลงานตีพิมพ์	-
ผลงานวิจัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความหลากหลายไม้ผลเกาะยอ 2. การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรณีศึกษา:สำรวจ และรวบรวมพรรณไม้หอมและไม้หอมหายาก จังหวัดสงขลา 3. การสำรวจรวบรวมพันธุ์กรรมพืชหายากใกล้สูญพันธุ์และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อเก็บรักษาสายพันธุ์และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน กล้วยไม้ป่าหายาก 4. การสำรวจรวบรวมพันธุ์กรรมกล้วยไม้ป่าหายากใกล้สูญพันธุ์และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อเก็บรักษาสายพันธุ์และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน 5. การสำรวจ รวบรวมกล้วยไม้ป่า และชนิดของ host กล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดสงขลา พัทลุงและสตูล

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล สุวรรณี พรหมศิริ
 วัน เดือน ปี เกิด 18 สิงหาคม 2500
 ที่อยู่ปัจจุบัน 160/17 ถนน กาญจนวนิช ต.เขารูปช้าง อ.เมือง จ.สงขลา
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา 9000
 ที่ทำงานปัจจุบัน โปรแกรมวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
 E-mail : swnn_P@yahoo.com
 ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน อาจารย์

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2537-2540 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

พ.ศ. 2537-2540 มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2525 กศ.บ. (ชีววิทยา) มศว.สงขลา พ.ศ. 2525

พ.ศ. 2530 กศ.ม. (ชีววิทยา) มศว.ประสมมิตร

พ.ศ. 2546 ป.ร.ด. (ชีววิทยา) ม.มหิดล

ผลงานตีพิมพ์

1. ประสิทธิภาพในการตรึงไนโตรเจนของไรโซเบียม ในสโนอินเดียและสโนแอฟริกันจากดินภาคต่างๆ ของประเทศไทย
2. Evaluations of larvicidal activity of medicinal plant extracts to *Aedes aegypti* (Diptera: Culicidae) and other effects on a nontarget fish
3. ฤทธิ์ทางชีวภาพของสารสกัดและน้ำมันหอมระเหยจากต้นเทพธาโร- ฤทธิ์ฆ่าลูกน้ำยุง ป้องกันการวางไข่และไต่ยุงลาย

ผลงานวิจัย

1. ศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้มหาวิทยาลัยสภานราชภัฏสงขลา
2. การคัดเลือกเชื้อไรโซเบียมของสโนอินเดียและสโนแอฟริกัน
3. เฟอร์นและอนุกรมวิธานเฟอร์นป่าบาลา-ฮาลา
4. ความหลากหลายของโปรโตซัวในป่าพรุโต๊ะแดง จ.นราธิวาส
5. การกระจายของสนสามพันปี (*Dacrydium elatum* (Roxb.) Wall. ex Hook.) และ พญาไม้พญาไม้ (*Podocarpus wallichianus* Presl) ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่
6. Screening of medicinal plant extracts for larvicidal and other effects on

Aedes aegypti (Diptera: Culicidae) and toxicity on a non-target organism

7. Scanning electron microscopy of possible site effects of *Mammea siamensis* Kost., *Anethum graveolens* L. and *Annona muricata* L. in killing *Aedes aegypti* mosquito.

8. การศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพของสารสกัดและน้ำมันหอมระเหยจากต้นเทพธาโร- ฤทธิ์ฆ่าลูกน้ำยุง ป้องกันการวางไข่และไล่อุงลาย

9. ความหลากหลายไม้ผลเกาะยอ

10. การสำรวจรวบรวมพันธุ์กรรมพืชหายากใกล้สูญพันธุ์และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อเก็บรักษาสายพันธุ์และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน กล้วยไม้ป่าหายาก

11. การสำรวจรวบรวมพันธุ์กรรมกล้วยไม้ป่าหายากใกล้สูญพันธุ์และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อเก็บรักษาสายพันธุ์และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

12. การสำรวจ รวบรวมกล้วยไม้ป่า และชนิดของ host กล้วยไม้ป่าในพื้นที่จังหวัดสงขลา พัทลุงและสตูล

13. สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของกล้วยไม้รองเท้านารีม่วงสงขลา

14. ปัจจัยต่อการงอกของสปอร์เห็บขาขาว (Platyserium holtumii Jench. & Hennipm) Factors affecting spore Germination of *Platyserium holtumii* Jench. & Hennipm

15. วิทยาศาสตร์บูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพและชุมชนในการศึกษาด้านประสิทธิภาพของรูปไล่อุงน้ำส้มควันไม้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านในเขตภาคใต้ตอนล่าง (ผู้ร่วมวิจัย)

16. การตรวจสอบพันธุ์กรรมของกล้วยไม้ป่าภาคใต้ สกุลงรองเท้านารี ด้วยวิธีทาง Molecular techniques (ผู้ร่วมวิจัย)

17. ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนของคณะวิทยาศาสตร์ฯ ; การเพิกถอนและการเรียนซ้ำ(ผู้ร่วมวิจัย)

18. ภูมิปัญญาท้องถิ่น: การใช้พืชในวัฒนธรรมต่าง ๆ ของภาคใต้ตอนล่าง

19. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ อบรมเชิงปฏิบัติการ การทำน้ำข้าวกล้องงอกจากข้าวสังหยด ทำให้มีการต่อยอดงานวิจัย เรื่อง การบูรณาการกระบวนการทำข้าวซ้อมมือที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอภัยสมบัติเชิงฟิสิกส์

20. การกระจายตัวและการใช้ประโยชน์ป่าสาकुในพื้นที่ภาคใต้ จังหวัดสงขลา สตูล พัทลุง และปัตตานี Satun, Phatthalung and Pattani

21. การย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีย้อมธรรมชาติจากแก่นปาดะ

ประสบการณ์ การฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

1. ข้อกำหนด ISO/IEC 17025
2. เอกสารระบบคุณภาพตาม ISO/IEC 17025
3. การทวนสอบ ตรวจสอบความใช้ได้ของวิธี และการควบคุมคุณภาพผลการทดสอบ
4. ผ่านการอบรมหลักสูตร การแปรผลการประเมินสมรรถนะห้องปฏิบัติการ โดยกรมวิทยาศาสตร์บริการ
5. ผ่านการอบรมหลักสูตร การจัดทำเอกสารระบบบริหารงานคุณภาพห้องปฏิบัติการ ตาม ISO/IEC 17025 และ การปฏิบัติการจัดทำเอกสารระบบบริหารงานคุณภาพห้องปฏิบัติการ ตาม ISO/IEC 17025 โดยกรมวิทยาศาสตร์บริการ
6. ความปลอดภัยในห้องปฏิบัติการทางชีววิทยา

